

NEUTRALITA V MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOCH

Peter ROSPUTINSKÝ

Nezávislé centrum pro studium politiky, o.s.
Kolín 2010

Recenzovali: Doc. JUDr. Peter Vršanský, CSc.
Doc. PhDr. Dalibor Vlček, CSc.

Peter ROSPUTINSKÝ

NEUTRALITA V MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOCH

Ediční řada ***MONOGRAFIE***

Vydavatel: Nezávislé centrum pro studium politiky, Academia Rerum
Civilium – Vysoká škola politických a společenských věd, s.r.o.
Ovčárečná 312, 280 02 Kolín V
Tel.: 321 734 711 Fax: 321 734 720 E-mail: ncsp@vspsv.cz

Vytiskl: TRIBUN CZ Brno

Vydání: První

Počet stran: 260

ISBN 978-80-86879-26-0

O B S A H

OBSAH	3
ZOZNAM TABULIEK, SCHÉM A MÁP	5
ÚVOD	7
1 POJEM NEUTRALITA	14
1. 1 Medzinárodnoprávne vymedzenie pojmu neutralita	18
1. 2 Medzinárodnopolitické vymedzenie pojmu neutralita	33
1. 3 Druhy neutrality	38
1. 4 Neutralita a súvisiace pojmy	62
2 HISTORICKÉ SKÚSENOSTI NEUTRÁLNYCH ŠTÁTOV	71
2. 1 Úspešné neutrálne štáty	74
2. 2 Neúspešné neutrálne štáty	101
2. 3 Nové neutrálne štáty	109
3 NEUTRALITA A ČLENSTVO V MEDZINÁRODNÝCH ORGANIZÁCIÁCH	128
3. 1 Spoločnosť národov	130
3. 2 Organizácia Spojených národov	137
3. 3 Európska únia	148
4 ŠPECIFICKÉ ASPEKTY NEUTRALITY	168
4. 1 Neutralita a zahraničná politika štátu	169
4. 2 Bezpečnostné hrozby z pohľadu neutrálnych štátov	185
4. 3 Morálno-psychologické aspekty a perspektívy postavenia neutrálneho štátu v medzinárodnom spoločenstve	200

ZÁVER	217
POUŽITÁ LITERATÚRA	220
VECNÝ A MENNÝ REGISTER	258

ZOZNAM TABULIEK, SCHÉM A MÁP

TABUĽKY

Tabuľka č. 1	Signatári a zmluvné strany V. Haagskeho dohovoru a XIII. Haagskeho dohovoru	25
Tabuľka č. 2	Prehľadná klasifikácia druhov neutrality	38
Tabuľka č. 3	Porovnanie obyčajnej vojnovnej neutrality a trvalej neutrality	44
Tabuľka č. 4	Trvalo neutrálne štáty	48
Tabuľka č. 5	Neutrálne štáty počas prvej a druhej svetovej vojny	72
Tabuľka č. 6	Prehľad vzniku členstva neutrálnych štátov vo vybraných medzinárodných organizáciách	133
Tabuľka č. 7	Účasť neutrálnych štátov na operáciách OSN na udržanie mieru	147
Tabuľka č. 8	Váha hlasov členských štátov EÚ podľa znenia jednotlivých zmlúv	158
Tabuľka č. 9	Pozície jednotlivých neutrálnych štátov k SZBP EÚ	163
Tabuľka č. 10	Rozloha a počet obyvateľov vybraných neutrálnych štátov	168
Tabuľka č. 11	Vnímanie neutrality vybranými európskymi štátmi	171
Tabuľka č. 12	Skúsenosti s neutralitou a alianciami v oboch svetových vojnách a dôsledky pre povojnové správanie	179

SCHÉMY

Schéma č. 1	Obyčajná a trvalá neutralita	54
Schéma č. 2	Neutralita Švajčiarska	84
Schéma č. 3	Neutralita Rakúska	91
Schéma č. 4	Neutralita Švédska	94
Schéma č. 5	Neutralita Fínska	97
Schéma č. 6	Neutralita Írska	101
Schéma č. 7	Klasické postavenie neutrality štátu v jeho zahraničnopolitickej koncepcii	170

Schéma č. 8	Súčasnú postavenie neutrality štátu v jeho zahraničnopolitickej koncepcii	182
-------------	---	-----

MAPY

Mapa č. 1	Európa po Viedenskom kongrese	81
Mapa č. 2	Európa pred prvou svetovou vojnou	81
Mapa č. 3	Európa počas druhej svetovej vojny	82
Mapa č. 4	Európa počas studenej vojny	82
Mapa č. 5	Európa dnes	83

ÚVOD

Otázka neutrality v súčasnosti patrí v niektorých štátoch k výsostne aktuálnym a páľčivým problémom. Po skončení studenej vojny sa totiž štáty označované ako neutrálne nachádzajú v neľahkej medzinárodnopolitickej situácii. V čase naliehavej nevyhnutnosti riešenia globálnych problémov ľudstva, ku ktorým jednoznačne patria aj otázky mieru vo svete a medzinárodnej bezpečnosti, je neutralita inými štátmi vnímaná skôr ako prekážka, a nie ako cesta k riešeniam globálnych problémov. Podľa takýchto názorov neutrálne štáty neprispievajú alebo len veľmi obmedzene prispievajú k vytváraniu bezpečného medzinárodného prostredia, no na druhej strane z neho profitujú vo všetkých rozmeroch. Politickí predstavitelia neutrálnych štátov si tieto súvislosti uvedomujú a snažia sa tomu zodpovedajúcim spôsobom modifikovať zahraničné politiky vlastných štátov, ako možno usudzovať napríklad zo zmien vo švajčiarskej zahraničnej politike či z vývoja v Rakúsku, Švédsku a Fínsku ako členov Európskej únie pred a po jej rozšírení v roku 1995, ktoré býva nazývané aj rozšírenie o „troch neutrálov“. Aktuálnosť danej témy rovnakým spôsobom podčiarkujú už niekoľko rokov trvajúce vnútropolitické diskusie o budúcnosti neutrality v tom-ktorom štáte. V Rakúsku patrí neutralita k významným témam v rámci predvolebného súperenia dvoch najsilnejších politických strán, vo Švajčiarsku bola zasa predmetom viacnásobného záujmu rôznych foriem priamej demokracie, pričom v kontexte samotného vstupu Švajčiarska do OSN požadovaného prostredníctvom ľudovej iniciatívy a následne schváleného v celoštátnom referende je zřejmé, že ide o otázku, ktorú za dôležitú pokladá značná časť občanov a súčasne ju vníma pomerne citlivo.

Neutralita ako jeden zo základných a zároveň medzinárodným právom upravených bezpečnostných modelov zahraničnej politiky štátu predstavuje problematiku s mnohými dimenziami. Je prirodzené, že jej najdôkladnejšiemu štúdiu sa v minulosti venovali a v súčasnosti sa stále venujú autori pochádzajúci predovšetkým zo štátov s dlhoročnou tradíciou realizácie neutrality. Faktom pritom zostáva, že aj v týchto štátoch prestáva byť neutralita frekventovanou témou v takej miere, ako tomu bolo v období studenej vojny, keď inšpirovala autorov stoviek kníh. V iných ako tradične neutrálnych štátoch má otázka neutrality prevažne okrajové postavenie, a to nielen z hľadiska jej praktického uskutočňovania, ale aj jej teoretického skúmania.

Táto monografia predstavuje teoreticko-analytickú charakteristiku inštitútu neutrality z pohľadu medzinárodných vzťahov založenú nielen na výklade z medzinárodnopolitického pohľadu, ale aj na precíznom vymedzení pojmov a súvisiacich kategórií z pohľadu medzinárodného práva verejného. Takto definovaný cieľ je odrazom snahy autora o fundované predstavenie predmetnej problematiky aj v slovenských vedeckých kruhoch, a tým aj snahy o vyplnenie istej medzery v oblasti domácej odbornej literatúry, ktorý je možné pokladať za určitý nedostatok v rámci študijného odboru medzinárodných vzťahov.

Monografia obsahuje dôsledné medzinárodnoprávne a medzinárodnopolitické vymedzenie pojmu neutralita vrátane prehľadu jestvujúcich definícií a predkladá vlastnú koncepciu terminologického aparátu súvisiaceho s problematikou neutrality. Charakterizovaním a vzájomným porovnaním jednotlivých koncepcií neutrality vybraných neutrálnych štátov a skúmaním vzťahu neutrality a vybraných otázok medzinárodných vzťahov smeruje práca k vymedzeniu prognózy budúceho postavenia neutrality v medzinárodnej politike na základe dôkladnej a objektívnej analýzy doterajšieho vývoja a posúdenia aktuálnych i potenciálnych tendencií objavujúcich sa v nedávnej minulosti a súčasnosti, a teda k hľadaniu odpovede na otázku, či neutralita bude vôbec v budúcnosti naďalej existovať, a v prípade, že áno, tak za akých podmienok. V tomto zmysle pôjde o snahu overiť správnosť východiskovej hypotézy tejto práce, t. j. verifikovať alebo falzifikovať konštatovanie o kontinuálnej prítomnosti neutrality ako osobitého fenoménu v rámci medzinárodných politických a právnych vzťahov medzi štátmi. Táto hypotéza sa opiera o priamu závislosť existencie neutrality (v takých podobách, v akých ju poznáme do súčasnosti) na existencii suverénnych štátnych útvarov. Znamená to, že obsahom tejto hypotézy je vo svojej podstate to, že neutralita predstavuje integrálnu súčasť medzinárodnej politiky a bude ju predstavovať dovtedy, pokiaľ budú jestvovať suverénne štáty ako najdôležitejší aktéri medzinárodnej politiky. Otázkou zostáva náplň takto vnímanej neutrality, keďže za posledných približne sto rokov neutralita prešla niekoľkými premenami, pričom prevažujú všeobecné tendencie redukovania jej obsahu. Overenie tejto hypotézy možno uskutočniť najmä prostredníctvom analýzy postavenia neutrality v rôznych historických obdobiach vývoja ľudskej spoločnosti a svetového politického systému, jej konfrontovaním so

systémom kolektívnej bezpečnosti a novými formami kooperácie v rámci nadnárodných organizácií a skúmaním vplyvu nových bezpečnostných hrozieb a rizík na neutralitu.

Z hľadiska zhodnotenia súčasného stavu riešenej problematiky v slovenských podmienkach možno uviesť, že téma neutrality nie je v Slovenskej republike ucelene spracovaná ani v jednej monografii, pričom ako ústredná téma v knižnom spracovaní sa vyskytuje neutralita výnimočne, napríklad publikácia *Ješko, Palacka 1997* (brožúra obsahujúca kritické a odmietavé stanovisko k neutralite ako prípadnej zahraničnopolitickej koncepcie pre Slovensko) a *Murín 1999* (zborník obsahujúci obhajobu neutrality a zdôvodňovanie jej opodstatnenosti pre Slovensko). V domácej odbornej literatúre je neutralita analyzovaná predovšetkým ako medzinárodnoprávny inštitút, a to vzhľadom na skutočnosť, že neutralita predstavuje osobitnú problematiku takmer každej učebnice medzinárodného práva. Ďalej sa neutralita vyskytuje ako samostatné heslo v encyklopédiách a odborných slovníkoch so vzťahom k medzinárodnému právu, medzinárodným vzťahom, medzinárodnej politike alebo bezpečnosti (*napríklad Hänisch 1986, Šolc 1986; Feketeová 1997; Kulašik 1998, 2002; Novotný 2004*). Ďalším prameňom sú publikácie týkajúce sa zahraničnej politiky alebo bezpečnostnej politiky Slovenskej republiky (*napríklad Samson 1996; Jurík 1997; Kusý 2001*), pričom ide prevažne o individuálne reflexie odborníkov z oblasti politickej vedy alebo medzinárodných vzťahov. Takéto dielčie úvahy však nemožno pokladať za komplexné spracovania problematiky neutrality. Platí, že neutralita je v nich skôr akýmsi sprievodným znakom úvah týkajúcich sa buď systému kolektívnej bezpečnosti alebo organizácií kolektívnej obrany, a to často v súvislosti s problematikou členstva Slovenska do NATO.

Pre objektívnejšie zhodnotenie je celkom zaujímavé porovnanie situácie v českej odbornej literatúre. Z hľadiska vývoja po roku 1992 sa Slovenská republika a Česká republika síce nachádzali v porovnateľných medzinárodnopolitických siločiarač, no väčšie skúsenosti nášho západného suseda so štátnosťou, realizovaním vlastnej zahraničnej politiky a koniec-koncov aj odborným skúmaním určitých problémov prispeli k tomu, že možno badať rozdiel v prístupe k štúdiu inštitútu neutrality, ktorý bol napokon, ako to ukázal vývoj, takisto aj pre Českú republiku iba hypotetickým konceptom. Neutralita bola predovšetkým

pred vstupom Českej republiky do NATO podrobená dôkladnejšiemu zhodnoteniu (napríklad Štěpanovský 1996; Vachulová 1997; Had, Kotyk 1998 a najmä Šturma 1998) a aj v novších publikáciách je jej venovaná väčšia pozornosť ako u nás (napríklad Drulák, Druláková 2000; Eichler 2004 a Krejčí 2007). Navyše, aj vo vzťahu k neutralite platí to, čo sa bohužiaľ spravidla musí konštatovať pri porovnávaní dostupnosti a prístupnosti literatúry u nás a v Českej republike, a to, že u našich západných susedov je vydávaných nepomerne viac pôvodných prác českých autorov i prekladov renomovaných zahraničných odborníkov.

Úplne inak vyzerá situácia riešenia problematiky neutrality v zahraničnej literatúre, osobitne v tradičných európskych neutrálnych štátoch. Súvisí to s najnovším vývojom v oblasti medzinárodnej politiky a nevyhnutnosťou prehodnotiť vlastné zahraničnopolitické postoje neutrálnymi štátmi, pričom nie nepodstatným faktorom v predmetných úvahách je aspekt medzinárodnoprávnej úpravy neutrality. Dá sa povedať, že pozornosť odborných a politických kruhov sa v tradičných európskych neutrálnych štátoch sústreďuje na diskusie o niekoľkých základných okruhoch problémov, a to o:

- a) otázke zlučiteľnosti neutrality a členstva v EÚ – pričom sa tradičné európske neutrálne štáty dostávajú pod dvojaký tlak: zo strany vlastných občanov, ktorí často striktno odmietajú definitívne a úplné odstránenie neutrality, a zo strany orgánov EÚ a ostatných členských štátov s cieľom vytvárania spoločného efektívneho bezpečnostného systému,
- b) otázke postoja k ozbrojenej humanitárnej intervencii, k preventívnej sebaobrane či spolupráci s NATO v rámci PfP,
- c) otázke budúcnosti neutrality a možností jej zániku v súlade s medzinárodným právom.

S prihliadnutím na všetky vyššie uvedené skutočnosti sa predkladaná monografia opiera o nasledovné základné východiská:

- a) Neutralita je oblasťou, v ktorej dochádza k prelínaniu sa medzinárodného práva, vnútroštátneho práva, medzinárodnej politiky a vnútroštátnej politiky, pričom tieto dimenzie nemožno od seba oddeliť a ani nemožno jednoznačne konštatovať, ktorá z nich je pre vývoj neutrality najpodstatnejšia.
- b) Neutralita predstavuje jeden z klasických inštitútov medzinárodnej politiky a medzinárodného práva: v časoch staroveku v

podmienkach neexistencie medzinárodného práva síce o neutralite ako o osobitnom inštitúte s tomu zodpovedajúcimi právami a povinnosťami jednotlivých subjektov medzinárodného práva hovoriť nemožno, pretože v tomto význame sa neutralita začína formovať až v období vzniku národných štátov, no keďže jej vtedajšie základné atribúty zostali nezmenené do súčasnosti, možno právom približne dvaapoltisícročnú prítomnosť neutrality v medzinárodných vzťahoch pokladať za jedno z primárnych východísk pri jej štúdiu.

- c) Vo vzťahu k označovaniu zahraničných politik jednotlivých štátov ako neutrálnych prevláda nejednotnosť, neprehľadnosť a nejasnosť používania rôznych pojmov: v teórii medzinárodných vzťahov a aj v politickej praxi štátov nejestvuje precízne definičné vymedzenie neutrality, ktoré by bolo možné pokladať za všeobecne akceptované, a to aj napriek tomu, že úprava neutrality v medzinárodnom práve je pomerne dôkladná. Z toho dôvodu dochádza k širokému a často i nepresnému používaniu pojmu neutralita.
- d) Z predchádzajúceho východiska vyplýva otázka, čo vôbec pojem neutralita označuje: existujú dva základné postoje - snaha o definovanie spoločného obsahu neutrality pre každý štát realizujúci takúto formu zahraničnej a/alebo bezpečnostnej politiky a tvrdenie, že neexistuje neutralita ako taká, ale že sú iba jednotlivé neutrality navzájom sa od seba obsahovo líšiacie, pričom možno konštatovať, že pri porovnávaní jednotlivých koncepcií neutrálnych štátov existujú určité spoločné znaky pre viacero neutrálnych štátov (čo by potvrdzovalo správnosť prvého postoja), no takisto platí, že niet ani dvoch štátov s úplne totožným ponímaním neutrality (čo by zasa dávalo za pravdu druhému postoju).
- e) Pre čo najsprávnejšie vymedzenie neutrality z medzinárodnopolitického hľadiska je nevyhnutné poznanie medzinárodnoprávnej úpravy a názorov odborníkov z oblasti náuky medzinárodného práva verejného.
- f) Neutralita ako koncepcia nie je pre neutrálne štáty z medzinárodnopolitického hľadiska ich cieľom: neutralita skôr predstavuje inštitút medzinárodného práva a prostriedok medzinárodnej politiky používaný za účelom dosiahnutia rôznych iných cieľov – napríklad regionálnej stability v prípade vzniku neutrality Švajčiarska, získania vlastnej štátnosti a udržania územnej celistvosti v prípade Rakúska,

zachovania samostatnosti a nezávislosti v prípade Fínska, a tak ďalej.

- g) Inštitút neutrality sa v súčasnosti nachádza v paradoxnej pozícii: neutralita prežíva krízu vlastnej existencie vo všetkých svojich základných dimenziách - právnej, politickej i mravnej. Všeobecným akceptovaním zákazu útočnej vojny či zásady zákazu používania sily alebo hrozby silou v medzinárodných vzťahoch došlo k výraznej modifikácii postavenia neutrality predovšetkým v jej medzinárodnoprávnom zmysle slova. Opodstatnenosť a v konečnom dôsledku aj oprávnenosť neutrality bola z medzinárodnopolitického hľadiska naplnená novým obsahom v období po druhej svetovej vojne, pričom skončením studenej vojny neutralita podľa mnohých názorov stratila na svojom význame, pretože po zániku dvojblokovej štruktúry svetového politického systému už nemajú byť neutrálne štáty voči komu neutrálne. Posledným zdrojom rozporuplnosti pri vnímaní neutrality je jej morálne hodnotenie, keďže striktné dodržiavanie neutrality je nezriedka považované napríklad v kontexte celosvetového „boja“ s medzinárodným terorizmom za nemorálne stanovisko.
- h) Neutralita nie je inštitútom medzinárodného práva využívaným iba v minulosti: dokazuje to po skončení studenej vojny deklarovanie sa niektorých štátov za neutrálne (Turkménsko, Moldavsko alebo Srbsko), pričom pri podstatnej zmene mocenských pomerov v konkrétnom regióne sveta alebo pri vzniku nových štátov nezriedka prebiehajú viac či menej vážne diskusie o ich možnom neutrálnom postavení (napríklad v nedávnej histórii v prípade Ukrajiny, Slovenska, Bulharska alebo Českej republiky).
- i) Dynamickosť súčasnej medzinárodnej politiky a neurčitosť a otvorenosť jej ďalšieho vývoja priamo ovplyvňujú medzinárodnoprávne postavenie neutrality. Vzhľadom na posledné z hľadiska témy práce relevantné udalosti – vývoj v oblasti zahraničnej, bezpečnostnej a obrannej politiky v rámci EÚ od roku 1993 a miera participácie Rakúska, Fínska, Švédska a Írska na týchto politikách či zmena tradičného postoja Švajčiarska k OSN a jej vstup do tejto organizácie v roku 2002 – by bolo možné očakávať aj prelomové zmeny v budúcim postavení neutrality, resp.

za niektorých podmienok dokonca budúce praktické nevyužívanie neutrality alebo aj jej zánik.

1 POJEM NEUTRALITA

Inštitút neutrality je predmetom záujmu mnohých vedných disciplín. Najčastejšie sa problematikou neutrality zaoberá historická veda, medzinárodnoprávna náuka a odbor medzinárodné vzťahy. Z času na čas, obzvlášť v podmienkach zlomových situácií v medzinárodnej politike a mocenských posunov na geopolitickej mape sveta, predstavuje tento inštitút aj tému pre úvahy a vyjadrenia politikov a štátnikov niektorých štátov v rámci diskusií o hľadaní optimálneho spôsobu dosahovania vnútornej a vonkajšej bezpečnosti vlastných štátov. Jednotlivé predstavy o definovaní neutrality a koniec koncov i jej samotné formy realizácie, tak ako ich poznáme z minulosti, sú rôzne, a nezriedka sa navzájom pojmovovo vylučujú – teda to, čo pre niekoho môže reprezentovať neutralitu, podľa názoru iného už neutralitou nie je.

Zároveň obsah neutrality nie je nemenný. Neutralita viacerých neutrálnych štátov sa v tom istom čase častokrát líši, podobne ako je rozdielna neutralita konkrétneho štátu v rôznych časových obdobiach. Najtypickejším príkladom je rozdielnosť švajčiarskej neutrality od neutrality všetkých ostatných štátov sveta, či rozličná obsahová náplň švajčiarskej neutrality počas jej historického vývoja. Z dôvodu neexistencie všeobecne uznanej zhody vo vymedzení neutrality ako osobitného druhu politiky štátu, ktorá by získala aj pomerne stabilnú oporu v medzinárodnom práve, je vhodné najprv naznačiť základné smery v definovaní pojmu neutrality, a potom rozlíšiť jej jednotlivé druhy.

Údaj o tom, kedy bol termín neutralita použitý po prvýkrát, nie je v odbornej literatúre uvádzaný jednotne. Spravidla sa možno stretnúť s tým, že daný termín sa po prvý raz objavil v roku 1620 v diele Neumayra de Ramsslu „*Von der Neutralität und Assistens*“¹, ktoré je považované za prvú monografiu o neutralite. Iný údaj uvádzajú P. Jessup a F. Deak, a to rok 1378². Za prvú zmienku o neutralite v oficiálnom dokumente býva označovaný dekrét francúzskeho kráľa

¹ Pozri ROSS, J. F. L.: *Neutrality and International Sanctions: Sweden, Switzerland and Collective Security*. New York, London: Praeger, 1989, s. 4

² JESSUP, P. – DEAK, F.: *Neutrality. Its History, Economics and Law. Volume I. The Origin*, New York: Columbia University Press, 1935, s. 20 - 21

Karola VI. z 25.5.1408 „o tom, že bude zachovávať neutralitu v boji rímskych pápežov s pápežmi avignonskými“³, z čoho je však zrejmé, že ide o použitie pojmu neutralita v tom najvšeobecnejšom možnom význame, a to ako nestrannosť kohokoľvek voči komukoľvek, resp. ako „nezasahovanie do cudzích vecí, sporov“⁴.

Neutralita ako inštitút však jestvovala už v staroveku, ako to vyplýva napríklad aj z jedného zo súboru odporúčaní pre nastolenie najlepšej vlády sformulovanom v treťom storočí pred našim letopočtom čínskym filozofom Sün-c': „V obdobiach mieru a blahobytu nech zostane vládca nestranný. A nech neuzatvára nijaké mocenské aliancie. V obdobiach vojnových ťažení nech netiahne so svojou armádou na bojové polia a nech z ústrania pozoruje vzájomné pustošenie nepriateľských krajín. Nech čas ten venuje mierovým výzvam, petíciám, mierovému rokovaniu a potláčaniu bojových vášní. A nebude v krajinách pod nebesami váženejšej armády nad jeho armádu!“⁵ Taktiež je zrejmé, že „v piatom storočí p. n. l. Gréci poznali ... neutralitu“⁶, t. j., že pre štáty v antickom Grécku okrem dichotomického postavenia priateľa a nepriateľa jestvovala aj tretia možnosť, a to formálna neúčasť na medzištátnom konflikte. Thukidydes takéto štáty charakterizuje nasledovne: „tí, čo majú priateľské vzťahy s obidvoma“⁷, „tí, ktorí sú odmeraní voči obom stranám“, „tí, ktorí neboli spojencami ani jednej strany“ alebo „tí, ktorí zotrvali v mieri“⁸. S neutralitou (asana) sa možno stretnúť aj v Kautiljovej Arthašástre, keď ňou autor označuje obdobie, v ktorom nie je ani vojna ani mier, resp. obdobie vyčkávacieho postavenia panovníka, ktoré autor panovníkovi odporúča zaujať v prípade, ak si myslí, že ani on a ani jeho

³ GANJUŠKIN, B. V.: *Soudobá neutralita. Politika neutrality a trvalá neutralita v podmínkách boje za mier*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 9

⁴ Napr. IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ, M. – MANÍKOVÁ, Z.: *Slovník cudzích slov. A/Z*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1979, s. 610

⁵ KONFUCIUS, MENCIOUS, SŮN-C': *A riekol majster ... [Z klasických kníh konfuciánstva]*. Bratislava: TATRAN, 1977, s. 134

⁶ MYSLIL, S.: *Diplomatické styky a imunity*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1964, s. 16

⁷ TUKYDIDES: *Dejiny peloponézskej vojny*. Bratislava: Tatran, 1985, s. 99

⁸ BAUSLAUGH, R. A.: *The Concept of Neutrality in Classical Greece*. Los Angeles and Oxford: University of California Press, 1991, s. 7

nepriateľ nemôžu navzájom premôcť jeden druhého⁹. O. Krejčí uvádza, že pojem neutrality bol známy aj v starovekej Mezopotámii¹⁰ a P. Maslík udáva, že „zárodok akejsi neutrality v čase vojny“ vytvoril aj Izrael¹¹.

Etymologický pôvod pojmu neutralita nie je vo svetle porovnania viacerých prameňov rovnaký. Jednotliví autori sa zhodujú iba v tom, že pojem neutrality pochádza z latinčiny. Niektorí uvádzajú, že jeho základ je v latinskom „*ne-utro*“, teda „*na žiadnu stranu*“, resp. „*neuter*“ vo význame „*žiadny z oboch*“¹², iný názor vychádza z takmer totožného výkladu, a to „*neuter*“ vo význame „*nie ten, nie iný*“¹³. Ďalší sa prikláňajú k slovu „*neutralis*“ s významom „*nikomu nepatriaci*“¹⁴. Iné prístupy neuvádzajú latinský základ pojmu neutrálny, ale priamo podávajú jeho vysvetlenie - napríklad „*nestranný, nezaujatý, neangažovaný na jednej strane, aktívne sa nepodieľajúci na žiadnej zo strán v spore*“¹⁵.

Neutralitu možno chápať v dvoch základných rovinách, a to buď ako inštitút medzinárodného práva verejného alebo ako osobitný druh zahraničnej politiky niektorých štátov. Správne vymedziť obsah pojmu neutrality nie je možné bez aplikácie príslušných zmluvných a obyčajových noriem medzinárodného práva verejného a ich teoretického

⁹ Pozri PAUL, V.: *Nejstarší památky mezinárodního práva*. Praha: Academia, 1996, s. 189

¹⁰ Pozri KREJČÍ, O.: *Mezinárodní politika*. Praha: Ekopress, 2007, 3. aktualizované a rozšírené vydanie, s. 379

¹¹ MASLÍK, P. In: GEISBACHEROVÁ, D.: *Vojenské humanitárne právo. Haagske dohovory v systéme medzinárodného humanitárneho práva*. Bratislava, Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 1998, s. 6

¹² Pozri napr. LAML, R.: *Neutralita - historické súvislosti, možnosti a obmedzenia*. In: *Vojenské obzory*. Roč. 4, č. 2, Bratislava: MO SR, 1997, s. 3

¹³ Pozri napr. PROCHOV, A. M.: *Bolšaja Sovetskaja Encyklopedija*. 17. Moskva: Vydavateľstvo Sovetskaja Encyklopedija, 1974, s. 422 a MIGOLATJEV, A. A. (ed.): *Politologičeskij slovar. V dvuch časťach. Časť I*. Moskva: Luč, 1994, s. 154

¹⁴ Pozri napr. ŽALOUDEK, K.: *Encyklopedie politiky*. Praha: LIBRI, 1996, s. 274 - 275 alebo ADAMOVÁ, K. – KRÍŽKOVSKÝ, L. – ŠOUŠA, J. – ŠOUŠOVÁ, J.: *Politologický slovník*. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 141

¹⁵ NOLAN, J. R. – HALEY, J. M.: *Blackův právnický slovník. J - Z*. Praha: Victoria Publishing, 1993, s. 958

výkladu. Jednou zo základných myšlienok rezonujúcich pri definovaní neutrality je skutočnosť, že neutralita nepredstavuje iba medzinárodnoprávny, ale predovšetkým medzinárodnopolitický (a prirodzene aj vnútropolitický) fenomén. No na to, aby bola správne definovaná jej podstata, je nevyhnutne potrebné poznať úpravu obsiahnutú v platnom všeobecnom medzinárodnom práve. Zdôraznenie uvedenej skutočnosti je potrebné preto, lebo jestvuje viacero (nezriedka pomerne nepresných, neprehľadných a niekedy až mätúcich) výkladov tohto inštitútu. Z daného dôvodu sa preto javí vhodným vymedzenie neutrality jednak v medzinárodnoprávnom zmysle a jednak v rovine medzinárodnej politiky. Obdobný prístup k štúdiu neutrality predstavuje rozlišovanie niektorých zahraničných autorov¹⁶, ktoré je založené na pojmoch právo neutrality (*Neutralitätsrecht*) a politika neutrality (*Neutralitätspolitik*).

„Právo neutrality je súhrn právnych zásad, ktoré zakladajú a usporiadávajú ako obyčajnú, tak aj trvalú neutralitu. Tieto právne zásady načrtávajú povinnosti a práva štátu zúčastneného na právnom vzťahu obyčajnej alebo trvalej neutrality. ... obsah práva neutrality je sčasti flexibilný a okrem toho v žiadnom prípade nie je úplný a dokonalý. Obsahuje predpisy, ktoré poskytujú viac alebo menej široký priestor pre slobodné uvažovanie a rozhodovanie, a ojedinelé oblasti ponecháva dokonca bez úpravy. Právo neutrality týmto vytvára pre štáty podstatnú mieru slobody správania a konania. Využívanie tejto slobody štátmi s obyčajnou neutralitou alebo trvalo neutrálnymi štátmi možno označiť ako politiku neutrality. V súlade s tým politika neutrality zahŕňa politické správanie a konanie neutrálnych štátov v tých vecných oblastiach, ktoré sú vo vzťahu s neutralitou, a v ktorých právo neutrality poskytuje slobodu rozhodovania.“¹⁷ Takéto ponímanie je založené na vzájomnej podmienenosti práva neutrality a politiky neutrality. Jeho základom je pomerne logická premisa, že politiku neutrality môže uskutočňovať iba štát v medzinárodnoprávnom postavení neutrálneho štátu. Podľa tohto kritéria možno síce precízne kategorizovať štáty, resp. považovať ich za

¹⁶ Pozri napr. MAJER, D.: *Neutralitätsrecht und Neutralitätspolitik am Beispiel Österreichs und der Schweiz*. Heidelberg: R. v. Decker & C. F. Müller, 1987

¹⁷ HAUG, H.: *Neutralität und Völkergemeinschaft*. Zürich und St. Gallen: Polygraphischer Verlag, 1962, s. 53

neutrálne alebo nie, na druhej strane však takýto prístup nedáva odpoveď na otázku, ako posudzovať štáty, ktoré vo svojich zahranično-politických vzťahoch realizujú zásady a hodnoty práva neutrality a politiky neutrality bez toho, aby ich pozícia mohla byť definovaná ako neutrálna podľa medzinárodného práva. Podľa výkladu *argumentum a contrario* však možno vyvodiť, že takéto štáty v striktnom zmysle slova nemôžu byť považované za neutrálne (prinajmenšom z medzinárodnoprávneho hľadiska). Ide najmä o problém správnej klasifikácie medzinárodnopolitických postojov Švédskeho kráľovstva, Fínskej republiky či Írskej republiky, ktoré nezriedka bývajú stotožňované so statusom trvalej neutrality¹⁸.

1. 1 Medzinárodnoprávne vymedzenie pojmu neutralita

Inštitút neutrality patrí medzi klasické inštitúty medzinárodného vojnového práva (*ius belli*). V ďalšom delení tohto odvetvia medzinárodného práva na *ius ad bellum* (súhrn medzinárodnoprávnych noriem upravujúcich subjektívne právo štátu viesť vojnu) a na *ius in bello* (súhrn medzinárodnoprávnych noriem upravujúcich práva a povinnosti štátov v prípade ozbrojených konfliktov) neutralitu zaraďujeme do druhého podsystému medzinárodného vojnového práva. Prijatím pravidla zakazujúceho útočnú vojnu obsiahnutého napríklad v Briand-Kellogovom pakte alebo v Článku 2 ods. 4 Charty OSN došlo k výraznému zníženiu významu rozdelenia medzinárodného práva na vojnové a mierové. V tejto súvislosti sa v medzinárodnoprávnej náuke začína pre odvetvie medzinárodného práva zahŕňajúceho všetky normy týkajúce sa vojny stále častejšie používať termín právo ozbrojeného konfliktu¹⁹, resp. právo

¹⁸ Pozri napr. HAUSER, G.: *Österreich - dauern neutral?* Wien: Braumüller, 2002, s. 49 - 64 alebo FORSBERG, T., VAAHTORANTA, T.: *Inside the EU, Outside NATO: Paradoxies of Finland's and Sweden's Post-Neutrality*. In. *European Security*, Vol. 10, No. 1 (Spring 2001), s. 68 - 93

¹⁹ Pozri napr. MRÁZ, S. – POREDOŠ, F. – VRŠANSKÝ, P.: *Medzinárodné verejné právo*. Bratislava: PrF UK, 2003, s. 329 alebo MRÁZ, S.: *Medzinárodné právo verejné (zvláštne časti)*. Bratislava: EKONÓM, 2007, s. 209

ozbrojených konfliktov²⁰ alebo aj právo medzinárodnej bezpečnosti²¹. V novej literatúre je neutralita analyzovaná v rámci tohto odvetvia medzinárodného práva.

Existujú aj iné názory na systematické usporiadanie medzinárodného práva verejného, podľa ktorých možno rozlíšiť tri jeho druhy, a to medzinárodné právo mierové, medzinárodné právo vojnové a medzinárodné právo neutrality.²² Keďže sa však po druhej svetovej vojne prípady použitia sily v medzinárodných vzťahoch už spravidla nedefinujú ako vojna, ale ako ozbrojené konflikty, podľa niektorých názorov tým bola tradičná koncepcia klasickej neutrality skutočne zbavená svojho pevného právneho základu²³. Východiskom takéhoto konštatovania je striktné právne stanovisko, podľa ktorého „*k využitiu neutrality dochádza iba v prípade vojny medzi inými štátmi*“²⁴.

Zaujímavú paralelu s uvedeným rozdelením vojnového práva na *ius ad bellum* a *ius in bello* prináša ponímanie S. Stadlmeiera. Rozlišuje totiž na jednej strane *ius ad neutralitatem* ako subjektívne právo každého štátu na nekonanie, resp. na neúčasť na vojne s príslušnými medzinárodnoprávnymi účinkami, a na strane druhej *ius in neutralitate* (ktoré vysvetľuje v zmysle pojmu práva neutrality) ako súhrn medzinárodnoprávnych noriem plniacich „*tiesňovú regulačnú funkciu*“ vo vzťahu medzi vojnu vedúcimi štátmi a nebojujúcimi štátmi.²⁵ Osobitné právo neutrality teda naďalej existuje ako zmes pozitívnych ustanovení

²⁰ Pozri napr. MALENOVSKÝ, J.: *Mezinárodní právo veřejné: obecná část*. Brno: Doplněk, 1997, s. 210, POTOČNÝ, M.: *Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část*. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 261 alebo AZUD, J.: *Mezinárodní právo*. Bratislava: VEDA, 2003, s. 327

²¹ Pozri napr. ČEPELKA, Č. – ŠTURMA, P.: *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2003, s. 657

²² Pozri napr. PRANGER, R.: *International law*. In. *The World Book Encyklopédia. Volume 10*. Chicago, London, Sydney, Toronto: World Book, 1991, s. 343

²³ Pozri KUX, S.: *Europe's Neutral States: Partners or Profiteers in Western Security?* London: Alliance Publishers, 1986, s. 9

²⁴ KUNZ, R.: *Neutralität: Chance oder Sackgasse?* Sicherheitspolitisches Forum Zentralschweiz, Nr. 3/99, Luzern, 1999, s. 5

²⁵ Pozri STADLMEIER, S.: *Dynamische Interpretation der dauernden Neutralität*. Berlin: Duncker und Humblot, 1991, s. 44 a 50

zmluvných pravidiel a pragmatickej vypočítavosti týkajúcej sa vzťahu medzi bojujúcimi a nebojujúcimi štátmi v nenukleárných vojnách.²⁶

Z hľadiska spôsobu vymedzenia pojmu neutrality v medzinárodnoprávnom zmysle možno konštatovať, že prístupy jednotlivých autorov sú si značne podobné. Založené sú na tých istých podstatných znakoch, a to najmä z toho titulu, že inštitút neutrality nie je upravený výlučne iba obyčajovým medzinárodným právom, ale čiastočne aj medzinárodnými zmluvami.

Najšeobecnejšie vymedzujú obsah pojmu neutralita M. Potočný a S. Mráz. Oba zhodne týmto termínom označujú právne postavenie neutrálnych štátov²⁷. Právny pojem neutrality v doterajšom klasickom ponímaní definuje J. Azud ako „*súhrn práv a povinností, ktoré vyplývajú z vojnového stavu pre štáty na vojne nezúčastnené*“²⁸ a V. David ako „*úplnú neúčasť neutrálneho štátu na vojne*“²⁹. Pre porovnanie možno uviesť, že Hugo Grotius považovaný za „otca“ medzinárodného práva a autora prvej knihy o systéme medzinárodného práva nazval kapitolu o neutralite „*De his qui in bello medii sunt*“, v preklade „*O tých, ktorí sú vo vojne medzi bojujúcimi*“ a neutrálne štáty charakterizoval ako „*qui extra bellum sunt*“, v preklade „*tí, ktorí sú mimo vojny*“.³⁰

J. Cúth vymedzuje neutralitu ako právne postavenie štátov, ktoré vyhlásili svoju neúčasť na konkrétnom vojnovom konflikte alebo prijali postavenie trvalej neúčasti na vojnách³¹. Podobný názor zastáva aj V. Outrata, ktorý definuje neutralitu ako právne postavenie neutrálnych štátov, teda štátov, ktoré sa nezúčastňujú na konkrétnej vojne medzi

²⁶ Pozri FALK, R.: *Revitalizing International Law*. Ames: Iowa State University Press, 1989, s. 158 - 159

²⁷ POTOČNÝ, M.: *Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část*. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 300 a MRÁZ, S.: *Právne dôsledky vojnového stavu pre zúčastnené strany*. In: SAMO, 2/1998, Trenčín: GŠ ASR, s. 25

²⁸ AZUD, J.: *Mezinárodní právo*. Bratislava: VEDA, 2003, s. 330

²⁹ DAVID, V. – SLADKÝ, P. – ZBOŘIL, F.: *Mezinárodní právo veřejné. 2. přepracované a doplněné vydání*. Praha: LINDE, 2005, s. 41

³⁰ VERDROSS, A.: *The Permanent Neutrality of Austria*. Vienna: Verlag für Geschichte und Politik, 1978, s. 9

³¹ Pozri CÚTH, J. In: TOMKO, J. a kol.: *Mezinárodní veřejné právo*. Bratislava: Obzor, 1988, s. 396

bojujúcimi štátmi³², a P. Malanczuk, ktorý uvádza, že ide o právne postavenie štátu nezúčastňujúceho sa na vojne medzi inými štátmi³³. L. Oppenheim definuje neutralitu užšie. Podľa neho ide o také „*stanovisko nestrannosti zaujaté tretím štátom voči bojujúcim mocnostiam a týmito uznané, z ktorého vznikajú medzi nestranným štátom a bojujúcimi mocnosťami práva a povinnosti*“³⁴, teda neutralita okrem predchádzajúceho vyhlásenia neutrálnym štátom vyžaduje aj uznanie zo strany aspoň niektorého štátu alebo niektorých štátov.

Netradičné vnímanie neutrality predstavil A. Cassesse, a to z dôvodu, že neutralitu nevníma ako stav či postavenie konkrétneho štátu s príslušnými právami a povinnosťami, ale ako vzťahy medzi bojujúcimi štátmi a tretími štátmi založené na prirodzene úplne odlišných záujmoch oboch uvedených skupín štátov³⁵.

Iní autori pristupujú k vymedzeniu neutrality tak, že nepodávajú definíciu neutrality ako takej, ale pristupujú priamo k rozlíšeniu vojnovkej neutrality a trvalej neutrality a ich následnému vymedzeniu a bližšiemu charakterizovaniu. Ako príklad možno uviesť definíciu R. Bierzaneka a J. Symonidesa, ktorí za vojnovú neutralitu pokladajú určitý faktický stav, z ktorého vyplývajú určité právne povinnosti, pričom od tejto neutrality odlišujú stálu neutralitu spočívajúcu v zaviazaní sa štátu prostredníctvom medzinárodných zmlúv k neúčasti vo vojnách.³⁶

Nezriedka sa možno v učebniciach medzinárodného práva stretnúť s tým, že neutralita býva definovaná v rámci výkladu problematiky o subjektoch medzinárodného práva, a to pri vymedzení

³² Pozri OUTRATA, V.: *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: Orbis, 1960, s. 597

³³ Pozri MALANCZUK, P.: *Akehurst's Modern Introduction to International Law. Seventh revised edition*. London and New York: Rotledge, 1999, s. 350

³⁴ OPPENHEIM, L.: *Mezinárodní právo II. Díl II. Válka a neutralita*. Praha: ORBIS, 1925, s. 368 - 369

³⁵ CASSESSE, A.: *International Law. Second edition*. New York: Oxford University Press, 2005, s. 401

³⁶ Pozri BIERZANEK, R. – SYMONIDES, J.: *Prawo międzynarodowe publiczne*. Warszawa: Wydawnictwa Prawnicze PWN, 1998, 5. zmenené vydanie, s. 437

trvalo neutrálnych štátov ako osobitnej skupiny subjektov medzinárodného práva.³⁷

Ďalej možno uviesť aj niekoľko slovníkových definícií pojmu neutralita:

- „*nestranné postavenie štátu, ktorý sa nezúčastňuje vojny, voči bojujúcim stranám*“³⁸,
- „*postavenie štátov nezúčastnených na vojne upravené pravidlami medzinárodného práva, ktorými sa riadia vzájomné vzťahy medzi nimi a bojujúcimi štátmi*“³⁹,
- „*v medzinárodnom práve stanovisko nestrannosti, zaujaté tretím štátom (neutrálom) k štátom bojujúcim a nimi uznané*“⁴⁰,
- „*v medzinárodnom práve pasívne správanie sa štátu, ktorý sa nezúčastňuje vojny medzi inými štátmi*“⁴¹,
- „*v medzinárodnom práve neúčast' na vojne dvoch štátov a právne následky z neutrality pre nezúčastnený štát plynúce*“⁴²,
- „*právne postavenie štátu, ktorý v prípade vojny medzi dvoma alebo viacerými štátmi zdržuje sa akejkolvek účasti na nej*“⁴³,

³⁷ Pozri SEIDL-HOHENVELDERN, I.: *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: ASPI Publishing, 2001, vydanie prvé, reedícia, s. 146 - 150, BIAŁOCERKIEWICZ, J.: *Prawo międzynarodowe publiczne. Zarys Wykładu*. Olstyn: Wydawnictwo Uniwersitetu Warmińsko-Mazurskiego, 2003, s. 114 – 116, FISCHER, P. – KÖCK, H. F.: *Völkerrecht. Das Recht der universellen Staatengemeinschaft*. Wien: Linde Verlag, 2004, s. 123 – 134 alebo IGNATENKO, G. V. – TIUNOV, O. I.: *Международное право. Учебник для вузов*. Издательство NORMA, Москва 2005, s. 56 - 59

³⁸ MADAR, Z. a kol.: *Právníký slovník. I. díl A - O*. Praha: Panorama, 1988, s. 537

³⁹ KOPAL, V.: *Neutralita*. In. MADAR, Z. a kol.: *Slovník českého práva*. Praha: LINDE, 1995, s. 574 - 575

⁴⁰ *Masarykův slovník naučný. Díl V*. Praha: Československý kompas, 1931, s. 151 - 152

⁴¹ *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. Osmnáctý díl*. Praha: Ladislav Horáček – Paseka a Argo, 1999, fotoreprint pôvodného vydania z roku 1902, s. 252

⁴² *Komenského slovník naučný. Svazek VIII*. Praha: Nakladatelství Komenského slovníku naučného, 1938, s. 267

- „právne postavenie štátu definované určitými špecifickými pravidlami, najmä právami a povinnosťami voči druhým štátom“⁴⁴,
- „v medzinárodnom práve neúčasť štátu na vojne tretích štátov alebo na občianskej vojne medzi uznanými bojujúcimi stranami“⁴⁵,
- „právne postavenie vyplývajúce zo zdržania sa štátu účasti vo vojne medzi inými štátmi, udržiavanie postoja nestrannosti k vojnuvedúcim štátom a uznanie tohto zdržania sa a tejto nestrannosti vojnuvedúcimi štátmi“⁴⁶,
- „neúčasť štátov počas ozbrojeného konfliktu medzi inými štátmi, pri ktorom neutrálny štát zachováva rovnaký odstup od obidvoch vojnových strán“⁴⁷.

Ako už bolo spomenuté, právo neutrality predstavuje osobitnú časť medzinárodného práva verejného. Podľa Prílohy č. 1 k Zahraničnopolitickej správe Švajčiarskej konfederácie z 15.6.2007⁴⁸ sú jeho základom dva haagske dohovory prijaté v roku 1907, a to V. Haagsky dohovor o právach a povinnostiach neutrálnych mocností a osôb v pozemnej vojne a XIII. Haagsky dohovor o právach a povinnostiach neutrálnych mocností v námornej vojne⁴⁹ (ďalej spolu len „haagske dohovory“), ktoré sú doplnené medzinárodným obyčajovým právom. „Otázka neutrality v leteckej vojne nebola haagskymi

⁴³ *Slovník veřejného práva československého. Svazek II. I až O.* Brno: Polygrafia, 1932, reprint Praha: Eurolex Bohemia, 2000, s. 938

⁴⁴ *Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích. 3. díl. M - R.* Praha: Nakladatelský dům OP, 1997, s. 273

⁴⁵ *Brockhaus Enzyklopädie. 13. Band. MOT - OSS.* Wiesbaden: F. A. Brockhaus, 1971, s. 371

⁴⁶ *The New Encyclopedia Britannica. Volume 8.* Chicago: The University of Chicago, 1990, 15. vydanie, s. 624

⁴⁷ SVOBODA, J.: *Slovník slovenského práva.* Bratislava: Poradca podnikateľa, 2000, s. 347

⁴⁸ *Anhang 1 – Neutralität. Ausserpolitischer Bericht, Juni 2007.* In: BBI 2007, s. 5557

⁴⁹ Text dohovorov zverejnený v slovenskom jazyku: napr. GEISBACHEROVÁ, D.: *Vojenské humanitárne právo. Haagske dohovory v systéme medzinárodného humanitárneho práva.* Bratislava, Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 1998, s. 27 - 31 a 58 - 64

konvenciami upravená, avšak prax oboch svetových vojen naznačila tendenciu používať na letecké vojnové sily analogicky predpisy 5. a 13. Haagskej konvencie⁵⁰ (keďže Haagske pravidlá leteckej vojny z roku 1923⁵¹ sa nestali nikdy právne záväznými). V súvislosti s vyššie uvedeným možno poznamenať, že ani jeden z haagskych dohovorov neobsahuje definíciu neutrality, na rozdiel od americkej regionálnej kodifikácie obsiahnutej v Dohovore o námornej neutralite z 20.2.1928⁵², podľa ktorej je neutralita reglementované právne postavenie štátu nezúčastňujúceho sa nepriateľských akcií, ktoré vytvára práva a ukladá povinnosti nestrannosti.

Základnú medzinárodnoprávnu úpravu neutrality ešte dopĺňajú Dohovor o kladení podmorských samočinných dotykových mín z roku 1907 určený primárne na ochranu neutrálnych lodí a Dohovor o niektorých obmedzeniach koristného práva v námornej vojne z roku 1907 zameraný na ochranu neutrálnej poštovej korešpondencie⁵³.

Primárne sú haagske dohovory zvyčajne pokladané za všeobecnú kodifikáciu medzinárodnoprávnych noriem týkajúcich sa (obyčajnej, jednoduchej) vojnovnej neutrality a sekundárne za jeden z medzinárodnoprávnych základov trvalej neutrality. Možno súhlasiť so stanoviskom, že takéto ich hodnotenie je v súčasnosti ich značným precenením, a to z dvoch dôvodov. Po prvé, že V. Haagsky dohovor je záväzný pre 32 štátov a XIII. Haagsky dohovor iba pre 28 štátov, a po druhé preto, že oba dohovory obsahujú doložku o všeobecnej účasti (tzv. klauzulu *si omnes*), podľa ktorej sa ich ustanovenia aplikujú iba medzi zmluvnými stranami a len vtedy, ak sú všetky bojujúce štáty zmluvnými

⁵⁰ AZUD, J.: *Medzinárodné právo*. Bratislava: VEDA, 2003, s. 331

⁵¹ *The Hague Rules of Air Warfare*. The Hague, December 1922 - February 1923. In: <http://www.vilp.de/Enpdf/e283.pdf>, download 31.8.2010

⁵² *Convention on Maritime Neutrality*. Havana, 20 February 1928. In: <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/290?OpenDocument>, download 1.9.2010

⁵³ BOYLE, F. A.: *International Crisis and Neutrality: U.S. Foreign Policy Toward the Iraq-Iran War*. In: LEONHARD, A. T. (ed.): *Neutrality: Changing Concepts and Practices*. Lanham, New York, London: University Press of America, 1988, s. 61

stranami⁵⁴. Z týchto dôvodov sú teda haagske dohovory ako zmluvnoprávna úprava prakticky nepoužiteľné⁵⁵. P. Hug ďalej uvádza, že haagske dohovory nepredstavujú ani vhodný obraz platného obyčajového práva, pretože od roku 1935 k nim nepristúpil žiadny štát (podrobný aktualizovaný zoznam zmluvných strán haagskych dohovorov je uvedený v Tabuľke č. 1) a v povojnovej histórii sa na ne odvolávala iba Švajčiarska konfederácia s Rakúskou republikou a čiastočne Švédske kráľovstvo a Kostarická republika. Ako príklad možno uviesť, že pri oslavách stého výročia podpisu uvedených dohovorov označila švajčiarska spolková prezidentka M. Calmy-Rey V. Haagsky dohovor o právach a povinnostiach neutrálnych mocností a osôb v pozemnej vojne „za niečo ako „*Magna Charta*“ nášho práva neutrality“⁵⁶. Iné štáty, ako napríklad Fínska republika, Írska republika, Laoská ľudovodemokratická republika a Maltská republika, sa vo svojej zahraničnopolitickej praxi o ustanovenia haagskych dohovorov neopierajú.

Obdobný názor o právnej povahe haagskych dohovorov zastávajú Č. Čepelka a P. Šturma, podľa ktorých sa tieto dohovory v dôsledku doložky o všeobecnej účasti v dobe ich vzniku „nemohli stať kodifikáciou všeobecne platného vojnového práva“, pričom sa ňou nestali ani neskôr, a to na rozdiel od ostatných medzinárodných zmlúv upravujúcich pravidlá vedenia vojnového konfliktu, keďže ani v priebehu prvej svetovej vojny nedošlo k ustáleniu všeobecne platného práva vojnovej neutrality, „ktoré by sa potom aktivizovalo a stalo sa účinným

⁵⁴ Pozri HUG, P.: *Abschied von der Neutralität*. In: KUX, S. (Hrsg.): *Zukunft Neutralität? Die schweizerische Aussen- und Sicherheitspolitik im Umbruch*. Bern, Stuttgart, Wien: Haupt, 1994, s. 27

⁵⁵ Pozri OETER, S.: *Neutralität und Waffenhandel*. Berlin, Heidelberg, New York, London, Paris, Tokyo, Hong Kong, Barcelona, Budapest: Springer-Verlag, 1992, s. 48 a 248

⁵⁶ *Gastvortrag von Micheline Calmy-Rey, Bundespräsidentin, Vorsteherin des Eidgenössischen Departements für auswärtige Angelegenheiten an der Universität Zürich zum Thema 100 Jahre Haager Neutralitätsrecht: Rückschau und Ausblick aus Schweizer Sicht*. Zürich: 2007. In: http://www.ethlife.ethz.ch/archive_articles/071017_Calmy-Rey, download 8.11.2007

s každou v budúcnosti uzatvorenou zmluvou o statuse vojnovej neutrality⁵⁷.

Tabuľka č. 1

Signatári a zmluvné strany V. Haagskeho dohovoru a XIII. Haagskeho dohovoru

ŠTÁT	V. Haagsky dohovor		XIII. Haagsky dohovor		
	podpis	ratifikácia/ pristúpenie	podpis	ratifikácia/ pristúpenie	výhrady
Argentína	18.10.1907		18.10.1907		
Bielorusko		04.06.1962		04.06.1962	
Belgicko	18.10.1907	08.08.1910	18.10.1907	08.08.1910	
Bolívia	18.10.1907	27.11.1909	18.10.1907		
Brazília	18.10.1907	05.01.1914	18.10.1907	05.01.1914	
Bulharsko	18.10.1907		18.10.1907		
Čierna Hora	18.10.1907		18.10.1907		
Čile	18.10.1907		18.10.1907		
Čína		15.01.1910		15.01.1910	15.01.1910
Dánsko	18.10.1907	27.11.1909	18.10.1907	27.11.1909	
Dominikánska republika	18.10.1907		18.10.1907		
Ekvádor	18.10.1907		18.10.1907		
Etiópia		05.08.1935		05.08.1935	
Fínsko		09.06.1922		09.06.1922	
Francúzsko	18.10.1907	07.10.1910	18.10.1907	07.10.1910	
Grécko	18.10.1907		18.10.1907		
Guatemala	18.10.1907	15.03.1911	18.10.1907	15.03.1911	
Haiti	18.10.1907	02.02.1910	18.10.1907	02.02.1910	

⁵⁷ ČEPELKA, Č. – ŠTURMA, P.: *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2003, s. 750

Holandsko	18.10.1907	27.11.1909	18.10.1907	27.11.1909	
Irán	18.10.1907		18.10.1907		
Japonsko	18.10.1907	13.12.1911	18.10.1907	13.12.1911	13.12.1911
Kolumbia	18.10.1907		18.10.1907		
Kuba	18.10.1907	22.02.1912			
Libéria		04.02.1914		04.02.1914	
Luxembursko	18.10.1907	05.09.1912	18.10.1907	05.09.1912	
Maďarsko	18.10.1907	27.11.1909	18.10.1907	27.11.1909	
Mexiko	18.10.1907	27.11.1909	18.10.1907	27.11.1909	
Nemecko	18.10.1907	27.11.1909	18.10.1907	27.11.1909	27.11.1909
Nikaragua		16.12.1909		16.12.1909	
Nórsko	18.10.1907	19.09.1910	18.10.1907	19.09.1910	
Panama	18.10.1907	11.09.1911	18.10.1907	11.09.1911	
Paraguaj	18.10.1907		18.10.1907		
Peru	18.10.1907		18.10.1907		
Poľsko		07.05.1925			
Portugalsko	18.10.1907	13.04.1911	18.10.1907	13.04.1911	
Rakúsko	18.10.1907	27.11.1909	18.10.1907	27.11.1909	
Rumunsko	18.10.1907	01.03.1912	18.10.1907	01.03.1912	
Ruská federácia	18.10.1907	27.11.1909	18.10.1907	27.11.1909	
Salvádor	18.10.1907	27.11.1909	18.10.1907	27.11.1909	
Spojené kráľovstvo	18.10.1907		18.10.1907		
Srbsko	18.10.1907		18.10.1907		
Španielsko	18.10.1907	18.03.1913			
Švajčiarsko	18.10.1907	12.05.1910	18.10.1907	12.05.1910	
Švédsko	18.10.1907	27.11.1909	18.10.1907	27.11.1909	
Taliansko	18.10.1907		18.10.1907		
Thajsko	18.10.1907	12.03.1910	18.10.1907	12.03.1910	12.03.1910

Turecko	18.10.1907		18.10.1907		
Uruguaj	18.10.1907		18.10.1907		
USA	18.10.1907	27.11.1909		03.12.1909	03.12.1909
Venezuela	18.10.1907		18.10.1907		

[Spracované podľa údajov uvedených Ministerstvom zahraničných vecí Švajčiarskej konfederácie a Medzinárodným výborom Červeného kríža:
<http://www.admin.ch/ch/f/rs/i5/0.515.21.fr.pdf>, download 6.9.2010,
<http://www.admin.ch/ch/d/sr/i5/0.515.22.de.pdf>, download 6.9.2010,
<http://www.icrc.org/ihl.nsf/WebSign?ReadForm&id=200&ps=P>, download 6.9.2010,
<http://www.icrc.org/ihl.nsf/WebSign?ReadForm&id=200&ps=S>, download 6.9.2010,
<http://www.icrc.org/ihl.nsf/WebSign?ReadForm&id=240&ps=P>, download 6.9.2010,
<http://www.icrc.org/ihl.nsf/WebSign?ReadForm&id=240&ps=S>, download 6.9.2010.]

V doktríne medzinárodného práva sa však možno stretnúť aj s opačným stanoviskom, a to, že haagske dohovory predstavujú všeobecné medzinárodné právo⁵⁸. Toto stanovisko vychádza pravdepodobne z praxe štátov a z toho, že haagske dohovory tvoria súčasť všeobecného medzinárodného práva aj napriek klauzule *si omnes*, čo by bolo možné vyvodiť z názoru vyjadreného Norimberským vojnovým tribunálom vo vzťahu k IV. Haagskemu dohovoru o zákonoch a obyčajoch pozemnej vojny obsahujúcemu poriadok pozemnej vojny. Podľa názoru tribunálu bol totiž poriadok pozemnej vojny už v roku 1945 súčasťou všeobecného medzinárodného práva a platil aj v konfliktoch, v ktorých podmienka všeobecnej účasti splnená nebola⁵⁹.

Bez ohľadu na medzinárodnoprávnu povahu haagskych dohovorov je nepochybné, že inštitút neutrality je naďalej súčasťou

⁵⁸ Pozri napr. WILDHABER, L.: *Swiss Neutrality – Legal Base and Historical Background*. In: HULD, B. – LEJINS, A. (eds.): *Neutrals in Europe: Switzerland*. Stockholm: The Swedish Institute of International Affairs, 1988, s. 6

⁵⁹ Pozri SEIDL-HOHENVELDERN, I.: *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: ASPI Publishing, 2001, vydanie prvé, reedícia, s. 352

medzinárodného práva, ako to vyplýva predovšetkým z partikulárnej politickej i právnej praxe štátov v rámci KBSE, OBSE a ES/EÚ.

Dokumenty KBSE a OBSE – napríklad Záverečný akt konferencie o bezpečnosti a spolupráci v Európe z 1.8.1975⁶⁰, Kódex správania sa v oblasti politicko-vojenských aspektov bezpečnosti z 3.12.1994⁶¹ a Charta pre európsku bezpečnosť z 18.11.1999⁶² – výslovne priznávajú každému štátu právo na neutralitu (*ius ad neutralitatem*). Treba dodať, že tri vyššie uvedené dokumenty nie sú právne záväzné a takisto, že nemajú žiadny priamy vzťah k haagskym dohovorom. Na druhej strane sú každopádne prejavom vôle štátov a ako politické deklarácie jednoznačne poukazujú na takýto spôsob politiky niektorých štátov ako na legitímny a legálny.

Rešpektovanie neutrality vyjadruje aj Zmluva o Európskej únii v maastrichtskom znení, amsterdamskom znení i v znení zmluvy z Nice formuláciou, podľa ktorej spoločná zahraničná a bezpečnostná politika EÚ nemá vplyv na osobitý charakter bezpečnostnej a obrannej politiky niektorých členských štátov.⁶³ Totožné znenie týkajúce sa vplyvu spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky EÚ na neutralitu obsahuje aj 13.12.2007 podpísaná Lisabonská zmluva, ktorou sa mení a dopĺňa Zmluva o Európskej únii a Zmluva o založení Európskeho spoločenstva (ďalej len „Lisabonská zmluva“), a Záverečný akt konferencie zástupcov vlád členských štátov z 3.12.2007⁶⁴.

⁶⁰ *Final Act of Conference on Security and Co-operation in Europe. 1 August 1975.* Organization for Security and Co-operation in Europe. In: http://www.osce.org/documents/msc/1975/08/4044_en.pdf, download 1.3.2008

⁶¹ *Code of Conduct on Politico-Military Aspects of Security. 3 December 1994.* Organization for Security and Co-operation in Europe. In: http://www.osce.org/documents/fsc/1994/12/4270_en.pdf, download 1.3.2008

⁶² *Charter for European Security.* Istanbul, November 1999. OSCE. In: Organization for Security and Co-operation in Europe. In: http://www.osce.org/documents/msc/1999/11/17497_en.pdf, download 5.2.2008

⁶³ Článok J – J. 11 Zmluvy o Európskej únii v maastrichtskom znení a čl. 17 Zmluvy o Európskej únii v znení Amsterdamskej zmluvy a v znení Zmluvy z Nice

⁶⁴ Pozri Čl. 17 Lisabonskej zmluvy a dve vyhlásenia (č. 13 a č. 14) o spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politike Záverečného aktu konferencie zástupcov vlád členských štátov. In: Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 486/2009 Z. z.

Inými medzinárodnoprávnymi dokumentmi obsahujúcimi výslovné zmienky o obyčajnej vojnovej neutralite alebo trvalej neutralite sú okrem už uvedeného Dohovoru o námornej neutralite z 20.2.1928 napríklad aj:

1. Mierová zmluva medzi Ruskom a Estónskom z 2.2.1920⁶⁵,
2. Zmluva o priateľstve a neutralite medzi Tureckom a Zväzom sovietskych socialistických republík zo 17.12.1925⁶⁶,
3. Zmluva o priateľstve, neutralite a neútočení medzi Iránom a Tureckom z 22.4.1926,
4. Zmluva o priateľstve a neutralite medzi Nemeckom a Zväzom sovietskych socialistických republík z 24.4.1926,
5. Zmluva o neutralite, zmierovaní a arbitráži medzi Maďarskom a Tureckom z 5.1.1929⁶⁷,
6. Zmluva medzi Svätou Stolicou a Talianskom z 11.2.1929⁶⁸,
7. Dohoda medzi Rakúskom a Gréckom týkajúca sa zaplatenia nárokov gréckych štátnych príslušníkov na náhradu škody spôsobenej počas obdobia neutrality Grécka z 27.12.1929⁶⁹,

⁶⁵ *Treaty of Peace between Russia and Esthonia. Signed at Tartu on February 2, 1920.* In: <http://www.forost.ungarisches-institut.de/pdf/19200202-1.pdf>, download 8.9.2010

⁶⁶ *Treaty of Friendship and Neutrality between Turkey and the Union of Soviet Socialist Republics. Signed at Paris, December 17, 1925.* In: League of Nations – Treaty Series. 1935, No. 3610, s. 355 – 369. Dostupné z: <http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/LON/Volume%20157/v157.pdf>, download 18.9.2010

⁶⁷ *Treaty of Neutrality, Conciliation and Arbitration Between Hungary and Turkey. Signed at Budapest, January 5, 1929.* In: <http://www.forost.ungarisches-institut.de/pdf/19290105-2.pdf>, download 8.9.2010

⁶⁸ *Treaty between the Holy See and Italy.* In: <http://www.vaticanstate.va/NR/rdonlyres/3F574885-EAD5-47E9-A547-C3717005E861/2528/LateranTreaty.pdf>, download 8.9.2010

⁶⁹ *Agreement between Austria and Greece Concerning the Payment of Claims of Greek Nationals for Damage Suffered During the Period of Neutrality of Greece. Signed at Vienna, December 27, 1929.* In: League of Nations – Treaty Series. 1930, No. 2311, s. 425 – 429. Dostupné z: <http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/LON/Volume%20100/v100.pdf>, download 8.9.2010

8. Zmluva o priateľstve, neutralite, zmierovaní a arbitráži medzi Gréckom a Tureckom z 30.10.1930⁷⁰,
9. Zmluva o neutralite a neútočení medzi Afganistanom a Zväzom sovietskych socialistických republík z 24.6.1931⁷¹,
10. Zmluva o neútočení a mierovom urovnávaní sporov medzi Fínskom a Zväzom sovietskych socialistických republík z 21.1.1932⁷²,
11. Dodatková zmluva z 27.4.1938 medzi Gréckom a Tureckom k Zmluve o priateľstve, neutralite, zmierovaní a arbitráži medzi Gréckom a Tureckom z 30.10.1930 a k Paktu o srdečnom priateľstve zo 14.9.1933⁷³,
12. Pakt o neutralite medzi Zväzom sovietskych socialistických republík a Japonskom z 13.4.1941⁷⁴,
13. Ženevský dohovor o zlepšení osudu ranených a nemocných príslušníkov ozbrojených síl v poli z 12.8.1949,

⁷⁰ *Treaty of Friendship, Neutrality, Conciliation and Arbitration Between Greece and Turkey. Signed at Ankara, October 30, 1930.* In: League of Nations – Treaty Series. 1931, No. 2841, s. 11 – 21. Dostupné z: http://untreaty.un.org/unts/60001_120000/17/18/00032854.pdf, download 8.9.2010

⁷¹ *Treaty of Neutrality and Non-Aggression between Afganistan and the Union of Soviet Socialist Republics. Signed at Kabul, June 24, 1935.* In: League of Nations – Treaty Series. 1935, No. 3611, s. 370 – 381. Dostupné z: <http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/LON/Volume%20157/v157.pdf>, download 18.9.2010

⁷² *Treaty of Non-Aggression and Pacific Settlement of Disputes between Finland and the Union of Soviet Socialist Republics. Signed at Helsinki, January 21, 1932.* In: League of Nations – Treaty Series. 1935, No. 3613, s. 394 – 399. Dostupné z: <http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/LON/Volume%20157/v157.pdf>, download 18.9.2010

⁷³ *Additional Treaty to the Treaty of Friendship, Neutrality, Conciliation and Arbitration of October 30th, 1930, and to the Pact of Cordial Friendship of September 14th, 1933, between Greece and Turkey. Signed at Athens, April 27th, 1938.* In: League of Nations – Treaty Series. 1938, No. 4493, s. 177 – 179. Dostupné z: http://untreaty.un.org/unts/60001_120000/19/25/00037234.pdf, download 8.9.2010

⁷⁴ *Pact of Neutrality between the Union of Soviet Socialist Republics and Japan. Signed at Moscow, April 13, 1941.* In: <http://avalon.law.yale.edu/wwii/s1.asp>, download 18.9.2010

14. Ženevský dohovor o zlepšení osudu ranených, nemocných a stroskotancov ozbrojených síl na mori z 12.8.1949,
15. Ženevský dohovor o zaobchádzaní s vojnovými zajatcami z 12.8.1949,
16. Ženevský dohovor o ochrane civilných osôb za vojny z 12.8.1949⁷⁵,
17. Deklarácia o neutralite Laosu z 23.7.1962⁷⁶,
18. Deklarácia o zóne mieru, slobody a neutrality z 27.11.1971⁷⁷ (vytvorenej v juhovýchodnej Ázii Indonéziou, Malajziou, Filipínami, Singapurom a Thajskom),
19. Dodatokový protokol k Ženevským dohovorom z 12.8.1949 o ochrane obetí medzinárodných ozbrojených konfliktov (Protokol I) z 8.6.1977⁷⁸,
20. Dohoda medzi vládou Talianskej republiky a vládou Maltskej republiky o neutralite Malty z 15.9.1980⁷⁹,
21. Dohoda o uznaní, rešpektovaní a podpore statusu Maltskej republiky ako neutrálneho štátu Zväzom sovietskych socialistických republík z 8.10.1981⁸⁰,
22. Zmluva o priateľstve a spolupráci medzi vládou Maltskej republiky a Socialistickou ľudovou lýbijskou arabskou džamahíriou z 19.11.1984⁸¹

⁷⁵ Úradné preklady všetkých štyroch Ženevských dohovorov z roku 1949 zverejnené v Zbierke zákonov pod č. 65/1954 Zb.

⁷⁶ *Declaration on the Neutrality of Laos. Signed at Geneva, on 23 July 1962.* In: United Nations – Treaty Series. 1963, Vol. 456, s. 302 – 305. Dostupné z: <http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20456/v456.pdf>, download 8.9.2010

⁷⁷ *Zone of Peace, Freedom and Neutrality Declaration, Malaysia, 27 November 1971.* In: <http://www.aseansec.org/1215.htm>, download 29.12.2006

⁷⁸ Úradný preklad zverejnený v Zbierke zákonov pod č. 168/1991 Zb.

⁷⁹ *Agreement between the Government of the Republic of Italy and the Government of the Republic of Malta on the Neutrality of Malta.* In: United Nations – Treaty Series. 1981, Vol. 1237, s. 4 – 13. Dostupné z: <http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201237/v1237.pdf>, download 8.9.2010

⁸⁰ *An Agreement on the Recognition, Respect and Support by the Union of Soviet Socialist Republics of the Status of the Republic of Malta as a Neutral State.* In: United Nations – Treaty Series. 1990, No. 1256, s. 215 – 220. Dostupné z <http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201256/v1256.pdf>, download 8.9.2010

- (ktorou sa Lýbia okrem iného zaviazala rešpektovať a podporovať neutralitu Malty),
23. Zmluva týkajúca sa trvalej neutrality a prevádzky Panamského prieplavu zo 7.9.1977⁸²,
 24. Dohoda týkajúca sa suverenity, nezávislosti, územnej celistvosti a nedotknuteľnosti, neutrality a národnej jednoty Kambodže uzatvorená v Paríži 23.10.1991⁸³ či
 25. Dohoda o vytvorení Spoločenstva nezávislých štátov z 8.12.1991⁸⁴.

1. 2 Medzinárodnopolitické vymedzenie pojmu neutralita

Vzhľadom na skutočnosť, že medzinárodné právo má aj svoje materiálne pramene predstavované reálnymi podmienkami života medzinárodného spoločenstva vyplývajúcimi „z existujúceho stavu vývoja medzinárodných vzťahov, z konkrétnej medzinárodnej situácie ovplyvňovanej mnohorakými a často protichodnými politickými,

⁸¹ *Treaty of Friendship and Co-operation between the Government of the republic of Malta and the Socialist People's Libyan Arab Jamahiriya*. In: http://docs.justice.gov.mt/lom/legislation/english/leg/vol_7/chapt3111.pdf, download 30.12.2006

⁸² *Treaty Concerning the Permanent Neutrality and Operation of the Panama Canal*. In: United Nations – Treaty Series. 1980, Vol. 1161, anglické znenie na s. 183 – 187. Dostupné z: <http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201161/v1161.pdf>, download 8.9.2010

⁸³ *Agreement Concerning the Sovereignty, Independence, Territorial Integrity and Inviolability, Neutrality and National Unity of Cambodia. Concluded at Paris on 23 October 1991*. In: United Nations – Treaty Series. 1992, Vol. 1663, anglické znenie na s. 249 – 255. Dostupné z: <http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201663/v1663.pdf>, download 8.9.2010

⁸⁴ *Agreement on the Establishment of the Commonwealth of Independent States*. Minsk, 8 December 1991. In: <http://therussia site.org/legal/laws/CISAgreement.html>, download 25.2.2008

*mocenskými a ekonomickými záujmami*⁸⁵, je vhodné prinajmenšom ako doplnenie medzinárodnoprávneho vymedzenia neutrality aspoň stručne načrtnúť aj medzinárodnopolitický pohľad na pojem neutrality.

Na rozdiel od medzinárodnoprávneho definovania je prístup k vymedzeniu neutrality z pohľadu medzinárodnej politiky voľnejší a všeobecnejší. Skutočnosť, že zahŕňa podstatne väčší okruh štátov a ich zahraničnopolitických orientácií zároveň neznamená, že ide o presnejšie a objektívnejšie charakterizovanie neutrality. Avšak ani medzi odborníkmi z oblasti štúdia medzinárodných vzťahov niet všeobecnej zhody o jednotnom vymedzení neutrality, a tak k jednotlivým medzinárodnoprávnym prístupom možno pridať niekoľko iných prístupov z tejto oblasti.

Z najvšeobecnejšieho vymedzenia neutrality ako „*neúčasti na vojne*“⁸⁶ vychádzajú prakticky všetky definície. R. Ogley uvádza, že neutralita má pomerne jednoduchú myšlienku – neúčasť na sporoch iných, čo pre štáty znamená zostať bokom od vojen iných štátov. Zároveň je R. Ogley autorom hádam najzaujímavejšieho (a zároveň od medzinárodného práva a medzinárodnej politiky najvzdialenejšieho) prirovnania: „*Neutralita je trochu ako panenstvo. Každý s ňou začína, ale niektorí o ňu prichádzajú skôr ako iní a ďalší ju zasa nikdy nestratia. Avšak na rozdiel od panenstva, raz stratenú neutralitu možno, aj keď s ťažkosťami, získať späť.*“⁸⁷ Možno menej poeticky, no dozaista nemenej výstižne k pojmu neutralita pristúpila trojica severských autorov, podľa názoru ktorých nie je možné nájsť takú definíciu neutrality, ktorá by bola vhodnou pre všetky neutrálne štáty⁸⁸. Uvedený názor akoby vychádzal

⁸⁵ MRÁZ, S. – POREDOŠ, F. – VRŠANSKÝ, P.: *Medzinárodné verejné právo*. Bratislava: PrF UK, 2003, s. 20

⁸⁶ PAYR, H.: *Die schwierige Kunst der Neutralität*. Wien, Köln: Böhlau Verlag, s. 11

⁸⁷ OGLEY, R.: *The Theory and Practice of Neutrality in the Twentieth Century*. London: Rotledge & Kegan Paul, 1970, s. 1

⁸⁸ Pozri OJANEN, H. – HEROLF, G. – LINDAHL, R.: *Non-Alignment and European Security Policy. Ambiguity at Work*. Kauhava: The Finnish Institute of International Affairs & Institut für Europäische Politik, 2000, s. 10

zo slov bývalého fínskeho prezidenta Urho Kekkonena, že môže byť toľko neutralít, koľko je neutrálnych štátov v Európe⁸⁹.

Ch. Bruhin definuje neutralitu ako „*nestrannosť (rovnaké zaobchádzanie) tretieho voči vojnuvedúcim mocnostiam a môže byť považovaná za typickú zahraničnopolitickú stratégiu malého štátu na zachovanie štátnej nezávislosti*“⁹⁰.

P. Calvocoressi ju vymedzuje ako „*status zvolený štátom, ktorý je konfrontovaný s hroziacou alebo existujúcou vojnou, a ktorý je akceptovaný bojujúcimi štátmi v danej vojne. Hlavnou charakteristikou neutrality je neúčast; jej hlavným cieľom je zaistenie územnej celistvosti neutrálneho štátu, jeho obchodu, životov a živobytia jeho obyvateľov*“⁹¹.

H. Thalberg za pôvodný obsah neutrality pokladá „*neúčast' a nestrannosť v ozbrojenom konflikte*“ a tvrdí, že jej dôležitosť sa presunula z právno-vojenskej na politickú zložku⁹². R. Seidelmann pod pojmom neutralita rozumie stály alebo dočasný individuálny záväzok štátu nepodieľať sa priamo ani nepriamo na vojne iných štátov, aby zostal ušetrený pred vojnovým dianím⁹³. K. Žaloudek ju stotožňuje s neúčastou vo vojenských blokoch a väčšine politických organizácií.⁹⁴ R. Laml neutralitu vo všeobecnom význame poníma „*ako pozíciu neprídávajúcu sa na žiadnu stranu a zaujímajúcu ku všetkým stranám rovnaký postoj*“⁹⁵.

⁸⁹ Pozri NEUHOLD, H.: *The European Neutrals Facing the Challenges of the 1990s*. In: NEUHOLD, H. (ed.): *New Challenges and Opportunities*. San Francisco, Oxford: Westview Press, Boulder, 1992, s. 256

⁹⁰ BRUHIN, Ch.: *Kontinuität in der Neutralität*. In: KUX, S. (Hrsg.): *Zukunft Neutralität? Die schweizerische Aussen- und Sicherheitspolitik im Umbruch*. Bern, Stuttgart, Wien: Haupt, 1994, s. 89

⁹¹ CALVOCORESSI, P.: *Neutrality now*. In: HARDEN, S. (ed.): *Neutral States and the European Community*. London: Brassey's, 1994, s. 144

⁹² THALBERG, H.: *The European Neutrals and Regional Stability*. In: NEUHOLD, H. – THALBERG, H. (eds.): *The European Neutrals in International Affairs*. Wien: Braumüller, 1984, s. 125 - 126

⁹³ Pozri SEIDELMANN, R.: *Neutralität*. In: BOECKH, A.: *Lexikon der Politik. Band 6 Internationale Beziehungen*. München: C. H. Beck, 1993, s. 328

⁹⁴ Pozri ŽALOUDEK, K.: *Encyklopedie politiky*. Praha: LIBRI, 1996, s. 274

⁹⁵ LAML, R.: *Neutralita - historické súvislosti, možnosti a obmedzenia*. In: *Vojenské obzory*. Roč. 4, č. 2, Bratislava: MO SR, 1997, s. 3

Podľa Stručného politického slovníka sa neutralitou označuje „*neustrannosť, nevmiešavanie sa do sporov iných, postavenie krajiny, ktorá stojí mimo mocenských zoskupení, čo mlčky alebo výslovne uznávajú iné krajiny*“⁹⁶. M. Wight vníma neutralitu ako jednu zo základných foriem zahraničnej politiky nárazníkových štátov. Rozlišuje tzv. *trimmers* – štáty s politikou premyslene zameranou na vyvolávanie sporov medzi silnými susedmi, ktorá im prináša prospech a zvýšenie vlastného mocenského potenciálu, ďalej satelitné štáty ako štáty, ktorých zahraničnú politiku riadi iná mocnosť a napokon neutrálov ako štáty bez akejkolvek aktívnej zahraničnej politiky, ktorých nádejou je schovávať sa a uniknúť pozornosti. Tendenciu vývoja od tzv. *trimmer* k neutrálovi, od neutrálneho štátu k spojencovi a od spojenca k satelitnému štátu považuje za hmlistú a neistú.⁹⁷ J. Frankel neutralitu charakterizuje v kontexte mocenského boja v medzinárodnej politike ako jeden z prostriedkov (popri izolacionizme), ktorým možno uniknúť pred prílišným angažovaním sa štátu v tomto boji. V tejto súvislosti J. Frankel pokladá aj nezúčastnenosť za formu neutrality.⁹⁸ O. Krejčí neutralitou označuje „*postavenie štátu nemiešajúceho sa do cudzieho sporu alebo vojny či neúčast’ v blokoch*“⁹⁹, pričom ju pokladá za právny pojem.

O medzinárodné právo opiera svoje vymedzenie neutrality aj H. J. Morgenthau. Pod pojmom neutralita rozumie „*právny pojem, ktorý predpokladá legalitu vojny ako nástroj štátnej politiky, ako aj právo každého národa na základe vlastného uváženia zasiahnuť do vojny na strane jednej alebo druhej, alebo nevstúpiť do vojny*“¹⁰⁰. Pomerne všeobecné definovanie neutrality ako medzinárodnoprávnej inštitúcie neúčasti vo vojne obsahujúcej v sebe normy náležitého správania sa

⁹⁶ ŠOLC, M. a kol.: *Stručný politický slovník*. Praha: Svoboda, 1986, s. 196

⁹⁷ Pozri WIGHT, M.: *Power Politics*. Harmondsworth: Penquin Books, 1979, s. 160

⁹⁸ Pozri FRANKEL, J.: *International Relations in a Changing World*. Oxford, New York, Toronto, Melbourne: Oxford University Press, 1979, s. 121

⁹⁹ KREJČÍ, O.: *Mezinárodní politika*. s. 678

¹⁰⁰ MORGENTHAU, H. J.: *Dilemmas of Politics*. Chicago: University of Chicago Press, 1958, s. 192

neutrálneho štátu aj v čase mieru predstavil B. V. Ganjuškin¹⁰¹. P. Drulák a R. Druláková vychádzajú z medzinárodnoprávneho vymedzenia, predovšetkým z haagskych dohovorov a z charakteristiky neutrality od M. Potočného. Z hľadiska teórie medzinárodných vzťahov ju však spolu s alianciami pokladajú za produkt relatívne málo organizovaného systému mocenskej rovnováhy a spolu s alianciami a kolektívnou bezpečnosťou za tretiu možnosť zaistenia bezpečnosti, ktorú majú malé štáty z dôvodu limitovaných vojenských prostriedkov.¹⁰² Podobne neutralitu definujú aj autori Slovníka diplomacie G. R. Berridge a A. James, teda ako právny status jednostranne prevzatý určitým štátom v čase vojny preukazujúci tým svoj úmysel zostať mimo vojny¹⁰³. Rýdzo medzinárodnoprávne ju v naznačenom význame vymedzuje D. Robertson¹⁰⁴. M. Kusý považuje ideu neutrality za pozostatok blokového myslenia, pričom „*byť neutrálny v tomto zmysle znamenalo nebyť príslušníkom či spojencom žiadneho z dvoch proti sebe stojacich táborov.*“¹⁰⁵ Takmer totožne definoval neutralitu švédsky predseda vlády H. Hammarskjöld (1914 – 1917, otec neskoršieho generálneho tajomníka OSN D. Hammarskjölda), podľa ktorého byť neutrálny neznamená hovoriť áno obom stranám, ale znamená to hovoriť obom stranám nie.¹⁰⁶ Podľa názoru P. Johnsona¹⁰⁷ neutralitu vymedzujú haagske dohovory a môže byť aplikovaná iba v čase vojny, pričom neutrálny štát nesmie poskytovať vojenskú pomoc žiadnej zo strán a musí zachovať takú

¹⁰¹ Pozri GANJUŠKIN, B. V.: *Soudobá neutralita. Politika neutrality a trvalá neutralita v podmínkách boje za mír.* Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 9

¹⁰² Pozri DRULÁK, P. – DRULÁKOVÁ, R.: *Tvorba a analýza zahraniční politiky.* Praha: Vysoká škola ekonomická, Fakulta mezinárodních vztahu, 2000, s. 50

¹⁰³ Pozri BERRIDGE, G. R. – JAMES, A.: *A Dictionary of Diplomacy.* Basingstoke: Palgrave, 2001, s. 167

¹⁰⁴ Pozri ROBERTSON, D.: *A Dictionary of Modern Politics.* London: Europa Publications, 2002, s. 343

¹⁰⁵ KUSÝ, M.: *O čom je NATO?* In. KUSÝ, M.: *Na vlnách Slobodnej Európy. 1997 - 2001.* Bratislava: Kalligram, 2001, s. 54

¹⁰⁶ Pozri LESIOVSKIJ, V.M.: *Záhada smrti Daga Hammarskjölda.* Praha: Mladá fronta, 1989, s. 23

¹⁰⁷ JOHNSON, P.: *NEUTRALITY. A Policy for Britain.* London: Teppele Smith, 1985, s. 59 - 60

nestrannosť voči bojujúcim stranám, aká je maximálne možná. Zväzok byť neutrálny počas akéhokoľvek konfliktu v čase mieru uvedený autor nepovažuje za súčasť neutrality, ale neutralizácie alebo neutralizmu.

1.3 Druhy neutrality

Rovnako ako nejestvuje všeobecne prijatá definícia neutrality, v odbornej literatúre niet ani jednotnej klasifikácie druhov neutrality. Okrem akceptovaného rozlíšenia obyčajnej a trvalej neutrality, vyplývajúceho z medzinárodnoprávnej praxe štátov, vytvárajú takmer všetci autori venujúci sa neutralite vlastné typológie jednotlivých nimi vybraných druhov tohto inštitútu.

Prehľadné usporiadanie najčastejšie uvádzaných a najzreteľnejšie od seba navzájom rozlíšiteľných druhov neutrality obsahuje Tabuľka č. 2, pričom nejde o prevzatú klasifikáciu jedného autora, ale o prierezový pohľad na známe a pomenované druhy neutrality. Mimo pozornosti zostanú ponechané osobné postoje autorov predstavujúce skôr hodnotenie neutrality jej charakterizovaním pomocou rôznych prívlastkov ako uvádzanie jej ďalších druhov, a to nezriedka zahmlievajúcich význam pojmu neutralita (napríklad označenia ako empirická, doktrínálna, tradicionalistická, oficiálna, pragmatická, vojenská, politická, ideologická či morálna neutralita).

Tabuľka č. 2
Prehľadná klasifikácia druhov neutrality

NEUTRALITA	
obyčajná vojnová (obyčajná, prechodná, dočasná, príležitostná, jednoduchá, <i>ad hoc</i> neutralita)	trvalá (stála, nepretržitá, večná)
faktická (<i>de facto</i> neutralita)	právna

dobrovoľná (jednoduchá, prirodzená)	uložená (vnútená, zmluvná, naoktrojovaná, zvonku určená)
ozbrojená	neozbrojená
všeobecná	čiasťočná
absolútna (úplná, dokonalá, integrálna, plná, striktná, perfektná)	kvalifikovaná (diferencovaná, blahovoľná, benevolentná, spriatelená)
aktívna (pozitívna, konštruktívna)	pasívna
neo-neutralita	

1. 3. 1 Obyčajná vojnová neutralita

[Tento termín je používaný najmä v náuke medzinárodného práva verejného. Ako synonymické sa používajú aj pojmy „obyčajná neutralita“ (Haugh 1962, s. 53), „prechodná neutralita“ (Stadlmeier 1991, s. 44), „dočasná neutralita“ (Wöber 2002, s. 27), „príležitostná neutralita“ (Hakovirta 1988, s. 15), „jednoduchá neutralita“ (Bruhin 1994, s. 89) alebo dočasná ad hoc neutralita (Ojanen, Herolf, Lindahl 2000, s. 12).]

Obyčajná vojnová neutralita a trvalá neutralita predstavujú dva základné druhy neutrality, a to z toho dôvodu, že oba druhy majú pomerne jasnú úpravu v medzinárodnom práve. Základný rozdiel medzi nimi spočíva v tom, že pri obyčajnej neutralite sa štát nezúčastňuje na konkrétnom ozbrojenom konflikte a pri trvalej neutralite sa štát zaväzuje k neúčasti na každom (aj budúcom) konflikte, prirodzene s výnimkou vlastnej obrany proti ozbrojenému útoku.

K vzniku obyčajnej neutrality v jej tradičnom ponímaní dochádza v súlade s normami medzinárodného práva ozbrojených konfliktov (resp. vojnového práva). Súčasne so vznikom konkrétneho medzinárodného

ozbrojeného konfliktu začína aj neutralita štátov, ktoré sa na ňom nechcú zúčastniť, a to spravidla prostredníctvom vydania osobitných vyhlásení o neutralite¹⁰⁸. Týmto aktom nadobúda štát postavenie neutrálneho štátu a tomu zodpovedajúce práva a povinnosti. Podľa iného názoru¹⁰⁹ je okrem vyhlásenia štátu o neutralite potrebné akceptovanie alebo uznanie takejto neutrality zo strany bojujúcich štátov, a to napríklad výmenou diplomatických nót alebo oficiálnych vyhlásení.

Medzinárodnoprávny status neutrálneho štátu možno na základe haagskych dohovorov rozčleniť do štyroch subsystémov¹¹⁰:

a) *Status negativus* - vymedzujúci najdôležitejšie povinnosti neutrálneho štátu ako nekonanie. Jeho základným pravidlom je nezasahovanie do vojnových akcií, z ktorého ďalej vyplýva povinnosť nepovolit' priame alebo nepriame využívanie vlastného štátneho územia vrátane vzdušného priestoru a výsostných vôd na prechod, prelet alebo prepravu vojsk alebo zásobovacích kolón, povinnosť nepovolit' zriaďovanie vojenských základní a vojenských telekomunikačných zariadení na svojom území, neposkytnúť žiadnej z bojujúcich strán svoje vojská, nedodávať zbrane, muníciu alebo vojnový materiál, nepodporovať žiadnu z bojujúcich strán poskytovaním pôžičiek alebo úverov a nevyzbrojovať vojnové lode vo svojich prístavoch. Súčasťou týchto povinností je tzv. princíp parity, t. j. povinnosť správať sa voči všetkým bojujúcim stranám rovnako – ak teda neutrálny štát poskytne nejaké výhody jednej strane, musí ich poskytnúť aj druhej strane, resp. ak ich jednej strane odoprie poskytnúť, musí tak urobiť aj vo vzťahu k druhej strane.

b) *Status activus* - stanovujúci pre neutrálne štáty povinnosť konať v určitých prípadoch, a to „zabrániť uskutočneniu nepriateľských akcií na území pod jurisdikciou neutrálneho štátu, ako aj zabrániť použitiu územia

¹⁰⁸ Pozri napr. MRÁZ, S.: *Medzinárodné právo verejné (zvláštne časti)*. Bratislava: EKONÓM, 2007, s. 230

¹⁰⁹ ČEPELKA, Č. – ŠTURMA, P.: *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2003, s. 749

¹¹⁰ Pozri STADLMEIER, S.: *Dynamische Interpretation der dauernden Neutralität*. Berlin: Duncker und Humblot, 1991, s. 44 - 50

neutrálneho štátu ako základne pre operácie na konflikte zúčastnenej strany“¹¹¹. Uvedené povinnosti vychádzajú z toho, že nielen neutrálne, ale aj bojujúce štáty majú podľa medzinárodného práva určité povinnosti. Ak niektorú z predmetných povinností niektorý z bojujúcich štátov poruší, vzniká neutrálnemu štátu povinnosť takéto porušenie práva nestrpieť a aktívnym konaním ho ukončiť alebo mu zabrániť (napríklad pri porušení nedotknuteľnosti územia neutrálneho štátu – povinnosť bezodkladne odzbrojiť a internovať príslušníkov armády bojujúceho štátu). Úspešné naplnenie tohto druhu povinností častokrát nie možné bez použitia ozbrojenej sily. Takéto akcie neutrálneho štátu sa vzhľadom na ich oprávnenosť podľa medzinárodného práva nepokladajú za nepriateľské akty voči vojnuvedúcemu štátu.

c) *Status passivus* - vyjadrujúci povinnosť neutrálnych štátov strpieť za určitých podmienok opatrenia bojujúcich štátov. Táto časť postavenia neutrálneho štátu sa uplatňuje predovšetkým v oblasti neutrality v námornej vojne a je výrazom osobitných záujmov veľmocí. Zaraďujeme sem povinnosť strpieť blokádu obchodných lodí na širom mori alebo v prístave na území bojujúceho štátu, možnosť dočasnej alebo konečnej rekvirácie obchodných lodí za náhradu alebo nemožnosť vykonávať právo diplomatickej ochrany nad vlastným štátnym príslušníkom v prípade obvinenia zo strany bojujúceho štátu z konania, ktoré je v rozpore s neutralitou.

Tri vyššie uvedené statusy stanovujú neutrálnym štátom povinnosti. V zahraničnej odbornej literatúre existuje aj iné ich pomenovanie, a to pre prvý status pojem „povinnosti zdržania sa“ (ang. *duties of abstention*), pre druhý status pojem „povinnosti prevencie“ (ang. *duties of prevention*) a pre tretí status pojem „povinnosti podriadenia sa“ (ang. *duties of acquiescence*)¹¹².

¹¹¹ JÍLEK, D.: *A brief and concise remark of the duty of impartiality*. In: *Smysl neutrality v dnešní Evropě. Příklad Rakousko*. Zborník z konferencie. Praha: VODNÁŘ, 1998, s. 45

¹¹² ELLIOTT, E.: *Neutral Duties*. In: *California Law Review*. Vol. 2, Issue 6, Sep 1914, s. 451 - 456

d) *Status positivus* - odrážajúci právo neutrálneho štátu konať ako ochranná mocnosť alebo vykonávať sprostredkovanie medzi bojujúcimi stranami či dohliadať nad dodržiavaním medzinárodnoprávných pravidiel¹¹³. Zároveň tento status obsahuje jedinú povinnosť zaväzujúcu neutrálny štát k bezprostrednému konaniu, a to povinnosť vzájomného informovania sa o vnútroštátnych predpisoch týkajúcich sa neutrality v námornej vojne (čl. 27 XIII. Haagskeho dohovoru o právach a povinnostiach neutrálnych mocností v námornej vojne).

Trvanie obyčajnej neutrality závisí od priebehu konkrétneho ozbrojeného konfliktu. Tento druh neutrality zaniká skončením vojnového stavu medzi bojujúcimi štátmi alebo vstupom neutrálneho štátu do vojny, pričom postačuje vstup do vojnového stavu s jedným z bojujúcich štátov. Okrem týchto spôsobov skončenia neutrality, ktoré možno označiť za najtypickejšie, možno ešte túto formu neutrality skončiť zmluvným vylúčením použitia práva neutrality medzi neutrálnym štátom a bojujúcim štátom, resp. bojujúcimi štátmi, ktoré ešte neuzavreli mierovú zmluvu, ale s konečnou platnosťou zastavili bojové operácie, alebo úplným obsadením štátneho územia neutrálneho štátu (pozn.: to neplatí pre trvalo neutrálne štáty) alebo tým, že územie neutrálneho štátu sa stane vojnovou oblasťou.¹¹⁴

1. 3. 2 Trvalá neutralita

[Synonymické označenia: „stála neutralita“, „nepretržitá neutralita“ (Bruhin 1994, s. 89), „večná neutralita“ (Popławski 1995, s. 16 - 17)¹¹⁵.]

Z hľadiska vzťahu oboch základných foriem neutrality k systému medzinárodného práva možno charakterizovať obyčajnú vojnovú

¹¹³ JÍLEK, D.: *A brief and concise remark of the duty of impartiality*. In. *Smysl neutrality v dnešní Evropě. Příklad Rakousko*. Zborník z konferencie. Praha: VODNÁŘ, 1998, s. 45

¹¹⁴ Pozri STADLMEIER, S.: *Dynamische Interpretation der dauernden Neutralität*. Berlin: Duncker und Humblot, 1991, s. 50

¹¹⁵ POPŁAWSKI, D.: *Austriacka polityka neutralności 1955 - 1995*. Warszawa: SCHOLAR, 1995, s. 16 - 17

neutralitu ako inštitút medzinárodného práva ozbrojených konfliktov, atiaľ čo trvalú neutralitu zaraďujeme do medzinárodného práva mierového.¹¹⁶

Trvalo neutrálny štát má rovnaké práva a povinnosti v prípade medzinárodného ozbrojeného konfliktu ako štát, ktorý v danom konflikte vyhlásil obyčajnú neutralitu. No na rozdiel od neho, trvalo neutrálny štát má aj určité povinnosti v čase mieru, najmä povinnosť nepreberať na seba záväzky, ktoré by ho mohli v budúcnosti zatahnuť do akéhokoľvek medzinárodného ozbrojeného konfliktu, povinnosť nepripustiť na svojom území prítomnosť cudzích vojenských základní a povinnosť nevstupovať do medzinárodných vojenských či obranných organizácií, čo zahŕňa aj vojenské združenia tvorené výlučne neutrálnymi štátmi (z uvedeného dôvodu nedošlo napriek určitým očakávaniam k inštitucionalizácii spolupráce ministrov obrany Fínska, Švédska, Švajčiarska a Rakúska, ktorá začala na neformálnom stretnutí v roku 1984 v Salzburgu¹¹⁷). Prehľadné porovnanie obyčajnej vojnej neutrality a trvalej neutrality je obsiahnuté v Tabuľke č. 3.

Ako právny inštitút mierového práva *sui generis* je trvalá neutralita definovaná ako „*medzinárodnoprávny status, ktorý slúži zachovaniu nezávislosti štátneho územia určitého štátu v trvalom mieri a zároveň zachovaniu všeobecného mieru, bezpečnosti a politickej rovnováhy v určitom geografickom regióne*“.¹¹⁸ Úprava tohto druhu neutrality medzinárodným právom nie je taká podrobná ako pri obyčajnej vojnej neutralite, a preto je potrebné vychádzať aj z kvalifikovanej praxe štátov. Možno však súhlasiť s názorom, že právo vojnej neutrality „*preteká do sféry mieru vo forme tzv. anticipatórnych účinkov*

¹¹⁶ Pozri ŠTURMA, P.: *Posouzení smyslu neutrality v Evropě (obecný přehled vývoje trvalé neutrality na pozadí porovnání příkladu Švýcarska a Rakouska)*. In: *Smysl neutrality v dnešní Evropě. Příklad Rakousko*. Zborník z konferencie. Praha: VODNÁŘ, 1998, s. 15

¹¹⁷ KRUZEL, J. – HALTEL, M. H.: *Between the blocs: Problems and prospects for Europe's neutral and nonaligned states*. Cambridge: Woodrow Wilson International Center for Scholars and Cambridge University Press, 1989, s. 146

¹¹⁸ VEROSTA, S. *Die dauernde Neutralität*. 1967. In: STADLMEIER, S.: *Dynamische Interpretation der dauernden Neutralität*. Berlin: Duncker und Humblot, 1991, s. 120

*príležitostnej neutrality, čím vytvára jadro noriem trvalej neutrality*¹¹⁹, z čoho vyplýva, že každú povinnosť štátu s vojnovou neutralitou má vždy takisto každý trvalo neutrálny štát, a že každý trvalo neutrálny štát má v porovnaní so štátmi s obyčajnou vojnovou neutralitou ešte aj ďalšie povinnosti.

Tabuľka č. 3
Porovnanie obyčajnej vojnej neutrality a trvalej neutrality

	Neutralita	
	obyčajná	trvalá
Spôsob vzniku	jednostranne alebo dvojstranne	dvojstranne alebo viacstranne
Moment vzniku	vypuknutím konkrétneho ozbrojeného konfliktu	nadobudnutím účinnosti príslušného právneho aktu
Charakter trvania	dočasný	stály
Obdobie trvania	počas vojny alebo ozbrojeného konfliktu	počas vojny alebo ozbrojeného konfliktu a v mieri
Rozsah povinností	len podľa vojnového práva	podľa vojnového práva a ďalšie povinnosti
Moment skončenia	v závislosti od vývoja konkrétneho ozbrojeného konfliktu (koniec vojny alebo vypuknutie vojny medzi neutrálnym štátom a iným štátom)	dohodou štátov bez ohľadu na priebeh akéhokoľvek ozbrojeného konfliktu
Porušenie	nepredstavuje skončenie	môže predstavovať

¹¹⁹ HAKOVIRTA, H.: *East-West Conflict and European Neutrality*. Oxford: Clarendon Press, 1988, s. 16

neutrality neutrálnym štátom	neutrality, ale môže vyvolať skončenie neutrality v dôsledku vyhlásenia vojny	skončenie neutrality (napríklad <i>clausula rebus sic stantibus</i>)
---	---	---

Status trvalej neutrality môže získať štát na základe viacstrannej medzinárodnej zmluvy uzatvorenej v úplnej forme, ako tomu bolo napríklad v prípade vzniku švajčiarskej neutrality na základe Deklarácie mocností z 20.3.1815 o vzťahoch so Švajčiarskou konfederáciou podpísanou Francúzskom, Portugalskom, Pruskom, Rakúskom, Ruskom, Španielskom, Švédskom a Veľkou Britániou, ku ktorej Švajčiarsko pristúpilo 27.5.1815, ktorá deklarácia bola následne potvrdená Článkom 84 Záverečného aktu Viedenského kongresu z 9.6.1815 a Parížskym aktom o uznaní a zaručení trvalej neutrality Švajčiarska z 20.11.1815. Pre úplnosť možno dodať, že trvalá neutralita Švajčiarska bola znovu potvrdená aj Čl. 435. Mierovej zmluvy medzi mocnosťami spojenými a združenými a Nemeckom a Protokolu, podpísanej vo Versailles 28.6.1919¹²⁰, Čl. 375 Mierovej zmluvy medzi mocnosťami spojenými a združenými a Rakúskom, podpísanej v Saint-Germain-en-Leye 10.9.1919¹²¹, a Článkom 358. Mierovej zmluvy medzi mocnosťami spojenými a združenými a Maďarskom, Protokolu a Deklarácie, podpísanej v Trianone 4.6.1920¹²², čím „*sa súčasne rozšíril počet štátov, ktoré švajčiarsku neutralitu uznali*“¹²³, ako aj Moskovským memorandom z 15.4.1955 či Záverečným aktom konferencie o bezpečnosti a spolupráci v Európe z 1.8.1975¹²⁴. Podľa niektorých autorov však k uznaniu neutrality Švajčiarska došlo už Vestfálskymi dohodami z roku 1648¹²⁵.

¹²⁰ Úradný preklad zverejnený v Zbierke zákonov pod č. 217/1921 Sb.

¹²¹ Úradný preklad zverejnený v Zbierke zákonov pod č. 507/1921 Sb.

¹²² Úradný preklad zverejnený v Zbierke zákonov pod č. 102/1922 Sb.

¹²³ MRÁZ, S.: *Medzinárodné právo verejné (zvláštne časti)*. Bratislava: EKONÓM, 2007, s. 232

¹²⁴ SCHELLE, K.: *Moderní dějiny státu a práva v dokumentech. I. vývoj mezinárodních vztahů*. Brno: Masarykova univerzita v Brne, 1992, s. 237

¹²⁵ BEŇA, J.: *Rannoveké medzinárodné právo a Vestfálsky mier*. In: BEŇA, J. (ed.): *Notitiae Novae Facultas Iuridicae*. Ročník VI, 2002, PrF UMB, s. 15

Iným spôsobom vzniku trvalej neutrality je uzatvorenie viacstrannej medzinárodnej zmluvy v zjednodušenej podobe, ako tomu bolo napríklad v prípade vzniku rakúskej neutrality na základe jednostranného vyhlásenia trvalej neutrality Rakúskom v Spolkovom ústavnom zákone o trvalej neutralite, notifikácie tohto zákona ostatným štátom sveta a následného uznania trvalej neutrality týmito štátmi, alebo uzatvorenie dvojstrannej medzinárodnej zmluvy v zjednodušenej podobe, ako tomu bolo napríklad pri vzniku neutrality Malty na základe jednostranného vyhlásenia trvalej neutrality vládou Malty v osobitnej deklarácii o trvalej neutralite a uznania tejto trvalej neutrality osobitnou deklaráciou talianskej vlády s následnou výmenou nót medzi oboma štátmi.

Ďalšiu formu vzniku trvalej neutrality možno identifikovať na príklade neutrality Laosu. Tá vznikla na základe laoského jednostranného vyhlásenia trvalej neutrality z 9.7.1962 a jeho následného uznania na žiadosť Laosu deklaráciou (mnohostrannou medzinárodnou zmluvou) prijatou 23.7.1962 Barmou, Kambodžou, Kanadou, Čínou, USA, UK, Francúzskom, Indiou, Poľskom, Thajskom, ZSSR, Vietnamskou republikou a Demokratickou vietnamskou republikou, ktorá obsahovala znenie vyhlásenia neutrality Laosu s výslovnou zmienkou o tom, že deklarácia a vyhlásenie tvoria spolu medzinárodnú zmluvu o trvalej neutralite Laosu¹²⁶. Podľa niektorých názorov z dôvodu nerešpektovania vyhlásenia neutrality nemožno Laos považovať za neutrálny.¹²⁷

V prípade, že štát deklarujúci neutralitu v politickej rovine a aj konajúci ako neutrálny štát nemá právny záväzok neutralitu dodržiavať (ako napríklad Švédске kráľovstvo), alebo zo strany iných štátov nedôjde k uznaniu jednostranne vyhlásenej trvalej neutrality stanovenej vnútroštátnym právnym predpisom, nemožno hovoriť o trvalej neutralite a jej medzinárodnoprávnych účinkoch, ale len o neutralite *de facto* alebo o neutralitnej politike.

¹²⁶ Bližšie napr.: PIEPER, U.: *Neutralität von Staaten*. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, New York, Paris, Wien: Lang, 1997, s. 240

¹²⁷ NOVOTNÝ, A.: *Slovník medzinárodných vzťahov*. MAGNET PRESS SLOVAKIA, 2004, s. 178

V súvislosti s otázkou vzniku trvalej neutrality je potrebné dodať, že trvalú neutralitu nie je možné ustanoviť zmluvou medzi inými štátmi bez účasti dotknutého štátu; v takomto prípade by šlo o tzv. neutralizáciu¹²⁸.

Osobitným prípadom snahy o vznik trvalej neutrality je neutralita Turkménska, ktorá bola po jednostrannom vyhlásení a následnom zapracovaní do textu ústavy Turkménska uznaná Valným zhromaždením OSN 12.12.1995 osobitnou rezolúciou obsahujúcou výzvu pre členské štáty OSN, aby rešpektovali a podporovali takýto status Turkménska a zároveň rešpektovali jeho nezávislosť, suverenitu a územnú celistvosť¹²⁹. Vzhľadom na právnu nezáväznosť rezolúcií Valného zhromaždenia OSN nemožno považovať vyššie uvedený status Turkménska za trvalú neutralitu v typickom ponímaní, ale ani za jednoznačnú formu neutrality *de facto* v doterajšom tradičnom ponímaní, keďže došlo k jej výslovnému (aj keď právne nezáväznému) uznaniu inými subjektmi medzinárodného práva, a to medzinárodnými organizáciami – OSN a ECO¹³⁰. Jednotlivé členské štáty OSN neutralitu Turkménska neuznali inými prejavmi vôle ako prostredníctvom prijatia vyššie uvedenej rezolúcie Valného zhromaždenia OSN, s výnimkou členských štátov ECO, ktoré v marci 1995 privítali a podporili neutralitu Turkménska¹³¹ a v máji 1996 privítali prijatie vyššie uvedenej

¹²⁸ Pozri PIEPER, U.: *Neutralität von Staaten*. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, New York, Paris, Wien: Lang, 1997, s. 86 - 87

¹²⁹ Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN A/RES/50/80 z 12.12.1995. In: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N96/761/23/PDF/N9676123.pdf?OpenElement>, download 18.8.2006

¹³⁰ Organizácia pre hospodársku spoluprácu (*Economic Cooperation Organization*) vznikla v roku 1985 a je medzinárodnou organizáciou so sídlom v Teheráne v súčasnosti združujúcou desať členských štátov: Afganistan, Azerbajdžan, Irán, Kazachstan, Kirgizsko, Pakistan, Tadžikistan, Turecko, Turkménsko a Uzbekistan.

¹³¹ *3rd Summit Declaration. Islamabad Declaration (Islamabad, 14 - 15 March, 1995)*. In: http://www.ecosecretariat.org/ftproot/Documents/Declaration/3sum_dcl.htm, download 29.8.2010

rezolúcie¹³², a štátov patriacich do NAM¹³³, ktoré tak urobili na stretnutí v októbri 1995 v Cartagene¹³⁴. Právny základ turkménskej trvalej neutrality by bolo možné vyvodiť zo skutočnosti, že vyššie uvedená rezolúcia Valného zhromaždenia OSN bola prijatá konsenzom, a teda so súhlasom na rozhodovaní participujúcich členov OSN, čo by mohlo byť prejavom toho, že jej obsah zodpovedá už existujúcemu právnemu presvedčeniu daných štátov. So zreteľom na krátky čas, ktorý uplynul od roku 1995 je zatiaľ predčasné tvrdiť, že turkménska neutralita je jednoznačným príkladom trvalej neutrality vzniknutej na základe medzinárodnej obyčaje, aj keď doterajšie postoje štátov by tomu mohli nasvedčovať.

Príkladný výpočet trvalo neutrálnych štátov s podrobnejšími základnými údajmi o ich trvalej neutralite obsahuje Tabuľka č. 4.

Tabuľka č. 4
Trvalo neutrálne štáty

Štát	Obdobie trvania	Právny základ trvalej neutrality	Druh trvalej neutrality
Švajčiarsko	1815 - súčasnosť	Parížsky akt o uznaní a zaručení trvalej neutrality Švajčiarska z 20.11.1815	garantovaná
Vatikán	1929 - súčasnosť	Lateránska dohoda z 11.2.1929	uznaná
Rakúsko	1955 - súčasnosť	Zákon o trvalej neutralite z 26.10.1955 a jeho následná notifikácia ostatným štátom	uznaná

¹³² 4th Summit Declaration. Ashgabat Declaration (Ashgabat, 14 - 15 May, 1996). In: http://www.ecosec-retariat.org/ftproot/Documents/Declaration/4sum_dcl.htm, download 29.8.2010

¹³³ Hnutie nezúčastnených (*Non-Aligned Movement*) – medzinárodná inštitúcia v súčasnosti združujúca 113 štátov sveta.

¹³⁴ Final Document. Cartagena de Indias, Colombia, October 18-20, 1995. The Non-Aligned Movement. In: <http://www.nam.gov.za/xiiiminconf/minconf.pdf>, download 1.3.2008

Kambodža	1973 - súčasnosť	Dohoda o ukončení vojny a znovuoobnovení mieru vo Vietname z 27.1.1973	uznaná
Malta	1980 - súčasnosť	Zmluva o neutralite medzi Maltou a Talianskom z 15.9.1980	uznaná
Turkménsko	1995 - súčasnosť	Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN A/RES/50/80 z 12.12.1995	uznaná
Krakov	1815 - 1816	Záverečný akt Viedenského kongresu z 9.6.1815	garantovaná
Belgicko	1839 - 1919	Londýnska zmluva z 19.4.1839	garantovaná
Luxembursko	1867 - 1949	Londýnska zmluva z 11.5.1867	garantovaná
Kongo	1885 - 1919	Generálny akt Berlínskej konferencie z 26.2.1885	uznaná
Samoa	1889 - 1899	Zmluva medzi Nemeckom, Spojeným kráľovstvom Veľkej Británie a Severného Írska a USA zo 14.6.1889	garantovaná
Honduras	1907 - 1923	Zmluva medzi Kostarikou, Guatemalou, Hondurasom, Nikaraguou a Salvádorom z 20.12.1907	uznaná
Laos	1962 - 1977	Deklarácia o neutralite Laosu z 23.7.1962	uznaná

Pre úplnosť je potrebné uviesť, že v praxi štátov sa vyskytli snahy založiť trvalú neutralitu jednostranným vyhlásením a/alebo prijatím príslušného vnútroštátneho právneho aktu, výsledkom ktorých však nie je a nemôže byť *de iure* trvalo neutrálny štát, ale iba *de facto* neutrálny štát. Ako príklady možno uviesť Lichtenštajnsko, ktorého faktická trvalá

neutralita má základ v jednostrannom vyhlásení z roku 1866¹³⁵ (iné zdroje uvádzajú rok 1868¹³⁶), Island, ktorý sa za trvale neutrálny štát vyhlásil zákonom o dánsko-islandskej únii z 30.11.1918¹³⁷, Kostariku, ktorá tak urobila jednostranným vyhlásením trvalej, aktívnej a neozbrojenej neutrality z 15.9.1983¹³⁸ a Moldavsko, ktoré tak urobilo svojou ústavou z 29.7.1994¹³⁹. V tejto súvislosti možno zmieniť aj najnovšie vyhlásenie neutrality, a to Srbskom v rezolúcii srbského parlamentu z 26.12.2007.¹⁴⁰

K tradične fakticky neutrálnym štátom patrí aj San Marino, hoci presný dátum vzniku jeho neutrality dostupná literatúra neuvádza¹⁴¹, no možno sa stretnúť s názorom, že San Marino bolo neutrálne už od čias

¹³⁵ BRACKETT, D. S.: *International Relations À La Carte: A New Swiss Neutrality in Europe*. In: The Weatherhead Center for International Affairs, Harvard University, Paper 97, No. 4, 1997, s. 4

¹³⁶ EGER, CH.: *Military History of Liechtenstein. 200 years of Liechtenstein's Armed Forces*. In: http://militaryhistory.suite101.com/article.cfm/military_history_of_liechtenstein, download 20.1.2008

¹³⁷ GANJUŠKIN, B. V.: *Soudobá neutralita. Politika neutrality a trvalá neutralita v podmínkách boje za mír*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 99

¹³⁸ PIEPER, U.: *Neutralität von Staaten*. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, New York, Paris, Wien: Lang, 1997, s. 269

¹³⁹ Ústava Moldavskej republiky. Napr. <http://xiv.parlament.md/en/legalfoundation/constitution/>, download 30.8.2004

¹⁴⁰ *Rezolucija Narodne skupštine Republike Srbije o zaštiti suverenita, teritorijalnog integriteta i ustavnog poretka Republike Srbije*. 26. decembar 2007. In: http://www.parlament.gov.rs/content/lat/akta/akta_detalji.asp?id=360&t=O#, download 9.9.2010

¹⁴¹ Napr. *Exchange of Notes Constituting an Agreement Between the Government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the Government of the Republic of San Marino Concerning a Payment Made to San Marino In Respect of War Damage*. Florence, 17 July 1961 and San Marino, 22 July 1961. United Nations – Treaty Series. No. 6035. In: http://untreaty.un.org/unts/1_60000/12/28/00023357.pdf, download 1.3.2008 a McGONAGLE, T. – NOLL M. B. D. – PRICE, M.: *Minority-Language Related Broadcasting and Legislation in the OSCE*. Vienna: OSCE, 2003, s. 375. In: http://www.osce.org/publications/hcnm/2004/10/10605_18_en.pdf, download 1.3.2008

vojny Sardínského kráľovstva proti Rakúsku v rokoch 1859 – 1860, resp., že jeho neutralita je „tisícročná“¹⁴². Ostatné štáty však trvalú neutralitu vyššie uvedených štátov výslovne neuznali a ani neuskutočnili žiadne úkony, ktoré by bolo možné pokladať za prejav ich súhlasu alebo nesúhlasu s takýmto ich právnym a politickým postavením.

V tejto súvislosti možno spomenúť aj príklad Cypru, ktorý je niekedy považovaný alebo označovaný za neutrálny štát, a to na základe toho, že Cyprus sa v Článku 1 Zmluvy o garanciách medzi Cyperskou republikou, Gréckym kráľovstvom, Spojeným kráľovstvom Veľkej Británie a Severného Írska a Tureckou republikou zo 16.8.1960¹⁴³ zaviazal „zachovávať svoju nezávislosť, územnú celistosť a bezpečnosť, ako aj úctu k svojej Ústave“ a rovnako aj „nezúčastňovať sa, vcelku alebo sčasti, na akejkoľvek politickej alebo hospodárskej únii s akýmkoľvek iným štátom“, pričom ostatné tri zmluvné strany sa zároveň zaviazali zakázať „všetky činnosti, ktorých cieľom je priama alebo nepriama podpora spojenia Cyperskej republiky s iným štátom alebo rozdelenie ostrova“. Bez ohľadu na výklad slovného spojenia „politická alebo hospodárska únia“ (t. j. únia v zmysle medzinárodnej organizácie alebo v zmysle nejakého druhu zloženého štátu) je z obsahu pojmu neutralita zrejmé, že v prípade záväzku štátu nespolupracovať s iným štátom či inými štátmi v rámci politickej alebo hospodárskej únie nemožno hovoriť o založení statusu neutrálneho štátu. Taktiež je nepochybné, že ak by zmluvné strany vyššie uvedenej zmluvy boli bývali mali záujem o vyhlásenie Cypru za trvalo neutrálny štát, boli by tak dozaista zmluvou výslovne urobili. To, že takýto úmysel vôbec nemali, vyplýva aj z obsahu Zmluvy o aliancii medzi Gréckym kráľovstvom, Tureckou republikou a Cyperskou republikou zo 16.8.1960, ktorou sa zmluvné strany zaviazali

¹⁴² KŘÍŽ, C.: *San Marino*. In.: JANDA, J. – LUŇÁK, V. – KRATOCHVÍLOVÁ, V. – KŘÍŽ, C.: *Andorra, Lichtenštejnsko, Monako, San Marino*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1969, s. 204 a 207

¹⁴³ Text dostupný napríklad na:

[http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/All/484B73E4F0736CFDC22571BF00394F11/\\$file/Treaty%20of%20Guarantee.pdf](http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/All/484B73E4F0736CFDC22571BF00394F11/$file/Treaty%20of%20Guarantee.pdf), download 14.8.2010

okrem iného spolupracovať v oblasti ich spoločnej obrany a spoločne konzultovať o problémoch vyplývajúcich z takejto obrany¹⁴⁴.

Vzhľadom na skutočnosť, že k vzniku práv a povinností môže v medzinárodnom práve dôjsť aj v dôsledku uzatvorenia tacitnej zmluvy, mohlo teoreticky dôjsť aj k vzniku trvalej neutrality vyššie uvedených štátov na základe tacitných zmlúv medzi týmito štátmi a inými štátmi (a nie na základe medzinárodnej obyčaje), ako tomu bolo napríklad v prípade rozširovania zmluvy o založení trvalej neutrality Švajčiarska.¹⁴⁵ Keďže vo vyššie uvedených prípadoch jednostranného vyhlásenia neutrality nedošlo medzi štátmi k vzájomnému reálnemu správaniu sa nevyvolávajúcemu žiadne pochybnosti o obsahu zmluvy (podmienka vzniku tacitnej zmluvy), nedošlo ani k vzniku statusu napríklad Islandu a Moldavska ako trvalo neutrálnych štátov, ale nanajvýš statusu fakticky neutrálnych štátov.

Podľa postoja iných štátov k trvalo neutrálnemu štátu rozlišujeme uznanú a garantovanú trvalú neutralitu, ktorých prehľadné znázornenie obsahuje Schéma č. 1. V prípade uznanej neutrality sa štáty, ktoré trvalú neutralitu uznali – najčastejšie buď susedné štáty alebo najvýznamnejšie veľmoci – zaväzujú neutralitu iba rešpektovať (napríklad rakúska neutralita). V prípade garantovanej neutrality však okrem štátov, ktoré takúto neutralitu uznali, jestvujú aj štáty, ktoré ju garantujú, čo znamená, že sú povinné ju nielen rešpektovať, ale aj aktívne vystúpiť na jej obranu, ak by došlo k jej ohrozeniu alebo dokonca k napadnutiu neutrálneho štátu (napríklad švajčiarska neutralita). Garancia trvalej neutrality môže byť individuálna alebo kolektívna. Individuálna garancia je poskytovaná buď jediným štátom alebo viacerými štátmi na základe jednej medzinárodnej zmluvy alebo niekoľkých samostatných medzinárodných zmlúv, pričom medzi garantujúcimi štátmi nie je žiadny vzájomný záväzok a každý z nich sa rozhoduje sám, kedy a ako splní svoj záväzok voči trvalo neutrálnemu

¹⁴⁴ *Treaty of Alliance between the Kingdom of Greece, the Republic of Turkey and the Republic of Cyprus. Signed at Nicosia, on 16 August 1960.* In: United Nations – Treaty Series. 1961, Vol. 397, s. 287 – 295. Dostupné aj na: http://untreaty.un.org/unts/1_60000/11/34/00021664.pdf, download 14.8.2010

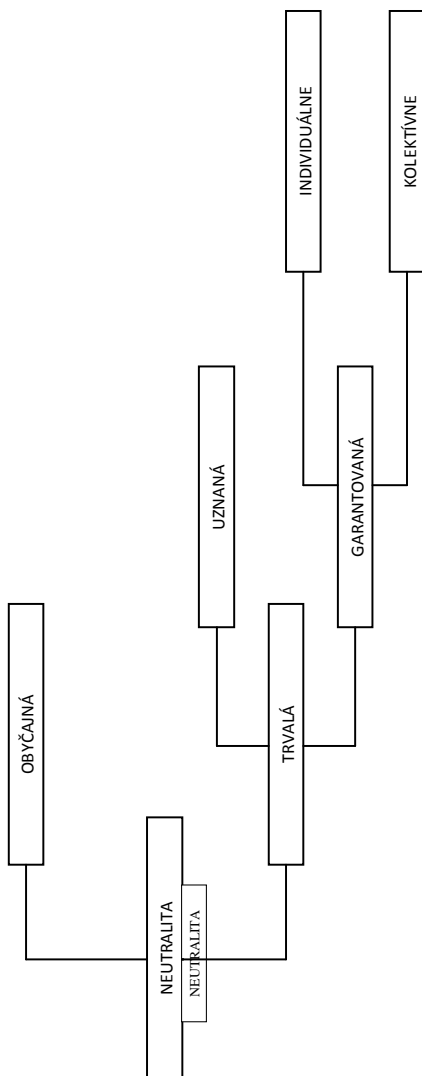
¹⁴⁵ Pozri ČEPELKA, Č. – ŠTURMA, P.: *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2003, s. 146 - 147

štátu. Kolektívna garancia, ako napríklad pri švajčiarskej neutralite, je obsiahnutá vo viacstrannej medzinárodnej zmluve, z ktorej majú garanti nielen povinnosti vo vzťahu k trvalo neutrálnemu štátu, ale aj určité záväzky medzi sebou, pričom vyžaduje predbežné dohody medzi garantmi neutrality týkajúce sa prípadu porušenia trvalej neutrality neutrálneho štátu a prijatia nevyhnutne potrebných opatrení na jej obranu.¹⁴⁶

¹⁴⁶ Pozri *Slovník veřejného práva československého. Svazek II. I až O*. Brno: Polygrafia, 1932, reprint Praha: Eurolex Bohemia, 2000, s. 941 - 942

Schéma č. 1

Obyčejná a trvalá neutralita

Pre zánik trvalej neutrality platia *mutatis mutandis* pravidlá o jej vzniku. Teda platí, že okrem zániku samotného trvalo neutrálneho štátu takáto neutralita môže zaniknúť spravidla na základe dohody. Prvý spôsob predstavuje uzatvorenie viacstrannej medzinárodnej zmluvy o zrušení trvalej neutrality (tzv. *actus contrarius*) a druhý zasa jednostranné vyhlásenie trvalo neutrálneho štátu, že neutralita je obsolétna, s jeho následným uznaním zo strany štátov, ktoré trvalú neutralitu predtým uznali alebo aj garantovali. M. A. Reiterer a S. Wittich za ďalšie možnosti zrušenia trvalej neutrality uvádzajú ešte odvolanie sa na *clausula rebus sic stantibus* (t. j. podstatnú zmenu pomerov, za ktorých došlo k vzniku trvalej neutrality), *desuetudo* (t. j. zmenu medzinárodného obyčajového pravidla stálou opačnou praxou štátov) alebo konkrétne v prípade neutrality Rakúskej republiky aj jednoduchým zrušením zákona o neutralite.¹⁴⁷

Pre úplnosť je potrebné dodať, že jestvujú aj názory, podľa ktorých je trvalá neutralita neutralitou tých štátov, ktoré boli osobitnými zmluvami neutralizované (napríklad Švajčiarsko, Rakúsko, Laos – Oppenheim 1925, s. 376 alebo Ogley 1970, s. 2). Ako bude nižšie v samostatnej podkapitole venovanej pojmom súvisiacim s neutralitou zdôvodnené, možno tieto názory pokladať za polemické alebo dokonca za nesprávne.

1. 3. 3 Faktická neutralita a právna neutralita

Faktická neutralita (Pieper 1997, s. 108 - 109) alebo neutralita *de facto* (Šturma 1998, s. 15 - 16) označuje osobité medzinárodnopolitické postavenie štátu, ktorý vyhlásil a trvalo realizuje princípy politiky neutrality vo svojej zahraničnej politike bez tomu zodpovedajúcej medzinárodnoprávnej úpravy. Vo svojej podstate ide o realizáciu trvalej neutrality na princípe dobrovoľnosti v podmienkach absencie akejkoľvek medzinárodnoprávnej povinnosti k takémuto konaniu. Ako príklady sú najčastejšie uvádzané Švédske kráľovstvo,

¹⁴⁷ REITERER, M. A. – WITTICH, S.: *The Permanent Discussion on Austria's Neutrality*. In. *Smysl neutrality v dnešní Evropě. Příklad Rakousko*. Zborník z konferencie. Praha: VODNÁŘ, 1998, s. 85

Írska republika či Fínska republika. Fakticky neutrálnym štátom bol aj Irak, ktorý po vystúpení z Bagdadskeho paktu v marci 1959 jednak vyhlásil svojim premiérom Abdulom Karímom Kásimom 14.5.1959 neutralitu so záujmom udržiavať dobré vzťahy s komunistickými aj západnými štátmi¹⁴⁸ a jednak následne ukončil vojenskú spoluprácu s USA. Často sa tento druh neutrality charakterizuje ako politika neutrality, nezúčastnenosť alebo neutralizmus (Šturma 1998, s. 16 alebo Ganjuškin 1961, s. 18 - 19), pričom na inom mieste tejto práce bude uvedené vysvetlenie rozdielu medzi uvedenými pojmami. Na tomto mieste bude postačujúce zatiaľ uviesť, že je potrebné odlišovať faktickú neutralitu ako od trvalej neutrality, tak aj od politiky neutrality i od nezúčastnenosti.

Základom pre úspešnú realizáciu faktickej neutrality je rovnaké správanie sa takéhoto štátu, ako je tomu v prípade trvalo neutrálneho štátu. Akceptovanie zahraničnopolitického kurzu fakticky neutrálneho štátu je založené na dôveryhodnosti nastúpenej neutrality bez medzinárodnoprávneho záväzku k takémuto konaniu. Bezprostredná možnosť kedykoľvek neutralitu zanechať je výhodou faktickej neutrality z dôvodu jednoduchšieho skončenia neutrality a zároveň nevýhodou z dôvodu hrozby pre dôveryhodnosť neutrality. Správanie sa fakticky neutrálneho štátu tak zo strany ostatných členov medzinárodného spoločenstva zostáva pod neustálym monitorovaním a nezriedka zároveň vyvoláva podozrenia z vypočítavosti fakticky neutrálneho štátu, že pri najbližšej vhodnej príležitosti, akonáhle to bude preň výhodnejšie, faktickú neutralitu opustí.

Neutralita *de iure* (Ojanen, Herolf, Lindhal 2000, s. 12) je koncipovaná ako protipól faktickej neutralite. Je to označenie pre tie druhy neutrality, ktoré vznikli podľa medzinárodného práva, ako napríklad švajčiarska a rakúska neutralita. Platí, že každá trvalá neutralita je vždy neutralitou *de iure*.

¹⁴⁸ *Kronika 20. storočia 1950-1959. 6. diel.* Bratislava: Fortuna Libri, 2007, s. 864

1. 3. 4 Dobrovoľná neutralita a uložená neutralita

Rozlíšenie dobrovoľnej (Ganjuškin 1961, s. 23; Bruhin 1994, s. 89; Ojanen, Herolf, Lindhal 2000, s. 12) alebo jednoduchej či prirodzenej neutrality (Oppenheim 1925, s. 376) od zmluvnej (Ganjuškin 1961, s. 23; Oppenheim 1925, s. 376 - 377), vnútenej (*Slovník veřejného práva československého* 1932, s. 941), uloženej (Ojanen, Herolf, Lindhal 2000, s. 12) či zvonku určenej neutrality (Bruhin 1994, s. 89) možno vnímať v dvoch rovinách. Po prvé, pri sústredení pozornosti na formu existencie, v zmysle predošlého rozdelenia na faktickú a právnu neutralitu, teda dobrovoľnú neutralitu ako synonymum pre faktickú neutralitu a uloženú neutralitu ako synonymum pre právnu neutralitu. Druhú rovinu predstavuje spôsob vzniku neutrality a subjektívny vzťah neutrálneho štátu k vlastnej neutralite. Dobrovoľnú neutralitu vyhlasuje štát na základe vlastného slobodného rozhodnutia, na rozdiel od uloženej (*imposed, fremdbestimmt*) neutrality (napríklad belgická neutralita z roku 1831¹⁴⁹), ktorá vzniká podľa vyššie uvedených prameňov z rozhodnutia alebo donútenia cudzích štátov, a nezriedka je dávaná do súvislosti s inštitútom neutralizácie, pri ktorom je podpis neutralizačnej zmluvy neutrálnym štátom vynútený mocnosťami prostredníctvom politických prostriedkov¹⁵⁰.

1. 3. 5 Ozbrojená neutralita a neozbrojená neutralita

Rozlišovanie neutrality na ozbrojenú a neozbrojenú sa vzťahuje zvyčajne výlučne na skúmanie postavenia trvalo neutrálnych štátov. Pri obyčajnej neutralite ide takmer spravidla vždy o ozbrojenú neutralitu, čo vyplýva priamo z podstaty tohto inštitútu, keďže ide o *ad hoc* neutralitu viažucu sa ku konkrétnemu konfliktu, ktorú vyhlásil ktorýkoľvek konkrétny štát (pričom takmer všetky štáty sveta disponujú vlastnými väčšími či menšími ozbrojenými silami).

¹⁴⁹ Napr. LEFEBVRE, E.: *The Belgian Constitution of 1831: The Citizen Burgher*. Bremen: Zentrum für europäische Rechtspolitik, 1997, s. 22

¹⁵⁰ Pozri *Slovník veřejného práva československého. Svazek II. I až O*. Brno: Polygrafia, 1932, reprint Praha: Eurolex Bohemia, 2000, s. 941

Trvalo neutrálne štáty majú odlišné postavenie, pretože majú povinnosť brániť svoju neutralitu pred jej porušeniami za každých okolností a bez ohľadu na to, či ich neutralita je považovaná za ozbrojenú alebo neozbrojenú. Z toho vyplýva záväzok pripravovať sa na obranu neutrality už v čase mieru. V prípade ozbrojenej neutrality (Oppenheim 1925, s. 377, Bruhin 1994, s. 90, Pieper 1997, s. 99 - 101, Robertson 2002, 342) ide o vojenské zabezpečenie neutrality vyzbrojovaním neutrálneho štátu a vytvorením vlastnej armády, resp. o pripravenosť použiť vojenské prostriedky na obranu neutrality proti možným alebo pravdepodobným pokusom o jej porušenie.

Podstata neozbrojenej neutrality je založená na odzbrojení štátu, aby nebol vnímaný ako potenciálna hrozba pre bezpečnosť iných, a aby zvýšil svoju dôveryhodnosť skutočne trvalo neutrálneho štátu. Neozbrojená neutralita (Majer 1987, s. 82, Pieper 1997, s. 99 - 100, Boeckh 1993, s. 328) môže vzniknúť pri dohodnutej (zmluvnej) demilitarizácii. Na svoju obranu, resp. na obranu svojej neutrality je aj takýto štát oprávnený žiadať o poskytnutie pomoci iné štáty alebo dokonca s nimi uzavrieť zmluvy o pomoci, ale iba jednostranne v prospech neutrálneho štátu. Príkladom trvalo neutrálneho štátu s neozbrojenou neutralitou v minulosti bolo Luxembursko a v súčasnosti je Lichtenštajnsko a Vatikán.

1. 3. 6 Všeobecná neutralita a čiastočná neutralita

Rozlišovanie všeobecnej a čiastočnej neutrality (Oppenheim 1925, s. 376, Ganjuškin 1961, s. 23) úzko súvisí s inštitútom neutralizácie a jeho územným rozsahom. V prípade všeobecnej neutrality ide o neutralitu štátu, ktorého žiadna časť štátneho územia nie je zmluvne neutralizovaná. Ak je však časť územia nejakého štátu, ktorý nie je neutrálnym štátom, neutralizovaná, ako napríklad v prípade Aalandských ostrovov, ostrovov Korfu a Paxos či ostrova Špicbergy, ide podľa vyššie uvedených názorov o čiastočnú neutralitu. Niekedy sa na označenie uvedenej situácie používa aj pojem čiastočná neutralizácia¹⁵¹.

¹⁵¹ Pozri *Slovník veřejného práva československého. Svazek II. I až O*. Brno: Polygrafia, 1932, reprint Praha: Eurolex Bohemia, 2000, s. 944

V takýchto prípadoch je presnejšie hovoriť skôr o neutralizácii ako o neutralite, hoci čiastočne.

1. 3. 7 Absolútna neutralita a kvalifikovaná neutralita

Absolútna či úplná (Oppenheim 1925, s. 378), dokonalá (*Slovník veřejného práva československého* 1932, s. 938, Ganjuškin 1961, s. 23), integrálna (Bruhin 1997, s. 89, Schaub 1995, s. 8), striktná (Haug 1962, s. 54, Chadwick 2002, s. 117), perfektná (Chadwick 2002, s. 117) alebo plná neutralita (Šturma 1998, s. 17) – všetky tieto termíny označujú neutralitu spočívajúcu v dôslednom zachovávaní princípu nestrannosti, pri ktorej neutrálny štát ani priamo alebo nepriamo a ani pasívne alebo aktívne neuprednostňuje a nezvýhodňuje žiadnu z bojujúcich strán. Ide o presné a prísne dodržiavanie všetkých noriem práva neutrality v každom medzinárodnom ozbrojenom konflikte a vo vzťahu ku každej bojujúcej strane. Štát realizujúci túto formu neutrality zachováva všetky princípy neutrality, a to aj v tých oblastiach, v ktorých právo neutrality poskytuje štátom slobodu konania.

Kvalifikovaná neutralita (Oppenheim 1925, s. 377, Schaub 1995, s. 8), diferencovaná neutralita (Stadlmeier 1991, s. 118, Bruhin 1997, s. 90, Šturma 1998, s. 17, Chadwick 2002, s. 116 - 117) alebo spriatelená neutralita (Šumilov 2007, 247) zvýhodňovala jednu bojujúcu stranu na úkor ostatných. Šlo o také prípady, keď neutrálny štát priamo alebo nepriamo, aktívne alebo pasívne poskytol pomoc jednej zo strán v konflikte, a to na základe povinnosti vyplývajúcej mu zo zmluvy uzatvorenej pred daným konfliktom, ktorej platnosť sa nevzťahovala výlučne iba na tento konflikt. Pojmom diferencovaná neutralita bola označovaná napríklad neutralita Švajčiarskej konfederácie v období rokov 1920 - 1938 alebo povojnová politika Švédskeho kráľovstva a Fínskej republiky v rámci OSN. Ide o spôsob charakterizovania vzťahu trvalo neutrálneho alebo fakticky neutrálneho štátu na jednej strane a organizácie kolektívnej bezpečnosti na strane druhej, v rámci ktorého sa neutrálny štát podieľa na hospodárskych sankciách danej organizácie voči agresorovi, no už sa nezúčastňuje na vojenských akciách. V minulosti prevládalo stanovisko, že takéto alebo podobné odstupňovanie neutrality je z medzinárodnoprávneho hľadiska

bezpredmetné, čo znamená, že v uvedených prípadoch nejde o osobitné druhy neutrality, ale o prípady jej porušenia.¹⁵² Vychádzať možno aj zo znenia čl. 2 V. Haagskeho dohovoru, podľa ktorého je zakázané dopravovať cez územie neutrálnych štátov vojská alebo iné transporty, čo obsahuje zásadu, „že kvalifikovaná neutralita nemá už *raison d'être* a že neutralita musí v každom prípade byť úplnou.“¹⁵³

V rámci tohto rozdelenia je vhodné uviesť ešte ďalšiu z historických foriem neutrality – tzv. blahovoľnú neutralitu (Oppenheim 1925, s. 377, Haug 1962, s. 54 - v zmysle kvalifikovanej neutrality, Bruhin 1994, s. 90, Gehler 2001, s. 4, Mráz, Poredoš, Vršanský 2003, s. 353) alebo benevolentnú neutralitu (Chadwick 2002, s. 117), ktorá jestvovala približne do 19. storočia, kým ešte nebol úplne precizovaný obsah a rozsah povinností neutrálnych štátov. Podľa tejto koncepcie bolo prípustné zvýhodňovanie niektorej z bojujúcich strán neutrálnym štátom, napríklad dodávkami vojnového materiálu, povolením prechodu cez vlastné územie alebo vyslaním vojakov.

1. 3. 8 Aktívna neutralita a pasívna neutralita

Rozlišovanie aktívnej neutrality a pasívnej neutrality je založené na rozdielnej miere angažovanosti neutrálnych štátoch v medzinárodnej politike. Aktívna neutralita (Haug 1962, s. 55, Neuhold, Thalberg 1984, 126, Šturma 1998, s. 26, Drulák, Druláková 2000, s. 57) je realizovaná štátmi predovšetkým v oblasti poskytovania humanitárnej pomoci a mierového urovnávania medzinárodných sporov a konfliktov. Veľký význam zohrávala v čase studenej vojny v rámci zblížovania dvoch antagonistických blokov prostredníctvom organizovania multilaterálnych konferencií štátov či podnecovaním spolupráce v rámci najrôznejších

¹⁵² Pozri KOROVIN, J. A.: *Stručný kurs mezinárodního práva. část II.* Moskva, 1944, s. 105. In. GANJUŠKIN, B. V.: *Soudobá neutralita. Politika neutrality a trvalá neutralita v podmínkách boje za mír.* Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 24

¹⁵³ OPPENHEIM, L.: *Mezinárodní právo II. Díl II. Válka a neutralita.* Praha: ORBIS, 1925, s. 378 - 379

medzinárodných organizácií. H. Thalberg ju charakterizuje ako „*politiku, v ktorej sú všetky prednosti malého, demokratického, industrializovaného a neutrálneho štátu mobilizované za účelom zachovania mierových vzťahov a najmä posilnenia regionálnej stability.*“¹⁵⁴

Pasívna neutralita vychádza zo zásady nevstupovania do aktívnejšej medzinárodnej spolupráce a z obmedzených zahraničnopolitických aktivít neutrálneho štátu. Možno konštatovať, že táto forma neutrality má pomerne blízko k izolacionizmu. Príkladom realizovania pasívnej neutrality bola Rakúska republika v období rokov 1956 - 1970, keď jediným výraznejším angažovaním sa Rakúskej republiky bol vstup do medzinárodných organizácií, predovšetkým do OSN a Rady Európy¹⁵⁵.

Ako synonymum aktívnej neutrality je používaný aj pojem pozitívna neutralita (Kopal 1995, s. 575), resp. dynamická neutralita v zmysle neangažovanosti alebo nezúčastnenosti neutrálneho štátu vo vojenských paktach a alianciách.¹⁵⁶ Spájanie týchto pojmov, teda neutrality a nezúčastnenosti do jedného významu nemožno považovať za správne, pretože ako bude uvedené ďalej, neutralita a nezúčastnenosť sa navzájom podstatne líšia.

1. 3. 9 Neo-neutralita

Koncepcia neo-neutrality sa s pomerne značným časovým odstupom znovu dostala do popredia odborných i reálnych politických úvah síce až v 90. rokoch 20. storočia, no vznikla už v medzivojnovom

¹⁵⁴ THALBERG, H.: *The European Neutrals and Regional Stability*. In. NEUHOLD, H., THALBERG, H. (eds.) s. 126

¹⁵⁵ Pozri ŠTURMA, P.: *Posouzení smyslu neutrality v Evropě. (obecný přehled vývoje trvalé neutrality na pozadí porovnání příkladu Švýcarska a Rakouska)*. In. *Smysl neutrality v dnešní Evropě. Příklad Rakousko*. Zborník z konferencie. Praha: VODNÁŘ, 1998, s. 26

¹⁵⁶ Pozri JEŠKO, J.: *Fakty a ilúzie o neutralite.*, PALACKA, G.: *NATO a cena za bezpečnosť. Porovnávacie štúdiá o nákladoch prijatia a neprijatia Slovenska do NATO*. Bratislava: IVO, 1997, s. 13 - 14

období (v roku 1924¹⁵⁷) do značnej miery ako „*dánsky produkt*“¹⁵⁸. Jej základnou a aj dnes stále aktuálnou myšlienkou je spôsob zapojenia neutrálnych štátov do kooperatívneho a kolektívneho systému utvárania a udržovania mieru vo svete. Konceptcia neo-neutrality vznikla bezprostredne po prvej svetovej vojne a po vzniku Spoločnosti národov, v období eufórie a nádejí vkladanych do nového rodiaceho sa systému medzinárodnej bezpečnosti, v období počiatkov odsudzovania útočnej vojny v politickom, právnom i mravnom zmysle slova. Neo-neutralita neznamená pozmenené pokračovanie v politike neutrality. Jej zmyslom je nahradenie tradičného vnímania neutrality politikou spolupráce pri vytváraní mieru. V jej duchu je aj úlohou neutrálnych štátov predchádzať vojnám a v prípade ich vypuknutia pracovať na ich izolovaní, obmedzovaní a takisto i ukončení. Podľa koncepcie neo-neutrality, „*ktorá kombinuje neúčast' vo vojenských alianciách so spolupôsobiacou aktívnou zahraničnou a mierovou politikou,*“¹⁵⁹ sa rovnako odsudzujú všetky akcie v rámci ozbrojených konfliktov, pričom je možné súhlasiť aj s vojenskými opatreniami na ohraničenie konfliktov až do tej miery, kým by tieto opatrenia nevedli k novému konfliktu. Ako príklad sa v súčasnosti uvádzajú akcie na udržanie mieru a akcie na vynútenie mieru pod mandátom OSN, v rámci ktorých strany v konflikte častokrát nie sú štátmi, resp. nie je možné jednoznačne určiť obeť a útočníka.

1. 4 Neutralita a súvisiace pojmy

S medzinárodnoprávnym a medzinárodnopolitickým vymedzením pojmu neutralita úzko súvisia niektoré ďalšie pojmy, ktoré sú významovo mnohokrát stotožňované s neutralitou. Aspoň stručná analýza týchto pojmov umožní nielen ich odlišenie od neutrality a ich správne používanie v ich skutočných významoch, ale sprostredkuje aj

¹⁵⁷ Pozri COHN, G.: *Neo Neutrality*. New York: Columbia University Press, 1939

¹⁵⁸ HOLBRAAD, C.: *Danish Neutrality: A Study in the Foreign Policy of a Small State*. Oxford: Clarendon Press, 1991, s. 82

¹⁵⁹ HUG, P.: *Abschied von der Neutralität*. In. KUX, S. (Hrsg.): *Zukunft Neutralität? Die schweizerische Aussen- und Sicherheitspolitik im Umbruch*. Bern, Stuttgart, Wien: Haupt, 1994, s. 53

precíznejšie pochopenie samotnej neutrality ako osobitého a nezameniteľného inštitútu objavujúceho sa v medzinárodných vzťahoch a medzinárodnom práve.

Neutralite (*angl. neutrality*) etymologicky a sémanticky najbližším termínom je neutralizácia (*angl. neutralisation*)¹⁶⁰. Rovnako ako pri neutralite aj v jej prípade ide nielen o politický, ale aj o medzinárodnoprávny inštitút. Podobnosť majú oba pojmy aj v nejednoznačnosti pri ich vymedzovaní v odbornej literatúre.

Neutralizácia býva definovaná v troch základných smeroch, a to nasledovne:

1. Ako medzinárodnou zmluvou nastolená „*demilitarizácia alebo iná forma nevojenského usporiadania pomerov*“¹⁶¹ v určitej oblasti alebo na určitom území za účelom, aby takto vytvorená neutralizovaná zóna bola vyňatá z vojnovovej oblasti alebo prinajmenšom, aby sa zabránilo tomu, že sa v budúcnosti stane dejiskom vojnových operácií. Na takýchto územiach platí zákaz zriaďovania vojenských základní i zákaz prítomnosti ozbrojených síl, a to častokrát z dôvodu ich zmedzinárodnenia alebo internacionalizácie. Príklady tohto ponímania neutralizácie predstavuje neutralizácia vymedzenej časti štátneho územia, ostrovov, pohraničných oblastí, riek, morí, prieplavov – ostrovy Korfu a Paxos (1864), Magalhaesov prieliv (1881), Suezský prieliv (1888), Gibraltarský prieliv (1907), Špicbergy (1920), Aalandské ostrovy (1921)¹⁶², Ruchajmija a Wafra (1922)¹⁶³ demilitarizovaná zóna medzi Severným a Južným

¹⁶⁰ Niekedy sa možno stretnúť aj s pojmom neutralizmus (*angl. neutralism*), a to najčastejšie vo význame politického postoja štátu, ktorý sa rozhodol pre uskutočňovanie faktickej neutrality (pozri napr. JOHNSON, P.: *NEUTRALITY. A Policy for Britain*. London: Temple Smith, 1985, s. 60).

¹⁶¹ Brockhaus Enzyklopädie. 13. Band. MOT - OSS. Wiesbaden: F. A. Brockhaus, 1971, s. 371

¹⁶² *Convention relating to the Non-fortification and Neutralisation of the Aaland Islands, signed at Geneva, October 20, 1921*. League of Nations – Treaty Series No. 255, s. 213 - 222. In: GARDBERG, A.: *Åland Islands. A Strategic Survey*. Helsinki: National Defence College, 1995, s. 90 - 94

¹⁶³ IŠTOK, R.: *Politická geografia a geopolitika*. Prešov: Prešovská univerzita, Fakulta humanitných a prírodných vied, 2003, s. 260 - 261

Vietnamom (1954), Antarktída (1959) či Panamský prieplav (1977)¹⁶⁴.

2. Ako označenie spôsobu vzniku trvalej neutrality, a to či už dobrovoľnej alebo uloženej – teda vo význame, že len neutralizáciou môže dôjsť k vzniku trvalej neutrality. Toto ponímanie je zastúpené najčastejšie a prevažne v anglickej literatúre, no možno ho nájsť aj v domácich prameňoch, napríklad v tom zmysle, že trvalá neutralita je výsledkom neutralizácie najčastejšie z dôvodu udržania rovnováhy síl alebo vytvorenia nárazníkového štátu medzi veľmocami¹⁶⁵. G. R. Berridge a A. James neutralizáciu vymedzujú ako „*formálny kolektívny akt, ktorým menší štát na seba preberá záväzok garantovaný skupinou väčších mocností, že sa nezapletie do vojny (s výnimkou sebaobrany), a že bude dôkladne dbať, aby sa za žiadnych okolností nedopustil politických atakov*“¹⁶⁶ a ako príklad uvádza Rakúsko (1955) a Laos (1962). Podľa inej definície ide o „*záruku nezávislosti a politickej a teritoriálnej integrity (zvyčajne) malého štátu prostredníctvom kolektívnej dohody veľmocí, pod podmienkou, že s výnimkou sebaobrany nezdvihne zbrane proti inému štátu a nevstúpi do vojenského paktu, ktorý by mohol kompromitovať jeho neutralitu*“.¹⁶⁷
3. Ako nedobrovoľné nastolenie trvalej neutrality niektorého štátu bez jeho súhlasu na základe rozhodnutia mocností podľa ich záujmov. Z toho vyplýva, že na neutralizačnom právnom akte nemusí byť neutralizovaný štát ani zúčastnený. Táto forma neutralizácie sa môže realizovať buď použitím *vis absoluta* (k čomu zatiaľ v dejinách nedošlo) alebo vynútením či presadením vôle voči slabým alebo oslabeným štátom, pri ktorých použitie sily potrebné nie je. U. Pieper ako príklad takejto formy neutralizácie (pričom ju pokladá za jednu z

¹⁶⁴ *Treaty Concerning the Permanent Neutrality and Operation of the Panama Canal, September 7, 1977.* In: <http://www.state.gov/p/wha/rinks/11936.htm>, download 18.3.2005

¹⁶⁵ *Masarykův slovník naučný. Díl V.* Praha: Československý kompas, 1931, s. 151

¹⁶⁶ BERRIDGE, G. R., JAMES, A.: *A Dictionary of Diplomacy.* Basingstoke: Palgrave, 2001, s. 166

¹⁶⁷ MARTIN, E. A. (ed.): *A Dictionary of Law.* Oxford, New York: Oxford University Press, 1994, third edition, s. 264

foriem neutrality) uvádza Krakovskú republiku (1815 – 1846) a ostrovný štát Samoa (1889 – 1899).¹⁶⁸ Obdobné definovanie neutralizácie založené na záujmoch veľmocí približuje aj I. Seidl-Hohenveldern, ku ktorému možno pridať aj záujem štátov neutralizovať nejakú časť územia za účelom jej poskytnutia ako vlastného územia medzinárodným organizáciám pre potreby zriadenia ich sídel.¹⁶⁹

Z hľadiska formy rozoznávame čiastočnú neutralizáciu pre označenie jej prvej uvedenej formy a úplnú neutralizáciu vo význame tretej uvedenej formy¹⁷⁰, a to podľa rozsahu územia, na ktorom platí zákaz uskutočňovania vojnových akcií. Podľa miery spoluúčasti neutralizovaného subjektu na nastolení nového právneho stavu sa možno stretnúť aj s rozdelením na uloženú a vyjednanú neutralizáciu¹⁷¹. Prvá forma sa uplatňuje zvyčajne pri čiastočnej neutralizácii a druhá pri vzniku dobrovoľnej trvalej neutrality.

Ako už bolo vyššie naznačené, zlučovanie významov neutralizácie a neutrality nemožno považovať za pojmovo správne, a to z jednoduchého dôvodu. Základný rozdiel medzi nimi je ten, že neutralita je výrazom slobodnej voľby štátu a neutralizácia zasa prejavom veľmocenskej politiky spočívajúcom v uložení trvalého neutrálneho statusu určitému štátu proti jeho vôli. V tomto zmysle neutralizácia narúša suverenitu neutralizovaného štátu a neutralita je jej vonkajším prejavom vo vzťahu k medzinárodnému daniu. Zreteľné rozlišovacie kritérium medzi oboma inštitútmi predstavuje spôsob ich zániku. Neutralizácia totiž môže byť ukončená aj bez spolupôsobenia neutralizovaného štátu, keďže môže vzniknúť aj bez jeho vôle.¹⁷²

¹⁶⁸ Pozri PIEPER, U.: *Neutralität von Staaten*. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, New York, Paris, Wien: Lang, 1997, s. 106 – 107, 178 – 179 a 183

¹⁶⁹ Pozri SEIDL-HOHENVELDERN, I.: *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: ASPI, 2001, s. 147 a 264

¹⁷⁰ Pozri *Slovník veřejného práva československého. Svazek II. I až O*. Brno: Polygrafia, 1932, reprint Praha: Eurolex Bohemia, 2000, s. 944

¹⁷¹ Pozri CALVOCORESSI, P.: *Neutrality now*. In: HARDEN, S. (ed.): *Neutral States and the European Community*. London: Brassey's, 1994, s. 145

¹⁷² Pozri PIEPER, U.: *Neutralität von Staaten*. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, New York, Paris, Wien: Lang, 1997, s. 107

Naopak, to, že trvalá neutralita zanikne bez súhlasu trvalo neutrálneho štátu, je s výnimkou donútenia (čo by bolo z hľadiska medzinárodného práva aj tak aktom nulitným) nepredstaviteľné. Z toho dôvodu nie je správne považovať Švajčiarsko alebo Rakúsko za neutralizované štáty.

V súvislosti s pozitívnou neutralitou bola naznačená problematika vzťahu neutrality a nezúčastnenosti (neangažovanosti, neutralizmu) s upozornením na nutnosť ich dôsledného rozlišovania. V niektorých prameňoch (Ganjuškin 1961, s. 20 - 21, Madar 1995, s. 575) je nezúčastnenosť charakterizovaná značne nepresne ako politika neutrality alebo dokonca (Ogley 1970, s. 4) ako jedna z foriem neutrality. Nezúčastnenosť ako osobitná forma zahraničnej politiky skupiny štátov počas studenej vojny nepredstavuje žiadny medzinárodnoprávny inštitút, nevytvára medzinárodnoprávne vzťahy, nevyvoláva právne dôsledky a neobsahuje práva ani povinnosti. Už aj samotné oficiálne označenie príslušnej skupiny štátov ako Hnutie nezúčastnených krajín odráža predovšetkým skutočnosť, že ide o politickú iniciatívu. Jej nosným princípom bolo odmietanie najmä politickej a vojenskej konfrontácie dvoch v minulosti proti sebe stojacich ideologických, politických a vojenských blokov štátov a z toho prameniace rozhodnutie nepridať sa ani na jednu stranu. Nezúčastnenosť bola vnímaná ako aktívnejšia politika než neutralita, pričom bola „*prioritne zameraná na odvrátenie väčšej vojny a na urovnávanie menších vojen*“¹⁷³ medzi dvoma blokmi štátov.

Keďže neangažovanosť nemá medzinárodnoprávne zakotvenie, môže byť porovnávaná predovšetkým s faktickou neutralitou. Na rozdiel od nej nie je zameraná na neúčasť na akýchkoľvek sporoch a konfliktoch medzi tretími štátmi, ale obmedzuje sa na nepríslušnosť k určitým zoskupeniam štátov. To, že nezúčastnené štáty striktné neodmietali používanie sily v medzinárodných vzťahoch, dokladá najmä príklad jedného z najznámejších členov NAM, a to Indie, ktorá sa zúčastnila niekoľkých ozbrojených konfliktov a takisto bola a je pomerne aktívna aj v procese zbrojenia.

¹⁷³ OGLEY, R.: *The Theory and Practice of Neutrality in the Twentieth Century*. London: Rotledge & Kegan Paul, 1970, s. 4

Vo vzťahu k ozbrojeným konfliktom rozoznávame ešte jeden druh postavenia štátov, ktoré označujeme ako tzv. nevedenie vojny (*non-belligerency*). Nie je to synonymum neutrality. Ide o zjavné a otvorené nadŕžanie a podporovanie jednej z bojujúcich strán v ozbrojenom konflikte a tomu zodpovedajúce poskytovanie pomoci „všetkými prostriedkami s výnimkou priamej účasti na vojnových operáciách“¹⁷⁴. Takýto štát je v akejsi medzipolohe medzi neutrálnymi a bojujúcimi štátmi. Dochádza k tomu pri porušovaní povinností vyplývajúcich pre štát z obyčajnej vojnej neutrality a spravidla to predznamenáva vstup pôvodne neutrálneho štátu do konkrétneho ozbrojeného konfliktu (napríklad prechod USA v septembri 1940 od blahovoľnej neutrality k nevedeniu vojny¹⁷⁵ a neskôr od nevedenia vojny k vedeniu vojny).

V odbornej literatúre sa možno stretnúť s názorom, že tzv. nevedenie vojny je „odstupňovanou neutralitou“ a „v istom smere návrat k staršiemu ponímaniu neutrality, ktoré pripúšťalo odstupňovanie neutrálneho postoja (neutralita prísna a blahovoľná)“¹⁷⁶, pričom je na rozhodnutí bojujúceho štátu, proti ktorému je nevedenie vojny namierené, či bude nebojujúci štát pokladať naďalej za neutrálny alebo už za nepriateľský.

Ako z vyššie v tejto prvej kapitole uvedeného definičného vymedzenia pojmu neutrality vyplýva, v teórii medzinárodných vzťahov existuje pomerne neprehľadná spleť rôznych názorov, postojov a definícií. Ich rôznorodosť, nejednotnosť a nezriedka aj protikladnosť je dôvodom pre načrtnutie vlastného pojmového aparátu, aby nedochádzalo k nesprávnemu chápaniu používaných pojmov, a aby bol každý termín vnímaný presne v tom význame, v akom bol použitý.

Za základné členenie pojmov majúcej priamu väzbu k neutralite možno považovať nasledujúcu klasifikáciu:

¹⁷⁴ SEIDL-HOHENVELDERN, I.: *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: ASPI, 2001, s. 371

¹⁷⁵ Pozri HAUG, H.: *Neutralität und Völkergemeinschaft*. Zürich und St. Gallen: Polygraphischer Verlag, 1962, s. 54

¹⁷⁶ OUTRATA, V.: *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: Orbis, 1960, s. 606

1. vojnová neutralita,
2. trvalá neutralita → politika neutrality,
3. faktická neutralita → neutralitná politika,
4. neutralizácia,
5. neangažovanosť.

Všetky vyššie uvedené kategórie je možné vnímať prostredníctvom medzinárodného práva, čo v konečnom dôsledku prispieva k ich jasnejšej profilácii. V čisto právnom zmysle sa za neutralitu považuje iba trvalá a v obmedzenom význame (z hľadiska súčasnej praktickej uskutočniteľnosti kvôli zásade zákazu útočnej vojny) vojnová neutralita. Ďalší pojem úzko spätý s medzinárodným právom je neutralizácia, a to ako výraz na označenie demilitarizácie a nastolenia nevojenských pomerov na určitej časti zemského povrchu, resp. v iných priestoroch vzniknutých v dôsledku uzavretia osobitnej medzinárodnej zmluvy s takýmto cieľom, pričom jej predmetom nemôže byť štátne územie (či dokonca štát) ako celok bez toho, aby príslušný štát s takýmto cieľom vyslovil súhlas. V uvedenej rovine chápania niet priamej väzby medzi neutralitou a neutralizáciou. Znamená to teda, že na jednej strane neutralizované územie nedisponuje neutrálnym statusom a na strane druhej, že trvalá neutralita, ktorá vznikla na základe medzinárodnej zmluvy, nie je neutralizáciou.

Posledné dve kategórie – faktická neutralita a neangažovanosť – sú zasa inštitútmi, ktoré medzinárodné právo neupravuje. Striktné stanovisko časti autorov z oblasti medzinárodnoprávnej vedy, ktoré bolo uvedené v časti venovanej medzinárodnoprávnemu definovaniu neutrality, sa avšak rozchádza s realitou medzinárodnej politiky v tom zmysle, že má sklón ignorovať fenomén existencie fakticky neutrálnych štátov. Keďže možno súhlasiť s názorom, že rigidné rozlišovanie neutrálnych a „neneutrálnych“ štátov iba na základe medzinárodnoprávneho zakotvenia nezodpovedá skutočnej politickej praxi štátov – napríklad zjavne viditeľnej pri samocharakterizovaní sa niektorých štátov ako neutrálnych a akceptovaní ich postavenia inými štátmi – je potrebné používať aj osobitnú kategóriu, a to faktickú neutralitu. Tento prístup je prijateľným kompromisom medzi vylúčením tzv. *de facto* neutrálnych štátov z neutrality (z dôvodu absencie

medzinárodnoprávneho základu) a medzi ich plnohodnotným stotožňovaním so statusom trvalej neutrality (z dôvodu realizovania základných princípov neutrality v zahraničnopolitickej oblasti), a to najmä z dôvodu existencie právnej povinnosti trvalo neutrálneho štátu správať sa určitým spôsobom, na rozdiel od fakticky neutrálneho štátu, a značne odlišných možností skončenia trvalej a faktickej neutrality.

S oboma vyššie uvedenými formami neutrality úzko súvisí aj problematika jasného vymedzenia významu pomerne často používaného pojmu politika neutrality, čo naráža na riešenie už naznačenej otázky rozdielu medzi trvalou a faktickou neutralitou v politickom zmysle slova. Za najvhodnejšie možno pokladať vyššie citované stanovisko H. Hauga (poznámka pod čiarou číslo 17), že politika neutrality môže byť realizovaná iba štátmi s medzinárodnoprávnym zakotvením neutrality a v oblastiach, v ktorých medzinárodné právo neobsahuje výslovné pravidlá správania sa. Napríklad podľa A. Mikulčíkovej „*politiku neutrality vníma Švajčiarsko ako zahraničnopolitickú abstinenciu, nemiešanie sa do cudzích záležitostí, ako spôsob ochrany toho „svojho“*“.¹⁷⁷ Použitím logickej a interpretačnej metódy potom vyplýva, že v súvislosti s fakticky neutrálnym štátom nemožno hovoriť o politike neutrality v takom zmysle ako pri trvalo neutrálnom štáte, a to jednak kvôli chýbajúcemu právnemu základu neutrality a rovnako aj z dôvodu, že fakticky neutrálny štát musí pre to, aby bol v takomto postavení akceptovaný, realizovať nielen to, čo predstavuje politika neutrality, ale aj to, čo ukladá trvalo neutrálnemu štátu medzinárodné právo. Pretože len vtedy, ak fakticky neutrálny štát dobrovoľne rešpektuje aj základné povinnosti predpokladané trvalým neutralitným statusom (napríklad nečlenstvo vo vojenských alianciách), hoci mu to nevyplýva zo žiadneho medzinárodnoprávneho záväzku, môže byť pokladaný za neutrálneho. Znamená to, že zahraničná politika fakticky neutrálneho štátu sa svojím obsahom musí zhodovať s povinnosťami trvalo neutrálneho štátu podľa medzinárodného práva spolu s jeho politikou neutrality. A tak sa pre označenie vyššie uvedeného postoja fakticky neutrálneho štátu javí potrebné používať iný

¹⁷⁷ MIKULČIKOVÁ, A.: *Neutralita Švajčiarska – prekážka alebo motor švajčiarskej politiky?* In: UŠIAK, J. – LASICOVÁ, J.: *Bezpečnostné fórum 2010. Zborník príspevkov z III. medzinárodnej vedeckej konferencie v Banskej Bystrici 11. februára 2010*. Banská Bystrica: FPVaMV UMB, 2010, s. 257

termín ako politika neutrality. Pojem neutralitná politika je vhodnejším ako napríklad pojem neutrálna politika, ktorý je príliš všeobecným a bezobsažným, a ktorý je možné dávať do súvzťažnosti skôr s akoukoľvek politikou (v zmysle napríklad neutrálna fiskálna politika) ako s inštitútom neutrality v medzinárodných vzťahoch.

2 HISTORICKÉ SKÚSENOSTI NEUTRÁLNYCH ŠTÁTOV

Dejiny neutrality sú bohaté. V každom období vývoja svetového politického systému existovali neutrálne či neutralizované štáty alebo iné politické útvary. No trvalá neutralita s obsahom, s akým ju poznáme v súčasnosti, sa začala profilovať až v 19. storočí, a to najmä v dôsledku postoja USA počas napoleonských vojen v rokoch 1804 až 1815 a následne postoja Spojeného Kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska (ďalej len „UK“) a iných európskych štátov k americkej občianskej vojne v rokoch 1861 až 1865. To neznamená, že predtým nedochádzalo k pokusom niektorých subjektov vytvoriť štátut obdobný neskoršej trvalej neutralite. Ako príklad možno uviesť Lutyoch, ktorý v roku 1478 vyhlásil rozhodnutie „*žiť v znášanlivej a skutočnej neutralite*“, pričom túto neutralitu uznal 8.7.1492 francúzsky kráľ Karol VIII. za predpokladu jej zachovávania vo vojne i počas mieru, t. j. Lutyoch nesmel byť nikomu naklonený a nikomu nesmel poskytovať podporu¹⁷⁸. V tomto prípade nešlo o trvalú neutralitu, pretože Lutyoch nebol viazaný žiadnou povinnosťou zachovávať neutralitu. K jej zániku došlo v roku 1518 v dôsledku uzatvorenia aliančnej zmluvy medzi Lutyochom a Holandskom.¹⁷⁹

Z časového hľadiska bola prvým trvale neutrálnym štátom Krakovská republika (slobodné mesto Krakov), ktorej neutralita vznikla bez jej súhlasu na základe zmluvy uzatvorenej 3.5.1815 medzi Pruskom, Rakúskom a Ruskom z dôvodu rozporov týchto štátov v otázke, ktorému z nich má mesto Krakov pripadnúť. Keďže z dôvodu, že veľmoci „*pri vyhlasovaní trvalej neutrality Krakova už mali pred sebou vzor štátutu vypracovaného pre Švajčiarsko ... je za prvý a klasický neutrálny štát považované predsa len Švajčiarsko*“¹⁸⁰.

¹⁷⁸ JESSUP, P. – DEAK, F.: *Neutrality. Its History, Economics and Law. Volume I. The Origin*, New York: Columbia University Press, 1935, s. 20

¹⁷⁹ SCHWEITZER, M.: *Dauernde Neutralität und europäische Integration*. Wien, New York: Springer-Verlag, 1997, s. 46

¹⁸⁰ GANJUŠKIN, B. V.: *Soudobá neutralita. Politika neutrality a trvalá neutralita v podmínkách boje za mír*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 116

Minulosť a súčasnosť medzinárodných vzťahov je plná príkladov na neutrálne štáty v dnešnom slova zmysle. Ako všeobecnú doktrínu alebo jednorazový zahraničnopolitický postoj ku konkrétnemu ozbrojenému konfliktu si ju vyberali nielen malé a/alebo vojensky slabé štáty, ale aj veľmoci, ako napríklad v aliancii neutrálov z konca 18. storočia, ktorej súčasťou bolo okrem iného aj Rusko¹⁸¹. Iným príkladom sú USA jednak na začiatku svojej existencie¹⁸² a jednak počas oboch svetových vojen¹⁸³. Zároveň to, že neutralita v minulosti nebola iba hypotetickou alebo teoretickou možnosťou reakcie na aktuálne dianie v medzinárodnej politike preukazuje množstvo štátov, ktoré vyhlásili neutralitu, resp. napokon aj zostali neutrálnymi počas prvej svetovej vojny a druhej svetovej vojny. Ich prehľad obsahuje Tabuľka č. 5.

Tabuľka č. 5
Neutrálne štáty počas prvej a druhej svetovej vojny

P. č.	Štát	Neutralita v prvej svetovej vojne	Neutralita v druhej svetovej vojne
1.	Afganistan		áno
2.	Albánsko	áno*	
3.	Argentína		áno
4.	Belgicko	áno*	áno*
5.	Čile	áno	áno
6.	Dánsko	áno**	áno*
7.	Grécko	áno	áno*
8.	Holandsko	áno**	áno*
9.	Irán		áno*
10.	Írsko		áno**
11.	Island		áno

¹⁸¹ Bližšie napr.: MADARIAGA, I.: *Britain, Russia, and the Armed Neutrality of 1780*. New Haven: Yale University Press, 1962, s. 140 - 194

¹⁸² Pozri napr.: BUKOVANSKY, M.: *American identity and neutral rights from independence to the War of 1812*. In: *International Organizations*. Roč. 51, č. 2, Spring 1997, s. 209 - 243

¹⁸³ Pozri napr.: SCHULZINGER, R. D.: *US Diplomacy Since 1990*. New York, Oxford: Oxford University Press, 2002

12.	Japonsko		áno
13.	Juhoslávia		áno*
14.	Kolumbia	áno	
15.	Luxembursko	áno*	áno*
16.	Mongolsko		áno
17.	Nórsko	áno	áno*
18.	Paraguaj	áno	
19.	Portugalsko		áno**
20.	Salvádor	áno	
21.	Saudská Arábia		áno
22.	Spojené štáty americké	áno	áno
23.	Španielsko	áno**	áno**
24.	Švajčiarsko	áno**	áno**
25.	Švédsko	áno**	áno**
26.	Taliansko	áno	
27.	Thajsko		áno*
28.	Turecko		áno
29.	Vatíkán	áno**	áno**
30.	Venezuela	áno	
31.	ZSSR		áno

[Vysvetlivky: * počas vojny napadnutý neutrálny štát;
** počas vojny nenapadnutý neutrálny štát;
ostatné štáty nezostali neutrálne a počas vojny sa pripojili k jednej z bojujúcich strán;

spracované, doplnené a upravené podľa údajov obsiahnutých v:

1. LAML, R.: *Neutralita - historické súvislosti, možnosti a obmedzenia*. In: *Vojenské obzory*. Roč. 4, č. 2, Bratislava: MO SR, 1997, s. 6 - 10,
2. REITER, E.: *Neutralität oder NATO. Die Sicherheitspolitischen Konsequenzen der europäischen Aufgabe Österreichs*. Graz, Wien 1996, s. 84,
3. FODOR, D. J.: *The Neutrals*. Alexandria: Time-Life Books, 1983, druhé vydanie.]

Keďže k neutralite každého štátu „viedol vždy špecifický a neopakovateľný proces“¹⁸⁴, je nepochybné, že iba poznávaním každého z nich alebo mnohých z nich možno pochopiť zákonitosti vzniku, trvania a zániku neutrality ako špecifickej zahraničnej a bezpečnostnej koncepcie vo svetovom politickom systéme. Zároveň prax štátov vo vzťahu k rešpektovaniu neutrality iných štátov bola vždy rôzna a taktiež prístupy jednotlivých neutrálnych štátov k vymedzovaniu ich vlastných neutralít sa navzájom často diametrálne líšili.

Prečo vôbec dochádza k vzniku neutrality? Prečo si niektoré štáty svoju neutralitu udržia a niektoré nie? Aké sú podmienky pre dlhodobé zachovanie neutrality a existujú skutočne nejaké? Aj to sú otázky, na ktoré sa pokúsi dať odpovede táto kapitola, a to prostredníctvom stručného opisu vzniku a niektorých aspektov trvania neutrality niektorých vybraných štátov. S prihliadnutím na dĺžku jestvovania obyčajnej neutrality, jej príležitostnosť (náhodnosť) a celkom iné odôvodnenie jej výberu ako v prípade trvalej neutrality bude pozornosť venovaná výlučne trvalo neutrálnym štátom a štátom považovaným za tradične fakticky trvalo neutrálne. Pre jednoduchšie hľadanie záverov budú skúmané štáty usporiadané do troch skupín, a to do skupiny úspešných, neúspešných a nových neutrálnych štátov, pričom kategória úspechu je v tomto kontexte použitá v objektívnom slova zmysle, a nie v subjektívnom, teda hodnotenie neutrality ako úspešnej alebo neúspešnej nezávisí výlučne od konania neutrálneho štátu, ale aj od vonkajších podmienok, ktoré neutrálne štáty často nemajú možnosť nijako ovplyvniť.

2.1 Úspešné neutrálne štáty

Za úspešné neutrálne štáty sú považované všetky štáty, ktorých trvalá alebo faktická neutralita bola ostatnými štátmi medzinárodného spoločenstva nielen akceptovaná a uznaná ako osobitná zahraničnopolitická koncepcia, ale ktorá aj zostala v skutočnosti rešpektovaná a zachovaná, a to bez toho, aby došlo k závažnejšiemu ohrozeniu alebo porušeniu neutrality,

¹⁸⁴ KMEC, V.: *Bezpečnostné modely 21. storočia v Európe a pozícia SR v nich*. In: *Vojenské obzory*. Roč. 4, č. 4, Bratislava: MO SR, 1997, s. 17

územnej celistvosti, politickej nezávislosti a zvrchovanosti neutrálnych štátov. Sú to teda štáty, ktorým sa v minulosti darilo a v súčasnosti sa im naďalej darí zaistiť vlastnú bezpečnosť okrem iného aj prostredníctvom neutrality, a ktoré neboli objektom agresie. Možno konštatovať, že ide o štáty, ktorým sa podarilo naplniť či vytvoriť subjektívne podmienky (napríklad prísna a dlhodobá nestrannosť vo vzťahu k veľmociam a okolitým štátom, dôveryhodnosť, spoľahlivosť a predvídateľnosť konania štátu či dobrovoľnosť výberu neutrality) a objektívne podmienky (napríklad geografická poloha, história, aktuálne geopolitické záujmy veľmocí a okolitých štátov) pre to, aby ich neutralita bola reálnou zahranično-politickou koncepciou. Okrem nižšie uvedených tradičných európskych trvalo a fakticky neutrálnych štátov (Švajčiarsko, Rakúsko, Švédsko, Fínsko a Írsko) do tejto skupiny možno zaradiť aj Lichtenštajnsko, San Marino a Vatikán.

2. 1. 1 Švajčiarsko

Najtypickejším neutrálnym štátom všetkých historických čias je nepochybne Švajčiarsko. Tento štát je s neutralitou spojený už tak dlho, že sa stal takmer synonymom pre tento inštitút a súčasne vzorom pre všetky ostatné štáty s ambíciou uskutočňovať podobný alebo rovnaký zahraničnopolitický kurz. Švajčiarska neutralita, napriek tomu, že existuje od roku 1815, teda temer dve storočia, pretrvala do súčasnosti vo svojej podstate neporušená zo strany iných štátov. Počas tohto obdobia však nebola strnulým konceptom a dokázala sa doposiaľ vždy prispôbiť novým medzinárodnopolitickým okolnostiam a požiadavkám z nich vyplývajúcim.

Neutralita Švajčiarska nevznikla zároveň so vznikom Švajčiarska, ktoré podobne ako iné štáty prejavovalo snahy o mocenskú a v konečnom dôsledku aj teritoriálnu expanziu. Výsledkom tohto extenzívneho rastu Švajčiarska od roku 1291, kedy došlo k spojeniu prvých troch kantónov, je súčasných 26 švajčiarskych kantónov. Dobyvačná politika Švajčiarska ako malého štátu však nemohla prinášať Švajčiarsku vzhľadom na jeho silnejších susedov (Francúzsko, Rakúsko a neskôr Nemecko) trvalé úspechy, hoci napríklad ešte v roku 1508 sa Švajčiarsku podarilo obsadiť Lombardsko. Úplný koniec švajčiarskej veľmocenskej politiky predstavuje porážka Švajčiarska Francúzskom 14.10.1515 v bitke pri Marignane (čo bola

posledná švajčiarska útočná vojna), od kedy sa datuje „*zahraničnopolitická zdržanlivosť Švajčiarska*“¹⁸⁵. Primárnym dôvodom pre vznik švajčiarskej neutrality však neboli vojenské neúspechy, ale „*obrana Švajčiarov proti Švajčiarom*“¹⁸⁶, ktorá spočívala v snahe udržať politickú jednotu a teritoriálnu celistvosť Švajčiarska v podmienkach jeho národnostného a náboženského rozdelenia a v období, kedy dochádzalo k častým náboženským konfliktom a takisto sporom medzi Francúzskom a Rakúskom, čo by takmer s určitou istotou viedlo k občianskej vojne a následnému rozdeleniu spoločného štátu.

Prvé oficiálne vyhlásenie neutrality urobilo Švajčiarsko v roku 1546¹⁸⁷, čo predstavuje zároveň začiatok jeho faktickej neutrality. Prvé oficiálne uznanie švajčiarskej neutrality bolo obsiahnuté v Utrechtskej mierovej zmluve z roku 1713 podpísanej Francúzskom, Španielskom, Anglickom a Holandskom. Napriek uvedeným skutočnostiam nemožno Švajčiarsko považovať už v tomto období za neutrálne v dnešnom slova zmysle, a to z dôvodu poskytovania vojsk iným štátom v prípade vojny. Až do konca 18. storočia bola švajčiarska prax vo vysielaní vojsk viac-menej vyvážená, no v čase napoleonských vojen sa stala jednostrannou v prospech Francúzska najmä v dôsledku obsadenia Švajčiarska Francúzskom v roku 1798 a následného uzatvorenia útočno-obrannej aliancie s Francúzskom¹⁸⁸. Z uvedených dôvodov prestali ostatné štáty vnímať Švajčiarsko ako neutrálne a v roku 1799 dokonca na jeho území viedli ozbrojené boje. K podstatnej zmene došlo v roku 1815 po porážke Napoleona. Prvý náznak zmeny v kvalite zakotvenia švajčiarskej neutrality predstavoval protokol výboru Viedenského kongresu pre švajčiarske záležitosti zo 16.1.1815, v ktorom bol po prvýkrát použitý termín trvalá

¹⁸⁵ *Die Neutralität der Schweiz. Eine Informationsbroschüre des Eidg. Departementes für Verteidigung, Bevölkerungsschutz und Sport.* Bern: Kommunikation VBS, 2000, 3. prepracované vydanie, s. 4

¹⁸⁶ DRULÁK, P. – DRULÁKOVÁ, R.: *Tvorba a analýza zahraniční politiky.* Praha: Vysoká škola ekonomická, Fakulta mezinárodních vzťahů, 2000, s. 55

¹⁸⁷ GANJUŠKIN, B. V.: *Soudobá neutralita. Politika neutrality a trvalá neutralita v podmínkách boje za mír.* Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 124

¹⁸⁸ PIEPER, U.: *Neutralität von Staaten.* Frankfurt am Main, Berlin, Bern, New York, Paris, Wien: Lang, 1997, s. 171

neutralita¹⁸⁹. Následne 20.3.1815 Francúzsko, Portugalsko, Prusko, Rakúsko, Rusko, Španielsko, Švédsko a UK podpísali deklaráciu, v ktorej v zhode so záujmami Švajčiarska a svojimi vlastnými záujmami uznali nutnosť vyhlásenia trvalej neutrality Švajčiarska, pričom táto neutralita mala byť nimi uznaná a garantovaná v prípade pripojenia sa Švajčiarska k uvedenej deklarácii. Švajčiarsko tak urobilo 27.5.1815, no pre návrat Napoleona k moci došlo k odkladu uznania a garantovania švajčiarskej neutrality, hoci táto bola deklarovaná ešte Záverečným aktom Viedenského kongresu z 9.6.1815 odkazom na vyššie uvedenú deklaráciu a švajčiarsku reakciu na ňu¹⁹⁰. V boji proti Francúzsku však veľmoci vzniesli požiadavku, aby im Švajčiarsko poskytlo pomoc a umožnilo presun vojsk cez svoje územie, a to s odôvodnením, že odmietat' „účasť v boji s Napoleonom neznamená zostať neutrálnym, ale prejavovať neprípustnú ľahostajnosť k spoločnej veci tej Európy, ktorá toľko vykonala pre blaho národov a zvlášť pre blaho Švajčiarska.“¹⁹¹ Žiadosti Švajčiarsko vyhovel a dokonca sa podieľalo na bojoch proti napoleonským vojskám, ako napríklad pri obliehaní francúzskej pevnosti Hüningen, ktoré obliehanie predstavuje poslednú vojenskú akciu Švajčiarska v zahraničí¹⁹².

Po definitívnej porážke Napoleona podpísali 20.11.1815 Francúzsko, Portugalsko, Prusko, Rakúsko, Rusko a UK akt o uznaní a zárukách trvalej neutrality Švajčiarska a nedotknuteľnosti jeho územia, ktorého „spracovaním poverili zástupcovia spojeneckých mocností švajčiarskeho diplomata Charlesa Picteta de Rochemont“¹⁹³. Záruky dané vyššie vymenovanými garantujúcimi štátmi sú individuálnej povahy, t. j. každý z nich je povinný poskytnúť ich bez ohľadu na konanie alebo

¹⁸⁹ GANJUŠKIN, B. V.: *Soudobá neutralita. Politika neutrality a trvalá neutralita v podminkách boje za mír*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 126 - 127

¹⁹⁰ VESELÝ, Z.: *Dějiny mezinárodních vztahů*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 175 - 178

¹⁹¹ NOLDE, B. E.: *Postajanno neutralnoje gosudarstvo*. Petrohrad, 1905, s. 36

¹⁹² *Die Neutralität der Schweiz. Eine Informationsbroschüre des Eidg. Departementes für Verteidigung, Bevölkerungsschutz und Sport*. Bern: Kommunikation VBS, 2004, 4. prepracované vydanie, s. 5

¹⁹³ FREI, D.: *Neutralität – Ideal oder Kalkül? Zweihundert Jahre aussenpolitisches Denken in der Schweiz*. Frauenfeld, Stuttgart: Verlag Huber, 1967, s. 10

nekonanie ostatných štátov. So zreteľom na medzinárodnopolitický vývoj však došlo k zníženiu počtu garantov švajčiarskej neutrality, a to zánikom Pruska a vznikom trvalej neutrality Rakúska.

Významným aspektom vzniku švajčiarskej trvalej neutrality je nielen subjektívny prvok, a teda vôľa Švajčiarska získať medzinárodnoprávny základ pre svoju neutralitu a zotrvať neutrálnym v každej ďalšej vojne, ale aj širší európsky kontext a vtedajšie záujmy veľmocí. Vzhľadom na geopolitickú polohu Švajčiarska a jednu z najvýraznejších vtedajších línií konfliktov sa zdalo byť výhodné pre všetky európske veľmoci vytvoriť zo Švajčiarska trvale neutrálny štát s garanciou jeho nezapájania sa do žiadnych vojenských operácií a navyac prispievajúci k zníženiu pravdepodobnosti vzájomného ozbrojeného stretu veľmocí. Dokladom správnosti tohto aspektu vzniku švajčiarskej trvalej neutrality je pripojenie sa Španielska a Švédska k vyššie uvedenému aktu z 20.11.1815 v roku 1817. Druhým motívom pre vytvorenie Švajčiarska ako štátu s osobitým postavením bola snaha predovšetkým monarchistických štátov vybudovať akúsi hrádzu pred prenikaním revolučných myšlienok z Francúzska a Talianska. V tejto súvislosti možno spomenúť veľmi kritický názor na neutrálne štáty prezentovaný B. Engelsom, ktorý ich označil za „*nádory na nezdravom tele*“¹⁹⁴ z dôvodu, že sú neutrálne alebo dokonca nepriateľské aj ku všetkým revolučným hnutiam.

Postavenie trvalo neutrálneho štátu a pripravenosť Švajčiarska brániť svoju neutralitu ozbrojenou silou mali za následok, že Švajčiarsko si svoju neutralitu udržalo počas všetkých vojen v 19. i 20. storočí, a že dokonca niekedy z neúčasti na vojnách ťažilo v dôsledku zachovania alebo zvýšenia obchodu s vojnuvedúcimi štátmi (odhladnuc od iných výhod vyplývajúcich z neúčasti na vojne vrátane predchádzania strát na životoch a majetkových či kultúrnych hodnotách). Postavenie Švajčiarska na geopolitickej mape Európy zo švajčiarskeho pohľadu znázorňujú Mapy č. 1 až č. 5.

Vplyv vojenských konfliktov na Švajčiarsko bol však v 19. a v 20. storočí odlišný najmä z dôvodu zmeny ich charakteru z obmedzených vojen (z hľadiska počtu účastníkov, dĺžky trvania bojov i spôsobov vedenia vojny) na totálne vojny vrátane hospodárskej vojny, v rámci ktorej sa hospodársky

¹⁹⁴ ENGELS, B.: *Politická situace Švýcarské republiky*. In: MARX, K. – ENGELS, B.: *Spisy. Svazek 9*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1960, s. 121

silnejší štát snaží zabrániť rastu slabšieho štátu (napríklad aj blokádou), a tento sa zasa usiluje o podporu obchodu s neutrálnym štátmi s cieľom získania čo možno najväčších výhod. Keďže počas prvej svetovej vojny boli hospodársky silnejšie štáty Dohody, aj ich tlak na Švajčiarsko bol výraznejší, pričom jeho výsledkom bolo to, že sa Švajčiarsko stalo súčasťou ich embargového systému a hospodárskej vojny. Ďalší výrazný zásah do neutrality a suverenity Švajčiarska v hospodárskej oblasti predstavovali kontrolné miesta zriadené štátmi Dohody a ústrednými mocnosťami za účelom kontroly nad zahraničným obchodom a dohľadania, aby sa švajčiarske dovozy z jedného tábora nedostali k nepriateľovi. A tak hoci počas prvej svetovej vojny nedošlo k porušeniu vojenských práv Švajčiarska vyplývajúcich z neutrality, hospodárske práva porušené boli.¹⁹⁵ Počas druhej svetovej vojny sa situácia v porovnaní s prvou svetovou vojnou príliš nezmenila (s výnimkou absencie zahraničnej kontroly nad zahraničným obchodom) a právo Švajčiarska ako neutrálného štátu na slobodný obchod rešpektované nebolo, a to najmä od vstupu USA do vojny. Od roku 1944 došlo k nariadeniu blokády Švajčiarska a jeho úplnej izolácii od obchodu so zámorím, od ktorej USA upustili až po tom, čo Švajčiarsko súhlasilo s úplným zastavením obchodu so štátmi Osi v niektorých oblastiach a s výrazným obmedzením v oblastiach ostatných.

Uvedený prístup USA bol pre Švajčiarsko značne nepochopiteľný, keďže Švajčiarsko v prípade vojny dlhodobo dobrovoľne uskutočňovalo v hospodárskych vzťahoch princíp „*courant normal*“ znamenajúci, že neutrálny štát obmedzí úroveň obchodu s bojujúcimi štátmi na „normálny“, t. j. predvojnový stav, čo dokonca ani nevyplýva ako povinnosť z práva neutrality. Z vojenského hľadiska si Švajčiarsko svoju neutralitu v druhej svetovej vojne udržalo, hoci Nemecko v rokoch 1940-1941 zvažovalo jeho napadnutie a obsadenie, ku ktorému nedošlo iba vďaka „*mobilizácii švajčiarskej armády spojenej s hrozbou zničenia všetkého majetku, pre ktorý by invázia stála za to*“¹⁹⁶. Na druhej strane však dochádzalo k opakovaným narušeniam švajčiarskeho vzdušného priestoru (podľa švajčiarskych údajov ich bolo zaznamenaných 6501 a k tomu 268 nútených pristátí a niekoľko

¹⁹⁵ Pozri GABRIEL, J. M.: *Schweizer Neutralität im Wandel Hin zur EG*. Frauenfeld: Verlag Huber, 1990, s. 24 - 29

¹⁹⁶ VAGTS, D. F.: *Neutrality Law in World War II*. In: *Cardozo Law Review*, Volume 20, Number 2, December 1998, s. 464

nehôd lietadiel¹⁹⁷) a dokonca aj k bombardovaniu v približne desiatich prípadoch (najväčšie sa uskutočnilo 1.4.1944, keď 20 amerických lietadiel zhodilo na švajčiarske mesto Schaffhausen pri nemeckých hraniciach 400 bômb)¹⁹⁸.

Na základe všetkého vyššie uvedeného možno švajčiarsku trvalú neutralitu prehľadne opísať, znázorniť a porovnať s neutralitami iných štátov v Schéme č. 2.

Okrem medzinárodnoprávneho zakotvenia má švajčiarska neutralita aj významný vnútroštátny rozmer vyplývajúci predovšetkým zo spolkových ústav z roku 1848, 1874 a 1999. Ani v jednom prípade sa trvalá neutralita nestala cieľom alebo účelom existencie Švajčiarska, ale skôr základným zahraničnopolitickým princípom a prostriedkom na zachovanie nezávislosti štátu. Vo švajčiarskych ústavách sa neutralita spomína výlučne v rámci častí o právomociach najvyšších štátnych orgánov, kde napríklad jednou zo záležitostí patriacou do pôsobnosti Spolkového zhromaždenia sú opatrenia k vonkajšej bezpečnosti a k zachovaniu nezávislosti a neutrality a jednou z právomocí Spolkovej rady je dohľadanie na vonkajšiu bezpečnosť a na zachovanie nezávislosti a neutrality Švajčiarska.¹⁹⁹

Švajčiarska neutralita vznikla z vôle a iniciatívy Švajčiarska v zhode so záujmami relevantných veľmocí v čase zrodu nového usporiadania svetového politického systému založeného na mocenskej rovnováhe. Práve vďaka tzv. európskemu koncertu a vzájomne sa vyvažujúcim vzťahom štátov pentarchie dochádzalo na jednej strane k obmedzovaniu počtu i intenzity vojen a na strane druhej k vzniku vhodných

¹⁹⁷ FODOR, D. J.: *The Neutrals*. Alexandria: Time-Life Books, 1983, druhé vydanie, s. 58 - 59

¹⁹⁸ VAGTS, D. F.: *Switzerland, International Law and World War II*. In: *The American Journal of International Law*, Vol. 91, No. 3, July 1997, s. 468

¹⁹⁹ Pozri: *Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft vom 12. September 1848 geändert durch Revision vom 22. Februar 1866. Art. 74 a Art. 90*. In: <http://verfassungen.de/ch/index48.htm>, download 1.3.2008, Čl. 85 a Čl. 102 *Spolkovej ústavy Švajčiarskeho prisáženstva z 29.5.1874*. In: JIRÁSKOVÁ, V.: *Dokumente k ústavním systémům*. Praha, Karolinum 1996, s. 284 a 288 a *Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft vom 18. April 1999 (Stand am 1. Januar 2008). Art. 173 a Art. 185*. In: <http://admin.ch/ch/d/sr/1/101.de.pdf>, download 1.3.2008

medzinárodnopolitických podmienok pre pretrvanie neutrality menších štátov.

Mapy č. 1 – 5

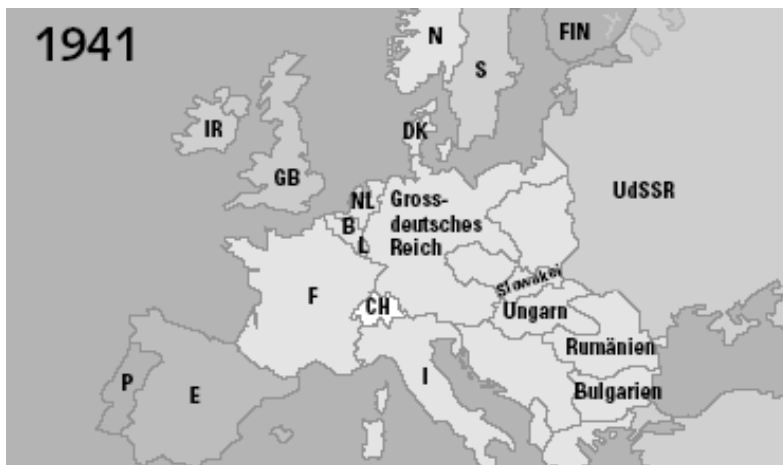
Mapa č. 1 - Európa po Viedenskom kongrese

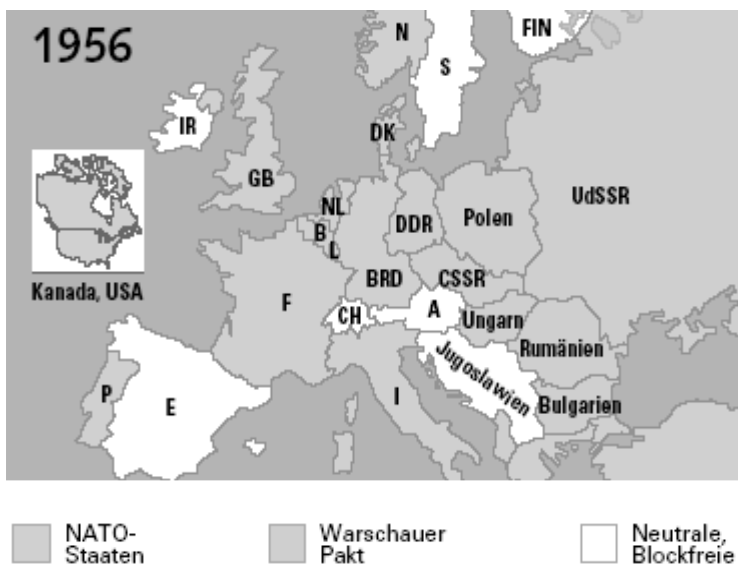
Mapa č. 2 - Európa pred prvou svetovou vojnou

Mapa č. 3 - Európa počas druhej svetovej vojny

Mapa č. 4 – Európa počas studenej vojny

Mapa č. 5 – Európa dnes

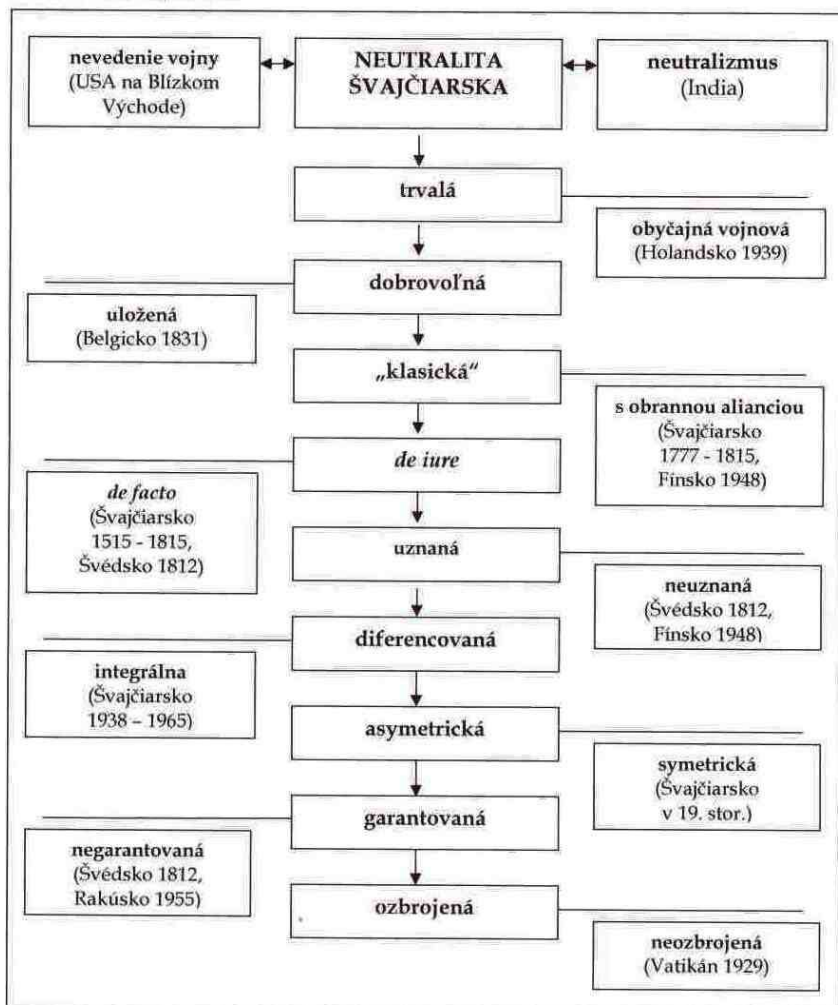
■ NATO-Staaten

□ Neutrale, bündnisfreie Staaten

■ Übrige

[Zdroj: Die Neutralität der Schweiz. Eine Informationsbroschüre des Eidg. Departementes für Verteidigung, Bevölkerungsschutz und Sport. Bern: Kommunikation VBS, 2004, 4. prepracované vydanie, s. 14]

Schéma č. 2 Neutralita Švajčiarska

[Spracované, upravené a aktualizované podľa RIKLIN, A.: *Ist die schweizerische Neutralität noch zeitgemäss?* Althenaem Verlag, Lugano 1978 s. 53]

Okrem naznačeného geopolitického kontextu a švajčiarskeho poznania, že Švajčiarsko nemá mocenský potenciál na ďalšiu expenziu a jeho zahraničnopolitické ambície dosiahli svoje limity, patrí k dôležitým faktorom nielen vzniku, ale aj úspešného realizovania neutrality Švajčiarska jeho geografické umiestnenie vo vysokohorských masívoch Alp spôsobilé výrazným spôsobom prispieť k ľahšej a efektívnejšej obrane vlastného štátneho územia. V neposlednom rade je dôležité, že územie Švajčiarska pretínajú významné spojnice severu Európy s juhom, ktoré bolo výhodné pre všetky štáty udržiavať mimo dosahov akýchkoľvek ozbrojených konfrontácií. V súvislosti s otázkou subjektívneho želania Švajčiarska byť neutrálnym štátom možno vysloviť domnienku, že prinajmenšom v ranom štádiu sa neutralita stala do istej miery z núdze cnosťou pre zložité vnútroštátne pomery a neschopnosť viesť jednotnú zahraničnú politiku, t. j. ak by nebolo bývalo došlo k jej presadeniu sa, rozpad spoločného štátu by bol viac ako pravdepodobný. Potvrdením správnosti uvedenej domnienky je súčasné výrazne pozitívne vnímanie neutrality Švajčiarmi a označovanie neutrality za jeden z rozhodujúcich znakov národnej identity, pričom v každoročných prieskumoch verejnej mienky približne 90% väčšina opýtaných vyjadruje svoje želanie zachovať švajčiarsku neutralitu do budúcnosti²⁰⁰.

2. 1. 2 Rakúsko

Druhým príkladom tradične neutrálneho štátu s trvalou neutralitou je Rakúsko. Proces vzniku jeho neutrality nebol jednoduchý. Od švajčiarskej neutrality sa rakúska neutralita líši ako dôvodmi svojho vzniku, tak aj tým, že od začiatku bol stanovený jeden konkrétny vnútropolitický cieľ, ktorý mala neutralita naplniť. To všetko sa odrazilo v úplne osobitnom spôsobe jej

²⁰⁰ GOETSCHEL, L.: *Neutralität: Handicap oder Branding der Schweizer Aussenpolitik?* s. 87. In: http://www.swisspeace.ch/typo3/fileadmin/user_upload/pdf/Handicap_oder_Branding_g.pdf, download 3.3.2008

vzniku, pričom určujúcim faktorom bol vývoj medzinárodnopolitickej situácie, a nie rakúska domáca politika.

Aj napriek tomu, že myšlienka neutrality nemala v rakúskej histórii dlhšiu tradíciu, nemožno ju spájať len s obdobím po druhej svetovej vojne. Prvýkrát sa objavila za čias Rakúsko-Uhorska v roku 1912, keď v Ríšskej rade českí poslanci (sociálno-demokratickí autonomisti) navrhli uskutočnenie projektu trvalej neutrality Dunajskej monarchie v rámci ich boja proti vojenskému zväzku s Nemeckom²⁰¹. Druhý neúspešný pokus o nastolenie rakúskej neutrality priniesol koniec prvej svetovej vojny, keď 30.10.1918 dočasné národné zhromaždenie pozostávajúce zo zástupcov nemecky hovoriacej časti Rakúsko-Uhorska vydalo Uznesenie o zriadení štátnej moci, na základe ktorého malo dôjsť k vzniku nového štátu – Nemeckého Rakúska.²⁰² Tento štát nemal byť pokladaný za nástupcu habsburskej monarchie, a teda by nemohol byť ani považovaný za bývalú vojnovú stranu v prvej svetovej vojne. Ba práve naopak, Nemecké Rakúsko malo byť neutrálnym štátom. Neutralitu Nemeckého Rakúska pod garanciou Spoločnosti národov navrhol 11.5.1918 A. Tardieu, poradca francúzskeho ministerského predsedu G. B. Clemenceaua. Štáty medzinárodného spoločenstva takýto plán neprijali a Rakúsko, podobne ako ostatné porazené štáty, muselo podpísať mierovú zmluvu, pričom Čl. 88 Saint-Germainskej mierovej zmluvy ustanovoval nescudziteľnosť nezávislosti Rakúska, čo S. Verosta charakterizoval ako „kvázi-neutralitu“²⁰³.

V medzivojnovom období ani jedna rakúska vláda nevyvíjala aktivity s cieľom dosiahnuť medzinárodnoprávne zakotvenie neutrálneho statusu. Na zaistenie bezpečnosti štátu mala postačovať realizácia neutralitnej politiky bez akýchkoľvek právnych záväzkov týkajúcich sa neutrality. Šlo o akýsi vyčkávací postoj, ktorý je o to pochopiteľnejší, ak sa prihliadne na niekoľko storočí trvajúce veľmocenské postavenie rakúskej

²⁰¹ LANC, E.: *Kein Wunderjahr*. In: Falter, 2. März 2005, dostupné na <http://www.iip.at/projects/sym05/presse.htm>, download 2.3.2008

²⁰² Pozri: VEBER, V. – HLAVAČKA, M. – VOREL, P. – POLÍVKA, M. – WIHODA, M. – MĚŘÍNSKÝ, Z.: *Dějiny Rakouska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 472 - 474

²⁰³ STOURZH, G.: *Um Einheit und Freiheit. Staatsvertrag, Neutralität und das Ende der Ost-West-Besetzung Österreichs 1945 - 1955*. Wien, Köln, Graz: Böhlau Verlag, 1998, s. 246

monarchie a ťažkosti spojené s kvalitatívnu i kvantitatívnu premenou štátu po prvej svetovej vojne.

Vývoj v otázke neutrality Rakúska po druhej svetovej vojne podstatným spôsobom determinovali tri skutočnosti. Po prvé, v Rakúsku neexistovala jednotná línia snáh o dosiahnutie neutrality trvajúcejšia dlhšie obdobie, po druhé, pri uvažovaní o budúcnosti Rakúska sa výraznejšie prejavili skúsenosti mocností z minulosti (anšlus) a ich pocit vyššej zodpovednosti za vývoj v Rakúsku a po tretie, významným faktorom bol problém spájania rakúskej otázky s nemeckou otázkou, pričom pomerne dlho nebolo možné riešiť rakúsku otázku, keďže nejstvovala dohoda v otázke nemeckej. Neutralita však ani po roku 1945 nepredstavovala ústrednú prioritu zahraničnopolitických snáh Rakúska. Najvyšším cieľom politickej reprezentácie povojnového Rakúska bolo eliminovanie hrozby rozdelenia krajiny a skončenie okupácie štyrmi mocnosťami vyjadrené heslom *Einheit und Freiheit* (jednota a sloboda). Hlavné politické strany už krátko po vojne pochopili, že najefektívnejšou cestou k naplneniu ich úsilia bude práve neutralita štátu. Odrazilo sa to prirodzene aj v ich politických programoch v roku 1947. Na oficiálnej vládnej úrovni však rakúski politici nehovorili o neutralite, ale iba o neúčasti vo vojenských alianciách a mocenských blokoch.

Postoj štyroch štátov tvoriacich bývalú protihitlerovskú koalíciu bol k riešeniu rakúskej otázky od začiatku nejednotný a značne rozdielny. ZSSR sa obával, aby sa Rakúsko, resp. jeho tri západné zóny, nestalo satelitom USA či SRN alebo NATO, a aby sa nezapojilo do širšej vojenskej a bezpečnostnej spolupráce západoeurópskych štátov. Samostatné a neutrálne Rakúsko bolo však pre USA, Francúzsko a obzvlášť pre UK prílišným posilnením sovietskeho vplyvu a značným obmedzením vojenských pozícií Západu v tejto časti Európy, nehovoriac o obavách z negatívneho efektu na riešenie povojnového postavenia Nemecka²⁰⁴. Ministri zahraničných vecí štyroch mocností a Rakúska sa napokon stretli na Berlínskej konferencii v dňoch 12.2.1954 až 18.2.1954. Sovietske stanovisko predniesol V. Molotov, pričom po prvýkrát konkretizoval návrh na *de facto* zmluvnú neutralizáciu, podľa ktorého sa malo Rakúsko zaviazat'

²⁰⁴ RATHKOLB, O.: *International Perceptions of Austrian Neutrality*. In: BISCHOF, G. – PELINKA, A. – WODAK, R. (eds.): *Neutrality in Austria*. New Brunswick, London: Transaction Publishers, 2001, s. 70

„neuzatvárať žiadne koalície a nevstupovať do žiadnych vojenských spolkov, ktoré sú zamerané proti ktorémukoľvek štátu, ktorý sa svojimi ozbrojenými silami podieľal na vojne proti Nemecku a na oslobodení Rakúska. Rakúsko sa ďalej zaväzuje, že nepripustí zriaďovanie zahraničných vojenských základní na svojom území ako aj pozývanie zahraničných vojenských poradcov alebo špecialistov do Rakúska.“²⁰⁵ Predstavitelia ostatných štátov tento návrh ostro odmietli. V centre ich kritiky stál príliš vágny a široký pojem „koalícia“, ktorý pri širšom výklade mohol zahŕňať aj hospodársku a politickú spoluprácu či členstvo v medzinárodných organizáciách. A tak konferencia len potvrdila status quo v Rakúsku a ochotu všetkých zúčastnených ďalej v tejto veci rokovať. Nové impulzy priniesol až neúspech projektu Európskeho obranného spoločenstva v roku 1954 a mocenské posuny na politickej scéne v ZSSR. V marci 1955 sa v Moskve uskutočnilo sovietsko-rakúske rokovanie, na ktorom sa na riešení rakúskej otázky cestou neutrality Rakúska zhodli obe strany pomerne rýchlo a jednoznačne. Výsledkom bolo Moskovské memorandum z 15.4.1955²⁰⁶, väčšinou autorov považované za medzinárodnoprávne nezáväzné²⁰⁷, ktorým sa Rakúsko zaviazalo vykonávať neutralitu takého druhu ako Švajčiarsko. Následne sa na návrh ZSSR uskutočnila od 14.5.1955 do 15.5.1955 konferencia ministrov zahraničných vecí s cieľom definitívne vyriešiť rakúsku otázku. Od roku 1947 to bolo po prvýkrát, čo sa všetky zúčastnené strany zhodli vo všetkých otázkach pri riešení rakúskeho problému, a to schválením Štátnej zmluvy o obnovení nezávislého a demokratického Rakúska²⁰⁸ v znení záverov z konferencie veľvyslancov s vyškrtnutím zmienky o zodpovednosti Rakúska za druhú svetovú vojnu (tzv. teória prvej obeť nacizmu). Výrazný nesúhlas

²⁰⁵ STOURZH, G.: *Um Einheit und Freiheit. Staatsvertrag, Neutralität und das Ende der Ost-West-Besetzung Österreichs 1945 - 1955*. Wien, Köln, Graz: Böhlau Verlag, 1998, s. 311

²⁰⁶ Bližšie: BALTL, H.: *Probleme der Neutralität betrachtet am österreichischen Beispiel*. Graz, Köln: Verlag Hermann Böhlau Nachf., 1962, s. 21

²⁰⁷ *Memorandum über die Ereignisse der Besprechung zwischen der Regierungsdelegation der Republik Österreich und der Regierungsdelegation der Sowietunion*. In: <http://zis.uibk.ac.at/quellen/stein32.htm#dok2>, download 29.2.2008

²⁰⁸ Úradný preklad zverejnený v prílohe Vyhlášky ministra zahraničných vecí č. 39/1956 Zb. o Štátnej zmluve o obnovení nezávislého a demokratického Rakúska.

s daným vývojom vyslovila iba SRN²⁰⁹, a to z dvoch dôvodov – z obavy z vytvorenia neutrálneho pásma v Európe a z nevhody z dohody o budúcom osude bývalého nemeckého majetku, ktorý bolo s malými výnimkami v celom Rakúsku zakázané odovzdať Nemcom. Ratifikačný proces uvedenej štátnej zmluvy bol zavŕšený 27.7.1955, kedy Francúzsko ako posledná okupačná mocnosť uložilo svoje ratifikačné listiny u vlády ZSSR a Rakúsko sa tak stalo suverénnym štátom.

Od tohto dátumu začala plynúť aj 90-dňová lehota na odsun všetkých okupačných vojsk. Viac ako mesiac pred jej skončením opustili územie Rakúska vojaci ZSSR. Ako posledný odchádzal malý kontingent britských vojakov v posledný deň lehoty, 25.10.1955. Uvedené skutočnosti mali dôležitý význam z jednoduchého dôvodu. Už v apríli 1955 predstavitelia Rakúska prijali rozhodnutie, že neutralitu vyhlásia až v čase plnej slobody a nezávislosti, teda vtedy, keď na ich území nebudú okupačné vojská. Svoj záväzok Rakúsko splnilo hneď nasledujúci deň, 26.10.1955, kedy Národná rada schválila spolkový ústavný zákon o neutralite Rakúska, ktorým Rakúsko dobrovoľne vyhlásilo svoju trvalú neutralitu s cieľom trvalého udržania svojej nezávislosti a nedotknuteľnosti svojho územia, pričom sa zaviazalo, že svoju neutralitu bude zachovávať a brániť všetkými prostriedkami, že nikdy v budúcnosti nepristúpi k žiadnemu vojenskému zoskupeniu, a že nepripustí na svojom území zriaďovanie vojenských základní cudzích štátov²¹⁰. V polovici novembra 1955 tento fakt Rakúsko notifikovalo všetkým štátom, s ktorými malo diplomatické styky, a zároveň ich požiadalo o uznanie svojej trvalej neutrality. Ako prvé uznali neutralitu Rakúska 15.11.1955 India a Japonsko.²¹¹ Vlády štyroch bývalých okupačných mocností samostatne uznali rakúsku neutralitu nótami

²⁰⁹ Aj keď na druhej strane existovali názory obhajujúce myšlienku vojensky neutrálneho zjednoteného Nemecka ako najlepšej záruky pre európsku bezpečnosť, bližšie napr.: KIESSLING, G.: *Neutralität ist kein Verrat*. Entwurf einer europäischen Friedenordnung. Erlangen: STRAUBE, 1989

²¹⁰ *Bundesverfassungsgesetz vom 26. Oktober 1955 über die Neutralität Österreichs*. BGB 211, Jahrgang 1955, Ausgegeben am 4. November 1955, 57. Stück, s. 1151

²¹¹ GANJUŠKIN, B. V.: *Soudobá neutralita. Politika neutrality a trvalá neutralita v podmínkách boje za mier*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 142

rovnakého znenia odovzdanými rakúskym veľvyslancom vo svojich hlavných mestách 6.12.1955²¹².

Obdobne ako v prípade Švajčiarska je aj rakúska neutralita výslovne zmienená v základnom zákone štátu²¹³. V ustanovení Článku 9a ods. 1 spolkového ústavného zákona sa Rakúsko prihlásilo k rozsiahlej obrane štátu, ktorej úlohou je chrániť vonkajšiu nezávislosť, ako aj neporušiteľnosť spolkového územia, a to obzvlášť za účelom zachovania a obrany trvalej neutrality. Znázornenie základných znakov neutrality Rakúska obsahuje Schéma č. 3.

Cesta Rakúska k neutralite nebola ľahká a ani priamočiara, ale ako ukázal vývoj, bola pravdepodobne nevyhnutnou a jedinou možnou pre udržanie jednoty štátu a získanie slobody a nezávislosti. O jej dôležitosti pre Rakúsko svedčí aj expresívne vyjadrenie spolkového kancelára Raaba v priebehu rokovaní o riešení budúceho statusu Rakúska: „*Kvôli získaniu štátnej zmluvy zožeriem všetko.*“²¹⁴ Iní neutralitu vnímali od začiatku ako „*menšie zlo voči trvalému obsadeniu*“²¹⁵, pričom zastávali názor, že neutralita nebola vybraná slobodne (*freigewählte Neutralität*), ale samostatne (*selbstgewählte Neutralität*)²¹⁶. Neutralita položila prvý kameň budovania a rozvíjania rakúskeho národného vedomia založeného na definitívnom nielen politickom a ekonomickom, ale aj psychologickom oddelení sa od Nemecka. Súčasne bola rakúska neutralita podstatná z medzinárodnopolitického hľadiska, pretože predstavuje najdôležitejší, najúspešnejší a najtrvalejší kompromis v dejinách Európy rozdelenej železnou oponou. A hoci vznikla podľa švajčiarskeho modelu, hneď od

²¹² Pozri *Nóta Sovietskeho zväzu zo 6.12.1955*. In: TOMKO, J. – KOPŠO, A.: *Medzinárodné právo a politika v dokumentoch*. Bratislava: OBZOR, 1974, s. 256

²¹³ *Bundes-Verfassungsgesetz. Stand BGBl. I Nr. 27/2007*. In: <http://www.ibiblio.org/ais/b-vg.htm>, download 9.3.2008

²¹⁴ STOURZH, G.: *Um Einheit und Freiheit. Staatsvertrag, Neutralität und das Ende der Ost-West-Besetzung Österreichs 1945 - 1955*. Wien, Köln, Graz: Böhlau Verlag, 1998, s. 425

²¹⁵ STROHMER, M. F. – LUTZENBERG, G. H. (Hrsg.): *Neutralität oder Verteidigungsbündnis – Rechtsexperte und Spitzenpolitiker über die sicherheitspolitische Zukunft Österreichs*. Innsbruck, Wien, München: STUDIENVerlag, 2000, s. 24

²¹⁶ REITER, E. (Hg.): *Österreich und die NATO: Die Sicherheitspolitische Situation Österreichs und der NATO-Erweiterung*. Graz, Wien, Köln: STYRIA, 1998, s. 16

svojho počiatku sa od neho začala odlišovať, pričom sa zakladala na „menej rigidnej“ a „liberálnej interpretácii neutralitnej politiky“²¹⁷.

Schéma č. 3 Neutralita Rakúska

trvalá	dobrovoľná	„klasická“
<i>de iure</i>	uznaná	diferencovaná
asymetrická	negarantovaná	ozbrojená

2. 1. 3 Švédsko

K štátom považovaným za tradične neutrálne jednoznačne patrí aj Švédsko, a to napriek tomu, že jeho neutralita nie je založená medzinárodným a ani vnútroštátnym právom. Neutralita je pre Švédsko princípom zahraničnej politiky deklarovaným jednostranne bez jeho uznania a garantovania inými štátmi, z čoho vyplýva, že tento princíp môže byť kedykoľvek zmenený, zrušený alebo nahradený iným princípom.

Veľkou zaujímavosťou švédskej neutrality je to, že podľa mnohých autorov je ťažké určiť dátum jej zrodu²¹⁸. Najčastejšie sú udávané roky 1814²¹⁹ a 1834²²⁰, no niektoré zdroje ju uvádzajú so vznikom v roku 1812²²¹,

²¹⁷ LAKE, B. W.: *Irish Neutrality and the Common Foreign and Security Policy: An Analysis*. Newfoundland: Department of Political Science, Memorial University of Newfoundland, 2001, s. 27 - 28

²¹⁸ Napr. LINDAHL, R.: *Švédska zahraniční a bezpečnostní politika – tradice a obnova*. In: *Mezinárodní vztahy*, 1995, č. 1, s. 43

²¹⁹ Napr. DRULÁK, P. – DRULÁKOVÁ, R.: *Tvorba a analýza zahraniční politiky*. Praha: Vysoká škola ekonomická, Fakulta mezinárodních vztahu, 2000, s. 58

a to dokonca ako najstaršiu v Európe²²². Naopak, jedným z najneskorších dátumov vzniku neutrality Švédska je uvádzaný rok 1912²²³. V súvislosti s hľadaním počiatkov švédskej neutrality je podľa švédskej literatúry nesporným faktom, že Švédsko nebolo vojensky okupované od roku 1523 a nebolo vo vojne od roku 1814, a že jeho neutralita má oveľa dlhšiu históriu ako od vlády kráľa Karola IV. Jána (napríklad spolu s Dánskom a Ruskom vytvorená Liga ozbrojenej neutrality z roku 1780²²⁴), no na strane druhej, že systematická a kontinuálna neutralitná politika Švédska vznikla až na konci 19. storočia (napríklad pojem neutralitná politika, ktorý má poukazovať na cieľavedomejší a strategický prístup, sa vo švédskom jazyku objavil až v roku 1891)²²⁵.

Pre pochopenie švédskej neutrality je podstatne zaujímavejším faktom ako vyššie uvedená nejednoznačnosť dátumu vzniku švédskej neutrality minulosť Švédska ako regionálnej a nikým nikdy nepodrobenej mocnosti vedúcej do 18. storočia úspešné dobyvačné vojny. Vzhľadom na rast moci susedných štátov v 18. storočí došlo k výraznej zmene geopolitickej a strategickej situácie Švédska v dôsledku straty väčšiny jeho území na východnom a južnom pobreží Baltického mora, čo bolo završené stratou Fínska v roku 1809 v prospech Ruska. Berúc do úvahy osudy iných škandinávskych štátov (Nórsko pod nadvládou Dánska a Švédska, Fínska pod nadvládou Švédska a Ruska či Islandu pod nadvládou Dánska) je pochopiteľné, že výsledkom rezignácie na obnovu stratených mocenských pozícií bolo kráľom Karolom IV. Jánom v roku 1834 vypracované memorandum určené britskej a ruskej vláde obsahujúce systém „prísnej

²²⁰ Napr. In: TARASOVIČ, V. a kol.: *Panoráma globálneho bezpečnostného prostredia 2003 – 2004*. Bratislava: Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2004, s. 104

²²¹ KAN, A. S.: *Dějiny skandinávských zemí*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1983, s. 149

²²² GÁBELOVÁ, B.: *Neutralita nie, vojenská neúčast'*. In: *Listy SFPA*, IV. ročník, 2001, 5. číslo, s. 5

²²³ Napr. KRNO, S.: *Politické strany Škandinávie a britských ostrovov*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta, 2005, s. 104

²²⁴ Bližšie: MADARIAGA, I.: *Britain, Russia, and the Armed Neutrality of 1780*. New Haven: Yale University Press, 1962, s. 140 - 194

²²⁵ Pozri MALMBORG, M.: *Neutrality and State Building in Sweden*. New York: Palgrave, 2001, s. 1 - 3

a *nezávislej neutrality*“, ktorá mala neutralitu ako *ad hoc* koncepciu transformovať na stratégiu pre dlhé obdobie.²²⁶ V praxi sa Švédsku dodržiavať prísnu neutralitu veľmi nedarilo, a to či už počas vojen v 19. alebo 20. storočí, pričom boli badateľné tendencie zameriavať rôzne opatrenia najprv v neprospech Ruska a neskôr v prospech Nemecka.

Špecifickým znakom Švédska vo vzťahu k neutralite, ktorý možno do istej miery interpretovať ako rezíduum švédskych veľmocenských aspirácií z minulosti a potrebu byť myšlienkovým vodcom škandinávskych štátov, je snaha Švédska formalizovať a inštitucionalizovať spoluprácu s inými neutrálnymi štátmi. K takýmto pokusom dozaista patrí deklarácia Švédska, Nórska a Dánska o všeobecných pravidlách neutrality zo 14.12.1853, plány na založenie obrannej aliancie s Dánskom z roku 1860, deklarácia o všeobecných pravidlách neutrality z roku 1938²²⁷ alebo vytvorenie „*Škandinávskej obrannej aliancie*“²²⁸ spolu s Nórskom a Dánskom po druhej svetovej vojne. Aliancie neutrálnych štátov uskutočňujúcich v mieri neutralitu a v prípade napadnutia niektorého z nich princíp vzájomnej obrany je potrebné hodnotiť na jednej strane ako značne inovatívne a neobvyklé, no zároveň neuskutočniteľné, pretože obrana iného štátu (aj keď neutrálneho), resp. samotný záväzok poskytnúť obranu inému štátu (aj keď neutrálnemu), je v rozpore s inštitútom neutrality, a to nielen trvalej, ale aj faktickej.

Z vyššie uvedeného možno vyvodiť dve základné charakteristiky švédskej neutrality, a to jednak zdôrazňovanie a presadzovanie vojenskej (obrannej) dimenzie neutrality a jednak náklonnosť Švédska za určitých podmienok niekedy veľmi výrazne modifikovať tradičný pohľad na správanie sa neutrálneho štátu, ako tomu bolo napríklad aj v prípade vstupu Švédska do OSN už v roku 1946. Prehľadné zobrazenie základných znakov švédskej neutrality obsahuje Schéma č. 4.

²²⁶ OJANEN, H. – HEROLF, G. – LINDAHL, R.: *Non-Alignment and European Security Policy. Ambiguity at work*. Kauhava: The Finnish Institut for International Affaires and Institut für Europäische Politik, 2000, s. 157

²²⁷ GANJUŠKIN, B. V.: *Soudobá neutralita. Politika neutrality a trvalá neutralita v podmínkách boje za mír*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 58 - 59

²²⁸ LAKE, B. W.: *Irish Neutrality and the Common Foreign and Security Policy: An Analysis*. Newfoundland: Department of Political Science, Memorial University of Newfoundland, 2001, s. 29

Schéma č. 4 Neutralita Švédska

trvalá	dobrovoľná	„klasická“
<i>de facto</i>	neuznaná	diferencovaná
asymetrická	negarantovaná	ozbrojená

Základný postulát švédskej neutrality možno vyjadriť heslom: „vojenská nezúčastnenosť (*non-alignment*) v čase mieru a neutralita v čase vojny“, z ktorého v spojení so zahraničnopolitickou praxou Švédska vyplýva najmä vojenská dimenzia bez akýchkoľvek dopadov na ekonomickú či ideologickú rovinu neutrality. Aj preto „*pri každom významnejšom spore sa totiž dalo rozpoznať, na ktorú stranu sa Švédsko prikláňa*“²²⁹, ako napríklad v oboch svetových vojnách, v ktorých bol zjavným príklon Švédska k Nemecku, a v ktorých bola švédska neutralita prijímaná s nedôverou. Počas prvej svetovej vojny nebola neutralita Švédska striktnou, ale benevolentnou²³⁰.

Počas druhej svetovej vojny dochádzalo k spochybňovaniu a opakovanému porušovaniu švédskej neutrality oboma vojnuvedúcimi stranami i samotným Švédskom (napríklad tranzit nemeckých vojakov, prelety vzdušným priestorom či dodávky surovín), v dôsledku čoho po skončení vojny „*bola medzinárodná reputácia Švédska do istej miery pošramotená*“²³¹.

²²⁹ JEŠKO, J.: *Fakty a ilúzie o neutralite.*, PALACKA, G.: *NATO a cena za bezpečnosť. Porovnávacie štúdiá o nákladoch prijatia a neprijatia Slovenska do NATO.* Bratislava: IVO, 1997, s. 9

²³⁰ DRHLÍK, A.: *Švédsko.* Praha: Nakladatelství Svoboda, 1967, s. 53

²³¹ Napr. LINDAHL, R.: *Švédsko zahraniční a bezpečnostní politika – tradice a obnova.* In: *Mezinárodní vztahy*, 1995, č. 1, s. 44

2. 1. 4 Fínsko

Najmladším európskym tradičným neutrálnym štátom je Fínsko. „Podobne ako v prípade Rakúska, i fínska neutralita je výsledkom druhej svetovej vojny a následnej dohody veľmocí.“²³² Postavenie Fínska bolo špecifické nielen z dôvodu bezprostrednej a pomerne dlhej hranice so ZSSR ako jednou z veľmocí, ale aj z dôvodu, že Fínsko s danou veľmocou viedlo v období rokov 1939 až 1944 vojnu, a to ako spojenc Nemecka. Spomedzi súčasných európskych neutrálnych štátov bolo Fínsko jediným porazeným štátom z druhej svetovej vojny, pričom s ním bola 10.2.1947 uzatvorená mierová zmluva²³³. Situácia Fínska bola navyše zložitejšia o to, že jednak dovtedajšia fínska zahraničná politika by mohla byť charakterizovaná heslom „*Fínsko plus niekto proti ZSSR*“ a jednak, že po druhej svetovej vojne sa na jeho území nachádzali iba sovietske ozbrojené sily (mali dokonca v blízkosti Helsínk vojenskú základňu)²³⁴. Prejavom obáv Fínska z možnej reakcie ZSSR bolo aj povojnové rozhodnutie Fínska odmietnuť pomoc poskytovanú prostredníctvom Marshallovoho plánu.²³⁵

Z vyššie naznačených dôvodov Fínsko súhlasilo s návrhom predloženým ZSSR vo februári 1948 na uzatvorenie zmluvy obdobného charakteru ako mal ZSSR s Maďarskom a Rumunskom a 6.4.1948 bola na desať rokov medzi Fínskom a ZSSR uzatvorená Zmluva o priateľstve, spolupráci a vzájomnej pomoci²³⁶, ktorej platnosť bola predĺžená v roku

²³² DRULÁK, P. – DRULÁKOVÁ, R.: *Tvorba a analýza zahraničnej politiky*. Praha: Vysoká škola ekonomická, Fakulta mezinárodných vzťahov, 2000, s. 59

²³³ *Mierová zmluva s Fínskom podpísaná v Paríži 10.2.1947*, úradný preklad pod č. 208/1947 Zb.

²³⁴ JEŠKO, J.: *Fakty a ilúzie o neutralite.*, PALACKA, G.: *NATO a cena za bezpečnosť. Porovnávacie štúdiá o nákladoch prijatia a neprijatia Slovenska do NATO*. Bratislava: IVO, 1997, s. 10

²³⁵ ELIASSON, J.: *Traditions, Identity and Security: The Legacy of Neutrality in Finnish and Swedish Security Policies in Light of European Integration*. In: *European Integration online Papers*, Vol. 8, 2004, N° 6, dostupné na: <http://eiop.or.at/eiop/texte/2004-006a.htm>, download 27.3.2005

²³⁶ *Vertrag über Freundschaft, Zusammenarbeit und gegenseitigen Beistand zwischen der Republik Finnland und der Union der Sozialistischen Sowjetrepubliken*. In: WAGNER, U.: *Finlands Neutralität: Eine Neutralitätspolitik mit Defensivallianz*. Hamburg: Verlag Christoph von der Ropp, 1974, s. 201 - 203

1955²³⁷ a v roku 1970²³⁸, pričom skončila na začiatku roku 1993²³⁹. Hoci uvedená zmluva neobsahuje slovo neutralita, predsa je považovaná za základ finskej neutrality, keďže preambula uvedenej zmluvy obsahuje tzv. klauzulu neutrality vyjadrenú slovami „s ohľadom na fínsku snahu zostať mimo konfliktu záujmov veľmocí“. Faktom zostáva, že uvedená zmluva nebola koncipovaná ako medzinárodnoprávny základ pre akúkoľvek formu neutrality Fínska. O neutralite Fínska možno podľa niektorých autorov²⁴⁰ hovoriť až od roku 1952, kedy sa vtedajší fínsky prezident U. Kekkonen po prvý raz zmienil o neutralitnej politike s odkazom na jej základ vo vyššie uvedenej zmluve z roku 1948. Možno súhlasiť s názorom, že fínska neutralita bola do istej miery „odrazom nálad obyvateľstva v snahe vymaniť sa z problémov situácie vo svete, ktorá spôsobila tri vojenské konflikty za päť rokov“²⁴¹, no jej jednoznačným cieľom bolo presadenie takej zahraničnej politiky, ktorá umožní zachovanie fínskej zvrchovanosti zároveň s dobrými susedskými vzťahmi so ZSSR a západoeurópskymi štátmi.

Podľa U. Wagnera je fínska neutralita osobitá tým, že uznanie uvedenej tzv. klauzuly neutrality iným štátom je z právneho hľadiska minimálnym možným vyjadrením neutralitného statusu, pričom sa od neutralít všetkých ostatných európskych štátov líši tým, že môže skončiť na základe vyššie uvedenej zmluvy z roku 1948 v prípade vzniku obmedzenej obrannej aliancie Fínska a ZSSR v prípade agresie voči Fínsku alebo voči ZSSR cez územie Fínska.²⁴² Dané vojenské záväzky Fínska pravdepodobne

²³⁷ ZWETTLER, O.: *Přehled dějin Finska a Islandu*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1984, s. 65

²³⁸ WAGNER, U.: *Finlands Neutralität: Eine Neutralitätspolitik mit Defensivallianz*. Hamburg: Verlag Christoph von der Ropp, 1974, s. 49

²³⁹ HAMALA, R.: *Východiská a podoby zahraničnej politiky škandinávskych krajín*. In: *Právny obzor*. Roč. 76, č. 5, 1993, s. 514

²⁴⁰ Napr. LUIF, P.: *Die Rolle der nicht-alliierten Staaten in der EU-Sicherheitspolitik. Projektarbeit*. Wien, 2001. In: HAUSER, G.: *Österreich – dauernd Neutral?* Wien: Braumüller, 2002, s. 58

²⁴¹ NOSKO, A.: *Severná Európa: Island, Nórsko, Dánsko, Švédsko, Fínsko*. In: TARASOVIČ, V. – ONDREJCSÁK, R. – LUPTÁK, L. (eds.): *Panoráma globálneho bezpečnostného prostredia 2004 – 2005*. Bratislava: Inštitút bezpečnostných a obranných štúdií, Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2005, s. 217

²⁴² WAGNER, U.: *Finlands Neutralität: Eine Neutralitätspolitik mit Defensivallianz*. Hamburg: Verlag Christoph von der Ropp, 1974, s. 38 - 41

výlučne z dôvodov historických a geopolitických neboli žiadnym štátom považované za nesúladne s neutralitou politikou, avšak „porovnateľná zmluva by bola ťažko považovaná za prípustnú pre iné neutrálne štáty“²⁴³. Prispôbovanie zahraničnopolitických postojov očakávaniam silnejšieho štátu a zohľadňovanie jeho zahranično-politických a bezpečnostných záujmov, ako to bolo podľa mnohých názorov v prípade Fínska a ZSSR, dostalo osobitý prívlastok, a to „finlandizácia“. Skutočnosť, že z Fínska sa napokon napriek značnému sovietskemu politickému tlaku nestal ďalší satelit ZSSR, čiastočne vyvracia oprávnenosť vyššie uvedeného prívlastku. Predstavitelia Fínska vnímali „finlandizáciu“ buď ako nactiutňhanie alebo vo vecnej rovine ako politickú zhodu so ZSSR.²⁴⁴

V roku 1992 Fínsko uzatvorilo s Ruskou federáciou novú zmluvu o vzájomných vzťahoch, pričom do jej textu nebolo zapracované žiadne z ustanovení Zmluvy o priateľstve, spolupráci a vzájomnej pomoci z roku 1948.²⁴⁵ Prehľadné zobrazenie základných znakov fínskej neutrality obsahuje Schéma č. 5.

Schéma č. 5 Neutralita Fínska

trvalá	dobrovoľná	s obrannou alianciou 1948 - 1992
<i>de facto</i>	neuznaná	diferencovaná
asymetrická	negarantovaná	ozbrojená

²⁴³ HAKOVIRTA, H.: *East-West Conflict and European Neutrality*. Oxford: Clarendon Press, 1988, s. 255

²⁴⁴ Napr.: KEKKONEN, U.: *Finnlands Weg zur Neutralität – Reden und Ansprachen*. Düsseldorf, Wien: Econ, 1975, s. 220

²⁴⁵ JUTIKKALA, E. – PIRINEN, K.: *Dějiny Fínska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001, s. 274

2. 1. 5 Írsko

Írsko patrí k menej známym fakticky neutrálnym štátom v Európe. Jeho neutralita nemá dlhodobú tradíciu ako neutralita Švajčiarska a Švédska a nie je ani výsledkom druhej svetovej vojny či studenej vojny ako neutralita Rakúska a Fínska. Podobne ako v prípade švédskej a fínskej neutrality (a na rozdiel od švajčiarskej a rakúskej neutrality) nie je írsky neutralita spomenutá v ústave²⁴⁶. Jej vznik sa datuje do roku 1939, keď ju na zasadnutí parlamentu vyhlásil írsky predseda vlády E. de Valera po tom, čo UK odovzdalo Írsku tri prístavy na írskom území, ktoré boli dovtedy vojenskými základňami UK.²⁴⁷

Neutralita Írska sa od neutralít vyššie uvedených štátov líši zásadným spôsobom, a to v troch smeroch. Po prvé, geografická poloha Írska je „*oveľa výhodnejšia ako poloha ktoréhokoľvek iného európskeho neutrálneho štátu*“, pričom Írsko „*je vzdialené od oblasti akéhokoľvek predvídateľného konfliktu*“²⁴⁸ a naviac, má štátnu hranicu na súši iba s UK. Po druhé, od svojho počiatku sa profiluje predovšetkým vo vzťahu k UK, od ktorého získalo Írsko (Írsky slobodný štát pozostávajúci z 26 grófstiev) najprv v roku 1922 rozsiahlu samosprávu a postavenie domínia bez možnosti uskutočňovať samostatnú zahraničnú politiku v oblasti obrany a bezpečnosti, a v roku 1938 faktickú a plnú nezávislosť, no nie národnú a územnú jednotu, pretože rozdelenie Írska zostalo v nezmenenej podobe. Odmietnutie splnenia dvoch írskych základných požiadaviek adresovaných UK, a to zrušenie rozdelenia Írska a uznanie samostatnosti Írska, predstavuje hlavnú príčinu írsky neutrality počas druhej svetovej vojny²⁴⁹. Neutralita bola od tých čias pre Írsko prostriedkom na dosiahnutie definitívneho politického oddelenia sa od UK a zároveň „*manifestáciou*

²⁴⁶ *Constitution of Ireland – Bunreacht na hÉireann*. In: http://www.taoiseach.gov.ie/attached_files/Pdf%20files/Constitution%20of%20IrelandNov2004.pdf, download 3.3.2008

²⁴⁷ HAUSER, G.: *Österreich – dauernd Neutral?* Wien: Braumüller, 2002, s. 62

²⁴⁸ LAKE, B. W.: *Irish Neutrality and the Common Foreign and Security Policy: An Analysis*. Newfoundland: Department of Political Science, Memorial University of Newfoundland, 2001, s. 13

²⁴⁹ JACSON, T. A.: *Dějiny Írska*. Praha: SVOBODA, 1951, s. 312

*sovereignty*²⁵⁰ voči svojmu silnému susedovi, pričom neutrálnym zostalo Írsko počas druhej svetovej vojny aj z dôvodu, že predsa nemôže byť spojencom štátu, ktorý okupuje časť jeho územia, t. j. šesť grófstiev Severného Írska. S uvedeným stanoviskom súhlasilo aj vtedajšie obyvateľstvo Írska, hoci tisícky Írov dobrovoľne vstúpili do britských ozbrojených síl²⁵¹. Takmer osudový význam neutrality pre Írsko vyjadril v roku 1941 E. de Valera slovami, že „naše okolnosti, naša história, neúplnosť našej národnej slobody v dôsledku rozdelenia našej krajiny znemožňujú akúkoľvek inú politiku“²⁵².

Z uvedeného druhého znaku vyplýva tretí rozdiel spočívajúci v obsahu a rozsahu írskej neutrality, ktorá je definovaná ako vojenská neutralita v zmysle nečlenstva v obranných a/alebo vojenských organizáciách alebo ako tzv. redukovaná neutralita. Takéto úzke ponímanie neutrality nenachádza nestranný odraz v ostatných oblastiach medzinárodných vzťahov od ekonomických počnúc a morálno-ideologickými končiac, pričom sa nezakladá ani na filozofii medzinárodných vzťahov či medzinárodného práva.²⁵³ Všeobecne je írška neutralita označovaná za nejasnú a v minulosti boli nezriedka vznášané otázky týkajúce sa jej dôveryhodnosti, resp. otázky, či sa zahraničnopolitické správanie Írska dá označiť ako neutrálne,²⁵⁴ a to nielen pre chýbajúci medzinárodnoprávny a vnútroštátny rozmer, ale predovšetkým pre absenciu „záväzného zahraničnopolitického katalógu noriem“²⁵⁵. Tak napríklad Írsko zvažovalo vstup do NATO v roku 1949, pričom ho napokon odmietlo, no nie kvôli

²⁵⁰ GILLAND, K.: *Ireland. Neutrality and the international use of force*. In: EVERTS, P. – ISERNIA, P. (eds.): *Public Opinion and the International Use of Force*. London and New York: Rotledge/ECPR, 2001, s. 141

²⁵¹ MOODY, T. W., MARTIN, F. X a kol.: *Dějiny Írska*. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny, 2000, s. 254

²⁵² *Eamon de Valera's Speech on Eire Neutrality. Cork. Ireland. December 12, 1941*. In: <http://www.ibib.lio.org/pha/policy/1941/411212a.html>, download 27.6.2002

²⁵³ Pozri: GILLANDOVÁ, K.: *Národní identita a zahraniční politika v Írsku*. In: *Mezinárodní politika*, roč. XXIII, č. 10, 1999, s. 9

²⁵⁴ Napr. KOSSDORFF, F.: *Die Republik Irland – ein europäischer Kleinstaat und seine Aussenpolitischen Strategien als Mitglied der EU*. Wien: WUV, 2000, s. 80 - 81

²⁵⁵ SZPOTT, H.: *Neutralität und Integration: Das Relationale der Neutralität im Beitrittsprozess Irlands zur EG*. Wien: Braumüller, 1997, s. 27

neutralite, ale z dôvodu, že vstup by mohol znamenať uznanie rozdelenia Írska²⁵⁶, alebo v období rokov 1950 – 1951 sa írsky minister pre vonkajšie vzťahy S. MacBride snažil o uzatvorenie dvojstranného obranného paktu s USA²⁵⁷. Írska rétorika sa líšila od írskej praxe, výkon írskej zahraničnej politiky bol pragmatický a „nezlučiteľný s nedotknuteľnou koncepciou neutrality ako posvätej kravy“.²⁵⁸

K autorom najvýraznejšie presadzujúcim stanovisko, že Írsko nebolo nikdy neutrálnym (tzv. revizionisti neutrality), patrí T. Salmon, pretože podľa jeho názoru iba nečlenstvo v obranných spolkoch nemôže odôvodniť neutrálny status štátu, pričom Írsko ani nespĺňalo kritériá obyčajne spájané s neutralitou.²⁵⁹ Naopak, zástancovia „ortodoxnej školy“ ako napríklad P. Keatinge tvrdia, že írska neutralita je legitímna, pretože spĺňa dve minimálne požiadavky spočívajúce v tom, že Írsko nie je členom vojenskej aliancie a naďalej deklaruje svoju neutralitu.²⁶⁰ Prehľadné zobrazenie základných znakov neutrality Írska obsahuje Schéma č. 6.

²⁵⁶ LUIF, P.: *Die Rolle der nicht-alliierten Staaten in der EU-Sicherheitspolitik. Projektarbeit.* Wien, 2001. In: HAUSER, G.: *Österreich – dauernd Neutral?* Wien: Braumüller, 2002, s. 62 - 63

²⁵⁷ *Ireland and the Partnership for Peace. An Explanatory Guide.* Department of Foreign Affairs. In: <http://www.gov.ie/iveagh/policy/pfp/pfpeg01.htm>, download 28.11.2002

²⁵⁸ FARRELL, M.: *Small States and the Europea Union - International Aspects. Developing Policy in a Post-Neutral World – the Case of Ireland.* s. 372. In: www.psa.ac.uk/cps/1995/mfarr.pdf, download 31.3.2007

²⁵⁹ Pozri SALMON, T. C.: *Unneutral Ireland: An Ambivalent and Unique Security Policy.* Oxford: Clarendon Press, 1989, s. 305 - 309 a 311

²⁶⁰ KOSSDORFF, F.: *Die Republik Irland – ein europäischer Kleinstaat und seine Aussenpolitischen Strategien als Mitglied der EU.* Wien: WUV, 2000, s. 87

Schéma č. 6 Neutralita Írska

dočasná	dobrovoľná	„klasická“
<i>de facto</i>	neuznaná	diferencovaná
asymetrická	negarantovaná	ozbrojená

Pre dôkladnejšie vymedzenie charakteristík írskej neutrality však chýbajú objektívne definičné kritériá, a preto sú rozhodnými subjektívne, na základe ktorých si musí podľa F. Kossdorfa každý pozorovateľ írskej neutrality urobiť vlastný úsudok, pričom podľa neho írška neutralita nie je trvalou, skôr ju možno označiť za formálnu, pragmatickú, technickú alebo *ad hoc* neutralitu²⁶¹.

2.2 Neúspešné neutrálne štáty

Za neúspešné neutrálne štáty možno považovať tie štáty, ktorým sa bez ohľadu na ich vlastné úsilie zostať neutrálnymi nepodarilo zostať mimo ozbrojeného konfliktu, ktoré boli zatiahnuté do vojny alebo boli napadnuté a okupované niektorým z vojnuvedúcich štátov. Ide o štáty, ktorých neutralita nebola pred alebo počas ozbrojeného konfliktu rešpektovaná a zachovaná, a to napriek skutočnosti, že bola ostatnými štátmi medzinárodného spoločenstva jednoznačne akceptovaná, uznaná a niektorými z nich dokonca aj garantovaná. Sú to teda štáty, ktorým sa v minulosti nepodarilo zaisťiť vlastnú bezpečnosť prostredníctvom inštitútu neutrality. K tejto skupine štátov patria okrem Belgicka a Luxemburska aj Dánsko, Nórsko či Laos.

²⁶¹ KOSSDORFF, F.: *Die Republik Irland – ein europäischer Kleinstaat und seine Aussenpolitischen Strategien als Mitglied der EU*. Wien: WUV, 2000, s. 87 - 88

2. 2. 1 Belgicko

Neutralita Belgicka vznikla takmer súčasne so vznikom Belgicka ako samostatného a nezávislého štátu, ktorý bol vyhlásený 22.11.1830²⁶² v dôsledku tzv. júlovej revolúcie a odčlenenia sa belgických provincií od Spojeného kráľovstva nizozemského. Vzhľadom na skutočnosť, že Belgicko bolo pripojené k Holandsku rozhodnutím veľmocí na Viedenskom kongrese v roku 1815, stala sa táto nová situácia predmetom opätovného záujmu veľmocí, a to na diplomatickej konferencii zvolanej do Londýna dokonca ešte pred formálnym vyhlásením nezávislosti Belgicka. Prvý raz bola myšlienka belgickej trvalej neutrality vyjadrená v protokole prijatom 20.1.1831 splnomocnenými zástupcami veľmocí na Londýnskej konferencii²⁶³. Výsledkom uvedenej Londýnskej konferencie bola zmluva medzi UK, Francúzskom, Pruskom, Rakúskom a Ruskom z 15.11.1831, ktorá obsahovala ustanovenie o tom, že Belgicko má byť nezávislým a trvalo neutrálnym štátom s povinnosťou dodržiavať neutralitu vo vzťahu k všetkým štátom, pričom zmluva neobsahovala žiadne ustanovenie o zárukách poskytovaných veľmocami Belgicku. Vzhľadom na skutočnosť, že Holandsko nechcelo byť účastníkom takejto zmluvy (hoci Belgicko s jej obsahom súhlasilo) a bez jeho súhlasu by riešenie belgickej otázky nebolo úplným, zmluvné strany nevideli zmysel v splnení podmienok pre vstup zmluvy do platnosti, a tak sa zmluva nestala právne záväznou.²⁶⁴ K novému vývoju došlo po tom, čo Holandsko zmenilo svoje stanovisko a súhlasilo s odštiepením a nezávislosťou Belgicka a jeho uznaním za samostatný štát²⁶⁵, čo bolo vyjadrené v Londýnskej zmluve z 19.4.1839²⁶⁶ (tzv. Quintuple Treaty) tvorenej v podstate troma medzinárodnými zmluvami, a to:

²⁶² PODRACKÝ, V. a kol.: *Belgicko – Luxembursko*. Praha: Institut zahraničného obchodu, 1980, s. 16

²⁶³ LEFEBVRE, E.: *The Belgian Constitution of 1831: The Citizen Burgher*. Bremen: Zentrum für europäische Rechtspolitik, 1997, s. 22

²⁶⁴ FUEHR, A. *The Neutrality of Belgium. A Study of the Belgian Case under its Aspects in Political History and International Law*. New York and London: FUNK & WAGNALLS COMPANY, 1915, s. 9

²⁶⁵ OGLE, R.: *The Theory and Practice of Neutrality in the Twentieth Century*. London: Rotledge & Kegan Paul, 1970, s. 42

- a) zmluvou medzi piatimi veľmocami na jednej strane a Holandskom na strane druhej, ktorá prevzala ustanovenia zmluvy z roku 1831, stanovila hranice Belgicka a určila spoločné a nerozdielne garancie obsahu zmluvy, a teda aj neutrality Belgicka všetkými piatimi veľmocami, pričom Holandsko belgickú neutralitu iba uznalo bez toho, aby ju garantovalo,
- b) zmluvou medzi piatimi veľmocami na jednej strane a Belgickom na strane druhej, ktorej obsah bol takmer doslovne zhodný s obsahom zmluvy s Holandskom, a
- c) zmluvou medzi Holandskom a Belgickom o vzájomnom uznaní a nadviazaní diplomatických stykov.

Prvú vážnu skúšku zažila belgická neutralita v súvislosti s francúzsko-pruskou vojnou v rokoch 1870 – 1871. Záujem Francúzska, Pruska a najmä UK rešpektovať a brániť neutralitu Belgicka vyjadrujú zmluvy o nezávislosti a neutralite Belgicka²⁶⁷, ktoré UK uzatvorilo s Pruskom 9.8.1870 a s Francúzskom 11.8.1870. Prusko a Francúzsko sa uvedenými zmluvami zaviazali rešpektovať neutralitu Belgicka až dovtedy, kým ju bude rešpektovať druhá strana v konflikte a UK vyhlásilo, že je pripravené v prípade porušenia belgickej neutrality jednou z vojuvedúcich strán použiť svoje ozbrojené sily na jej obranu spolu s druhou vojuvedúcou stranou. Dôležitým záverom vyplývajúcim z uvedených dvoch zmlúv je podľa A. Nérsesova skutočnosť, že porušenie trvalej neutrality garantom trvalej neutrality neruší záväzky ostatných garantov vystúpiť na obranu trvalej neutrality.²⁶⁸ Zároveň je potrebné nepreceňovať formálno-právne záruky neutrality, hoci aj opakovane vyjadrené v medzinárodných zmluvách, pretože napríklad v prípade úspechu belgickej neutrality v roku 1870 mala väčší význam ako medzinárodné právo politika Anglicka a jej vnímanie

²⁶⁶ *Treaties relative to the Netherlands and Belgium signed at London, April 19, 1839.* In: FUEHR, A. *The Neutrality of Belgium. A Study of the Belgian Case under its Aspects in Political History and International Law.* New York and London: FUNK & WAGNALLS COMPANY, 1915, s. 37 - 40

²⁶⁷ Znenia uverejnené: FUEHR, A. *The Neutrality of Belgium. A Study of the Belgian Case under its Aspects in Political History and International Law.* New York and London: FUNK & WAGNALLS COMPANY, 1915, s. 40 - 42

²⁶⁸ Pozri GANJUŠKIN, B. V.: *Soudobá neutralita. Politika neutrality a trvalá neutralita v podmínkách boje za mier.* Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 118

Francúzskom a Pruskom, ktoré „považovali politickú nevýhodu spočívajúcu v znepriatelení si Anglicka za prevažujúcu voči akejkolvek vojenskej výhode vyplývajúcej z použitia belgického územia v rozpore s ich záväzkami z medzinárodných zmlúv.“²⁶⁹

Celkom iná situácia však vznikla na prahu prvej svetovej vojny. Nemecko bolo postavené so zreteľom na svoju polohu pred riešenie problému vedenia vojny na dvoch frontoch, ktorému malo zabrániť podľa tzv. Schlieffenovho plánu²⁷⁰ vypracovaného už v roku 1905 prekvapivým útokom na Francúzsko, vyradením jeho armády a následným presunutím vlastných ozbrojených síl na východný front. Keďže 31.7.1914 mali nemecké orgány potvrdenú všeobecnú mobilizáciu v Rusku a Rusko odmietlo mobilizačný rozkaz na žiadosť Nemecka odvolať, vypovedalo Nemecko 1.8.1914 vojnu Rusku a žiadalo o oznámenie stanoviska Francúzsko, ktoré neodpovedalo. Aby bolo možné uskutočniť Schlieffenov plán, rozhodlo sa Nemecko 3.8.1914 vypovedať Francúzsku vojnu. Predtým, 2.8.1914 bolo belgickej vláde doručené nemecké ultimátum²⁷¹ vychádzajúce z tvrdenia, že Francúzsko plánuje použiť územie Belgicka na presun armády do Nemecka a z predpokladu, že Belgicko bez vonkajšej pomoci takúto inváziu neodrazí, v ktorom Nemecko požiadalo Belgicko o „priateľskú neutralitu voči Nemecku“ s tým, že vyjadrilo poľutovanie nad tým, ak bude Belgicko považovať za nepriateľský akt vstup nemeckých vojsk na belgické územie, ktorý je anticipatórnou obranou Nemecka voči nepriateľskému útoku v dôsledku opatrení prijatých nepriateľmi Nemecka. Napriek tomu, že Belgicko neodpovedalo kladne, napriek tomu, že Nemecko malo vedomosť o tom, že Belgicko rokuje s Anglickom o vojenskej pomoci od roku 1906²⁷²,

²⁶⁹ PALO, M. F.: *The Question of Neutrality and Belgium's Security Dilemma during the First World War. The Search for a Politically Acceptable Solution*. In: *Belgisch Tijdschrift voor nieuwsste geschiedenis*, roč. XXXI, 2000, č. 1-2, s. 229

²⁷⁰ Bližšie napr. MÜLLER, H. (ed.): *Dějiny Německa*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995, s. 208

²⁷¹ *The German Ultimatum to Belgium, 2 August 1914*. Collected Diplomatic Documents Relating to the Outbreak of the European War. In: OGLEY, R.: *The Theory and Practice of Neutrality in the Twentieth Century*. London: Rotledge & Kegan Paul, 1970, s. 65 - 67

²⁷² Čo podľa niektorých názorov predstavovalo koniec belgickej trvalej neutrality, pozri napr. FUEHR, A. *The Neutrality of Belgium. A Study of the Belgian Case*

a aj napriek tomu, že Nemecko si bolo vedomé toho, že vstup na belgické územie bude porušením trvalej neutrality Belgicka a medzinárodného práva, rozhodlo sa zaútočiť na Francúzsko cez Belgicko.

Tým, že Belgicko nevyužilo Nemeckom ponúkanú možnosť poskytnúť Nemecku prechod cez svoje územie, zaradilo sa k bojiskám prvej svetovej vojny, pričom napríklad pri belgickom meste Ypres²⁷³ sa nachádzalo jedno z najväčších na európskom kontinente. Otázka, do akej miery by bolo vnímané porušenie záväzkov vyplývajúcich z neutrality Belgickom v prípade využitia uvedenej možnosti, zostáva už iba hypotetickou, aj keď je pravdepodobné, že v takomto prípade by na belgické územie vstúpili francúzske a britské vojská. Je vhodné v danej súvislosti uviesť, že história pozná prípady, kedy došlo k využitiu územia neutrálneho štátu na vojnové účely v prospech jednej z bojujúcich strán bez toho, aby to malo za následok skončenie neutrality daného štátu alebo jeho zapojenie sa do vojny (napríklad presuny vojsk cez švajčiarske územie v časoch napoleonských vojen alebo cez švajčiarske a švédske územie počas druhej svetovej vojny). Nič by to nemenilo na fakte, že aj táto situácia by bola porušením neutrality, no nie zo strany vojnuvedúceho štátu, ale zo strany neutrálneho štátu.

Povojnový vývoj a najmä ustanovenia Čl. 31. Versaillskej mierovej zmluvy, Čl. 83 Saint-Germainskej mierovej zmluvy a Článku 67. Trianonskej mierovej zmluvy sú výrazom toho, že došlo k zániku trvalej neutrality Belgicka. „V čase narastajúceho nebezpečenstva nacistickej agresie vypovedala belgická vláda v roku 1936 spojeneckú zmluvu s Francúzskom a vyhlásila neutralitu, ktorú nasledujúceho roku Nemecko potvrdilo.“²⁷⁴ Ani táto obyčajná vojnová neutralita neznamenalala pre Belgicko neúčasť na vojne, pretože 10.5.1940 Nemecko vpadlo do Belgicka a začalo ho okupovať, pričom belgická armáda kapitulovala

under its Aspects in Political History and International Law. New York and London: FUNK & WAGNALLS COMPANY, 1915, s. 14 a 33

²⁷³ TOMÁŠEK, R.: *Benelux. Belgie – Nizozemsko – Lucembursko.* Praha: OLYMPIA, 1986, s. 24

²⁷⁴ PODRACKÝ, V. a kol.: *Belgicko – Luxembursko.* Praha: Institut zahraničního obchodu, 1980, s. 16

28.5.1940²⁷⁵. Plány na inváziu do Belgicka, Holandska a Luxemburska boli vypracované už v roku 1938, pričom A. Hitler 23.11.1939 na konferencii uviedol, že „porušenie neutrality Belgicka a Holandska je bezvýznamné. Nik to nebude vyšetrovať, ak vyhráme. Porušenie neutrality však nesmieme uskutočniť tak idiotsky ako v roku 1914. Ak neporušíme neutralitu my, urobí tak Anglicko a Francúzsko. Bez útoku nebude vojna skončená víťazne.“²⁷⁶ Aj uvedená skutočnosť a citované výroky sa stali podkladom pre rozhodovanie Medzinárodného vojenského súdneho dvora v Norimberku, ktorý uznal neoprávnenosť invázie do Belgicka, Holandska a Luxemburska a označil ju za agresiu.

V súvislosti s belgickou neutralitou stojí ešte aspoň za stručnú zmienku Slobodný konžský štát, ktorý vznikol 26.2.1885 na územiach v povodí rieky Kongo, a ktorý bol oficiálne uznaný za nový subjekt medzinárodného práva štátmi zúčastnenými na medzinárodnej konferencii o Kongu v Berlíne. Hlavou nového štátu sa stal belgický kráľ Leopold II., čím došlo k prepojeniu Belgicka a Konga personálnou úniou. Následne sa Kongo 1.8.1885 vyhlásilo za trvalo neutrálny štát a belgický kráľ sa stal panovníkom dvoch neutrálnych štátov.²⁷⁷

2. 2. 2 Luxembursko

Osudy Luxemburska ako veľmi malého štátu sú spoluurčované nielen záujmami veľmocí, ale aj jeho silnejších susedných štátov. Luxembursko je zaujímavé tým, že úplnú nezávislosť (od Holandska v roku 1890) získalo až po tom, čo sa stalo trvalo neutrálnym štátom (v roku 1867). Súvisí to so zložitým štátoprávnym vývojom Luxemburska a jeho pohnutými dejinami²⁷⁸, veď napríklad Luxembursko bolo v 14. storočí súčasťou krajín

²⁷⁵ SOMMERVILLE, D.: *Druhá svetová válka. Den za dňom*. Plzeň: MUSTANG, 1995, s. 42

²⁷⁶ *The Avalon Project: Judgement: The Invasion of Belgium, The Netherlands and Luxemburg*. In: <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/imt/proc/judbelg.htm>, download 31.12.2007

²⁷⁷ PIEPER, U.: *Neutralität von Staaten*. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, New York, Paris, Wien: Lang, 1997, s. 176 - 177

²⁷⁸ ODEHNAL, I. (ed.): *Lexikon zemí 2003*. Praha: Fortuna Print, 2002, s. 266

Koruny Českej, následne tzv. Španielskeho Nizozemska, Rakúskeho Nizozemska a Francúzska. O samostatnosti Luxemburska rozhodol v roku 1815 Viedenský kongres, pričom tento štát začlenil do Nemeckého spolku a za jeho hlavu určil nizozemského kráľa.²⁷⁹ Po zániku Nemeckého spolku v roku 1866 vznikli spory medzi Francúzskom a Pruskom, komu má Luxembursko pripadnúť, ktoré vyriešila až Londýnska zmluva z 11.5.1867²⁸⁰ uzatvorená medzi UK, Belgickom, Francúzskom, Holandskom, Luxemburskom, Pruskom, Rakúskom, Ruskom a Talianskom. Podľa tejto zmluvy zostalo Luxembursko v hraniciach z roku 1839 síce naďalej v personálnej únii s Holandskom, no jeho postavenie sa zmenilo tak, že bolo vyhlásené za trvalo neutrálny štát s neutralitou zaručenou zmluvnými stranami s výnimkou neutrálneho Belgicka.

Obsah vyššie uvedenej zmluvy je významný nielen pre Luxembursko, ale aj pre pochopenie niektorých problémov trvalej neutrality vo všeobecnosti. V prvom rade ide o záväzok trvalo neutrálneho štátu plniť povinnosti vo vzťahu k všetkým existujúcim štátom, a nie iba voči zmluvným stranám, z čoho na druhej strane vyplýva pre všetky štáty povinnosť rešpektovať trvalú neutralitu iného štátu. Druhým podstatným aspektom je vylúčenie Belgicka ako trvalo neutrálneho štátu z počtu garantov luxemburskej neutrality z dôvodu nemožnosti uzatvárania zmlúv trvalo neutrálnym štátom, ktoré by obsahovali povinnosť trvalo neutrálneho štátu poskytnúť vojenskú pomoc inému (hoci aj trvalo neutrálnemu) štátu v prípade jeho napadnutia.²⁸¹

Pri porovnaní belgickej a luxemburskej trvalej neutrality je zrejмый rozdiel vo vzťahu k povahe garancií poskytovaných veľmocami. Ako už bolo uvedené vyššie pri belgickej neutralite, táto bola garantovaná spoločnými a nerozdielnymi zárukami všetkých garantujúcich mocností, t. j. každým garantom osobitne a súčasne všetkými spoločne, čo znamená, že ktorýkoľvek garant mal právo a zároveň povinnosť poskytnúť pomoc

²⁷⁹ Napr. KOUŘIMSKÁ, M.: *Schweiz, Liechtenstein und Luxemburg. Einführung in die Landeskunde*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975, s. 53

²⁸⁰ PIEPER, U.: *Neutralität von Staaten*. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, New York, Paris, Wien: Lang, 1997, s. 182

²⁸¹ GANJUŠKIN, B. V.: *Soudobá neutralita. Politika neutrality a trvalá neutralita v podmínkách boje za mír*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 120

samostatne a z vlastnej iniciatívy aj v prípade nekonania ostatných garantov a bez predchádzajúcej konzultácie s nimi. Takéto záruky boli nazvané individuálne alebo jednoduché, pričom porušenie trvalej neutrality vytváralo *casus belli* pre každého garanta²⁸². Luxemburská neutralita bola zabezpečená inou formou garancií, a to tzv. kolektívnou, čo znamená, že „každý z ručiteľov bol povinný poskytnúť pomoc Luxembursku v prípade porušenia jeho neutrality iba vtedy, ak šlo o spoločnú akciu aj ostatných ručiteľov. Poskytnúť pomoc Luxembursku nezávisle na druhých bol každý ručiteľ oprávnený, nie však povinný.“²⁸³

Ďalším osobitým znakom luxemburskej trvalej neutrality bol jej neozbrojený charakter, pričom Luxembursku bolo zakázané vlastniť opevnenia a ozbrojené sily s výnimkou poriadkovej polície.

K faktickému zániku neutrality Luxemburska došlo rovnako ako v prípade neutrality Belgicka počas prvej svetovej vojny, a to vojenským obsadením luxemburského územia nemeckou armádou so zámenkou „*potreby zabezpečenia železníc využívaných Nemeckom proti prípadnému útoku zo strany Francúzska*“.²⁸⁴ Prejavom právneho zániku luxemburskej neutrality sú ustanovenia Čl. 40. Versaillskej mierovej zmluvy, Čl. 84 Saint-Germainskej mierovej zmluvy a Článku 68. Trianonskej mierovej zmluvy. V medzivojnovom období sa Luxembursko deklarovalo za neutrálny štát, no táto skutočnosť podobne ako v prípade niekoľkých ďalších neutrálnych štátov nezohrala žiadnu pozitívnu úlohu pre jeho bezpečnosť, keďže bolo vojensky napadnuté a obsadené. Do Luxemburska vtrhli nemecké vojská 10.5.1940 a až do oslobodenia americkou armádou 10.9.1944 bolo Luxembursko faktickou súčasťou Tretej ríše.²⁸⁵ Oficiálne opustenie postavenia neutrálneho štátu vyhlásilo Luxembursko 21.12.1944 a vzápätí sa rozhodlo vstúpiť do NATO

²⁸² OGLE, R.: *The Theory and Practice of Neutrality in the Twentieth Century*. London: Rotledge & Kegan Paul, 1970, s. 48

²⁸³ GANJUŠKIN, B. V.: *Soudobá neutralita. Politika neutrality a trvalá neutralita v podmínkách boje za mír*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 120

²⁸⁴ OGLE, R.: *The Theory and Practice of Neutrality in the Twentieth Century*. London: Rotledge & Kegan Paul, 1970, s. 70

²⁸⁵ KOUŘIMSKÁ, M.: *Schweiz, Liechtenstein und Luxemburg. Einführung in die Landeskunde*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975, s. 54

z jednoznačného dôvodu, ktorý vyjadril luxemburský predseda vlády pri návšteve Rakúska nasledovne: „*Neutralita nás neochránila.*“²⁸⁶

2. 3 Nové neutrálne štáty

Novými neutrálnymi štátmi sa rozumejú tie štáty, ktoré sa stali trvalo alebo fakticky neutrálnymi až v čase studenej vojny alebo po jej skončení, bez akejkoľvek závislosti na bezprostredných mocenskopolitických výsledkoch druhej svetovej vojny, ktoré by sa týkali ich geopolitického postavenia. Takéto vymedzenie má za cieľ odlíšiť Fínsko a Rakúsko ako štáty všeobecne považované za neutrálne už viac ako 50 rokov od štátov, ktorých neutralita (trvalá alebo faktická) vznikla až koncom studenej vojny, resp. až po rokoch 1989 a 1990, ako napríklad neutralita Malty, Kambodže, Moldavska a Turkménska.

V prípadoch nových neutrálnych štátov ide spravidla o štáty na okraji záujmu či už veľmocí, regionálnych mocností alebo medzinárodných organizácií, s čím je často jednak spojená nejednoznačnosť ich súčasného postavenia v medzinárodných vzťahoch dokonca takého charakteru, že podľa niektorých názorov v jednotlivom prípade ide o neutralitu daného štátu a podľa iných nie, a jednak otáznosť dôveryhodnosti a trvácnosti neutrality ako zahraničnopolitickej koncepcie.

2. 3. 1 Malta

Prvý pokus o medzinárodnoprávnu úpravu neutrality Malty predstavuje Amienská mierová zmluva uzatvorená 25.3.1802 medzi Francúzskom a UK²⁸⁷, ktorá vznikla ako návrh riešenia situácie po tom, čo v

²⁸⁶ LINGENS, P. M.: *Wehrloses Österreich? Neutralität oder NATO – Alternativen in der Sicherheitspolitik*. Wien: Molden Verlag, 2000, s. 89

²⁸⁷ *The Treaty of Amiens. Definitive Treaty of Peace between the French Republic, his Majesty the King of Spain and the Indies, and the Batavian Republic (on the one Part); and his Majesty, the King of the United Kingdom of Great Britain and Ireland (on the other Part)*. In: http://www.napoleon-series.org/research/government/diplomatic/c_amiens.html, download 12.9.2010

priebehu napoleonských vojen Maltu okupovali striedavo Francúzsko a UK. Keďže tieto dve veľmoci sa nevedeli dohodnúť na tom, komu Malta definitívne pripadne, súhlasilo napokon UK vo vyššie uvedenej zmluve jednak s odovzdaním ostrova rytierskemu rádu sv. Jána Jeruzalemského, ktorý nad ním vykonával zvrchovanosť od roku 1530, a jednak so statusom trvalej neutrality Malty garantovanej okrem UK a Francúzska ešte Rakúskom, Ruskom, Španielskom a Pruskom.²⁸⁸ Vyššie uvedená zmluva o neutralizácii Malty²⁸⁹ do platnosti napokon nevstúpila, pretože UK svoju armádu z ostrova nestiahlo a v následnej vojne a po porážke Napoleona si Maltu udržalo, čo potvrdila aj parížska mierová zmluva z 30.5.1814, ktorou zároveň došlo ku skončeniu predtým v skutočnosti ani neexistujúcej neutrality Malty.²⁹⁰ Význam Amienskej mierovej zmluvy z roku 1802 však spočíva v tom, že ide o prvé normatívne ustálenie a vyjadrenie trvalej neutrality na svete²⁹¹, hoci bez jej výslovného pomenovania.

Od roku 1814 sa Malta vyvíjala ako integrálna súčasť UK, pričom v roku 1921 získala značnú samosprávu a v roku 1964 sa stala nezávislou monarchiou v rámci Britského spoločenstva. Nezávislou republikou sa Malta stala v roku 1974²⁹². V časoch britskej nadvlády nad Maltou patril ostrov k významným vojenským bodom, veď napríklad od roku 1953 sa tu nachádzalo sídlo Spojeneckých pozemno-morských síl NATO južnej Európy (do roku 1971, kedy bol hlavný veliteľ uvedených síl vyhlásený za *persona*

²⁸⁸ GANJUŠKIN, B. V.: *Soudobá neutralita. Politika neutrality a trvalá neutralita v podminkách boje za mír*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 114 - 115

²⁸⁹ GREWE, W. G.: *Epochen der Völkerrechtsgeschichte*. Baden-Baden: Nomos, 1988, s. 441

²⁹⁰ PIEPER, U.: *Neutralität von Staaten*. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, New York, Paris, Wien: Lang, 1997, s. 170

²⁹¹ SCHWEITZER, M.: *Dauernde Neutralität und europäische Integration*. Wien, New York: Springer-Verlag, 1997, s. 47

²⁹² *The Non-Aligned Countries*. Praha: Prensa Latina and Orbis Press Agency, 1979, s. 446

non grata)²⁹³ a UK tu 180 rokov malo svoju vojenskú základňu až do roku 1979²⁹⁴.

V roku 1973 sa Malta stala členom NAM, začala rozhovory so stredomorskými štátmi o garantovaní jej prípadnej neutrality, a to z dôvodu, aby unikla hrozbe, že sa v čase jadrovej vojny stane vojenskou základňou, a v máji 1980 prijala deklaráciu o trvalej neutralite, ktorú potvrdila zákonom v roku 1981.²⁹⁵ Podľa uvedenej deklarácie je Malta neutrálnym štátom a odmieta účasť v akýchkoľvek vojenských zväzkoch, pričom žiaden objekt na území Malty sa nesmie využívať spôsobom, ktorý by mal za následok koncentráciu zahraničných ozbrojených síl na Malte.²⁹⁶ 15.8.1980 vyhlásili Malta a Taliansko jednostrannými aktmi neutralitu Malty, čím medzi nimi došlo k uzatvoreniu medzinárodnej zmluvy v zjednodušenej forme. Táto zmluva je niektorými autormi (napríklad Pieper, s. 245) označovaná za právne vyjadrenie politiky nezúčastnenosti Malty a inými autormi (napríklad Alimov, s. 233) za zmluvu, na základe ktorej vznikla trvalá neutralita Malty garantovaná Talianskom. Námietky smerom k neexistencii trvalej neutrality Malty spočívajú v chýbajúcom zmluvnom ustanovení o zákaze prechodu cudzích vojsk cez územie Malty a v ustanovení o odoprení prístupu do maltských lodeníc lodiam oboch vtedajších superveľmocí, na čo by podľa príslušných ustanovení XIII. Haagskeho dohovoru o právach a povinnostiach neutrálnych mocností v námornej vojne mali mať právo všetky vojnuvedúce štáty. Prvú z dvoch vyššie uvedených námietok možno považovať za neopodstatnenú, pretože z logického výkladu príslušného ustanovenia „*no personnel will be allowed on Maltese territory*“ vyplýva, že príslušníci cudzích ozbrojených síl sa vôbec nemôžu na území Malty (okrem povolených prípadov) nachádzať, t. j. je neopodstatné, či by šlo o ich sústreďovanie za účelom nejakého útoku

²⁹³ ALIMOV, J. I.: *Neprisojedenie: istorija, teorija, problemy*. Moskva: Progress, 1990, s. 231 - 232

²⁹⁴ MAGNUSSON, M. A.: *Culture, economics and security in the debate on European integration in Iceland and Malta*. In: http://www.bifrost.is/Files/Skra_0003005.pdf, download 2.9.2004

²⁹⁵ ALIMOV, J. I.: *Neprisojedenie: istorija, teorija, problemy*. Moskva: Progress, 1990, s. 232

²⁹⁶ IGNATENKO, G. V. – TIUNOV, O. I.: *Meždunarodnoje pravo. Učebnik dla vuzov*. Moskva: Vydavatel'stvo NORMA, 2005, s. 58

alebo o ich premiestňovanie, a zároveň je zrejmé, že dané ustanovenie zakazuje obe formy prítomnosti cudzích vojsk na Malte. Druhá námietka je však oprávnená a opodstatnená.

Vyššie uvedený obsah zmluvy o neutralite Malty bol inkorporovaný do textu Ústavy Malty v roku 1987, a to do článku 1. Kapitoly I, podľa ktorého je Malta „*neutrálnym štátom aktívne sa usilujúcim o mier, bezpečnosť a spoločenský pokrok medzi národmi tým, že zachováva politiku nezúčastnenosti, a že odmieta účasť v akejkoľvek vojenskej aliancii*“, pričom tento status zahŕňa zákaz zriaďovania cudzích vojenských základní na území Malty, zákaz využitia vojenských zariadení v Malte cudzími ozbrojenými silami bez súhlasu maltskej vlády okrem výkonu práva sebaobrany a hrozby suverenity, nezávislosti, neutrality, jednoty alebo územnej celistvosti Malty, zákaz využitia iných ako vojenských zariadení na Malte cudzími ozbrojenými silami, zákaz prítomnosti príslušníkov cudzích ozbrojených síl na území Malty a princíp civilného a obchodného využitia lodeníc nachádzajúcich sa na Malte.²⁹⁷

Okrem zabezpečenia neutrality zmluvou s Talianskom sa Malta snažila o uzatvorenie tzv. krížového systému Sever – Juh – Východ – Západ, a to tak, že na každej svetovej strane mal existovať aspoň jeden garant maltskej neutrality.²⁹⁸ Severo-južný smer bol zavŕšený maltsko-líbyjskou zmluvou o priateľstve a spolupráci zo 7.12.1984²⁹⁹, v ktorej sa Líbya zaviazala rešpektovať a podporovať maltskú neutralitu a poskytnúť Malte kedykoľvek na jej výslovnú žiadosť pomoc v prípade hrozby útoku alebo útoku voči územnej celistvosti a suverenity Malty. Po skončení

²⁹⁷ Pozri Článok 1. ods. 3 Ústavy Maltskej republiky. In: http://docs.justice.gov.mt/lom/legislation/english/leg/vol_1/chapt0.pdf, download 25.2.2008

²⁹⁸ ALIMOV, J. I.: *Neprisojedinenie: istorija, teorija, problemy*. Moskva: Progress, 1990, s. 233

²⁹⁹ *Treaty of Friendship and Co-operation between the Government of the Republic of Malta and the Socialist People's Libyan Arab Jamahiriya*. 19th November 1984. In: http://docs.justice.gov.mt/lom/legislation/english/leg/vol_7/chapt311.pdf, download 7.1.2008

studenej vojny prijali Malta a Líbya dodatok k pôvodnej zmluve³⁰⁰, v ktorom boli záväzky Líbye vypustené a neutralita sa spomína iba v preambule ako jeden z princípov zahraničnej politiky ako Malty, tak aj Líbye. Východno-západná línia bola dosiahnutá iba z jednej polovice, a to výslovným uznaním neutrality a nezúčastnenosti Malty vládou ZSSR v októbri 1981. Potvrdením uvedeného postoja bol aj prejav ruského prezidenta V. Putina 25.7.2002 počas prijímania poverovacích listín zahraničných vedúcich diplomatických misíí v Moskve, v ktorom ocenil tradície priateľstva medzi Ruskom a Maltou založené na „bezvýhradnom rešpektovaní maltskej neutrality“.³⁰¹ USA odmietli neutralitu Malty uznať, no v decembri 1981 ju uznalo ešte niekoľko iných štátov, napríklad Francúzsko, Grécko, Alžírsko, Tunis či Maroko.³⁰²

Špecifikom Malty v porovnaní s ostatnými európskymi neutrálnymi štátmi bol jej dvojaký status, a to nielen status trvalo neutrálneho štátu, ale súčasne aj nezúčastneného štátu a člena NAM. Toto obdobie trvalo iba do roku 2004, kedy Malta (podobne ako Cyprus) skončila svoje členstvo v NAM v dôsledku vstupu do EÚ³⁰³, pričom jej bol udelený status hosťa.

³⁰⁰ *Agreement between the Government of the Republic of Malta and the Socialist People's Libyan Arab Jamahiriya Concerning Amendments to the Treaty of Friendship and Co-operation signed between the two Countries on 25 Safar 1394 D.P. Corresponding to 19 November 1984.* In: http://docs.justice.gov.mt/lom/legislation/english/leg/vol_7/chapt311.pdf, download 7.1.2008

³⁰¹ *President of the Russian Federation Vladimir Putin Remarks at Presentation of Credentials Ceremony, the Kremlin, Moscow.* Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. Information and Press Department. 26.7.2002. In: www.mid.ru, download 17.2.2003

³⁰² ALIMOV, J. I.: *Neprisojedinenie: istorija, teorija, problemy.* Moskva: Progress, 1990, s. 233 - 234

³⁰³ *Cyprus to withdraw from NAM and AOSIS.* Republic of Cyprus, Ministry of the Interior, Press and Information Office. In: http://www.moi.gov.cy/moi/pio/pio.nsf/All/6A6E1E272FAD3C83C2256E9B002_DD201?OpenDocument&highlight=NAM,Malta, download 30.8.2004

2. 3. 2 Kambodža

Cesta Kambodže k neutralite bola dlhá a strastiplná. Takmer okamžite po vzniku Kambodže ako nového nezávislého štátu získaním nezávislosti od Francúzska v roku 1954 vyhlásil vtedajší predseda vlády P. Nouth, že Kambodža zaujme počas studenej vojny neutrálny postoj³⁰⁴, čo 6.11.1957 našlo odraz v súvislosti s indočínskou vojnou v prijatí zákona o neutralite. Podľa jeho ustanovení sa Kambodža zaviazala nevstupovať do vojenských, politických a ideologických spolkov s inými štátmi a neuskutočniť žiadny útok proti akémukoľvek štátu,³⁰⁵ čím sa stala fakticky neutrálnym štátom. Medzinárodné uznanie získala kambodžská neutralita až 27.1.1973 uzatvorenou Dohodou o ukončení vojny a znovuoobnovení mieru vo Vietname³⁰⁶, ktorej Článok 20 obsahoval záväzok zmluvných strán, t. j. USA, Vietnamskej republiky a Dočasnej revolučnej vlády Juhovietnamskej republiky, rešpektovať neutralitu Kambodže a Laosu. Členom NAM je Kambodža od roku 1961.³⁰⁷

Vzhľadom na dlhotrvajúcu občiansku vojnu bola situácia v Kambodži predmetom rokovania Parížskej konferencie o Kambodži, ktorej záverečný akt z 23.10.1991 obsahoval vyhlásenie týkajúce sa suverenity, nezávislosti, územnej celistvosti a nedotknuteľnosti, neutrality a národnej jednoty Kambodže a zároveň povinnosti Kambodže zahrnúť neutralitu do ústavy. Podrobnejšie ustanovenia o neutralite zároveň obsahovala osobitná medzinárodná zmluva³⁰⁸ uzatvorená v ten istý deň medzi Kambodžou a 18

³⁰⁴ PIEPER, U.: *Neutralität von Staaten*. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, New York, Paris, Wien: Lang, 1997, s. 265

³⁰⁵ GANJUŠKIN, B. V.: *Soudobá neutralita. Politika neutrality a trvalá neutralita v podmínkách boje za mír*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 71 - 72

³⁰⁶ *Dohoda o ukončení vojny a znovuoobnovení mieru vo Vietname uzavretá na konferencii v Paríži 27.1.1973*. In: TOMKO, J. – KOPŠO, A.: *Medzinárodné právo a politika v dokumentoch*. Bratislava: OBZOR, 1974, s. 527

³⁰⁷ *The Non-Aligned Countries*. London: Orbis Press Agency, 1982, second, revised edition, s. 798

³⁰⁸ *Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict. Agreement concerning the Sovereignty, Independence, Territorial Integrity and Inviolability, Neutrality and National Unity of Cambodia. Paris, 23 October 1991*. In: *Australian Treaty Series 1991 No 40*. Canberra: Australian Government Publishing

d ďalšími štátmi, ktoré touto zmluvou slávnostne uznali neutralitu Kambodže, zaviazali sa rešpektovať ju a zdržať sa akéhokolvek konania nezlučiteľného s princípmi a ustanoveniami predmetnej zmluvy. Zmluvnými stranami uvedených dvoch zmlúv boli okrem iného aj Francúzsko, USA, ZSSR, UK, Čína, Austrália, Kanada, Japonsko, India, Malajzia či Indonézia.

Vyššie uvedený záväzok Kambodža splnila doplnením svojej ústavy 4.3.1999. Podľa jej súčasného znenia³⁰⁹ je Kambodžské kráľovstvo nezávislý, suverénny, mierový, trvalo neutrálny a nezúčastnený štát, ktorý prijal politiku trvalej neutrality a nezúčastnenosti a riadi sa politikou mierovej spolupráce so susednými a všetkými ostatnými štátmi sveta. Kambodža sa zaviazala, že nenapadne iný štát, nebude priamo ani nepriamo zasahovať do vnútorných záležitostí iných štátov, bude riešiť všetky spory mierovými prostriedkami, nepripojí sa k žiadnej vojenskej aliancii ani k žiadnej zmluve vojenskej povahy, ktoré sú nezlučiteľné s jej politikou neutrality, nepovolí zriadenie cudzej vojenskej základne na svojom území a nezriadi vlastnú vojenskú základňu v zahraničí s výnimkou prípadu na základe žiadosti OSN. Kambodža si zároveň ústavou vyhradila právo prijať zahraničnú pomoc v oblasti vojenských zariadení, výzbroje, munície a výcviku vlastných ozbrojených síl a inej pomoci potrebnej pre sebaobranu a zachovanie verejného poriadku a bezpečnosti na svojom území. Súčasne zakázala výrobu, použitie a skladovanie jadrových, chemických a biologických zbraní. Osobitným je ustanovenie Článku 55 Ústavy Kambodžského kráľovstva, podľa ktorého boli vyhlásené za neplatné všetky zmluvy a dohody nezlučiteľné s nezávislosťou, suverenitou, územnou celistvosťou, neutralitou a národnou jednotou štátu.

2. 3. 3 Moldavsko

Okrem vyššie v tejto podkapitole 2. 3 charakterizovaných nových trvalo neutrálnych štátov možno ako príklad nového fakticky (trvalo)

Service, 1995, dostupné aj na: <http://www.austlii.edu.au/au/other/dfat/treaties/1991/40.html>, download 18.11.2004

³⁰⁹ *Constitution of the Kingdom of Cambodia adopted on 21 September 1993 as amended by Constitutional Act adopted on 4 March 1999.* In: <http://www.constitution.org/cons/cambodia.htm>, download 28.2.2008

neutrálneho štátu uviesť Moldavsko. Trvalá neutralita tohto štátu je deklarovaná aj ustanoveniami ústavy z 29.7.1994³¹⁰, ktoré disponujú v porovnaní s ostatnými štátmi osobitnou ochranou spočívajúcou v tom, že môžu byť podrobené zmene iba referendum (článok 142 ods. 1 moldavskej ústavy). Z ústavného ponímania neutrality následne vychádza aj Vojenská doktrína Moldavskej republiky zo 6.6.1995³¹¹, Konceptcia vojenskej reformy z 26.7.2002³¹² a iné vnútroštátne akty právnej alebo politickej povahy, z ktorých v spojení s medzinárodným právom vyplývajú zo statusu faktickej neutrality nasledovné „povinnosti“ Moldavska v zahraničnej politike³¹³, a to nezačať vojnu, nezúčastniť sa na žiadnej vojne ani na žiadnom vojenskom konflikte s výnimkou sebaobrany, brániť neutralitu a nezávislosť všetkými dostupnými prostriedkami (vrátane sily), uskutočňovať mierovú zahraničnú politiku, podporovať mierové opatrenia prijímané OSN, ne byť členom žiadneho bloku, aliancie a ani inej politicko-vojenskej organizácie, nepustiť na svojom území zriaďovanie cudzích vojenských základní a umiestňovanie cudzích vojenských síl, nepriať politické, vojenské, ekonomické a ani iné záväzky, ktoré by smerovali k ohrozeniu neutrality v čase vojny, nevlastniť, nevyrábať a nevyvíjať jadrové zbrane a iné zbrane hromadného ničenia a nepovoliť uskladnenie takýchto zbraní na svojom území ani ich prevoz cez svoje územie. Konkrétnym dopadom neutrality na zahraničnú politiku Moldavska je napríklad jeho neparticipácia na spolupráci Spoločenstva nezávislých štátov v rámci zmluvy o kolektívnej bezpečnosti.

³¹⁰ *Constitution of the Republic of Moldova*. Adopted on July 29, 1994. In: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UNTC/UNPAN003695.htm>, download 25.2.2008

³¹¹ *Postanovlenie Parlamenta Respubliky Moldova o Vojennoj doktrine Respubliky Moldova. Nr. 482-XIII ot 06.06.95*. In: <http://www.docs.md/result.asp?Lang=RUS&bz=1>, download 22.3.2005

³¹² *Postanovlenie Parlamenta Respubliky Moldova ob utverzdenii Konceptcii vojennoj reformy. N 1315-XV ot 26.07.2002*. In: <http://www.docs.md/viewfile.asp?Lang=1&ID=45619587142519&trans=&oldID=1>, download 22.3.2005

³¹³ DRUTĂ, M.: *NATO Enlargement's Impact on Moldovan Neutrality*. Chisinau: NATO-EAPC Individual Research Fellowship, 2001, s. 60

Neutralita ako bezpečnostná koncepcia Moldavska je niektorými autormi považovaná za múdru voľbu z dvoch dôvodov.³¹⁴ Po prvé, Moldavsko nemalo žiadnu vlastnú vojenskú históriu a mohlo tak neutralitou nahradiť silnú armádu. Po druhé, neutralita mohla (a naďalej môže) slúžiť ako ďalší z argumentov pre odchod ruských vojsk z Moldavska. Vyhlásenie moldavskej neutrality bolo podmienené vnútornými faktormi (napríklad otázka 19.8.1990 vyhlásenej Gagauzskej republiky a 2.9.1991 vyhlásenej Podnesterskej republiky³¹⁵) i vonkajšími faktormi (napríklad strategická poloha Moldavska pre Ruskú federáciu), no jej hlavným cieľom bola „neutralizácia proruských/východných a prorumunských/západných odstredivých síl, ich zmierenie na základe moldavskej nezávislosti a neutrality a udržanie vnútornej stability krajiny.“³¹⁶ Príležitostne Moldavsko zdôrazňuje svoju neutralitu aj na rôznych multilaterálnych fórach, ako napríklad v rámci spolupráce s NATO (PFP) alebo OBSE (vyhlásenie delegácie Moldavska z 31.5.1996³¹⁷).

Dôležitými politickými a mocenskými prvkami ovplyvňujúcimi geopolitické postavenie Moldavska a jeho zahraničnú politiku sú v súčasnosti blízkosť NATO (Moldavsko susedí s Rumunskom) a trvalá prítomnosť ruských ozbrojených síl na moldavskom území v rozpore s moldavskou ústavou³¹⁸, a tak je len prirodzené, že so zreteľom na krátky čas vlastnej štátnej samostatnosti Moldavsko osciluje medzi

³¹⁴ MARANDICI, I.: *Moldova's neutrality: what is at stake?* In: http://www.viitorul.org/public/866/en/lonM%20-%20studiu_neutralitate_eng_doc, download 13.2.2008

³¹⁵ ODEHNAL, I. (ed.): *Lexikon zemí 1996*. Praha: Fortuna Print, 1995, s. 290 - 291

³¹⁶ DRUTĂ, M.: *NATO Enlargement's Impact on Moldovan Neutrality*. Chisinau: NATO-EAPC Individual Research Fellowship, 2001, s. 51

³¹⁷ *Statement by the Delegation of Moldova at the First Conference to Review the Operation of the Treaty on Conventional Armed Forces in Europe*. 31 May 1996. In: *Final Document of the First Conference to Review the Operation of the Treaty on Conventional Armed Forces in Europe and the Concluding Act of the Negotiation on Personnel Strength*. Vienna, 15-31 May 1996, Vienna: OSCE, 1996, s. 24. In: http://www.osce.org/documents/doclib/1996/05/13755_en.pdf, download 19.8.2005

³¹⁸ Článok 11 ods. 2 Ústavy Moldavskej republiky. In: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UNTC/UNPAN003695.htm>, download 25.2.2008

príklonom k NATO, neutralite alebo Ruskej federácii, resp. Zväzu Ruska a Bieloruska³¹⁹.

2. 3. 4 Turkménsko

Najmladším súčasne fakticky (trvalo) neutrálnym štátom sveta je Turkménsko. Zároveň je to štát, v ktorom má neutralita podľa oficiálnych vyhlásení obzvlášť veľký význam, a to aj napriek krátkej dobe uplynulšej od jej vzniku, napriek neexistencii historickej skúsenosti a relatívnej stabilite ako vo vnútri štátu v porovnaní s inými postsovietskymi republikami, tak i v príslušnej regióne. Jeho vonkajšími prejavmi je napríklad zavedenie štátneho sviatku – Dňa neutrality, ktorým je deň schválenia rezolúcie Valným zhromaždením OSN o trvalej neutralite Turkménska, alebo postavenie 75 metrov vysokého Pamätníka neutrality v hlavnom meste Turkménska Ašchabade v roku 1998.

Ako už bolo podrobnejšie uvedené v prvej kapitole, neutralita Turkménska sa od neutralít ostatných štátov podstatne odlišuje už samotným spôsobom vzniku, a to prostredníctvom „jednomyselného“ prijatia rezolúcie Valného zhromaždenia OSN. Obzvlášť prezident Nijazov rád a často zdôrazňoval, že „všetci 185 členovia OSN jednomyselne prijali osobitnú rezolúciu“³²⁰, pričom je potrebné uviesť, že predmetná rezolúcia Valného zhromaždenia OSN nebola prijatá na základe formálneho hlasovania členských štátov, ale ich konsenzom, a súčasne „v balíku s rozhodnutiami i o iných otázkach bezpečnostnej agendy“³²¹. Z tohto faktu turkménske orgány vo svojej zahraničnopolitickej praxi vyvodzujú, že Turkménsko disponuje „univerzálne uznaným medzinárodnoprávnym

³¹⁹ Napr. *Moldavija poverulas k Rossii blagodarja novomu prezidentu respubliky*. In: *Krasnaja zvezda*, č. 72, 18.4.2001, s. 3

³²⁰ Napr.: NIJAZOV, S.: *The World Recognized Turkmenistan's Neutrality 9 Years Ago*. In: <http://prezydentniyazov.tripod.com/id33.html>, download 27.2.2008

³²¹ ŠÍR, J.: „*Pozitivní neutralita*“ *postsovětského Turkmenistánu*. In: *Mezinárodní politika*, roč. XXX, č. 1/2006, s. 15

postavením trvalo neutrálneho štátu³²², a že v súčasnosti existujú na svete iba tri trvalo neutrálne štáty, a to Švajčiarsko, Rakúsko a Turkménsko.

História turkménskej neutrality sa však nezačína až v roku 1995 vyššie uvedenou rezolúciou. Po prvýkrát bola neutralita spomenutá ako „politická cesta, ktorou sa vydá nezávislé Turkménsko“ 10.7.1992 počas plenárneho zasadnutia KBSE v Helsinkách, keď turkménsky prezident Nijazov zároveň po prvýkrát vyhlásil pozitívnu neutralitu v zahraničnej politike a otvorenosť v ekonomike za kľúčové princípy Turkménska.³²³ Následne sa turkménsky prezident 15.3.1995 na islamabadskom zasadnutí hláv členských štátov ECO znovu prihlásil k politike neutrality a vyslovil pripravenosť Turkménska pôsobiť ako zmierovacie centrum regiónu s tomu zodpovedajúcimi medzinárodnými garanciami, a to po vzore Rakúska a Švajčiarska, čo členské štáty ECO privítali a vyjadrili svoj zámer podporovať Turkménsko v tomto úsilí, čím Turkménsko získalo uznanie neutrality predovšetkým od svojich najbližších susedov.³²⁴ Z uvedeného je zrejmé, že Turkménsko v období od roku 1992 do roku 1995 jednoznačne realizovalo neutralitnú politiku ako fakticky neutrálny štát, čo bolo zavŕšené prijatím Turkménska ako 114. člena do NAM.

Po schválení rezolúcie Valného zhromaždenia OSN A/RES/50/80 z 12.12.1995 došlo k prijatiu dôležitých vnútroštátnych dokumentov potvrdzujúcich nové medzinárodnopolitické (a podľa turkménskych orgánov aj medzinárodnoprávne) postavenie Turkménska, a to prijatiu novely turkménskej ústavy, ktorou bola do textu základného zákona zapracovaná

³²² *Statement of Permanent Mission of Turkmenistan to the United Nations by His Excellency Mr. Rashid Meredov, Minister for Foreign Affairs of Turkmenistan at the High-Level Plenary Meeting of the 60th session of the United Nations General Assembly.* New York, 2005, s. 1. In: <http://www.un.org/webcast/summit2005/statements16/turkm050916eng.pdf>, download 4.3.2006

³²³ GUNDOGDIYEV, O.: *Turkmen Historian's Deliberations on the Deep Roots of Neutrality.* Internet Newspaper Turkmenistan.Ru. In: <http://presidentnijazov.tripod.com/id31.html>, download 27.2.2008

³²⁴ SHIKHMURADOV, B.: *Positive Neutrality as the Basis of the Foreign Policy of Turkmenistan.* In: *Journal of International Affairs.* Volume II – Number 2, June-August 1997. Dostupné na <http://www.mfa.gov.tr/grupa/percept/II2/II2-2.html>, download 4.4.2004

uvedená rezolúcia³²⁵, schváleníu ústavného zákona o trvalej neutralite Turkménska a stratégie zahraničnej politiky Turkménska ako trvalo neutrálneho štátu. Zo všetkých vyššie uvedených aktov vyplývajú pre Turkménsko podľa prezidenta Nijazova³²⁶ nasledujúce povinnosti: nevstupovať do politických, hospodárskych ani vojenských aliancií a blokov, neexistencia práva akéhokoľvek subjektu donútiť Turkménsko vstúpiť do vojenskej organizácie, obmedzenie právomocí armády na obranu mieru a slobody, zákaz zbraní hromadného ničenia a ich prepravy cez štátne územie, riešenie všetkých sporov prostredníctvom OSN, dodržiavanie spoločných hodnôt a princípov demokracie a zabezpečovanie „domáceho pokoja“, udržiavanie rovnakých vzťahov so všetkými štátmi bez ohľadu na ich veľkosť, spravovanie všetkých zmlúv a záväzkov princípmi ľudskosti a dobrých úmyslov a uskutočňovanie politiky v úzkej spolupráci s medzinárodnými humanitárnymi organizáciami.

Vyššie uvedený výpočet základných atribútov predstavuje jadro neutrality Turkménska charakterizovanej ako „pozitívna“ alebo „konštruktívna“³²⁷, pričom jej podstata spočíva v tom, že „Turkménsko bude udržiavať priateľské vzťahy so všetkými štátmi a súčasne zostane mimo politických aliancií alebo ekonomických záväzkov“³²⁸. Prejavom takejto koncepcie neutrality je snaha Turkménska o aktívnu podporu mieru, stability a priateľských vzťahov medzi štátmi v regióne, ktorá našla zhmotnenie napríklad pri hľadaní možností skončenia občianskej vojny v Tadžikistane, čo v roku 2004 ocenil okrem iného aj generálny tajomník OSN Kofi

³²⁵ *Constitution of the Republic of Turmenistan*. Posted May 24, 2007. In: <http://www.legislationline.org/legislation.php?tid=1&lid=7473>, download 25.2.2008

³²⁶ NIJAZOV, S.: *Neutrality is the Greatest Achievement of our People. Excerpts from the address by Saparmurat Niyazov to fellow countrymen on the occasion of the 10th anniversary of Turkmenistan's neutrality*. In: <http://presidentniyazov.tripod.com/id49.html>, download 19.1.2008

³²⁷ SHIKHMURADOV, B.: *Positive Neutrality as the Basis of the Foreign Policy of Turkmenistan*. In: *Journal of International Affairs*. Volume II – Number 2, June-August 1997. Dostupné na <http://www.mfa.gov.tr/grupa/percept/II2/II2-2.html>, download 4.4.2004

³²⁸ GLEASON, G.: *Turkmenistan tilts Towards Russia*. In: *Eurasia Daily Monitor*, Volume 4, Number 1, January 2, 2007, dostupné na http://www.jamestown.org/edm/article.php?article_id=2371759, download 27.2.2008

Annan³²⁹, alebo nedávne (10.12.2007) zriadenie Regionálneho centra OSN pre preventívnu diplomaciu v Strednej Ázii so sídlom v Ašchabade³³⁰.

Okrem uvedeného pôsobenia turkménskej neutrality smerom k zahraničiu bola turkménska neutralita najmä počas vládnutia prezidenta Nijazova významným vnútropolitickým faktorom „*budovania štátu a národnej identity a nástrojom indoktrinácie kultu vodcu v Turkmenistane*“, ktorý sa mal stať „*súčasťou „filozofie“ štátneho svetonázoru Turkmenov*“ a akousi celonárodnou ideou³³¹. Neutralita Turkménska je špecifická nielen spôsobom svojho vzniku, ale aj tým, že ju štátne orgány vymedzujú znakmi, ktoré sú (takmer) všeobecne považované za znaky vnútropolitického systému alebo zahraničnopolitickej koncepcie každého štátu, resp., že pod ňu subsumujú aj záležitosti s neutralitou nesúvisiace. Najzjavnejším príkladom je tzv. ekonomická dimenzia neutrality založená na otvorenosti turkménskej ekonomiky a rovnosti štátov pri spolupráci v tejto oblasti a ľudská dimenzia neutrality týkajúca sa ochrany ľudských práv. Z uvedeného dôvodu sa objavujú názory, že neutralita Turkménska je pláštikom zakrývajúcim niektoré vnútroštátne problémy, z ktorých je pravdepodobne najzávažnejším zneužívanie ľudských práv, a akousi „*fasádou rastúcej izolacionistickej politiky umožňujúcej tejto malej krajine uniknúť medzinárodnej pozornosti a legitímneho záujmu medzinárodných organizácií*“³³².

Na základe vyššie uvedeného je zrejmé, že status turkménskej neutrality bol späť predovšetkým s prezidentom Nijazovom (zomrel 21.12.2006 na zlyhanie srdca) a jeho spôsobom vládnutia, a že sú dôvodné

³²⁹ REBROV, S.: *Neutral Factor of Turkmenistan. A Unique for Asia Status Allows Ashgabat to Pursue Independent Foreign Policy*. In: AMERICA magazine, Issue No 2, 2004, dostupné na <http://president.niyazov.tripod.com/id26.html>, download 27.2.2008

³³⁰ *Turkmenistan and the United Nations: Partners for Change*. Ashgabat: Government of Turkmenistan and the United Nations System in Turmenistan, 2007, s. 30, dostupné na <http://www.untuk.org/files/UN%20Turkmenistan%20ENGLISH.pdf>, download 29.2.2008

³³¹ ŠÍR, J.: „*Pozitivní neutralita*“ *postsovětského Turkmenistánu*. In: Mezinárodní politika. Roč. XXX, č. 1/2006, s. 14

³³² DECAUX, E.: *OSCE Rapporteur's Report on Turkmenistan*. ODIHR.GAL/15/03. 12 March 2003

otázky o budúcom smerovaní Turkménska³³³. V každom prípade možno súhlasiť s názorom, že pojem neutralita je v spojení s Turkménskom „*pomerne mnohoznačný až hmlistý a ponecháva dostatočný priestor pre najrôznejšie interpretácie*“³³⁴. Ako zaujímavosť možno na záver spomenúť, že nový turkménsky prezident Kurbanguly Berdymukhamedov v januári 2010 oznámil, že Pamätník neutrality bude premiestnený z centra hlavného mesta na jeho okraj³³⁵, pričom 26.8.2010 začalo jeho rozoberanie.

2. 3. 5 Srbsko

Zatiaľ posledným štátom, ktorý prejavil vôľu stať sa neutrálnym, je Srbsko, ktoré vyhlásilo neutralitu koncom roku 2007.

Bezpečnostná politika tvorená po konci studenej vojny v Belehrade bola ovplyvňovaná niekoľkými dôležitými faktormi. Zásadný význam mal štátoprávny vývoj spoločného štátu po roku 1989, geopolitické dôsledky jeho zániku a proces vznikania nových nástupníckych štátov. Z Juhoslávie, federatívneho štátu s rozlohou 255 804 km² a počtom obyvateľov približne 21 miliónov, totiž za menej ako dvadsať rokov vzniklo okrem Srbska ďalších šesť samostatných (väčšinou unitárnych) štátov: Bosna a Hercegovina, Čierna Hora, Chorvátsko, Kosovo, Macedónsko a Slovinsko. Ústrednú úlohu v tomto procese zohrali národnostná otázka a vzťahy medzi jednotlivými národmi a etnikami, a to jednak v rámci spoločného juhoslovanského štátu a jednak po jeho rozpade medzi jednotlivými štátmi navzájom a súčasne v rámci niektorých jednotlivých štátov. Keďže vznik nových štátov po bývalej Juhoslávii a nájdenie spôsobu spolužitia rôznych národov a etník v ich

³³³ Napr. McDERMOTT, R.: *Neutral Turkmenistan Presents Security Dilema in the Caspian*. In: Eurasia Daily Monitor, Volume 4, Number 1, January 2, 2007, dostupné na http://www.jamestown.org/edm/article.php?article_id=2371760, download 4.9.2007

³³⁴ ŠÍR, J.: „*Pozitivní neutralita*“ *postsovětského Turkmenistánu*. In: Mezinárodní politika. Roč. XXX, č. 1/2006, s. 14

³³⁵ *Turkmenistan ex-leader Niyazov's arch to be removed*. BBC NEWS. Published: 2010/01/18 18:26:17 GMT. In: <http://news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/2/hi/asia-pacific/8466622.stm>, download 11.9.2010

hraniciach boli sprevádzané rozsiahlymi nepokojmi a ozbrojenými konfliktami, stala sa táto časť Európy úplne prirodzene objektom záujmu veľmocí i medzinárodných organizácií, z ktorých azda najaktívnejšou bolo NATO. Činnosť NATO vo vzťahu k štátu, ktorého hlavným mestom bol alebo je Belehrad (t. j. JZR, Srbsko a Čierna Hora, Srbsko), nech už bola akokoľvek motivovaná, v tomto štáte v kľúčových otázkach nenachádzala ani pozitívnu odozvu a ani pochopenie, a to ani u oficiálnych predstaviteľov štátu, ktorí boli v rôznych časových obdobiach rôzni, a ani u obyvateľstva. Ide najmä o otázku leteckého bombardovania JZR v prvej polovici roku 1999 bez súhlasu BR OSN a postoje NATO v procese, ktorého výsledkom bolo jednostranné vyhlásenie nezávislosti Kosova, doposiaľ Srbskom neuznaného.

Je do istej miery paradoxné, že hoci k zmene politického režimu v Juhoslávii v roku 2000 došlo práve v dôsledku jej bombardovania ozbrojenými silami pod velením NATO, žiadna vláda v Belegrade ani po odstúpení S. Miloševića z funkcie prezidenta nezahrnula do svojho programu ako jeden zo zahraničnopolitických cieľov dosiahnutie členstva v NATO, a to napriek tomu, že Srbsko malo a stále má záujem o vstup do EÚ a aj napriek tomu, že doteraz ani jednej štát z bývalého východného bloku nevstúpil do tejto organizácie predtým, než sa stal členom NATO. Časť politického spektra Srbska však otvorene podporovala spoluprácu v oblasti bezpečnosti so západoeurópskymi štátmi, najmä prostredníctvom PFP, ku ktorému sa Srbsko pripojilo v roku 2006 na základe žiadosti z roku 2003. Postupom času slabol odpor politických elít aj vo vzťahu k členstvu v NATO, a to až natoľko, že vtedajší parlament, Zhromaždenie Srbska a Čiernej Hory, schválil 18.11.2004 Obrannú stratégiu Srbska a Čiernej Hory, v ktorej „*Srbsko a Čierna Hora potvrdzuje svoj nový prístup k členstvu v medzinárodných bezpečnostných štruktúrach, predovšetkým k PFP a NATO*“³³⁶. Tento nový prístup otvorenejšie a jasnejšie definovalo Ministerstvo obrany Srbska a Čiernej Hory, podľa ktorého „*pragmatická a racionálna zahraničná politická orientácia a členstvo v medzinárodných bezpečnostných štruktúrach, najmä PFP a NATO, podstatne prispeje*

³³⁶ KOVAC, M. (ed.): *Defence Strategy of the State Union of Serbia and Montenegro*. Belgrade, 2005, s. 5. In: http://merln.ndu.edu/whitepapers/Serbia_and_Montenegro_Eng_2005.pdf, download 11.9.2010

k bezpečnosti našej krajiny“³³⁷. Prirodzene, existovali aj odporcovia akejkolvek spolupráce s NATO, ktorými boli hlavne dve parlamentné opozičné strany – Socialistická strana Srbska a Srbská radikálna strana – avšak bez možnosti ovplyvniť zahraničnú a bezpečnostnú politiku štátu³³⁸.

K pomerne rýchlemu a jasne vyslovenému odklonu od NATO došlo v súvislosti so zámermi dočasných inštitúcií samosprávy Kosova vyhlásiť 10.12.2007 nezávislosť Kosova. Keďže niekoľko členských štátov NATO otvorene vyslovovalo podporu vzniku kosovského štátu a NATO vyvíjalo mnoho aktivít smerujúcich k vyhláseniu nezávislosti kosovského štátu, 26.12.2007 rozhodol srbský parlament, Národná skupština Republiky Srbsko, o prijatí Rezolúcie o ochrane suverenity, územnej celistvosti a ústavného poriadku Republiky Srbsko. Podľa jednej jej časti v „*dôsledku celkovej roly NATO od protiprávneho bombardovania Srbska bez rozhodnutia Bezpečnostnej rady až po Prílohu 11 odmietnutého Ahtisaariho plánu určujúceho, že NATO je „konečný kontrolný orgán“ v „nezávislom Kosove“, Národná Skupština Republiky Srbsko prijíma rozhodnutie o vyhlásení vojnovnej neutrality Republiky Srbsko vo vzťahu k existujúcim vojenským spolkom, a to až do prípadného referenda, v ktorom sa prijme konečné rozhodnutie o tejto otázke.*“³³⁹

Z obsahu vyššie uvedenej rezolúcie vyplýva niekoľko dôležitých charakteristík Srbskom vyhlásenej neutrality. Ide o dobrovoľne vyhlásenú neutralitu, aj keď je zrejmé, že k jej vyhláseniu za iných medzinárodno-politických a vnútropolitických okolností by nikdy nebolo bývalo došlo. Nejde o obyčajnú vojnovú neutralitu vyhlásenú vo vzťahu k určitému ozbrojenému konfliktu a ani o trvalú neutralitu, ktorou by sa Srbsko zaviazalo k neúčasti

³³⁷ KOVAC, M. (ed.): *The White Paper on Defence of the State Union of Serbia and Montenegro*. Belgrade, 2005, s. 12. In: http://www.ccvo-bg.org/upload/document/bela_knjiga_odbrane_scg.pdf, download 11.9.2010

³³⁸ ATANASOVIĆ, Z.: *Vývoj vzťahu srbské politické elity k NATO v letech 1999-2009*. Informační centrum o NATO. 2009. In: http://www.natoaktual.cz/vyvoj-vztahu-srbske-politicke-elity-k-nato-v-letech-1999-2009-pzf-na_analyzy.asp?c=A090416_154602_na_analyzy_m02, download 11.9.2010

³³⁹ *Rezolucija Narodne skupštine Republike Srbije o zaštiti suverenita, teritorijalnog integriteta i ustavnog potretka Republike Srbije*. 26. decembar 2007. In: http://www.parlament.gov.rs/content/lat/akta/akta_detalji.asp?Id=360&t=O#, download 10.9.2010

na každom, aj budúcom ozbrojenom konflikte. Vzhľadom na to, že neutralita Srbska bola vyhlásená jednostranne a bez akejkoľvek medzinárodnej úpravy, ide nanajviš o faktickú neutralitu, navyše výslovne zúženú výlučne na jeden jediný princíp trvalej neutrality, a to nečlenstvo vo vojenských alianciách. Z časového hľadiska ide o dočasnú neutralitu, ktorá môže zaniknúť na základe rozhodnutia voličov v referende.

Odhliadnuc od dôvodov vedúcich Srbsko k vyhláseniu neutrality možno konštatovať, že z formy, obsahu a spôsobu vyhlásenia neutrality Srbska je zrejmé, že bez akéhokoľvek právneho (hoci aspoň vnútroštátneho) zakotvenia neutrality bude pre Srbsko veľmi zložitá presvedčiť členov medzinárodného spoločenstva o svojej neutralite. Takáto redukovaná a v podstate jednorozmerná neutralita je totiž iba výlučne jednostranne deklaroványm politickým postojom štátu, ktorý postoj môže byť kedykoľvek jednostranne odvolaný, čo v žiadnom prípade nemôže vzbudzovať dôveryhodnosť, a to nehovoriac o tom, že iba nečlenstvo v nejakej vojenskej medzinárodnej organizácii je príliš málo na vznik statusu neutrálneho štátu.

Zo samotného názvu a štruktúry Rezolúcie o ochrane suverenity, územnej celistvosti a ústavného poriadku Republiky Srbsko vyplýva, že neutralita je iba jedným z nástrojov, ktoré majú prispieť k ochrane suverenity, územnej celistvosti a ústavného poriadku ohrozených jednostranným vyhlásením nezávislosti Kosova a deklaráciami konkrétnych štátov o uznaní prípadne jednostranne vyhlásenej nezávislosti Kosova. S prihliadnutím na aktivity NATO vo vzťahu ku Kosovu za posledných približne desať rokov je pochopiteľné, že Srbsko nemá k tejto organizácii pozitívne politické postoje. Otázkou však je, či vyhlásenie neutrality rieši jednak ktorúkoľvek rovinu ich vzájomného vzťahu a jednak otázku samostatnosti Kosova, resp. inými slovami otázku suverenity a celistvosti Srbska. Vývoj ukázal, že vyhlásenie neutrality 26.12.2007 nijako nezabránilo jednostrannému vyhláseniu nezávislosti Kosova proti vôli Srbska, ku ktorému došlo 17.2.2008. Tým, že niektoré tretie štáty uznaním Kosova prejavili nerešpektovanie suverenity, územnej celistvosti a ústavného systému už neutrálneho Srbska, podľa ktorého je Kosovo súčasťou Srbska, nedopustili sa o nič závažnejšieho konania, ako keby Srbsko neutrálnym nebolo. Jednostranné vyhlásenie neutrality totiž nemá za následok lepšie či výhodnejšie postavenie štátu podľa medzinárodného práva. Samozrejme, aj takémuto neutrálnemu štátu zostáva zachované právo na sebaobranu

a právo používať prostriedky štátnomocenského donútenia na svojom vlastnom území. Srbsko sa však rozhodlo, že svoju suverenitu, územnú celistvosť a ústavný poriadok bude chrániť bez použitia ozbrojenej sily, k čomu taktiež vyhlásenie neutrality nebolo potrebné. Čo sa týka účinkov vyhlásenia neutrality smerom k NATO, možno identifikovať jasnú snahu Srbska nepripustiť akúkoľvek dodatočnú legitimizáciu konania NATO pri bombardovaní v roku 1999 a pri vzniku samostatného Kosova, čo by bolo v prípade členstva Srbska v NATO zložité, ak nie nemožné. Ani v tejto súvislosti však vyhlásenie neutrality, ktoré môže byť podľa rozhodnutia voličov kedykoľvek zmenené, neprináša viac výhod ako jednoznačne definovaný odmietavý postoj k NATO, a to až do času prípadného splnenia nejakých pre Srbsko prijateľných podmienok, napríklad, kým sa NATO a jeho členské štáty Srbsku neospravedlnia za použitie ozbrojenej sily proti JZR v roku 1999 a/alebo, kým členské štáty NATO neprerušia diplomatické styky s Kosovom, čo je však viac ako nepravdepodobné.

Na základe vyššie uvedeného možno konštatovať, že jednostranné vyhlásenie neutrality Srbska nemá z medzinárodného pohľadu výraznejší prínos ani pre bezpečnosť a ani pre zahraničnú politiku Srbska, snád až na možnosť odmietat' členstvo v NATO (nie spoluprácu s NATO, keďže Srbsko naďalej zostáva účastníkom PfP) poukazovaním na svoju neutralitu. Zjavnejším je význam neutrality z vnútropolitického hľadiska. Vládou predložený návrh rezolúcie obsahujúcej aj vyhlásenie neutrality bol prijatý 220 poslancami (z 250-členného parlamentu, pričom proti boli 14 poslanci z Liberálnodemokratickej strany a Ligy sociálnych demokratov Vojvodiny a traja poslanci za Zväz vojvodinských Maďarov sa zdržali) s tým, že získal jednomyseľnú podporu koalície pozostávajúcej z Demokratickej strany Srbska, Demokratickej strany a G17 Plus ako aj druhej najväčšej politickej a v súčasnosti opozičnej strany Srbskej radikálnej strany a iných opozičných strán vrátane Socialistickej strany Srbska a rómskych strán.³⁴⁰ Tento výsledok je prejavom silnej averzie obyvateľstva voči NATO a snahou politických strán reagovať na názory voličov a nestratiť ich hlasy. To, že nešlo iba o chvíľkový postoj občanov preukazujú výskumy verejnej mienky,

³⁴⁰ *Serbian Parliament Adopts Kosovo-Metohija Resolution*. 02.02.2010. In: <http://de-construct.net/?p=8600>, 13.9.2010

podľa ktorých má vyššie uvedená rezolúcia stálu podporu u občanov³⁴¹, pričom dokonca od januára 2010 existuje iniciatíva za vypísanie referenda o tejto otázke s podporou opozičnej Demokratickej strany Srbska. Ako však 15.2.2010 vyhlásil srbský prezident Boris Tadič, Srbsko zostane najmenej do roku 2012 vojensky neutrálne a parlamentná rezolúcia o vojenskej neutralite sa nebude meniť najmenej do konca funkčného obdobia súčasnej vlády premiéra Mirka Cvetkoviča³⁴².

V decembri 2007 vyhlásená neutralita nemá v Srbsku žiadnu tradíciu ani historické korene, pričom Srbsko nebolo neutrálnym ani počas prvej a druhej svetovej vojny a počas studenej vojny patrilo (ako súčasť Juhoslávie) iba k nezúčastneným štátom. Závažnejším ale je to, že srbská neutralita akoby nemala žiadny cieľ či zmysel, ktorý by mohol predstavovať pevné východisko pre jej etablovanie sa ako základného piliera srbskej zahraničnej politiky. Možno tomu tak mohlo byť, ak by k vyhláseniu srbskej neutrality došlo s väčším časovým predstihom pred vyhlásením nezávislosti Kosova, a to z toho dôvodu, že Srbsko ako neutrálny štát mohlo požadovať, aby jeho územie opustili ozbrojené sily iných štátov, a aby sa na jeho území nenachádzala ani žiadna vojenská základňa iného štátu či medzinárodnej organizácie. Ďalej, z porovnania s neutralitami iných štátov, ktoré majú byť podľa mnohých obhajcov srbskej neutrality vzorom pre srbskú neutralitu, vyplývajú aj ďalšie dva jej nedostatky, a to po prvé, jej vymedzenie na jedinom faktore – nečlenstve vo vojenských alianciách bez akéhokoľvek zohľadnenia ostatných základných podmienok neutrality, a po druhé, jej vymedzenie ako dočasnej neutrality závisiacej od rozhodnutia občanov v blízkej či vzdialenej budúcnosti. Všetky uvedené nedostatky môžu mať za následok, že takúto bezpečnostnú politiku nie je (a ani nebude) možné považovať za neutralitu až do času, kým táto politika nezíska všetky znaky neutrality tak, ako ich poznáme napríklad zo švajčiarskej či rakúskej praxe.

³⁴¹ STOJANOVIĆ, S.: *Serbia should not join NATO*. Guardian, 03.02.2010. In: <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2010/feb/03/serbia-nato-us-russia>, download 12.9.2010

³⁴² *Srbsko zostane najmenej do roku 2012 vojensky neutrálne, tvrdí Tadič*. SME, 16.02.2010. In: <http://www.sme.sk/c/5243446/srbsko-zostane-najmenej-do-roku-2012-vojensky-neutralne-tvrdi-tadic.htm> #ixzz0gi85ackY, download 12.9.2010

3 NEUTRALITA A ČLENSTVO V MEDZINÁRODNÝCH ORGANIZÁCIÁCH

Jednu z najzákladnejších a v súčasnosti aj najčastejších foriem spolupráce vo vzájomných medzinárodných stykoch štátov predstavujú medzinárodné organizácie. Rozsah a dosah ich činnosti spolu s výsledkami, ktoré prinášajú, sú také významné, že pre štáty ako aktérov svetového politického systému je takmer nemožné existovať mimo ich rámca. Medzinárodné organizácie sú nástrojmi a zároveň aktérmi globalizácie a prehĺbovania vzájomnej závislosti štátov v rámci medzinárodného spoločenstva, pričom vo svetovom politickom systéme pravdepodobne niet štátu, ktorý by nemal potrebu alebo snahu presadzovať vlastné národno-štátne záujmy prostredníctvom týchto inštitúcií. Už z vyššie aspoň stručne uvedených dôvodov je zrejmé, že neutrálne štáty len ťažko môžu tvoriť výnimku a jestvovať sebestačne a izolovane od ostatných štátov. Avšak z osobitostí postavenia neutrálnych štátov v medzinárodných vzťahoch a v medzinárodnom práve vychádzajúcich z ich osobitej zahraničnej politiky vyplýva odlišný charakter pomeru neutrálnych štátov k medzinárodným organizáciám. Vzhľadom na to, že členstvo v medzinárodnej organizácii vo význame príslušnosti štátu ku konkrétnej medzinárodnej organizácii vyžaduje okrem iného aj plnenie príslušných záväzkov vyplývajúcich z jej štatútu a rozhodnutí jej orgánov, štáty vstupom do medzinárodných organizácií dobrovoľne a súčasne spravidla pod sankciou vylúčenia limitujú výkon svojej zahraničnej politiky v súlade s cieľmi a funkciami daných medzinárodných organizácií. Štát, ktorý na seba prevzal záväzky vyplývajúce z neutrality, a ktorý nechce, aby jeho neutralita bola spochybňovaná a následne nerešpektovaná, musí pri zvažovaní vstupu do konkrétnej medzinárodnej organizácie zohľadňovať skutočnosť, aby sa záväzky z členstva v medzinárodnej organizácii nedostali do rozporu s povinnosťami, ktoré má ako neutrálny štát. Táto problematika zlučiteľnosti neutrality a členstva v konkrétnej medzinárodnej organizácii je o to zložitejšia, že je upravená medzinárodným právom minimálne, a že je vnímaná najmä z politických, psychologických a morálnych aspektov cez kategórie solidarity a zodpovednosti.

Pre zaoberanie sa vzťahom členstva štátu v medzinárodnej organizácii a jeho neutralitou je so zreteľom na zákaz útočnej vojny

významnejšie rozlišovanie trvalej neutrality a faktickej neutrality ako rozlišovanie vojnovej neutrality a trvalej neutrality, napríklad aj z tých dôvodov, že vojnová neutralita neexistuje v čase mieru, a že k spolupráci štátov v rámci medzinárodných organizácií dochádza predovšetkým počas mieru (s výnimkou vojenskej a bezpečnostnej oblasti, v ktorej medzištátna spolupráca prirodzene pretrváva aj v období vojny). Z uvedeného dôvodu nebude predmetom tejto kapitoly problematika vzťahu obyčajnej vojnovej neutrality a medzinárodných organizácií.

Základ skúmania vzťahu trvalej neutrality a členstva v medzinárodnej organizácii nevyhnutne pramení z medzinárodnoprávnej úpravy inštitútu trvalej neutrality, podľa ktorej má trvalo neutrálny štát povinnosti nielen počas ozbrojeného konfliktu, ale aj v období mieru, ako napríklad povinnosť nevstupovať do vojenských aliancií, povinnosť neuzatvárať jednak garančné alebo spojenecké zmluvy v prospech iných štátov a jednak politické alebo hospodárske zmluvy, ktoré by ho mohli pripútať k inému štátu až tak, že by mohol byť vtiahnutý do ozbrojeného konfliktu spolu s takýmto iným štátom, a povinnosť „*konať vo svojej zahraničnej politike tak, aby sa nezaplietol do vojnového konfliktu medzi inými štátmi*“³⁴³. Všetky vyššie uvedené povinnosti možno spoločne označiť ako povinnosť trvalo neutrálneho štátu za každých okolností (okrem výkonu práva sebaobrany) uskutočňovať mierovú politiku, pričom táto povinnosť nesmie byť porušená ani členstvom v medzinárodnej organizácii. Vzhľadom na skutočnosť, že medzinárodné právo a ani medzinárodná politika skúmanú otázku neupravujú jednoznačne, bolo a je len prirodzené, že prax konkrétnych trvalo neutrálnych štátov a fakticky trvalo neutrálnych štátov v oblasti členstva v jednotlivých medzinárodných organizáciách sa rôzni, a to okrem iného aj s prihliadnutím na ich odlišné koncepcie trvalej alebo faktickej neutrality.

Čo sa týka charakteru medzinárodných organizácií a potenciálneho dopadu ich činnosti na prípadnú neutralitu svojich členských štátov, možno vysloviť hypotézu, že najviac otáznikov nevyvoláva prípustnosť členstva neutrálneho štátu v organizáciách hospodárskej, sociálnej, kultúrnej, technickej alebo inej odbornej povahy, ale v organizáciách politického a bezpečnostného charakteru. Prehľad

³⁴³ MRÁZ, S.: *Právne dôsledky vojnového stavu pre zúčastnené strany*. In.: SAMO, č. 2, 1998, s. 28

praxe vyjadrený dátumami vstupu neutrálnych štátov³⁴⁴ do vybraných medzinárodných organizácií a inštitúcií, a to pre názornosť a porovnanie spolu s praxou vybraných fakticky neutrálnych štátov, obsahuje Tabuľka č. 6.

Podľa údajov uvedených v tabuľke sú postoje trvalo neutrálnych štátov a fakticky neutrálnych štátov k členstvu v medzinárodných organizáciách a inštitúciách takmer zhodné, čo sa zakladá na tom, že fakticky neutrálne štáty sa snažia v zahraničnej politike správať ako trvalo neutrálne štáty, hoci k tomu nie sú ničím právne zaviazané, a to z dôvodu, že ak by konali inak, nemohli by byť ostatnými štátmi považované za neutrálne. Zároveň z údajov uvedených v Tabuľke č. 6 vyplýva, že pre neutrálne štáty otázka členstva v medzinárodných správnych úniách a iných odborných organizáciách, keďže sa na ich činnosti podieľajú častokrát od ich vzniku, nepredstavuje vo vzťahu k ich medzinárodnopolitickému statusu žiadnu dilemu, a to v súlade s vyššie vyslovenou hypotézou na rozdiel od členstva v politických a bezpečnostných organizáciách, do činnosti ktorých sa neutrálne štáty zapájajú spravidla neskôr po ich vzniku, resp. dokonca vôbec.

Z uvedeného dôvodu bude pozornosť venovaná skúmaniu členstva trvalo neutrálnych štátov v medzinárodných politicko-bezpečnostných organizáciách a v supranacionálnych organizáciách, a to vzhľadom na celkom odlišné princípy fungovania supranacionálnych organizácií v porovnaní s klasickými kooperatívnymi medzinárodnými organizáciami.

3. 1 Spoločnosť národov

Po prvý raz k riešeniu otázky zlučiteľnosti členstva trvalo neutrálneho štátu v medzinárodnej organizácii došlo po prvej svetovej vojne pri hľadaní vzťahu Švajčiarska a Spoločnosti národov (ďalej len „SN“), ktorý bol podmienený mnohými novými a predtým nepoznanými

³⁴⁴ Výpočet trvalo neutrálnych štátov uvedený podľa: IGNATENKO, G. V. – TIUNOV, O. I.: *Meždunarodnoje pravo. Učebnik dlja vuzov*. Moskva: Vydavatel'stvo NORMA, 2005, s. 57 a KRUŽKOV, V.: *Nejtralitet v jevropejskom političeskom pole*. In: *Meždunarodnaja žižň*. Roč. 47, č. 6, 2000, s. 62

faktormi. Najdôležitejšie z nich vyplynuli ako výsledky a skúsenosti z prvej svetovej vojny: možný rozsah a možná intenzita vojny, zmena v chápaní neutrality ako odmietanie prevzatia svojej časti zodpovednosti za vývoj spoločného osudu ľudstva, priebeh hospodárskej vojny a jej dopady na neutrálne štáty, presvedčenie štátov o potrebe vytvorenia nového medzinárodného poriadku a z toho odvodený vznik koncepcie kolektívnej bezpečnosti.

Najhmatateľnejším prejavom vtedajšej snahy o nové usporiadanie vzťahov medzi štátmi bol vznik SN ako medzinárodnej organizácie nového druhu, t. j. organizácie kolektívnej bezpečnosti založenej za účelom zaisťovania mieru vo svete, a to prostredníctvom obmedzenia možnosti štátov použiť ozbrojenú silu. V Článku 12 Paktu SN³⁴⁵ sa členovia SN zaviazali, že ak sa medzi nimi vyskytne spor, ktorý by mohol viesť k roztržke, predložia vec buď na rozhodcovské alebo súdne konanie alebo na preskúmanie Rade SN, a zároveň, že sa neuchýlia k vojne skôr, než uplynú tri mesiace od výroku rozhodcov alebo súdu alebo od správy Rady SN. Uvedeným ustanovením bola medzinárodnoprávne upravená tzv. legálna vojna, teda vojna, ktorú mohol začať ktorýkoľvek štát v súlade s medzinárodným právom po splnení vopred stanovených podmienok. V prípade, ak by členský štát SN začal vojnu v rozpore s príslušnými ustanoveniami Paktu SN, dopustil by sa vojnového zločinu proti všetkým ostatným členom SN, ktorí by boli následne povinní s ním ihneď prerušiť všetky obchodné alebo finančné styky, zakázať všetky styky medzi svojimi štátnymi príslušníkmi a jeho štátnymi príslušníkmi a zastaviť všetky finančné, obchodné alebo osobné styky medzi jeho štátnymi príslušníkmi a príslušníkmi ktoréhokoľvek iného štátu, či je alebo nie je členom SN (Článok 16 ods. 1 Paktu SN). Obdobná situácia by nastala v prípade, ak by sa k vojne uchýlil nečlenský štát SN, no s tým rozdielom, že použitie sankcií voči nemu zo strany členov SN alebo Rady SN by bolo fakultatívne (Článok 17 Paktu

³⁴⁵ Tvorí Časť I. mierových zmlúv uzatvorených po prvej svetovej vojne, ktorých autentické znenie spolu s oficiálnym prekladom bolo zverejnené pod č. 217/1921 Sb., 507/1921 Sb., 102/1922 Sb. a 274/1922 Sb., zmeny zverejnené pod č. 132/1927. Sb. (Protokoly o zmenách Paktu SN). Slovenský text Paktu SN bol zveřejnený napríklad aj v publikácii: VALENTOVIČ, Z. – MRÁZ, S.: *Základné dokumenty k štúdiu medzinárodného práva a medzinárodných vzťahov*. Banská Bystrica: UMB, PrF, 1996, s. 61 - 69

SN). Vyššie uvedené obligatórne sankcie voči agresorovi mali prevažne hospodársky charakter. Pakt SN stanovoval však aj vojenské sankcie, o ktorých prijatí mala povinnosť v prípade nelegálnej vojny rozhodnúť Rada SN odporúčaním jednotlivým vládam, akými vojenskými, námornými a leteckými jednotkami prispeje každý z členov SN k ozbrojeným silám, ktoré majú vynútiť plnenie záväzkov SN (Článok 16 ods. 2 Paktu SN).

Na základe vyššie uvedeného stručného popisu vybraných ustanovení Paktu SN a z nich vyplývajúcich povinností členov SN je zrejmé, že neutralita v predvojnovom ponímaní založenom na absolútne nestrannom postavení neutrálneho štátu voči všetkým stranám konkrétneho ozbrojeného konfliktu predstavovala prekážku členstva trvalo neutrálneho štátu v SN. Zároveň zo samotnej skutočnosti prípustnosti tzv. legálnej vojny akoby na druhej strane automaticky vyplývala prípustnosť neutrality ako jedného z možných postavení štátu, pretože predsa tam, kde môže dôjsť k vojne, môžu sa iné štáty ako štát napadnutý slobodne rozhodnúť, či sa jej zúčastnia alebo nezúčastnia. M. W. Graham uvádza, že podľa Paktu SN bola neutralita členov SN možná v troch prípadoch:

1. vo vojne, ku ktorej sa uchýlil iný člen SN, aby si vynútil vykonanie svojich práv jemu riadne priznaných arbitrážnym alebo súdnym rozhodnutím alebo správou Rady SN,
2. vo vojne medzi sporovými stranami, ktorú tieto začali po vyčerpaní mierového postupu upraveného Paktom SN, a
3. vo vojne medzi nečlenmi SN v prípade, keď títo neboli pozvaní využiť zmierovací postup podľa Paktu SN alebo odmietli predložiť svoj spor SN,

s tým, že neutralita v prvých dvoch prípadoch bola obligatórna a v treťom prípade fakultatívna, pričom všetky tri situácie predpokladali zdržanie sa ostatných členov SN od intervencie podľa Článku 11 Paktu SN a neaplikovanie sankcií podľa Článku 16 Paktu SN.³⁴⁶ Všetky tri vyššie uvedené príklady vojen sú prípustnými vojnami, avšak len prvé dva sú príkladmi legálnych vojen.

³⁴⁶ GRAHAM, M. W.: *The Effect of the League of Nations Covenant on the Theory and Practice of Neutrality*. In: *California Law Review*, Volume XV, July 1927, Number 5, s. 370 - 371

Tabuľka č. 6

Prehľad vzniku členstva neutrálnych štátov vo vybraných medzinárodných organizáciách a inštitúciách

Údaj o vstupe neutrálneho štátu do medzinárodnej organizácie alebo inštitúcie	Trvalo neutrálny štát s vzťah jeho neutrality							Fakticky trvalo neutrálny štát a vznik jeho neutrality				
	Sväťiarisko 20.11.1815	Vetúšan 11.12.1929	Rekasko 15.5.1985	Liros 23.7.1962	Kambodža 23.10.1971	Malta 15.8.1980	Turkmenisko 12.12.1995	Švédsko 1934	Lichtenštajnsko 1866	Írsko 1939	Fínsko 1948	Moldavsko 1994
ITU 1.1.1866	1.1.1866 zakladateľ	1.6.1929	3.4.1952	10.4.1952	1.1.1965	1.1.1965	7.5.1993	1.1.1866 zakladateľ	25.7.1963	8.12.1923	1.9.1920	20.10.1992
UPI 1.7.1875	1.7.1875 zakladateľ	1.6.1929	20.5.1952	21.12.1951	21.5.1965	21.5.1965	26.1.1993	1.7.1875 zakladateľ	13.4.1962	6.9.1923	12.2.1918	16.11.1992
ILO 10.1.1920	10.1.1920 zakladateľ	-	1964	1969	1965	1965	1993	10.1.1920 zakladateľ	-	1923	1920	1992
SN 10.1.1920	8.3.1920	-	16.12.1920	x	x	x	x	9.3.1920	x	10.9.1923	16.12.1920	x
FAO 16.10.1945	11.9.1946	-	27.8.1947	21.11.1951	11.11.1950	5.10.1964	20.10.1995	13.2.1950	-	3.9.1946	27.8.1947	20.10.1995
OSN 24.10.1945	10.9.2002	-	14.12.1955	14.12.1955	1.12.1964	1.12.1964	2.3.1992	19.11.1946	18.9.1990	14.12.1955	14.12.1955	2.3.1992
IMF 27.12.1945	áno	-	áno	áno	áno	áno	áno	áno	-	áno	áno	áno
IBRD 27.12.1945	29.5.1992	-	27.8.1948	5.7.1961	22.7.1970	26.9.1983	22.9.1992	31.8.1951	-	8.8.1957	14.1.1948	12.8.1990
UNESCO 4.11.1946	28.1.1949	-	13.8.1948	9.7.1951	3.7.1951	10.2.1965	17.8.1993	23.1.1950	-	3.10.1961	10.10.1956	27.5.1992
ICAO 4.4.1947	áno	-	áno	áno	áno	áno	áno	áno	-	áno	áno	áno
WHO 7.4.1948	áno	-	áno	áno	áno	áno	áno	áno	-	áno	áno	áno
OEEC 16.4.1948	16.4.1948 zakladateľ	-	16.4.1948 zakladateľ	x	x	x	x	16.4.1948 zakladateľ	-	16.4.1948 zakladateľ	pozorovať od roku 1957	-
NATO 24.7.1949	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
RE 3.8.1949	6.5.1963	-	16.4.1956	x	x	29.4.1965	x	3.8.1949 zakladateľ	23.11.1978	3.8.1949 zakladateľ	5.5.1989	13.7.1995
WMO 23.3.1950	23.2.1949	-	23.2.1955	1.6.1955	8.11.1955	28.12.1976	4.12.1992	10.11.1948	-	14.3.1950	7.1.1949	21.11.1994
WEU 5.5.1955	-	-	pozorovať od roku 1995	x	x	-	-	pozorovať od roku 1995	-	pozorovať od roku 1993	pozorovať od roku 1995	-

Údaj o vstupe neutrálného štátu do medzinárodnej organizácie alebo inštitúcie	Trvalo neutrálny štát a vznik jeho neutrality						Fakticky trvalo neutrálny štát a vznik jeho neutrality					
	Švajčiarsko 20.11.1815	Vatikán 11.2.1929	Rakúsko 15.5.1955	Laos 23.7.1962	Kambodža 23.10.1971	Malta 15.8.1980	Turecko 12.12.1995	Švédsko 1834	Liechtenštajnsko 1866	Írsko 1939	Fínsko 1948	Moldavsko 1994
IAEA 29.7.1957	1957	1957	-	1958/2009*	1997	-	1957	1968	1970	1958	1997	
EHS/ES/RU 1.1.1988	-	1.1.1995	x	x	1.5.2004	x	1.1.1995	-	1.1.1973	1.1.1995	-	
EZVO 3.5.1960	3.5.1960 zakladateľ	3.5.1960 zakladateľ	x	x	-	x	3.5.1960 zakladateľ	-	-	pridružený člen od roku 1961	x	
OECD 30.9.1961	30.9.1961 zakladateľ	30.9.1961 zakladateľ	x	x	-	-	30.9.1961 zakladateľ	-	30.9.1961 zakladateľ	28.1.1969	-	
WIPO 26.4.1970	26.4.1970 zakladateľ	11.8.1973	17.1.1995	25.7.1995	7.12.1977	25.12.1991	26.4.1970 zakladateľ	21.5.1972	26.4.1970 zakladateľ	8.9.1970	25.12.1991	
OBSE 25.6.1973	25.6.1973 zakladateľ	25.6.1973 zakladateľ	x	x	25.6.1973 zakladateľ	30.1.1992	25.6.1973 zakladateľ	25.6.1973 zakladateľ	25.6.1973 zakladateľ	25.6.1973 zakladateľ	30.1.1992	
UNWTO 2.1.1975	1976	1975	1975	1975	1978	1993	-	-	-	-	2002	
PIP 11.1.1994	11.12.1996	10.2.1995	x	x	-	10.5.1994	9.5.1994	-	1.12.1999	9.5.1994	16.3.1994	
WTO 1.1.1995	1.7.1995	1.1.1995 zakladateľ	-	13.10.2004	1.1.1995 zakladateľ	-	1.1.1995 zakladateľ	1.9.1995	1.1.1995 zakladateľ	1.1.1995 zakladateľ	26.7.2001	
PC CTBTO 19.11.1996	1.10.1999	13.3.1998	5.10.2000	10.11.2000	23.7.2001	20.2.1998	2.12.1998	21.9.2004	15.7.1999	15.1.1999	16.1.2007	
OPCW 29.4.1997	29.4.1997 zakladateľ	29.4.1997 zakladateľ	29.4.1997 zakladateľ	18.8.2005	29.4.1997 zakladateľ	29.4.1997 zakladateľ	29.4.1997 zakladateľ	24.12.1999	29.4.1997 zakladateľ	29.4.1997 zakladateľ	-	

[Spracované podľa:

Fakta a čísla OSN. Základní údaje o Organizaci Spojených národů.
Praha: Informační centrum OSN v Praze, 2002,

ŠÍBL, D. a kol.: *Encyklopédia medzinárodných organizácií. Výkladový slovník A – Ž.* Bratislava: SPRINT, 1997,

KLEPACKI, Z. M. a kol.: *Slovník medzinárodných organizácií.*
Bratislava: Nakladateľstvo pravda, 1979 a

údajov uvedených na webových stránkach v tabuľke vymenovaných medzinárodných organizácií a inštitúcií.]

Paradoxne pôsobiaci fakt, že hoci bola trvalá neutralita považovaná za nekompatibilnú s členstvom v SN, mohlo podľa Paktu SN dôjsť k vzniku vojnovnej neutrality vo vzťahu ku konkrétnej vojne bez akýchkoľvek komplikácií, vychádza predovšetkým z ustanovení Článku 13 ods. 4 Paktu SN a Článku 15 ods. 6 Paktu SN. V predmetných ustanoveniach sa totiž členské štáty SN zaviazali neuchýliť sa k vojne proti žiadnemu štátu, ktorý sa podriadi arbitrážnemu alebo súdnemu rozhodnutiu alebo záverom správy Rady SN.

Definitívnu odpoveď na otázku zlučiteľnosti členstva trvalo neutrálneho štátu v SN dali až rokovania o prístupe jediného v tom období trvalo neutrálneho štátu k Paktu SN, a to Švajčiarska, keďže ostatné štáty mali za to, že v dôsledku ustanovení povojnových mierových zmlúv s Nemeckom, Rakúskom a Maďarskom došlo k zániku trvalej neutrality Belgicka a Luxemburska.

Vo vyššie uvedenej súvislosti budúceho vzťahu Švajčiarska a SN je zaujímavou skutočnosť, že vyššie uvedenými troma mierovými zmluvami, na základe ktorých taktiež vznikla SN, bola zároveň uznaná trvalá neutralita Švajčiarska a Švajčiarsko bolo výslovne pozvané, aby sa stalo členom SN. Z uvedeného by bolo možné vyvodiť, že zmluvné strany predmetných zmlúv si buď neuvedomovali nezlučiteľnosť trvalej neutrality a záväzkov podľa Paktu SN, alebo predpokladali vstup Švajčiarska do SN až po zrušení jeho trvalej neutrality, alebo sa domnievali, že Švajčiarsko pozvanie na vstup do SN nevyužije. Posledná alternatíva bola už aj vzhľadom na navrhované miesto sídla SN v Ženeve málo pravdepodobná, čo bolo napokon preukázané ďalším vývojom udalostí.

Výsledkom rokovaní o prístupe Švajčiarska k Paktu SN bola Londýnska deklarácia Rady SN z 13.2.1920, podľa ktorej bola síce trvalá neutralita nezlučiteľná so zásadou spoločného postupu členov SN pri vynucovaní záväzkov z Paktu SN, avšak večná neutralita Švajčiarska a záruky nedotknuteľnosti jeho územia obsiahnuté v medzinárodnom práve boli odôvodnené záujmami svetového mieru, a preto boli zlučiteľné s Paktom SN³⁴⁷. Uvedenou deklaráciou bolo Švajčiarsko súčasne zbavené povinnosti podieľať sa na kolektívnych vojenských akciách proti agresorovi, povoľovať prechod cudzích vojsk cez svoje územie a pripúšťať prípravu vojenských operácií na svojom území, pričom účasť na hospodárskych a iných nevojenských sankciách odmietnuť nemohlo. V dôsledku toho Švajčiarsko opustilo politiku nestrannosti v hospodárskej oblasti a začalo rozlišovať (diferencovať – odtiaľ pojem diferencovaná neutralita) agresora a jeho obeť. Za uvedených podmienok sa Švajčiarsko stalo 8.3.1920 členským štátom SN, čo bolo charakterizované okrem iného aj tak, že Švajčiarsko sa stalo napoly solidárne so SN a jeho neutralita zostala napoly nestranná³⁴⁸. Málo efektívny systém kolektívnej bezpečnosti v rámci SN a tzv. politika appeasementu veľmocí viedli napokon Švajčiarsko v roku 1936 k návratu k striktnějšíemu vnímaniu neutrality (tzv. integrálna neutralita) a napokon k jeho vyhláseniu, že nebude uskutočňovať ani nevojenské sankcie, čo Rada SN vzala 14.5.1938 na vedomie.³⁴⁹ Obdobným spôsobom zmenili svoje stanoviská iné štáty, ako napríklad Švédsko³⁵⁰ prostredníctvom výkladu, že sankcie SN nemajú obligatórny, ale iba fakultatívny charakter.

³⁴⁷ Londýnska deklarácia Rady Spoločnosti národov z 13.2.1920. In: *Bericht des Bundesrates an die Bundesversammlung über die Neutralität der Schweiz im Völkerbund. (Vom 3. Juni 1938.)*. BBI 1938, s. 845 - 846

³⁴⁸ Pozri GABRIEL, J. M.: *Schweizer Neutralität im Wandel Hin zur EG*. Frauenfeld: Verlag Huber, 1990, s. 30

³⁴⁹ Pozri napr. HETTLING, M. – KÖNIG, M. – SCHAFFNER, M. – SUTER, A. – TANNER, J.: *Eine kleine Geschichte der Schweiz. Der Bundesstaat und seine Traditionen*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1998, s. 170 - 171

³⁵⁰ *Bericht des Bundesrates an die Bundesversammlung über die Neutralität der Schweiz im Völkerbund. (Vom 3. Juni 1938.)*. BBI 1938, s. 841

Pre úplnosť je potrebné aspoň stručne naznačiť snahu Luxemburska o dosiahnutie osobitého postavenia v rámci SN. Tento štát už pred vstupom do SN vyhlásil, že pokladá svoju trvalú neutralitu za zachovanú, a požiadal SN, aby ju garantovala a súčasne ho zbavila záväzkov vyplývajúcich z Paktu SN, ktoré sú nezlučiteľné s jeho trvalou neutralitou.³⁵¹ S prihliadnutím na vyššie uvedené ustanovenia troch povojnových mierových zmlúv týkajúcich sa luxemburskej neutrality a na to, že Luxembursko na svojom stanovisku ďalej netrvalo, bol tento štát prijatý do SN 16.12.1920. Aj z uvedeného prístupu Luxemburska je evidentné, že plnohodnotné členstvo trvalo neutrálneho štátu v SN pri plnom zachovaní všetkých práv a povinností (trvalo) neutrálneho štátu bolo považované za nemožné.

3. 2 Organizácia Spojených národov

Rovnaká otázka (ne)možnosti členstva trvalo neutrálneho štátu v organizácii kolektívnej bezpečnosti ako v prípade SN sa objavila aj pri zakladaní OSN. V tomto prípade sa však stala výlučne teoretickou, pretože presvedčenie väčšiny štátov bolo jednoznačné, keďže trvalú neutralitu pokladali za neprípustnú v rámci organizácie kolektívnej bezpečnosti. Dané striktné stanovisko vyplývalo predovšetkým zo skúseností z totálnej vojny a z obviňovania neutrálnych štátov víťaznými štátmi z napomáhania štátom Osi počas druhej svetovej vojny, a to v podstate už len tým, že sa vo vojne odmietali pridať na stranu Spojencov. Prejavom uvedeného kategorického postoja Spojencov k budúcemu nečlenstvu štátov zachovávajúcich vo svojej zahraničnej politike princíp neutrality bolo aj rozhodnutie troch veľmocí na jaltskej konferencii (3.-11.2.1945) pozvať na Konferenciu Spojených národov o medzinárodnej organizácii do San Francisca, ktorá mala pripraviť a schváliť štatút OSN, iba tie štáty, ktoré podpísali Deklaráciu Spojených národov z 1.1.1942 a zároveň do 1.3.1945 vypovedali vojnu aspoň jednému zo štátov Osi. Z toho dôvodu nebol na predmetnú konferenciu

³⁵¹ GANJUŠKIN, B. V.: *Soudobá neutralita. Politika neutrality a trvalá neutralita v podmínkách boje za mier*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 122

pozvaný okrem Švajčiarska, Švédska, Írska, Portugalska či Španielska napríklad ani Island, ktorý Deklaráciu Spojených národov síce podpísal, ale nevypovedal vojnu ani jednému zo štátov Osi.³⁵²

Vzhľadom na skutočnosť, že podpisom Deklarácie Spojených národov by sa štát zaviazal použiť „všetky svoje zdroje vojenské i hospodárske proti tým členom Paktu troch a jeho stúpencom, s ktorými je vo vojne“ a „spolupracovať s ostatnými signatárskymi vládami“ a neuzavrieť „separátne prímerie alebo mier s nepriateľmi“³⁵³, ako aj vzhľadom na skutočnosť, že od konferencie v Dumbarton Oaks uskutočnenej v jeseni 1944 bol spracovaný návrh znenia Charty OSN vrátane jej ustanovenia Článku 4 ods. 1 o tom, že za člena OSN možno prijať každý mierumilovný štát, ktorý prijme záväzky Charty OSN a podľa úsudku OSN je spôsobilý a ochotný tieto záväzky plniť, mali vtedajšie neutrálne štáty len dve možnosti. A to „*bud' zostať naďalej neutrálnymi a vylúčiť sa z účasti na OSN*“ alebo podpísať Deklaráciu Spojených národov a „*vypovedaním vojny sa stať mierumilovným národom, čo im umožní účasť a neskoršie členstvo v OSN*“³⁵⁴. Druhú možnosť, teda možnosť stať sa mierumilovným štátom prostredníctvom vypovedania vojny, si z európskych štátov vybralo iba Turecko, keď 23.2.1945³⁵⁵ vypovedalo vojnu Nemecku. V uvedenom kontexte možno konštatovať, že v dejinách medzinárodných vzťahov šlo pravdepodobne o prvé formálne (síce nie priame a výslovné) označenie a neskôr inštitucionálne vymedzenie neutrality ako inštitútu, ktorý nepodporuje mierové vzťahy medzi štátmi.

Najväčším zástancom nezlučiteľnosti trvalej neutrality a systému kolektívnej bezpečnosti na Konferencii Spojených národov

³⁵² HULINSKÝ, I.: *Organizácia Spojených národov a Československo*. Bratislava: Pravda, 1988, s. 22

³⁵³ *Deklarácia Spojených národov, Washington, 1.1.1942*. In: VALENTOVIČ, Z. – MRÁZ, S.: *Základné dokumenty k štúdiu medzinárodného práva a medzinárodných vzťahov*. Banská Bystrica: UMB, PrF, 1996, s. 21

³⁵⁴ HOHENGARTNER, R.: *Schweizerische Neutralität und Vereinte Nationen 1945 - 1981*. Wien: Verband der wissenschaftlichen Gesellschaften Österreichs, 1993, s. 8 - 9

³⁵⁵ *Dějiny druhé světové války 1939 – 1945. Svazek 10. Dokončení porážky fašistického Německa*. Praha: Naše vojsko, 1981, s. 483

o medzinárodnej organizácii v San Franciscu bolo Francúzsko, ktoré dokonca prednieslo návrh na zapracovanie výslovnej zmienky o nezlučiteľnosti trvalej neutrality s cieľmi Charty OSN do znenia Charty OSN. Tento návrh bol vyvolaný opakovanou negatívnou skúsenosťou Francúzska s neutralitou susedného Belgicka, keďže v prípade prvej svetovej vojny Nemecko nerešpektovalo jeho trvalú neutralitu a v prípade druhej svetovej vojny jeho obyčajnú vojnovú neutralitu, a v oboch prípadoch využilo belgické územie na vojenské operácie proti Francúzsku. Hoci vyššie uvedený francúzsky návrh napokon nezískal podporu³⁵⁶, z ustanovenia Článku 103 Charty OSN je nepochybné, že záväzky z členstva v OSN majú prednosť pred akýmikoľvek inými záväzkami člena OSN, a teda aj tými, ktoré vyplývajú z trvalej neutrality.

Odmietavý postoj k zlučiteľnosti trvalej neutrality a členstva v OSN vyjadril aj generálny tajomník OSN Trygve Lie počas návštevy Švajčiarska v roku 1946 slovami: „*Neutralita je slovo, ktoré v charte nedokážem nájsť.*“³⁵⁷ Dané presvedčenie bolo posilnené aj rozhodnutiami Írska, Portugalska a Švédska z augusta 1946 uchádzať sa o členstvo v OSN, čo predpokladalo vyhlásenia týchto štátov o pripravenosti prijať záväzky obsiahnuté v Charte OSN. Aj s prihliadnutím na to, že Švédsko najjednoznačnejšie deklarovalo, že nebude realizovať „*politiku, ktorá by podporovala vytváranie blokov*“³⁵⁸, bolo Švédsko prijaté za člena OSN už pri prvom rozšírení 19.11.1946.

Netrvalo však dlho a postoj OSN k neutralite sa čiastočne zmenil, a to v súvislosti s kórejskou vojnou a snahou OSN o jej skončenie. Jedným z problémov sa ukázala otázka inšpekcií mimo

³⁵⁶ BRANDSTETTER, W. – LOIBL, G. – RASCHAUER, B. – SCHMIED, G.: *Neutralität und Waffen-exporte – Völkerrechtliche, verwaltungsrechtliche und strafrechtliche Überlegungen zum Tatbestand der „Neutralitätsgefährdung“*. Wien: Verlag der Österreichischen Staatsdruckerei, 1991, s. 18

³⁵⁷ EHNI, R.: *Die Schweiz und die Verinten Nationen vom 1944-1947*. Tübingen, 1967, s. 99. In: KREIS, G.: *Kleine Neutralitätsgeschichte der Gegenwart. Ein Inventar zum neutralitätspolitischen Diskurs in der Schweiz seit 1943*. Bern, Stuttgart, Wien: Haupt Verlag, 2004, s. 40

³⁵⁸ HOHENGARTNER, R.: *Schweizerische Neutralität und Vereinte Nationen 1945 - 1981*. Wien: Verband der wissenschaftlichen Gesellschaften Österreichs, 1993, s. 48 - 49

demilitarizovanej zóny, ktorá nemohla byť uskutočnená orgánmi OSN (napríklad vojenským velením alebo vojenskou komisiou pre prímerie), pretože by bola v takom prípade znepríatelenými stranami považovaná za zasahovanie do vnútorných záležitostí. Z uvedeného dôvodu došlo 28.4.1952 k zriadeniu Dozornej komisie neutrálnych štátov pozostávajúcej z dvoch členov navrhnutých agresorom (Československo a Poľsko), dvoch členov navrhnutých OSN (Švédsko a Švajčiarsko) a Indie, na ktorej sa dohodli obe strany. Tým získala OSN – tá istá OSN, ktorá len pár rokov dozadu vyslovila nesúlad neutrality a cieľov Charty - „svojich vlastných neutrálov“³⁵⁹. Paradoxné okrem uvedenej pozície „neutrálov OSN“ bolo aj postavenie Československa a Poľska, ktoré vôbec neboli neutrálnymi štátmi, iba sa danej vojny priamo vojensky nezúčastnili, a napokon i postavenie Indie, ktorá sa sama nepovažovala za neutrálny štát.

Úvahy o hľadaní *modus vivendi* medzi OSN a neutralitou pokračovali sústredením sa na interpretáciu ustanovení Charty OSN³⁶⁰. Z ich analýzy vyplynulo, že môžu nastať v zásade tri situácie³⁶¹ pri rozhodovaní OSN o donucovacích opatreniach, a to:

1. OSN o donucovacích opatreniach nerozhodne vôbec a členské štáty o nich rozhodnú úplne samostatne,
2. OSN prostredníctvom BR OSN alebo VZ OSN odporučí svojim členom prijať donucovacie opatrenia, a títo ich prijímú na základe vlastných rozhodnutí,
3. OSN prostredníctvom BR OSN záväzne rozhodne o prijatí donucovacích opatrení.

Prvá situácia je jednoznačná a vždy je odrazom nejednoty stálych členov BR OSN, ktorí sa nedohodli v danom prípade na tom, či došlo k útočnému činu, porušeniu mieru alebo ohrozeniu mieru, a teda

³⁵⁹ GABRIEL, J. M.: *The American Conception of Neutrality After 1941*. Basingstoke: Palgrave Mac Millan, 2002, s. 228

³⁶⁰ Slovenské znenie zverejnené napr.: AZUD, J. – KULAŠIK, P.: *Pramene k štúdiu politických vied a medzinárodných vzťahov*. Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB, 1997, s. 10 - 38 alebo BALUŠEK, M.: *Umenie diplomacie*. Bratislava: BELIMEX, 1996, s. 135 - 169

³⁶¹ Napr. GREBER, A.: *Die dauernde Neutralität und das kollektive Sicherheitssystem der Vereinigten Nationen*. Zürich: Juris Druck+Verlag, 1967, s. 88

neexistuje spoločné stanovisko, z ktorého by bolo zrejmé, napríklad, ktorý štát je v určitom ozbrojenom konflikte agresorom. Za týchto podmienok členom OSN nevznikajú osobitné povinnosti a všetci z nich môžu ku konfliktu zaujať neutrálny postoj. Z Článku 51 Charty OSN taktiež nevyplýva povinnosť kolektívnej sebaobrany, ale len právo poskytnúť napadnutému štátu pomoc.³⁶²

Ďalšie dve situácie sa týkajú povinnosti členov OSN prijať a vykonať rozhodnutia BR OSN, pričom ich postup bude závisieť od charakteru a právnej záväznosti konkrétneho rozhodnutia³⁶³. V prípade, že orgány OSN rozhodnú iba o odporúčaní pre členské štáty, nemôže sa neutrálny štát dostať do rozporu so žiadnou povinnosťou, pretože je na slobodnom rozhodnutí každého člena, či sa odporúčaním OSN bude alebo nebude riadiť.

Najzložitejším prípadom vzťahu trvalej neutrality a členstva v OSN je tretia situácia, ktorá s prihliadnutím na povinnosť aj neutrálneho štátu vykonať záväznú rezolúciu BR OSN na prvý pohľad neutrálnym štátom nedáva veľký manévrovací priestor. Predovšetkým rakúski internacionalisti pri odôvodňovaní zlučiteľnosti členstva Rakúska v OSN predostreli dve možnosti bezproblémovej koexistencie neutrálneho štátu v systéme kolektívnej bezpečnosti. Prvá z nich vychádza z Článku 48 Charty OSN, podľa ktorého akcie potrebné na to, aby sa vykonali rozhodnutia BR OSN na zachovanie mieru a bezpečnosti podnikajú buď všetci členovia OSN alebo iba tí z nich, ktorých určí BR OSN. Vzhľadom na to, že pri zrode trvalej neutrality každého štátu stál vždy aspoň jeden stály člen BR OSN, je dôvodné predpokladať, že takýto člen svojím hlasovaním nezaviaže a ani nemôže zaviazat' neutrálny štát ku konaniu, ktoré by bolo v rozpore s jeho neutrálnym statusom, ktorý sa daný stály člen navyše zaviazal rešpektovať a možno aj garantovať. Kritika spoliehania sa na takúto konštrukciu vychádza zo základov neutrality, ku ktorým patrí nezávislosť a nestrannosť. Totiž neutrálny štát má konať neutrálne, pretože sa tak dobrovoľne a samostatne rozhodne, a nie preto, že nejaký iný subjekt deklaruje, že

³⁶² BALTL, H.: *Probleme der Neutralität betrachtet am österreichischen Beispiel*. Graz, Köln: Verlag Hermann Böhlau Nachf., 1962, s. 31

³⁶³ Bližšie napr.: SEIDL-HOHENVELDERN, I.: *Das Recht der Internationalen Organisationen einschliesslich der Supranationalen Gemeinschaften*. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag KG, 1984, s. 238

neutrálny štát nemá povinnosť niečo konať. Takáto situácia robí neutrálny štát závislým od vôle niekoho iného, a teda je vo svojej podstate v rozpore s postavením neutrálneho štátu. V uvedenom ponímaní sa zvyrazňuje vzťah neutrality a suverenity, pričom „*myšlienka neutrality je extrémnou formou upevnenia suverenity*“³⁶⁴ s tým, že dôsledkom straty neutrality je dokonca relativizácia štátnej nezávislosti³⁶⁵.

Druhá možnosť spočíva v ustanovení Článku 43 Charty OSN, podľa ktorého nemajú členovia OSN priamu právnu povinnosť poskytnúť OSN spoluprácu pri výkone ozbrojených donucovacích opatrení. Na ich výkon sa totiž vyžaduje predchádzajúca dohoda medzi OSN a konkrétnym členským štátom, a to predovšetkým o poskytnutí ozbrojených síl a práva prechodu a preletu. Keďže členovia OSN nie sú povinní takéto dohody s OSN uzatvoriť, nevzniká pre neutrálny štát pri výkone ozbrojených donucovacích opatrení ani teoretický konflikt s jeho statusom. Skutočnosť, že po vstupe do OSN nevznikne Švajčiarsku povinnosť vyslať ozbrojené sily do žiadnych vojenských operácií OSN,³⁶⁶ bola osobitne zdôrazňovaná pri vnútropolitickom zvažovaní vstupu Švajčiarska do OSN od roku 2000, pretože takéto operácie uskutočňuje OSN prostredníctvom regionálnych organizácií alebo tzv. koalícií ochotných. Dôkazom uvedeného postupu je vojna v Perzskom zálive v rokoch 1990 až 1991, v súvislosti s ktorou BR OSN nestanovila členským štátom povinnosť podieľať sa na vojenských akciách proti Iraku a ponechala na ich rozhodnutia, akým spôsobom prispieť k uskutočneniu vojenských opatrení v prospech Kuvajtu. Napríklad na jednej strane Rakúsko sa podieľalo na hospodárskych sankciách proti Iraku a povolilo transport vojenského materiálu cez svoje štátne

³⁶⁴ TZOU, Chong-ko: *Die neue Rolle der Neutralen: Österreichs Beitritt zur EU und die europäische Integration*. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, New York, Paris, Wien: LANG, 1996, s. 104

³⁶⁵ BORER, T. G.: *Entwicklung und Perspektiven der schweizerischen Neutralität*. In: „*Neutralität der Schweiz – ein Sonderfall Schweiz?*“ Schweizerische Offiziersgesellschaft, 1993, s. 13

³⁶⁶ *Botschaft über die Volksinitiative «Für den Beitritt der Schweiz zur Organization der Vereinten Nationen (UNO)» vom 4. Dezember 2000*. In: BBI 2000, s. 1212

územie³⁶⁷ a Írsko zabezpečovalo logistickú pomoc a povolilo pristávanie lietadiel a tankovanie paliva na svojom území³⁶⁸, a na strane druhej Švajčiarsko, vtedy ešte ako nečlenský štát OSN, rozhodlo o nepovolení preletov ponad svoje územie bojovými lietadlami a lietadlami určenými na transport vojsk a munície³⁶⁹.

Problémom, podobne ako v rámci SN, zostáva otázka účasti trvalo neutrálneho štátu na donucovacích opatreniach bez použitia ozbrojenej sily. V tomto prípade neutrálny štát nemôže použiť ani jeden z vyššie uvedených spôsobov „úniku“ zo systému kolektívnej bezpečnosti a dané sankcie je povinný vykonať. Týmto je zrejmé, že aj v prípade OSN je vylúčené zachovanie integrálnej neutrality jej neutrálneho člena, a z toho pre neho vyplývajúca nevyhnutnosť participovať na hospodárskych sankciách.

Iné vysvetlenie jednoznačne umožňujúce akceptovanie členstva trvalo neutrálneho štátu v OSN ponúka ešte jedna (skôr teoretická) koncepcia spočívajúca v existencii rozdielov medzi vojnou a ozbrojenými donucovacími opatreniami proti narušiteľovi mieru, porušiteľovi mieru alebo agresorovi, podľa ktorej účasť na kolektívnom donútení podľa Charty OSN nie je vojnou, ale akousi formou „polícajnej akcie medzinárodného spoločenstva proti porušiteľovi práva“³⁷⁰, a teda trvalo neutrálny štát účasť na sankciách nemusí odmietnuť. Do roku 1990 sa často objavovali názory, že uvedené stanovisko nie správne, pretože

³⁶⁷ NEUHOLD, H.: *Die dauernde Neutralität Österreichs in einem sich wandelnden internationalen System*. In: NEUHOLD, H., LUIF, P. (Hrsg.): *Das aussenpolitische Bewusstsein der Österreicher – Aktuelle internationale Probleme im Spiegel der Meinungsforschung*. Braumüller, Wien 1992, s. 105

³⁶⁸ KOSSDORFF, F.: *Die Republik Irland – ein europäischer Kleinstaat und seine Aussenpolitischen Strategien als Mitglied der EU*. Wien: WUV, 2000, s. 205

³⁶⁹ *Bericht zur Neutralität. Anhang zum Bericht über die Aussenpolitik der Schweiz in den 90er Jahren vom 29. November 1993*. In: <http://www.eda.admin.ch/etc/medialib/downloads/edazen/doc/publi.Par.0005.File.tmp/Bericht%20zur%20Neutralitaet%201993.pdf>, download 30.12.2007

³⁷⁰ Napr. LEIDENMÜHLER, F.: *Herausforderungen für das neutrale Österreich in einem gemeinsamen Europa*. In: ROITHNER, T., BAUER, L.: *Von der sozialer zur militärischen Sicherheit? Die Rolle der Neutralität im 21. Jahrhundert*. Wien: Verband Österreicher Gewerkschaftlicher Bildung, Österreichisches Studienzentrum für Frieden und Konfliktlösung, 2001, s. 19

trvalo neutrálny štát nesmie vystúpiť v rámci kolektívnej sebaobrany v prospech iného štátu ani sa zúčastniť akýchkoľvek iných ozbrojených akcií nesúvisiacich s vlastnou obranou. V naznačenom uhle pohľadu by agresor len ťažko rešpektoval trvalú neutralitu štátu, ktorý sa podieľa na vojenských alebo nevojenských sankciách proti nemu, pretože „čím viac neutrálny štát zasahuje do vojny na strane jednej strany, čo aj len hospodárskymi opatreniami, tým viac stráca druhá vojnuvedúca strany záujem na jeho neutralite“³⁷¹.

Zaujímavý pohľad na otázku vzťahu členstva v OSN a trvalej neutrality predstavuje správa švajčiarskeho ministerstva zahraničných vecí týkajúca sa vyhodnotenia pripomienkového konania o vstupe Švajčiarska do OSN³⁷², ktorá obsahuje sumár stanovísk 155 inštitúcií a jednotlivcov k danej otázke. Autori uvedenej správy predložené odpovede usporiadali do troch skupín, a to podľa nasledovných vyjadrených pozícií:

- a) vstup do OSN zhodnotí neutralitu – z dôvodu získania väčšej medzinárodnej prestíže s tým, že sa neutralita zviditeľní ako mierový faktor a mierová stratégia,
- b) vstup do OSN sa neutrality nedotkne – z dôvodu autonómneho výkonu hospodárskych sankcií OSN Švajčiarskom od roku 1990 a niekoľko desaťročí trvajúceho bezproblémového členstva iných neutrálnych štátov v OSN a
- c) vstup do OSN ohrozí neutralitu, resp., že bude jej koncom – z dôvodu, že bez reformy BR OSN nie je členstvo Švajčiarska v OSN mysliteľné, pretože Švajčiarsko ako neutrálny štát sa nemá podieľať na sankčnej politike veľmocí.

Prax štátov predovšetkým od skončenia studenej vojny v tejto otázke, zdá sa, priniesla definitívnu odpoveď, a to jednak tým, že všetky tradičné a nové neutrálne štáty s výnimkou Vatikánu sú dnes členmi

³⁷¹ GREBER, A.: *Die dauernde Neutralität und das kollektive Sicherheitssystem der Vereinten Nationen*. Zürich: Juris Druck+Verlag, 1967, s. 96

³⁷² *Bericht über das Vernehmlassungsverfahren über den Beitritt der Schweiz zur Organisation der Vereinten Nationen (UNO)*. Bern: Eidgenössisches Departement für Auswärtige Angelegenheiten, den 4. Dezember 2000, In: http://www.onu.admin.ch/sub_uno/g/uno/publi/pdf.Par.0008.UpFile.pdf/rp_041200_reportFC_g.pdf, download 13.1.2005

OSN, pričom po roku 1990 do OSN vstúpilo okrem Švajčiarska a Lichtenštajnska aj San Marino (2.3.1992)³⁷³, a jednak aj vďaka tomu, že po roku 1990 BR OSN rozhodla o uložení sankcií niekoľko desaťkrát, hoci dovtedy tak urobila iba dvakrát. Na sankciách OSN sa podieľali a stále sa podieľajú aj neutrálne členské štáty OSN vrátane Švajčiarska od jeho vstupu do OSN v roku 2002³⁷⁴, pričom Švajčiarsko dokonca vykonávalo vlastné hospodárske sankcie od roku 1965 (princíp *courant normal* v prípade sankcií voči Rodézii v roku 1966 a princíp *courant normal*, zákaz dovozu a vývozu, zákaz finančných operácií a zbrojné embargo v prípade sankcií voči Juhoafrickej republike v roku 1977³⁷⁵) a bez toho, aby „bolo obvinené z porušenia svojich záväzkov z trvalej neutrality alebo bez toho, aby jeho neutralita bola spochybnená“³⁷⁶ implementuje nevojenské sankcie OSN od roku 1990³⁷⁷. Na základe toho existujú v súčasnosti názory, že praxou neutrálnych štátov vzniklo nové pravidlo medzinárodného práva o tom, že neutrálne štáty sa môžu bez porušenia svojich záväzkov z trvalej neutrality zúčastniť nielen na hospodárskych, ale i na vojenských akciách³⁷⁸.

V neposlednom rade patrí k aspektom členstva neutrálnych štátov v OSN ich participácia na operáciách na udržanie mieru. Keďže ide o operácie uskutočňované so súhlasom štátu, na území ktorého sa tieto majú realizovať, a nezahŕňajúce bojové úlohy, neutrálne štáty sa ich

³⁷³ Uvedené tri štáty hoci neboli členmi OSN, boli napríklad účastníkmi Štatútu Medzinárodného súdneho dvora OSN. Pozri: VRŠANSKÝ, P.: *Úsilie o mierové riešenie sporov*. In: Nedelná Pravda, roč. XVII, č. 27, 1984, s. 9

³⁷⁴ O členstve Švajčiarska v OSN sa po prvýkrát rozhodovalo 16.3.1986 referendum, pričom členstvo bolo odmietnuté väčšinou hlaujúcich i kantónov.

³⁷⁵ *Botschaft zum Bundesgesetz über die Durchsetzung von internationalen Sanktionen vom 20. Dezember 2000*. In: BBl 2000, s. 1437

³⁷⁶ *Message on the People's Initiative „For Switzerland's Membership of the United Nations Organization (UNO)“ dated 4 December 2000*. Swiss Federal Council, s. 2

³⁷⁷ *Neutralitätspraxis der Schweiz – aktuelle Aspekte. Bericht der interdepartementalen Arbeitsgruppe vom 30. August 2000*. In: <http://www.eda.admin.ch/etc/medialib/downloads/edazen/doc/publi.Par.0009>.

File.tmp/Neutralitaetspraxis%20der%20Schweiz%20-%20aktuelle%20Aspekte.pdf, download 2.8.2008

³⁷⁸ Pozri napr. HAUSER, G.: *Österreich – dauernd Neutral?* Wien: Braumüller, 2002, s. 76

zúčastňujú (aktuálny prehľad obsahuje Tabuľka č. 7), a to finančne i vysielaním personálu. Uvedené stanovisko jednoznačne konštatovala švajčiarska Spolková rada, podľa názoru ktorej „ako podpora operácií OSN, tak aj aktívna účasť na nich sú v súlade s našou neutralitou.“³⁷⁹

³⁷⁹ *Botschaft über die Volksinitiative «Für den Beitritt der Schweiz zur Organisation der Vereinten Nationen (UNO)» vom 4. Dezember 2000.* In: BBI 2000, s. 1214

Tabuľka č. 7

Účasť neutrálnych štátov na operáciách OSN na udržanie mieru

ŠTÁT	CELKOVÝ POČET CIVILNÉHO, POLICAJNÉHO A VOJENSKÉHO PERSONÁLU K 31.1.										SPOLU		
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2010*	2001	2010
Fínsko	719	79	65	239	47	40	247	52	30	101	1.619	-	1.619
Írsko	731	357	277	531	476	471	536	55	51	474	3.959	-	3.959
Kambodža	0	0	0	0	0	14	146	144	145	95	544	-	544
Kostarika	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-	0
Lichtenštajnsko	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-	0
Malta	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-	0
Moldavsko	0	0	0	3	8	9	9	10	7	8	54	-	54
Rakúsko	751	476	435	452	417	423	420	419	402	449	4.644	-	4.644
San Marino	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-	0
Svajčiarsko	36	34	30	32	34	26	30	36	24	24	306	-	306
Svédsko	151	129	96	180	303	301	163	123	76	62	1.584	-	1.584
Turkménsko	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-	0
Vatikán	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-	0
SPOLU	2.388	1.075	903	1.437	1.285	1.284	1.551	839	735	1.213	12.710	-	12.710
SPOLU OSN	39.061	46.239	39.147	48.590	65.050	71.811	81.992	90.883	91.382	99.943	-	-	-
Podiel k celku v %	6,11	2,32	2,31	2,96	1,98	1,79	1,89	0,92	0,80	1,21	-	-	-

[Spracované podľa údajov zverejnených na webových stránkach Oddelenia OSN pre operácie na udržanie mieru: <http://www.un.org/Depts/dpko/list/list.pdf>, download 15.9.2010]

3. 3 Európska únia

Obdobné problémy ako v prípade organizácie kolektívnej bezpečnosti existovali a existujú aj v prípade členstva trvalo neutrálnych štátov v ES/EÚ, pričom je len prirodzené, že ich riešenia korešpondujú riešeniam vzniknutým v rámci OSN. Nóvum však predstavuje vytváranie a realizovanie spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky zahŕňajúcej postupné vytváranie spoločnej obrannej politiky EÚ s ambíciou vzniku špecifickej podoby obranného spoločenstva³⁸⁰ a z toho vyplývajúce otázky smerom k trvalej neutralite a faktickej neutralite niektorých členov. Vzhľadom na skutočnosť, že Lisabonská zmluva platí menej ako rok (od 1.9.2009), je vhodné pred skúmaním postavenia neutrality v podmienkach nového znenia základných dokumentov EÚ vychádzať zo skoršej úpravy vzťahu neutrality a EÚ, t. j. zo znenia Zmluvy z Nice.

Prvotnými oblasťami spolupráce štátov v rámci západoeurópskeho priestoru boli od roku 1951 ekonomika a hospodársky život, a to inštitucionalizované v troch európskych medzinárodných organizáciách: ESUO, EURATOM a EHS. Vzhľadom na záväzok členského štátu podieľať sa na spoločných hospodárskych sankciách prijímaných Radou EHS väčšinovým spôsobom, rozhodli sa všetky vtedajšie európske neutrálne štáty nepodieľať sa na tejto spolupráci. Ďalšou prekážkou bolo vtedajšie presvedčenie štátov o nezlučiteľnosti trvalej neutrality s colnou úniou z dôvodu „ohrozenia samotného základu neutrality, t. j. nezávislosti konania“³⁸¹. Preto 4.1.1960 vytvorili Rakúsko, Švédsko, Švajčiarsko (s územnou pôsobnosťou aj pre Lichtenštajnsko) spolu s Dánskom, Portugalskom, UK a Nórskom protiváhu EHS vo forme EZVO, ku ktorej sa

³⁸⁰ *Návrh Zmluvy, ktorou sa mení a dopĺňa Zmluva o Európskej únii a Zmluva o založení Európskeho spoločenstva*. Konferencia zástupcov vlád členských štátov, CIG 1/1/07 REV 1, Brusel 5.10.2007, s. 30. In.: <http://www.mzv.sk/App/WCM/main.nsf?Open>, download 31.10.2007

³⁸¹ WAITE, J. L.: *The Swedish Paradox: EEC and Neutrality*. In: *Journal of Common Market Studies*, Vol. 12, Issue 3, 1974, s. 319

asociačnou dohodou v roku 1961 pripojilo aj Fínsko.³⁸² Jediným neutrálnym štátom, ktorý sa nezapojil do ekonomickej spolupráce v rámci EZVO, bolo Írsko, a to z dôvodov ekonomických (právomoc EZVO a poľnohospodárstvo) a politických (tradičný antibritský postoj)³⁸³. Následne Írsko v roku 1961 podalo prihlášku za člena EHS a od 1.1.1973³⁸⁴ sa stalo prvým neutrálnym členom tohto zoskupenia. Ostatné neutrálne štáty sa snažili iba o získanie lepšieho prístupu k spoločnému trhu v rámci EHS/ES prostredníctvom uzatvárania osobitných medzinárodných zmlúv o zóne voľného obchodu (t. j. odstraňovanie technických bariér obchodu) a o participáciu na výskumných projektoch ES³⁸⁵. Dôkazom nezlučiteľnosti členstva neutrálneho štátu v ES bola účasť Írska na embargu uvalenom ES na Argentínu počas falklandskej krízy, čo zároveň preukazovalo, že Írsko interpretuje svoju koncepciu neutrality značne voľnejšie ako ostatné neutrálne štáty³⁸⁶. K zmene nazerania na členstvo v ES v dôsledku zmeny pohľadu na povinnosti neutrálnych štátov v ekonomickej oblasti došlo koncom 80-tych rokov 20. storočia. No len čo sa vyriešil jeden problém, objavil sa problém ďalší – zahraničná a bezpečnostná politika.

Positíva sektorovej kooperácie v rámci ESUO, EURATOM a EHS totiž odštartovali dva dôležité a doposiaľ neukončené procesy. Prvým je proces postupného prehĺbovania spolupráce medzi jednotlivými členskými štátmi a v duchu funkcionalistického (alebo neofunkcionalistického) prístupu jeho rozširovanie do ďalších oblastí. Rozsah kompetencií vyhradených pre medzinárodnú úroveň kooperácie celkom prirodzene speli k vyššej forme, a to k vytváraniu integračného charakteru spomenutých medzinárodných organizácií založených na princípe supranacionality. Druhým a nemenej významným je proces rozširovania počtu členov spomenutých organizácií.

³⁸² TICHÝ, L. – ARNOLD, R. – SVOBODA, P. – ZEMÁNEK, J. – KRÁL, R.: *Evropské právo*. Praha: C. H. BECK, 2006, 3. vydanie, s. 23

³⁸³ KOSSDORFF, F.: *Die Republik Irland – ein europäischer Kleinstaat und seine Aussenpolitischen Strategien als Mitglied der EU*. Wien: WUV, 2000, s. 263

³⁸⁴ ŠÍBL, D.: *Európske spoločenstvá. Otázniky a výkričníky*. Bratislava: Nakladateľstvo Pravda, 1982, s. 53

³⁸⁵ GRATZ, L.: *Österreich und Europa*. Verlag für Geschichte und Politik, Wien 1986, s. 10

³⁸⁶ LUIF, P.: *Neutrale in die EG? – Die westeuropäische Integration und die neutralen Staaten*. Wien: Braumüller, 1988, s. 212

Vstup nových desiatich kandidátskych štátov v máji 2004 a dvoch v roku 2007 predstavoval v poradí piatu a šiestu etapu rozširovania. V tejto súvislosti možno zároveň konštatovať, že pristupujúci členovia – v porovnaní s tými predošlými – vždy vstupujú do organizácie iného charakteru. Jej pôvodne temer rýdzo ekonomická podstata je v posledných rokoch dopĺňaná dôležitými otázkami vysokej politiky každého členského štátu týkajúcich sa bezpečnosti, obrany a zahraničnej politiky. K týmto aspektom európskej integrácie pristupujú obzvlášť citlivo a obozretne predovšetkým v štátoch, ktoré bolo možné do konca studenej vojny jednoznačne označovať ako neutrálne. Ide o Írsko, Rakúsko, Švédsko, Fínsko a Maltu.

Myšlienka hlbšej politickej spolupráce medzi európskymi štátmi v rámci formujúcich sa integračných celkov na Starom kontinente v oblasti bezpečnosti a obrany nevznikla v deväťdesiatych rokoch minulého storočia. Jej história bola pomerne bohatá, no nepríliš úspešná (projekt Európskeho obranného spoločenstva z roku 1950, de Gaullov plán politickej únie z roku 1960 či samotná ZEÚ). Podobne, ani v roku 1970 zvolená forma štvrtročných stretnutí ministrov zahraničných vecí členských krajín (vtedy ešte iba šiestich) pod názvom Európska politická spolupráca však nenaplnila očakávania do nej vkladané. Vtedajšie ambície Nemecka a Talianska rozšíriť agendu i o problematiku bezpečnosti totiž narazili na tvrdý odpor malých štátov (najmä Írsko a Dánsko, neskôr aj Grécko), a tak niet divu, že začiatky spolupráce v politickej oblasti mnohí vnímali ako „*kruh váhavých krokov s cieľom posilniť systém, ktorý pokračoval obdobím narastajúcej frustrácie z dosiahnutých skromných výsledkov a vyvrcholil v ďalšom neochotnom posilňovaní pravidiel a postupov.*“³⁸⁷ Obsahovú zmenu v tejto otázke nepriinesol ani Jednotný európsky akt z roku 1986, ktorý len zmluvne zakotvil dovtedy existujúci postup. K podstatnejšiemu posunu došlo až 1.11.1993 vstupom Zmluvy o Európskej únii (tzv. Maastrichtská zmluva) do platnosti. Touto zmluvou došlo k vytvoreniu trojpilierovej štruktúry EÚ – ES doplnené spoločnou zahraničnou a bezpečnostnou politikou (ďalej len „SZBP“) a policajnou a justičnou spoluprácou v trestných veciach. Následné zmluvy – Amsterdamská zmluva z roku 1997, platná od 1.5.1999, a Zmluva

³⁸⁷ FOSTER, A., WALLACE, W.: *Common Foreign and Security Policy: A New Policy or Just a New Name? Policy Making in the European Union*. Oxford: Oxford University Press, 1996, 3. vydanie, s. 414

z Nice, platná od 1.2.2003 – zachovávajú základnú štruktúru EÚ vo vzťahu k SZBP a modifikujú niektoré jej ustanovenia.

Podľa Zmluvy o EÚ v znení Zmluvy z Nice SZBP zahŕňala všetky oblasti zahraničnej a bezpečnostnej politiky a jej cieľom bolo chrániť spoločné hodnoty, základné záujmy, nezávislosť a celistvosť únie v súlade so zásadami Charty OSN, posilniť bezpečnosť únie vo všetkých smeroch, zachovať mier a posilniť medzinárodnú bezpečnosť, podporovať medzinárodnú spoluprácu a rozvíjať a upevňovať demokraciu a právny štát a rešpektovať ľudské práva a základné slobody. Navyše, svojim súhlasom s uvedenou zmluvou prevzali na seba všetky členské štáty záväzky z nej vyplývajúce, a teda, podľa jej ustanovení sa aj neutrálne štáty zaväzujú aktívne a bezpodmienečne podporovať zahraničnú a bezpečnostnú politiku únie v duchu lojálnosti a vzájomnej solidarity a zdržať sa akejkolvek činnosti, ktorá by mohla znížiť účinnosť jej pôsobenia ako súdržnej sily medzinárodných vzťahov (bývalý článok 11 ods. 2). Obsahovou náplňou SZBP boli všetky otázky týkajúce sa bezpečnosti EÚ. Podľa bývalého článku 17 ods. 1 Zmluvy o EÚ jej predmetom môže byť aj postupné vymedzovanie spoločnej obrannej politiky, ktorá by v prípade jednomyselného rozhodnutia Európskej rady mohla viesť k vytvoreniu spoločnej obrany. Vymedzovanie spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky mali štáty podľa potreby podporovať aj vzájomnou spoluprácou v oblasti vyzbrojovania. Ustanovenie o tom, že súčasťou otázok týkajúcich sa bezpečnosti EÚ boli aj humanitárne a záchranné úlohy, misie na udržanie mieru a úlohy bojových síl pri riešení krízových situácií, vrátane nastoľovania mieru, naberalo na dôležitosť najmä z toho dôvodu, že Zmluva z Nice zrušila drvivú väčšinu odkazov na Západoeurópsku úniu (ďalej len „ZEÚ“). Tým do istej miery naznačila, že agenda ZEÚ pravdepodobne bude prechádzať na samotnú EÚ. Nič na tom nemení ani eufemistické vyjadrenie „úlohy bojových síl“, ktoré nahradilo predošlé „bojové úlohy“. V literatúre írskeho pôvodu sa možno stretnúť aj s rigidnejším hodnotením Zmluvy z Nice. Podľa jedného autora táto zmluva „*po prvýkrát formálne potvrdila prevzatie zodpovednosti EÚ za vojenské spory medzi jej členskými štátmi a za prípadné vojenské akcie, ktoré by uskutočnili.*“³⁸⁸ Posledný krok, ktorý by bol potvrdením definitívneho

³⁸⁸ STOREY, A.: *The Treaty of Nice, NATO and a European Army: Implications for Ireland*. Dublin: Afri (Action from Ireland), 2002, prepracované a aktualizované vydanie, s. 11

splynutia ZEÚ s EÚ, však zatiaľ zostal neurobený – ustanovenie o kolektívnej obrane z ustanovenia článku V. Bruselskej zmluvy zakladajúcej ZEÚ nebolo doposiaľ včlenené do Zmluvy o EÚ (a to ani v znení Lisabonskej zmluvy).

Inštitucionálny systém SZBP do platnosti Lisabonskej zmluvy pozostával z dvoch skupín orgánov. Prvú tvorili orgány ES disponujúce kompetenciami nielen v oblasti druhého, ale aj v oblasti prvého a tretieho piliera. Šlo predovšetkým o Komisiu, Európsky parlament, generálneho tajomníka Rady EÚ a súčasne vysokého splnomocnenca pre SZBP, predsedníctvo únie a najmä o Európsku radu a Radu EÚ (pre porovnanie podľa Lisabonskej zmluvy: Európska rada, Rada EÚ, Európsky parlament, vysoký predstaviteľ Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku). Druhú skupinu reprezentovali vtedy nedávno vytvorené orgány v rámci SZBP preukazujúce postupné posilňovanie nastúpeného trendu prehlbovania bezpečnostnej a vojenskej (obrannej) agendy EÚ, ktoré začali svoju činnosť v júli 2001 súčasne s pozastavením výkonu vojenských funkcií orgánov ZEÚ. Ide predovšetkým o Politický a bezpečnostný výbor, Vojenský výbor EÚ, Vojenský personál EÚ vytvorené rozhodnutím Rady EÚ z 22.1.2001³⁸⁹ a EDA³⁹⁰. Politický a bezpečnostný výbor, ktorý pracoval „na úrovni veľvyslancov, resp. vyšších úradníkov členských štátov v Bruseli“³⁹¹, mal a stále má za úlohu monitorovať medzinárodnú situáciu v oblastiach SZBP, definovať a realizovať odpoveď EÚ na vzniknutú krízu a vykonávať politickú kontrolu a strategické usmerňovanie vojenských operácií na riešenie krízových situácií. Okrem týchto doposiaľ uvedených politických

³⁸⁹ Pozri *Council Decision of 22 January 2001 setting up the Political and Security Committee*. 2001/78/CFSP, Official Journal of the European Communities, s. L 27/1 - L 27/3, *Council Decision of 22 January 2001 setting up the Military Committee of the European Union*. 2001/79/CFSP, Official Journal of the European Communities, s. L 27/4 – L 27/6 a *Council Decision of 22 January 2001 on the establishment of the Military Staff of the European Union*. 2001/80/CFSP, Official Journal of the European Communities, s. L 27/7 - L 27/11

³⁹⁰ Pozri *Council Joint Action 2004/551/CFSP of 12 July 2004 on the establishment of the European Defence Agency*. Official Journal of the European Communities, s. L 2457/17 – L 245/28

³⁹¹ Kol. autorov: *Postavenie Slovenskej republiky v bezpečnostnej architektúre Európy*. Bratislava: Inštitút bezpečnostných a obranných štúdií Ministerstva obrany SR, 2004, s. 29

orgánov sa súčasťou inštitucionálnej štruktúry EÚ stali aj vojenské orgány. V prvom rade je potrebné uviesť Vojenský výbor EÚ ako stály vojenský orgán vykonávajúci vojenské velenie všetkých vojenských činností v rámci EÚ, ktorý má umožniť, aby EÚ prevzala svoju zodpovednosť v plnom rozsahu vo vzťahu k prevencii konfliktov a ku krízovému manažmentu. Vojenský výbor EÚ pozostáva z jednotlivých šéfov obrany členských štátov zastúpených ich vojenskými zástupcami. Jeho funkciou je vytvoriť fórum pre vojenské konzultácie a spoluprácu medzi členskými štátmi EÚ v oblasti predchádzania konfliktov a riešenia krízových situácií, ako aj byť zdrojom vojenských poradných rozhodnutí prijatých na princípe konsenzu. Okrem toho poskytuje Politickému a bezpečnostnému výboru vo vojenskej oblasti rady a odporúčania a monitoruje správny výkon vojenských operácií. Ďalšiu významnú inštitúciu predstavuje Vojenský personál EÚ tvoriaci súčasť Generálneho sekretariátu Rady EÚ. Ide o vyslaných vojenských expertov členských štátov, ktorých hlavnou úlohou je vykonávať tri operatívne funkcie - včasné varovanie, hodnotenie krízových situácií a strategické plánovanie vo sfére tzv. petersbergských operácií. K jeho činnostiam patrí predovšetkým vojenské poradenstvo, monitoring všetkých vojenských aspektov realizovaných operácií, zabezpečovanie kompatibility postupov s národnými centrálnymi i ústrediami iných medzinárodných organizácií (NATO) a programovanie a hodnotenie operačných postupov v rámci krízového manažmentu EÚ. K cieľom poslednej uvedenej inštitúcie, EDA, patrí rozvoj obranných kapacít, podpora výskumu a technológií v oblasti obrany a podpora spolupráce v zbrojení.

Na uskutočnenie cieľov v rámci SZBP boli v Zmluve o EÚ do platnosti Lisabonskej zmluvy definované početné nástroje na jej realizáciu. Šlo o definovanie zásad a všeobecných smerov SZBP, rozhodnutia o spoločnej stratégii, rozhodnutia o spoločných akciách, prijímanie spoločných stanovísk a posilňovanie systematickej spolupráce medzi členskými štátmi pri realizácii SZBP.³⁹² Doteraz najčastejšie aplikovaným inštitútom v oblasti vonkajších vzťahov sú sankcie EÚ,³⁹³ ktoré podľa druhu možno rozdeliť na politické sankcie (odloženie či zrušenie oficiálnych

³⁹² KARAS, V. - KRÁLIK, A.: *Európske právo*. IURA EDITION, Bratislava - Trnava 2004, s. 402 - 404

³⁹³ Prehľad aktuálnych sankcií EÚ k 23.9.2010 je dostupný na http://ec.europa.eu/external_relations/cfsp/sanctions/measures.htm.

návštev, vízové obmedzenia), diplomatické sankcie (prerušenie diplomatických stykov), obchodné sankcie (obmedzenia dovozu či vývozu), finančné sankcie (zákaz disponovanie finančnými prostriedkami na účtoch, obmedzenia slobodného pohybu kapitálu), iné obmedzujúce opatrenia (napríklad v oblasti kultúry, dopravy, vedy, športu) a embargá na vývoz zbraní a vojenských technológií. Podľa subjektu rozhodujúceho o sankciách možno rozlíšiť sankcie a obmedzujúce opatrenia EÚ implementujúce sankcie prijaté BR OSN, autonómne rozhodnutia ES/EÚ buď prijímané v rámci komunitárneho práva ako nariadenia Rady EÚ podľa Zmluvy o založení ES (tieto právne akty sú bezprostredne použiteľné a majú priamy účinok v jednotlivých členských štátoch a na ich vykonanie nie je potrebné prijatie vnútroštátneho právneho aktu), alebo podliehajúce rozhodovaniu členských štátov EÚ v rámci SZBP podľa Zmluvy o založení EÚ vo forme spoločných stanovísk schvaľovaných jednohlasne. Okrem uvedených sankcií môžu členovia ES prijímať autonómne rozhodnutia v rámci svojej výlučnej právomoci (napríklad embargo na vývoz zbraní).

Najvýznamnejšími prostriedkami SZBP boli však spoločné stratégie, spoločné pozície a jednotné akcie (po dni platnosti Lisabonskej zmluvy už iba všeobecné usmernenia a rozhodnutia k medzinárodným situáciám vyžadujúcim operačnú činnosť Únie). V minulosti spoločné stratégie schvaľované Európskou radou vymedzovali základné spoločné záujmy členských štátov v konkrétnych oblastiach. V decembri 2003 prijatá Európska bezpečnostná stratégia pod názvom Bezpečná Európa v lepšom svete po prvýkrát explicitne vyjadruje prístup EÚ k všeobecným problémom bezpečnosti, ktorú členské štáty pokladajú za „*prvú podmienku pre rozvoj*“³⁹⁴. Tento základný dokument nie je obširny. Na ani nie 14 stranách pomerne komplexne zachytáva svetovú bezpečnostnú situáciu a výstižne definuje spôsob, ktorý môže prispieť k vyššej bezpečnosti (nielen) európskych štátov a k tomu, aby sa EÚ stala dôveryhodnejším a efektívnejším medzinárodnopolitickým aktérom. Ústrednou myšlienkou je sústredenie sa na nevojenské bezpečnostné hrozby a ich preventívne odstraňovanie aktívnejšou, akcieschopnejšou a koherentnejšou politikou založenou na užšej vzájomnej spolupráci a spolupráci s nečlenskými štátmi.

³⁹⁴ *A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy*. Brussels, 12 December 2003, s. 13. In.: <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>, download 19. 07. 2004

Jej prejavom má byť „rozvíjanie strategickej kultúry podporujúcej včasnú, rýchlu a v prípade potreby masívnu intervenciu“³⁹⁵, pričom pri vynakladaní viac ako 160 miliárd EUR na obranu, má byť EÚ schopná realizovať niekoľko operácií súčasne.

Popri sankciách boli ďalším hmatateľným nástrojom SZBP operácie v rámci formujúcej sa Európskej bezpečnostnej a obrannej politiky (dnes Spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky), ktoré boli prijímané vo forme spoločných akcií. Cieľom Európskej bezpečnostnej a obrannej politiky (ďalej len „EBOP“, neskôr Spoločná európska bezpečnostná a obranná politika /SEBOP/) malo byť dosiahnutie schopnosti samostatne konať založenej na dôveryhodnej vojenskej sile a pripravenosti použiť ju v prípade nevyhnutnosti odpovede na medzinárodné krízy bez toho, aby dochádzalo k duplicite činností s NATO. Od 1.1.2003 začala EÚ realizovať samostatné civilné a vojenské operácie, pričom k 15.9.2010 ich už bolo dvadsaťštyri.

Základným rozhodovacím mechanizmom pre oblasť SZBP fungujúcej stále na medzivládnom základe zostáva aj po 1.9.2009 princíp jednomyselnosti. Keďže jeho použiteľnosť je obmedzená na relatívne malý okruh otázok spoločného záujmu všetkých členských štátov v tejto citlivej sfére, pre väčšiu akcieschopnosť bola zavedená aj možnosť uplatnenia tzv. zásady konštruktívneho zdržania sa, podľa ktorej nevyužitie hlasovacieho práva prítomnými alebo zastúpenými členmi na základe formálneho vyhlásenia nie je prekážkou pre prijatie rozhodnutia. Tento inštitút býva využívaný, ak niektorý štát nie je zásadne proti prijatiu nejakého rozhodnutia, ale na druhej strane si ho ani neželá podporovať. V dôsledku takéhoto postoja daný štát nemá povinnosť uplatňovať prijaté rozhodnutie, avšak musí akceptovať jeho záväznosť pre EÚ ako celok a naviac nesmie konať nič, čo by mohlo byť v rozpore s postupom EÚ podľa takéhoto rozhodnutia. Zároveň nie je daný štát povinný prispievať na financovanie výdavkov vyplývajúcich z operácií, ktoré majú vojenské alebo obranné dôsledky. Ak by však súčet hlasov štátov, ktoré sa zdržali hlasovania, predstavoval viac ako jednu tretinu všetkých „vážených“ hlasov, rozhodnutie nebude prijaté.

³⁹⁵ *A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy*. Brussels, 12 December 2003, s. 11. In.: <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>, download 19. 07. 2004

V taxatívne uvedených prípadoch možno pri rozhodovaní využiť aj kvalifikovanú väčšinu hlasov členov Rady EÚ vážených v súlade s ustanoveniami Zmluvy o založení ES, resp. Zmluvy o fungovaní EÚ (Tabuľka č. 8). Od 1.11.2004 platí princíp trojitej väčšiny, teda kumulatívneho dosiahnutia väčšiny hlasov (minimálne 232 hlasov z 321, podľa Lisabonskej zmluvy 255 hlasov z 345), väčšiny členských štátov (podmienka dvojtretinovej väčšiny - pri 27 členoch EÚ aspoň 18 štátov) a väčšiny obyvateľstva EÚ (stanovená požiadavka minimálne 62% všetkých obyvateľov EÚ). Obligatórnymi podmienkami prijatia rozhodnutia zostáva väčšina hlasov a väčšina štátov. Posledná podmienka má fakultatívny charakter, prihliada sa na ňu len vtedy, ak o to požiadajú niektorí z členov EÚ.

Okrem týchto kritérií na dosahovanie dostatočnej úrovne legitimity rozhodnutí EÚ jestvuje aj v prípadoch rozhodovania kvalifikovanou väčšinou mechanizmus na osobitnú ochranu národných záujmov členských krajín – tzv. princíp záchranej brzdy. Spočíva v tom, že ak niektorý štát vyhlási, že z určitých dôležitých dôvodov národného záujmu, ktoré uvedie, zamýšľa namietiť proti prijatiu rozhodnutia, ktoré sa má prijať kvalifikovanou väčšinou, hlasovanie sa neuskutoční. V takejto veci môže potom rozhodnúť iba Európska rada, a to jednomyselne. Tento spôsob hlasovania kvalifikovanou väčšinou nemožno za žiadnych okolností aplikovať na rozhodnutia s vojenským alebo obranným dopadom. Z uvedenej tabuľky je zrejmé, že neutrálne štáty ani všetky spolu nedisponujú počtom hlasov spôsobilým zabrániť prijatiu nejakého rozhodnutia. A tak možno očakávať, že „*neutralita bude v EÚ tolerovaná maximálne dovtedy, kým niektorý z neutrálnych štátov nezabráni prijatiu nejakého rozhodnutia. Dlhodobé akceptovanie avšak očakávať nemožno.*“³⁹⁶ Pretože ako podotýka H. Ojanen, na jednej strane môže predstavovať EÚ hrozbu pre politiku svojich neutrálnych a/alebo nezúčastnených štátov a na strane druhej môžu tieto štáty predstavovať hrozbu pre politiku EÚ?³⁹⁷ Príkladom problémovej otázky môže byť odmietanie podpory výraznejšej reakcie na terorizmus vojenskými

³⁹⁶ FRIK, S.: *Ist die schweizerische Sicherheitspolitik europafähig?: Die Neutralität im Lichte der Entwicklungen der ESVP*. Zürich: Verlag Rüegger, 2002, s. 213

³⁹⁷ OJANEN, H. (ed.): *Neutrality and non-alignment in Europe today. FIIA Report 6/2003*. Helsinki: The Finnish Institute of International Affairs, 2003, s. 7

prostriedkami³⁹⁸. Výrazom tejto tendencie oslabovania neutrality v rámci EÚ je upúšťanie jednotlivých neutrálnych štátov od zdôrazňovania vlastnej neutrality a označovanie vlastnej bezpečnostnej politiky inými pojmami ako neutralita. V literatúre sa možno stretnúť s mnohými termínmi predstavujúcimi variácie na nezúčastnenosť alebo nealiančnosť. Príkladný výpočet vo vzťahu k Fínsku a Švédsku uvádza J. Eliasson³⁹⁹, a to „neutrálny“, „vojensky nezúčastnený“, „post-neutrálny“, „vojensky nealiančný“ alebo „bezaliančný“.

³⁹⁸ Napr. ŠKVRNDA, F.: *Terorizmus. Najvýznamnejšia nevojenská bezpečnostná hrozby súčasnosti*. Trenčín: DIGITAL GRAPHIC, 2003, s. 140

³⁹⁹ ELIASSON, J.: *Traditions, Identity and Security: the Legacy of Neutrality in Finnish and Swedish Security Policies in Light of European Integration*. In: *European Integration online Papers (EIoP)*, Vol. 8, 2004, N° 6, s. 19, dostupné na <http://eiop.or.at/eiop/texte/2004-006a.htm>, download 27.9.2007

Tabuľka č. 8

Váha hlasov členských štátov EÚ podľa znenia jednotlivých zmlúv

	Váha hlasov členských štátov podľa									
	Zmluvy z					Aktu o podmienkach prístúpenia nových členských štátov v roku				
	Maastrichtu	Amsterdamu	Nice	Lisabonu		od 1.5.2004 do 31.10.2004	od 1.11.2004 do 31.12.2006	2007		
RAKÚSKO	4	4	10	10		4	10	10		10
FÍNSKO	3	3	7	7		3	7	7		7
ÍRSKO	3	3	7	7		3	7	7		7
ŠVÉDSKO	4	4	10	10		4	10	10		10
MALTA	-	-	-	3		2	3	3		3
„NEUTRÁLI“ SPOLU	14	14	34	37		16	37	37		37
OSTATNÍ ČLENOVIA	73	73	203	308		108	284	308		308
ČLENOVIA SPOLU	87	87	237	345		124	321	345		345
BLOKOVACIA MENSINA	26	26	69	91		37	90	91		91
% PODIEL HLASOV NEUTRÁLOV	16,1 %	16,1 %	14,3 %	10,7 %		12,9 %	11,5 %	10,7 %		10,7 %

Neutralita nielen vo svojom striktnom vojenskom, ale aj v najširšom politickom význame potrebuje pre vlastnú (dôveryhodnú, zmyslupnú) existenciu najmenej tri mocenské centrá. Štát je neutrálnym iba vtedy, ak okrem neho jestvujú minimálne ďalšie dva póly, medzi ktorými musí navyiac panovať viac alebo menej intenzívna, otvorená alebo skrytá rivalita, pričom neutrálny štát sa neprikláňa ani na jednu zo strán. Ak však namiesto ďalších dvoch pólov existuje iba jeden, neutralita prestáva byť neutralitou a stáva sa z nej protipól. Nevyhnutnou podmienkou neutrality zostáva samostatnosť a nezávislosť rozhodovania a konania konkrétneho neutrálného štátu, čo je v priamom rozpore so základnou myšlienkou ES/EÚ - s ideou spoločného a jednotného postupu odzrkadľujúceho sa jednak priamo v samotnej terminológii tejto oblasti (SZBP, SEBOP či súčasná Spoločná bezpečnostná a obranná politika), ako aj v mechanizme prijímania určitých rozhodnutí. Zakotvenie väčšinového spôsobu rozhodovania o ekonomických sankciách vytvára podmienky pre postupnú derogáciu neutrálného postavenia piatich súčasných neutrálnych členov EÚ, a to aj pri ich vyslovenom nesúhlase s určitým rozhodnutím v prípade konfliktu medzi dvoma stranami.

Proces európskej integrácie priniesol okrem spoločných sankcií aj ďalšie reštrikcie v interpretácii neutrality. Ako ukazuje doterajšia prax štátov, účasť na vojenských operáciách EÚ zahŕňajúcich okrem humanitárnych úloh aj misie na udržanie mieru a misie na nastoľovanie mieru, nie je považovaná za porušenie neutrality. Dôkazom toho je nielen spolupodieľanie sa neutrálnych štátov na týchto akciách EÚ, ale i ústavnoprávny vývoj v Rakúsku. Novým ústavným článkom 23f bolo Rakúsku umožnené participovať na uskutočňovaní tzv. petersbergských úloh bez toho, aby zároveň došlo k zmene znenia spolkového ústavného zákona o neutralite Rakúska z roku 1955. Z tohto faktu možno vyvodiť niekoľko dôsledkov. Po prvé, realizácia tzv. SEBOP operácií alebo operácií EÚ bez novelizácie rakúskej ústavy nebola možná a pravdepodobne by bola predstavovala porušenie neutrality. Po druhé, dochádza k pomerne voľnému definovaniu rozsahu povinností, resp. obmedzení neutrálného štátu pri výkone zahranično-bezpečnostnej politiky, a to smerom k ich podstatnej redukcii. Nastúpený vývoj v oblasti SZBP spôsobil to, že kedysi pomerne široko ponímaná rakúska neutralita sa doslova „scvrkla“ už iba na nezapojenie sa do vojny, nevstúpenie do žiadneho vojenského spolku a nepripustenie zriadenia vojenských základní cudzích štátov na vlastnom území (pojem tzv.

zvyškovvej neutrality alebo jadra neutrality⁴⁰⁰ či tzv. doktrína avokáda⁴⁰¹). Avšak objavujú sa aj názory⁴⁰², podľa ktorých je predstaviteľné ďalšie oklieštenie neutrality - privolenie Rakúska k európskej obrane totiž podľa nich neporušuje zákaz vstupu do vojenského spolku a zriadenie vojenských základní EÚ na rakúskom území by malo byť rovnako dovolené, keďže by nešlo o základne cudzích štátov, ale o základne politicko-bezpečnostnej organizácie, ktorej je Rakúsko plnoprávnym členom. A po tretie, spôsob, akým dochádza k zmene rakúskej trvalej neutrality sa prejavuje primárne vo vnútroštátnom práve a až následne v medzinárodnom práve, teda podobne, ako tomu bolo pri jej vzniku, no s podstatnou odlišnosťou, ktorou je absencia notifikácií ostatným štátom. To môže mať výraznejší dopad pri hľadaní definitívnej odpovede na dilemu vhodnej a akceptovateľnej formy prípadného zrušenia rakúskej neutrality.

Iným smerom sa uberá vzťah neutrality a SZBP v prípade nového neutrálneho člena Malty a jedného bývalého nezúčastneného člena Cypru, ktorý bol dokonca zakladajúcim štátom NAM. Oba štáty vnímajú tento vzťah v praktickej rovine reálnejšie a ich bezprostrednou reakciou na vstup do EÚ bolo vzdanie sa členstva v NAM. Ako uvádza cyperská vláda vo svojom vyhlásení k rozhodnutiu o vystúpení z NAM, na nezlúčiteľnosť súbežného členstva v oboch inštitúciách poukazovali tak EÚ, ako aj NAM.⁴⁰³ Na druhej strane sa Malta pripojila k tradičnému stanovisku štyroch dovtedajších neutrálnych štátov EÚ, známemu ako „írska klauzula“, podľa ktorého SZBP nemá vplyv na osobitný charakter bezpečnostnej a obrannej politiky niektorých členských štátov. Maltským špecifikom je iba forma - osobitné vyhlásenie tvoriace jednu z príloh zmluvy o pristúpení nových členských

⁴⁰⁰ PELINKA, A. – ROSENBERGER, S.: *Österreichische Politik: Grundlagen – Strukturen – Trends*. Wien: WUV, 2000, s. 234

⁴⁰¹ HAFNER, G.: *Österreich und die GASP*. In: FISCHER, P. – KÖCK, H. F. – KAROLLUS, M. M.: *Europarecht: Recht der EU/EG, des Europarates und der wichtigsten anderen europäischen Organisationen*. Wien: Linde, 2002, s. 1034

⁴⁰² PAHR, W. – CEDE, F.: *Völkerrechtler: Neutralität kann auch in der WEU bestehen bleiben*. In.: Die Presse, 27. júl 1996, s. 4

⁴⁰³ *Cyprus to withdraw from NAM and AOSIS*. Ministry of the Interior, Press and Information Office, 21/05/2004. In.: <http://www.moi.gov.cy/moi/pio/pio.nsf/All/6A6E1E272FAD3C83C2256E9B002DD201?OpenDocument&highlight=NAM,Malta>, download 30. 8. 2004

štátov k EÚ deklarujúce, že účasťou na SZBP nie je dotknutá maltská neutralita⁴⁰⁴. Špecifiká prístupov piatich neutrálnych štátov k SZBP a vybraných názorov verejnosti zachytáva Tabuľka č. 9.

Zmluva o založení EÚ okrem medzivládneho charakteru spolupráce v oblasti SZBP umožňujúceho *ad hoc* spôsobom rešpektovať politické imperatívy plynúce z neutrality obsahuje ucelenú úpravu postupu, ktorým by bolo možné vierohodnejšou cestou garantovať vyšší stupeň kompatibility SZBP a neutrality. Ide o využitie práva na uplatnenie zásady konštruktívneho zdržania sa prostredníctvom formálneho vyhlásenia neutrálneho štátu k SZBP. Naozaj paradoxne pôsobí skutočnosť, že alternatívu neparticipácie v plnej miere na realizácii SZBP nevyužil ani jeden z neutrálnych štátov, ale naopak prekvapujúco členský štát NATO - Dánsko. Síce dôvody pre jeho rozhodnutie vôbec nesúvisia s neutralitou (snaha zabrániť duplicitu s NATO, obava z budúceho vzniku spoločnej európskej obrany, vyšší vplyv občanov Dánska na formovanie zahraničnej politiky prostredníctvom referendum), no sú jasným dôkazom možnosti dlhodobiejšieho samovyhlásenia sa určitého štátu z časti aktivít SZBP. Dánsko prejavilo vôľu nestáť sa členom ZEÚ a nepodieľať sa na vytváraní a realizovaní rozhodnutí orgánov EÚ s obrannými dôsledkami. Z toho dôvodu Dánsko neparticipovalo na vojenských operáciách EÚ CONCORDIA či ARTEMIS, avšak na civilných akciách EUPM či PROXIMA sa podieľalo. Ostatné členské štáty toto stanovisko akceptovali⁴⁰⁵ s tým, že Dánsko sa zaviazalo, že nebude brániť ostatným členom v rozvíjaní užšej spolupráce v tejto oblasti. V prílohe č. 2 tej istej deklarácie vzala Európska rada taktiež na vedomie, že Dánsko sa vzdáva svojho práva zastávať predsednícky post v každom prípade, ktorý predpokladá bezpečnostné alebo vojenské dopady. Takáto pozícia býva charakterizovaná ako „faktické členstvo EÚ druhej

⁴⁰⁴ *Vyhlasenie Maltskej republiky o neutralite.* In.: http://www.foreign.gov.sk/files/dta_doc_sk/48Declaration%20-%20Vyh1%20sk3.doc, download 4.4.2004

⁴⁰⁵ Pozri *Decision of the Heads of State and Government, meeting within the European Council, concerning certain problems raised by Denmark on the Treaty on European Union.* Annex 1, Section C Defence Policy, Conclusions of the Presidency - Edinburgh, 12.12.1992, s. 58. In.: http://www.europarl.eu.int/summits/edinburgh/b1_en.pdf, download 23.8.2004

*kategórie*⁴⁰⁶ a nepredvída sa jej dlhodobá udržateľnosť. Na druhej strane možno konštatovať, že hoci sa Dánsko na vojenských akciách nezúčastňuje priamo, aj tak na nich svojim spôsobom participuje, ale v porovnaní s ostatnými členmi s tým rozdielom, že ich nefinancuje. Každá operácia sa totiž uskutočňuje pod hlavičkou EÚ, ktorej plnoprávnym členom je aj Dánsko, a teda do istej miery ide o nepriamu angažovanosť. Navyiac, pre iné štáty sveta môže byť pomerne zložité precízne vnímať jednak rozdiely medzi vojenskými a policajnými akciami, ako aj neustále sledovať, ktorý štát sa na ktorej z operácií EÚ nezúčastňuje. Uvedená možnosť vylúčenia sa zo SZBP bola zvažovaná predovšetkým v Írsku. Nebola však využitá, a to z nasledovných dôvodov:

- a) strata možnosti ovplyvňovať smerovanie vývoja bezpečnostnej a obrannej politiky EÚ,
- b) strata práva vetovať vojenské operácie, s ktorými by Írsko nesúhlasilo [*– v tejto súvislosti a znovu paradoxne, pre hodnovernejšie uskutočňovanie neutrality sa ukazuje vhodnejšou plná účasť na SZBP s odvahou neutrálneho štátu neumožniť (t. j. vetovať) „celounijnú“ vojenskú operáciu, ktorá je v rozpore s jeho neutralitou, ako vyčlenenie sa z nej a istým spôsobom zmiernenie sa s nepriamou participáciou – pozn. autora*],
- c) zníženie príspevku Írska k medzinárodnému udržiavaniu mieru,
- d) znemožnenie podieľať sa na misiách EÚ na udržanie mieru s mandátom OSN.⁴⁰⁷

⁴⁰⁶ KHOL, R. a kol.: *Evropská bezpečnostná a obranná politika. Národní perspektivy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2002, s. 120

⁴⁰⁷ Pozri *The Nice Treaty - explaining the issues. Irish Neutrality and European Security*. Dublin: Institute of European Affairs, 2002, časť 8, s. 4. In.: <http://www.iiea.com/files/nice/nice8.pdf>, download 23.8.2004

Tabuľka č. 9
Pozície jednotlivých neutrálnych štátov k SZBP EÚ

	Írsko	Rakúsko	Fínsko	Švédsko	Malta
Vlastné oficiálne označovanie zahraničnej politiky	vojenská neutralita	neutralita	vojenská nezúčastnenosť	vojenská nezáúčastnenosť	neutralita
Vnútropolitické návrhy na zrušenie terajšieho statusu	áno (Fine Gael)	áno (ÖVP, FPÖ)	nie	áno (Liberalná strana, Umiernená zjednotená strana)	áno (Labour Party)
Postoj k členstvu v NATO	nie	možno ano	teraz nie	áno (Liberalná strana, Umiernená zjednotená strana)	nie
Postoj k irvalej štruktúrovanej spolupráci v oblasti obrannej politiky	proti	za	proti	proti	proti
Postoj k spoločnej európskej obrane	nie	áno	nie	nie	nie
Podpora verejnosti *	SZBP (priemer EÚ: 72%)	69%	62%	50%	60%
	EBOP (priemer EÚ: 77%)	61%	65%	59%	62%
	spoločný minister zahraničných vecí (69%)	65%	61%	52%	68%

[* Údaje prevzaté z Eurobarometer 67. *Public Opinion in the European Union. Fieldwork: April – May 2007, Publication: November 2007.* In.: http://www.ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb67/eb67_en.pdf, download 7.3.2008]

Pozícia Írska je okrem klauzuly v zakladajúcom akte EÚ osobitne vyjadrená v Národnej deklarácii Írska potvrdenej na summite v Seville v roku 2002.⁴⁰⁸ V nej Írsko vyhlásilo, že nie je viazané žiadnym záväzkom vzájomnej obrany a nepodieľa sa nijakým spôsobom na plánovaní vzniku európskej armády. Na vysielanie kontingentov vlastných ozbrojených síl do zahraničia v rámci EBOP operácií zároveň Írsko stanovilo podmienku tzv. trojitej zámky: schválenie operácie OSN, súhlas írskej vlády a súhlas írskeho parlamentu podľa pravidiel vnútroštátneho práva. Striktné dodržiavanie týchto pravidiel Írsko preukázalo pri vojenskej operácii CONCORDIA, na ktorej sa nezúčastnilo z dôvodu chýbajúceho mandátu OSN.

Podľa znenia relevantných ustanovení o SZBP nejestvovali a nejestvujú *stricti iuris* rozpory medzi záväzkami vyplývajúcimi zo Zmluvy o EÚ a povinnosťami neutrálneho štátu podľa medzinárodného práva verejného. K realizácii dôležitých rozhodnutí v rámci SZBP zatiaľ nemôže dôjsť proti vôli neutrálneho štátu a takisto akákoľvek zmena v úprave postupu v tejto oblasti môže byť uskutočnená iba so súhlasom neutrálnych štátov. Problematickejšia je politická rovina zlučiteľnosti neutrality a SZBP smerujúcej k vytvoreniu spoločnej obrany EÚ, čo pramení z toho, že tento inštitút nie je výlučne medzinárodnoprávnej povahy a nemá v medzinárodnom práve jasné vymedzenie.

Hornou hranicou integrácie v oblasti zahraničnej politiky zatiaľ naďalej zostáva spoločná obrana členských štátov. Bezpodmienečným prevzatím takéhoto záväzku by došlo k podstatnej premene charakteru EÚ smerom k vzniku organizácie kolektívnej obrany, čo zatiaľ stále zostáva prísne nezlučiteľné so statusom neutrality. Z toho dôvodu je takýto scenár vývoja EÚ v blízkej budúcnosti málo pravdepodobný, čo sa odzrkadilo aj v neschválenej Zmluve o Ústave pre Európu⁴⁰⁹ a vo schválenej Lisabonskej zmluve. Zároveň nie je tento scenár úplne nereálny, pretože článok I-41 ods. 7 (síce neratifikovanej) Zmluvy o Ústave pre Európu ustanovoval povinnosť

⁴⁰⁸ Pozri *Presidency Conclusions*. Seville European Council 21 and 22 June 2002, 13463/02, s. 27 - 28. In.: <http://www.ecre.org/seville/sevconc.pdf>, download 31.5.2004

⁴⁰⁹ *Zmluva o Ústave pre Európu*. Konferencia zástupcov vlád členských štátov, Brusel, 6.8.2004, CIG 87/04. In.: <http://ue.eu.int/igcpdf/sk/04/cg00/cg00087.sk04.pdf>, download 30. 8. 2004

členských štátov poskytnúť inému členovi – obeti ozbrojenej agresie na vlastnom území – pomoc a podporu všetkými dostupnými prostriedkami v súlade s Článkom 51 Charty OSN. Znenie oboch zmlúv z tejto povinnosti vylučuje štáty s osobitnou povahou bezpečnostnej a obrannej politiky a akoby definitívne kategorizuje členov do dvoch skupín, čo v konečnom dôsledku môže oslabiť integračný proces. Teda podľa Lisabonskej zmluvy existuje medzi všetkými členmi EÚ okrem tých štátov, ktorých osobitná povaha bezpečnostnej a obrannej politiky to neumožňuje (rozumej neutrálne štáty), záväzok kolektívnej obrany, pričom možno konštatovať, že prípadný útok na niektorého člena EÚ a následné reakcie ostatných štátov jednoznačne preukáza, aký postoj k neutralite majú v súčasnosti ešte za neutrálne štáty považovaní niektorí členovia EÚ. Intenzívnejší postup k spoločnej obrane takisto v súčasnosti neumožňujú ani vnútroštátne predpisy niektorých členských štátov. Írska ústava ustanovuje, že Írsko neprijme rozhodnutie schválené Európskou radou, ktoré by zakladalo spoločnú obranu podľa článku 42 (bývalého článku 17) Zmluvy o EÚ aj pre Írsko.⁴¹⁰ Spolkový ústavný zákon Rakúskej republiky vyžaduje pre rozhodnutia Európskej rady o spoločnej obrane alebo o včlenení ZEÚ do EÚ súhlas oboch komôr parlamentu vyslovený kvalifikovanou väčšinou ako pri ústavných zmenách.⁴¹¹

Lisabonská zmluva nepriniesla z hľadiska medzinárodnoprávnej úpravy inštitútu neutrality do primárneho práva EÚ žiadne zásadné zmeny. Inak je to predovšetkým v politických a psychologických dopadoch inštitucionálnych zmien v oblasti SZBP, v rámci ktorej sa právomoc EÚ vzťahuje na všetky oblasti zahraničnej politiky a všetky otázky týkajúce sa bezpečnosti EÚ vrátane spoločnej obrannej politiky. SZBP vymedzuje a vykonáva Európska rada a Rada a uskutočňuje ju vysoký predstaviteľ Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku (spolu s členskými štátmi), a to na základe zásady rozvoja vzájomnej politickej solidarity medzi členskými štátmi, identifikovaní otázok všeobecného záujmu a dosahovaní stále

⁴¹⁰ Pozri čl. 29 ods. 4 pododsek 9 Ústavy Írska. In.: http://www.taoiseach.gov.ie/attached_files/Pdf%20files/Constitution%20of%20IrelandNov2004.pdf, download 23.9.2010

⁴¹¹ Pozri čl. 23f. ods. 1 Spolkového ústavného zákona Rakúskej republiky. In.: <http://www.ibiblio.org/ais/b-vg.htm>, download 9.3.2008

vyššieho stupňa zblíženia činností členských štátov. Členovia EÚ sú povinní aktívne a bezpodmienečne podporovať SZBP v duchu lojálnosti a vzájomnej solidarity, rešpektovať činnosť EÚ v tejto oblasti, spolupracovať na zvyšovaní a rozvoji svojej vzájomnej politickej solidarity a zdržať sa akéhokoľvek konania, ktoré je v rozpore so záujmami EÚ alebo ktoré by mohlo znížiť účinnosť jej pôsobenia ako súdržnej sily v medzinárodných vzťahoch. Majú taktiež koordinovať svoj postup v medzinárodných organizáciách a na medzinárodných konferenciách a na týchto fórach konať podľa pozícií EÚ. Rozhodnutia v oblasti SZBP možno prijímať nielen jednomyseľne, ale aj kvalifikovanou väčšinou, avšak okrem tých, ktoré majú vojenský alebo obranný dosah. V neposlednom rade je významnou skutočnosť, že došlo k vytvoreniu Európskej služby pre vonkajšiu činnosť, ktorá má napomáhať realizovať SZBP a predstavuje spoločnú diplomatickú službu všetkých členov EÚ.

Každý členský štát EÚ, a teda aj neutrálny, má zatiaľ naďalej k dispozícii v oblasti SZBP právo veta, ktorým môže napríklad docieľiť aj to, že konkrétna situácia nebude považovaná za problém spoločného záujmu. Otázkou je, či aspoň jeden z nich je alebo bude schopný a pripravený uplatniť tento inštitút proti vôli očakávateľnej väčšiny iných členských štátov. Doteraz tak neučinil ani jeden z nich. Buď preto, že neutralita podľa neutrálnych štátov ozaj nie je prekážkou pri naplňovaní cieľov SZBP, alebo preto, že neutrálne štáty už len hľadajú vhodný spôsob, ako ju definitívne opustiť. Zdá sa, že reálnejším je druhý scenár. Jednoznačne a opakovane svoje stanovisko uvádza napríklad Fínsko, a to, že „*od vstupu do EÚ Fínsko samo seba nepovažuje za neutrálnu krajinu*“, a že „*v únii so spoločnou zahraničnou a bezpečnostnou politikou nie sú žiadni neutráli; vojensky nezúčastnené štáty áno, ale nie neutrálne*“⁴¹². Niekedy dokonca možno zachytiť aj vyjadrenia, že Fínsko už „*nie je ani neutrálne a ani nezúčastnené*“, ako to vyhlásil napríklad fínsky premiér M. Vanhanen⁴¹³ po

⁴¹² TORSTILA, P.: *EU and NATO*. Atlantic Council of Finland Seminar on "NATO Tomorrow", Helsinki, 31 March 2000. In: <http://formin.finland.fi/public/?contentid=51284&contentlan=2&culture=en> -US, download 7.3.2008

⁴¹³ *Prime Minister Matti Vanhanen's Review of Foreign and Security Policy*. Press Releases, 4/23/2004 In:

teroristickom útoku v Madride v roku 2004. Ešte výraznejšie prejavy možno identifikovať v Rakúsku, kde približne od roku 2000 zaznievajú na vnútro politickej scéne čoraz častejšie hlasy za zrušenie neutrality a vstup do NATO, pričom sám rakúsky kancelár W. Schüssel označil neutralitu za starú šablónu⁴¹⁴.

<http://formin.finland.fi/public/?contentid=61502&contentlan=2&culture=en-US>,
download 7.3.2008

⁴¹⁴ Pozri napr. ČIKELOVÁ, D.: *Neutralita je stará šablóna. Rakúsko sa podľa kancelára Wolfganga Schüssela izoluje*. In: Pravda, roč. XI., č. 256, 7.11.2001, s. 8

4 ŠPECIFICKÉ ASPEKTY NEUTRALITY

Z faktov uvedených v predchádzajúcich kapitolách je zrejmé, že neutralita predstavuje osobitú formu prístupu štátu k otázkam medzinárodnej politiky, ktorá môže mať dve základné podoby, a to dočasnú a trvalú. Obe sú podmienené čiastočne objektívnymi a čiastočne subjektívnymi faktormi. K najdôležitejším objektívnym faktorom patria veľkosť a mocenský potenciál konkrétneho štátu. Na základe príkladov z minulosti možno konštatovať, že trvalú neutralitu si spravidla volia ako zahraničnopolitickú stratégiu takmer výlučne iba malé štáty a mikroštáty (Tabuľka č. 10⁴¹⁵), kdežto obyčajná neutralita býva ako *ad hoc* koncepcia využívaná bez ohľadu na uvedený faktor. Zároveň platí, že neutralitu nemožno aplikovať na všetky štáty nielen bez ohľadu na ich veľkosť, ale ani historický vývoj a kultúru.

Tabuľka č. 10

Rozloha a počet obyvateľov vybraných neutrálnych štátov

Štát	Rozloha v km ²	Počet obyvateľov v mil.
Belgicko	30 528	(2008) 10 708 433
Fínsko	338 145	(2008) 5 313 399
Írsko	70 275	(2008) 4 425 675
Island	10 300	(2008) 317 414
Kambodža	181 035	(2008) 14 562 008
Kostarika	51 100	(2008) 4 519 126
Laos	236 800	(2008) 6 205 341
Lichtenštajnsko	160	(2008) 35 629
Luxembursko	2 586	(2008) 488 650
Malta	316	(2008) 411 950
Moldavsko	33 851	(2008) 3 633 369
Rakúsko	83 859	(2008) 8 336 926
San Marino	61	(2008) 31 006
Švajčiarsko	41 284	(2008) 7 647 675

⁴¹⁵ Vzhľadom na skutočnosť, že nebolo možné získať presné údaje o všetkých štátoch v čase vzniku ich neutrality, obsahuje tabuľka dostupné hodnoverné údaje zo súčasnosti, z čoho vyplýva, že na uvedený účel je len orientačnou, no napriek tomu relevantnou pomôckou.

Švédsko	449 964	(2008)	9 219 637
Turkménsko	488 215	(2008)	5 043 618
Vatikán	0,44		1 000

[Spracované podľa: *Štatistická ročenka Slovenskej republiky 2006*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2006 a údajov Svetovej banky: World Development Indicators. Population, Total. In: http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?cid=GPD_1, download 15.9.2010. Údaje obsiahnuté v tabuľke bez uvedenia roku 2008 sú z roku 2003.]

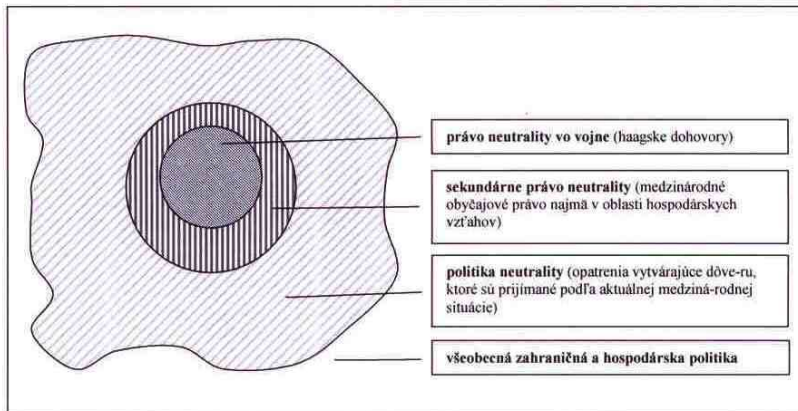
Prečo sa malé štáty rozhodnú niekedy uprednosťovať neutralitu pred inými formami zahraničnej politiky však vyplýva z iných faktorov, ktorých analýza bude predmetom nasledujúcej časti tejto kapitoly.

4. 1 Neutralita a zahraničná politika štátu

V minulosti nebolo a v súčasnosti nie je sporným ani v teórii medzinárodných vzťahov a medzinárodného práva a ani v praxi štátov, že voľba neutrality znamená pre štát obmedzenie jeho voľnosti a slobody v konaní smerom k svojmu vonkajšiemu prostrediu, ktoré ale nie je takej povahy, že by neutrálny štát stratil svoju suverenitu, nezávislosť alebo spôsobilosť samostatne vstupovať do vzťahov s inými štátmi. Trvalo neutrálny štát má okrem záväzkov spoločných pre všetky štáty sveta v oblasti používania ozbrojenej sily v medzinárodných vzťahoch ešte niekoľko ďalších povinností vyplývajúcich mu z práva neutrality a politiky neutrality a determinujúcich jeho konanie vo vzťahu k zahraničiu. Rozsah a postavenie týchto špecifických neutrálnych povinností v zahraničnej politike štátu znázorňuje Schéma č. 7.

Schéma č. 7

Klasické postavenie neutrality štátu v jeho zahraničnopolitickej koncepcii

[Spracované podľa NONHOFF, S.: „*In der Neutralität verhungern?*“: *Österreich und die Schweiz vor der europäischen Integration*. Münster: Agenda-Verlag, 1995, s. 42]

Ak má byť neutralita neutrálneho štátu vnímaná ostatnými štátmi ako dôveryhodná, musia byť neutrálnym štátom princípy neutrality realizované v každej oblasti jeho zahraničnej politiky. Vzhľadom na to, že správanie sa neutrálnych štátov vo väčšine týchto oblastí medzinárodné právo (podrobne alebo vôbec) neupravuje, je výlučne na neutrálnych štátoch, aké rozhodnutia v súlade so svojimi chápaniami neutrality budú prijímať. A to, že rozhodnutia týchto štátov sú niekedy diametrálne odlišné, vyjadruje Tabuľka č. 11.

Tabuľka č. 11

Vnímanie neutrality vybranými európskymi štátmi

	Švédsko	Švajčiarsko	Rakúsko	Fínsko	Írsko
obyčajná					
trvalá	neziúčastnenosť v mieri, neutralita vo vojne	x	x	vojenská neziúčastnenosť	dočasne (až do naplnenia EÚ)
uložená				x	
dobrovoľná	x	x			
faktická	x			x	x
medzinárodno- právne uznaná		x	x		
absolútna					
diferencovaná	x	esourant normal konflikt v Perzskom zálve	x	x	x
ústavná		zrušiteľná iba referendom	x		
ozbrojená	x	x	so zbrojovými obmedzeniami	x	x
jednostranne vyvedateľná	x			x	x
členstvo v EÚ	x		x	x	x
poz.-poz. stratégia	x	x			
poz.-neg. stratégia			x	x	x
členstvo v OSN	x	x	x	x	x
alianciá					

[Upravené, doplnené a aktualizované podľa BRUHIN, Ch.: *Kontinuität in der Neutralität*. In: KUX, S. (Hrsg.): *Zukunft Neutralität? Die*

Schweizerische Aussen- und Sicherheitspolitik im Umbruch. Bern, Stuttgart, Wien: Verlag Paul Haupt, 1994, s. 95]

Na základe vyššie uvedeného komparatívneho spracovania prístupov tradičných európskych trvalo a fakticky neutrálnych štátov možno konštatovať, že podľa vymedzenia neutrality v rôznych štátoch sa síce dajú identifikovať podobné charakteristiky pri niektorých druhoch neutrality (horizontálna rovina), no pri vzájomnom porovnávaní neutrálnych štátov (vertikálny pohľad) neexistujú ani dva úplne rovnaké alebo takmer rovnaké prístupy k neutralite. Rozšírovaním porovnávaného materiálu o ďalšie štáty, či už európske alebo aj neeurópske, by sa vzájomné rozdiely ešte zväčšovali.

Hľadanie odpovede na vyššie položenú otázku o dôvodoch výberu neutrality jednotlivými štátmi odkrylo ďalšiu otázku, a to, ako je možné, že neexistuje jeden všeobecný koncept neutrality spoločný pre všetky neutrálne štáty. Uvedená otázka je o to viac na mieste, ak sa neutralita konfrontuje s alianciou (organizáciou kolektívnej obrany) a príkladmi na ňu. Prečo teda existujú obranné aliancie rovnakých alebo veľmi podobných charakteristík a prečo sa neutrality jednotlivých štátov tak veľmi odlišujú?

Popri skutočnosti, že neutralita nie je len inštitútom medzinárodného práva s jasne vymedzenými právami a povinnosťami, ale aj medzinárodnopolitickou kategóriou so značným a otvoreným priestorom umožňujúcim samostatné prejavy a postup každého neutrálneho štátu, patrí k hlavným dôvodom to, že alianciu členské štáty vytvárajú s jedným základným cieľom, a to na zaistenie vlastnej bezpečnosti proti potenciálnemu vonkajšiemu ohrozeniu. Neutralita – hoci ide taktiež o jeden z modelov bezpečnostnej politiky – takýto jeden základný cieľ nemá. Totiž štáty, ktoré sa pre neutralitu rozhodnú, tak často činia z dôvodu snáh o dosiahnutie iného cieľa, inak možno bez štatútu neutrality nedosiahnuteľného alebo dosiahnuteľného iba veľmi zložitým spôsobom. A tak sa neutralita pre štáty nestáva iba nástrojom na zaistenie vlastnej bezpečnosti ako aliancia, ale aj nástrojom na získanie samostatnosti, nezávislosti či národnej jednoty a identity. Ďalšou časťou odpovede na otázku pôvodov rozdielov v neutralitách jednotlivých štátov je to, že dôležitým prvkom pri určovaní obsahu neutrality nie sú len záujmy neutrálneho štátu, ale nezriedka práve

záujmy tretích štátov na neutralite určitého štátu. A keďže sa tieto záujmy tretích štátov vo vzťahu ku konkrétnym štátom líšia a zároveň môže ísť v prípade rôznych neutrálnych štátov o rôzne tretie štáty relevantné pre uznanie alebo garantovanie ich neutrality, je len prirodzené, že rôzne sú i prístupy k jednotlivým neutrálnym štátom.

Vyššie uvedené odpovede sú zároveň odpoveďami na otázku dôvodov uprednostnenia neutrality pred inými formami zahraničnej politiky. Príkladmi vysvetľujúcimi takéto rozhodnutie je neutralita Rakúska a do značnej miery aj neutralita Írska, Fínska či Moldavska alebo vyhlásenie neutrality Srbskom. Napríklad, je viac ako pravdepodobné, že ak by nedošlo v roku 1955 k prijatiu myšlienky neutrality vtedajšou rakúskou politickou elitou, Rakúsko by nasledovalo nemecký model, resp. by nezávislosť ani nezískalo. V podobnom kontexte možno vnímať neutrality mnohých iných štátov, napríklad v prípade povojnového Fínska vzhľadom na vtedajší politický vývoj v Európe (najmä februárové udalosti v roku 1948 v Československu) nebolo celkom vylúčené jednoznačné a úplné začlenenie Fínska medzi štáty patriace do sovietskej sféry vplyvu.

Prirodzeným a z historického hľadiska primárnym dôvodom pre neutralitu je snaha štátov o hľadanie spôsobov zaisťujúcich čo možno najvyšší stupeň ich bezpečnosti. Kým jestvovala neutralita iba vo forme obyčajnej vojnovnej neutrality, šlo výlučne o bezpečnosť neutrálneho štátu v danej vojne. Vznikom trvalej neutrality dostala neutralita širší rozmer a v prípade, že sa stala zahraničnopolitickou koncepciou niektorého zo štátov, bolo to preto, že prinajmenšom jeden iný štát alebo častejšie viaceré iné štáty považovali takúto politiku za výhodnú pre zaistenie vzájomnej bezpečnosti a dosahovanie mocenskej rovnováhy. Spravidla ide o situáciu, keď sa neutrálnemu štátu podarí presvedčiť aspoň niektoré mocnosti, že jeho neutralita predstavuje pre ne výhodu, a to politickú z dôvodu záruky nestrannosti v prípade vojny, humanitárnu z dôvodu ponuky poskytovania rôznych služieb (pomoc utečencom, humanitárne organizácie, úloha sprostredkovateľa) a hospodársku z dôvodu neobmedzeného prístupu k tovarom neutrálneho štátu⁴¹⁶. Uvedené tri faktory sú rovnako dôležité nielen pre vznik neutrality, ale aj pre jej následné udržanie neutrálnym štátom.

⁴¹⁶ KARSH, E.: *Neutrality and Small States*. London: Routledge, 1988, s. 35 - 77

Vyššie uvedené vyplýva z toho, že trvalá neutralita môže vzniknúť len na základe spoločnej vôle trvalo neutrálneho štátu a štátov, ktoré jeho neutralitu uznali, resp. garantovali, pričom v prípade vzniku nového trvalo neutrálneho štátu je zrejmé, že uznávajúce alebo garantujúce štáty tak nerobia z nezištných dôvodov a zo snahy prispieť k subjektívnej a objektívnej bezpečnosti trvalo neutrálneho štátu, ale preto, že je to najlepší prostriedok pre vyváženú rovnováhu ich rôznych iných záujmov a dosiahnutie ich vzájomne prijateľného rozloženia síl. „*Keď veľké mocnosti nemohli zahrnúť tie či oné štáty do vlastnej sféry vplyvu, akceptovali ich status neutrality, aby predišli tomu, že by sa tieto štáty mohli stať súčasťou sféry vplyvu inej veľkej mocnosti.*“⁴¹⁷ Uvedený rozmer je zjavný na porovnaní trvalej neutrality a faktickej neutrality. Rozdiel medzi nimi nespočíva v nezáujme fakticky neutrálneho štátu o prijatie medzinárodnoprávného záväzku správať sa neutrálne, ale častejšie v nezáujme iných štátov jednostranne vyhlásenú neutralitu takýchto fakticky neutrálnych štátov uznať, resp. garantovať, napríklad v minulosti prípad Islandu a Maďarska (t. j. neutrality vyhlásenej 1.11.1956 po schválení maďarskou vládou I. Nagyom po vstupe sovietskych vojsk na maďarské územie, o uznanie a obranu ktorej I. Nagy požiadal aj OSN a štyroch stálych členov BR OSN)⁴¹⁸ či v súčasnosti Moldavska. Dôvody, pre ktoré tak ostatné štáty nerobia, sú spravidla dvojaké, a to buď nedôvera smerom k neutralite fakticky neutrálneho štátu alebo okrajový či dokonca žiadny význam trvalej neutrality ďalšieho štátu pre zvýšenie bezpečnosti štátov, ktoré by jeho neutralitu uznali alebo garantovali. Z rovnakých dôvodov často nedošlo ani ku konkretizácii návrhov na vznik neutrality určitých štátov a ani k jej vyhláseniu, ako napríklad počas studenej vojny v prípade plánu poľského ministra zahraničných vecí A. Rapackého predneseného 2.10.1957 na 12. zasadnutí Valného zhromaždenia OSN na vytvorenie

⁴¹⁷ GÄRTNER, H.: *Vztahy Rakouska s Německem: mezi namlouváním a balancováním*. In: HAD, M. – KOTYK, V. a kol.: *Malé země, velcí sousedé*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1998, s. 91

⁴¹⁸ Bližšie: *Report of the Special Committee on the Problem of Hungary*. United Nations. General Assembly, Official Records: Eleventh Session, Supplement No18 (A 3592), New York, 1957, dostupné aj na <http://mek.oszk.hu/01200/01274/01274.pdf>, download 15.9.2010

bezzadrového pásma pozostávajúceho z Poľska, Československa, NDR a SRN, spontánnej podpisovej akcie občanov v niektorých mestách v Československu v roku 1968 za vyhlásenie neutrality Československa⁴¹⁹, návrhu skupiny intelektuálov na vytvorenie neutrálnej nárazníkovej zóny v strednej Európe z roku 1970⁴²⁰, koncepcia A. Aroyovej na vytvorenie Federácie neutrálnej a bezjadrovej Európy a myšlienka M. Markoviča na rozširovanie neutrálneho pásma v Európe vždy o dvojicu nových štátov z oboch blokov⁴²¹ či návrhu maďarského ministra zahraničných vecí G. Horna na jednostranné vyhlásenie neutrality Maďarska pri súčasnom zrušení NATO i Organizácie Varšavskej zmluvy⁴²².

Dôležitosť postoja ostatných štátov, najmä veľmocí a regionálnych mocností, je badateľný aj v opačných situáciách, t. j. vtedy, ak myšlienka neutrality nejakého štátu neprichádza od tohto štátu, ale zvonku (teda rozdiel medzi neutralitou v zmysle vlastnej politickej koncepcie štátu /prípád Švajčiarska a Švédska/ a neutralitou ako odrazom špeciálnej situácie v medzinárodnej politike /prípád Fínska a Rakúska/⁴²³). Vtedy je nepochybné, že návrh mocností na prijatie neutrality iným štátom je nielen v záujme daného v budúcnosti možno neutrálneho štátu, ale predovšetkým v záujme iniciátorov jeho neutrality. Do tejto skupiny návrhov možno jednoznačne zaradiť sovietsku doktrínu mierovej koexistencie vyzdvihujúcu význam neutrálnych štátov ako tvorcov zón mieru⁴²⁴ a H. Kissingerom v júni 1990 navrhovaný plán

⁴¹⁹ ČARNOGURSKÝ, J.: *Mýtus roka 1968*. In: IMPULZ – Revue pre modernú katolícku kultúru. Roč. 4. č. 1, 2008, dostupné aj na <http://www.impulzrevue.sk/article.php?280>, download 15.10.2010

⁴²⁰ WAGNER, F. S. (ed.): *Toward a New Central Europe. A Symposium on the Problems of the Danubian Nations, To the President of the United States of America Richard Milhous Nixon*. Astor Park: Danubian Press, 1970

⁴²¹ DIENSTBIER, J.: *Snění o Evropě*. Praha: Lidové noviny, 1990, s. 143

⁴²² KERNER, M. – STOPINSKI, S.: *Finland und die sozialistischen Staaten. Die Beziehung Nordeuropas zur Sowjetunion in der ungarischen Diskussion, Materialien und Dokumente zur Friedens- und Konfliktforschung. Nr. 2*. Berlin: Berghof-Stiftung für Konfliktforschung, 1989, s. 6

⁴²³ RIFKIND, M.: *Otázky európskej bezpečnosti*. Bratislava: SFGA, 1995, s. 12

⁴²⁴ Bližšie napr. GINTHER, K.: *Neutralität und die Neutralitätspolitik: Die österreichische Neutralität zwischen Schweizer Muster und sowjetischer Muster Koexistenzdoktrin*. Wien, New York: Springer-Verlag, 1975, s. 104 - 111

zaistenia bezpečnosti v Európe prostredníctvom vytvorenia nového realistického bezpečnostného systému založeného okrem iného na vytvorení neutrálneho pásu pozostávajúceho nielen zo Švajčiarska a Rakúska, ale aj Maďarska, Československa a Poľska⁴²⁵. Iným návrhom bola koncepcia neutrálneho zjednoteného Nemecka predložená začiatkom roku 1990 M. Gorbačovom⁴²⁶. Obe vyššie uvedené predstavy sa napokon neuskutočnili, a to aj z dôvodu, že ich druhé strany nepovažovali za vhodný spôsob riešenia novej geopolitickej situácie. Ďalšími príkladmi sú Ukrajina a Bielorusko, ktoré vyhlásili svoje zábery stať sa trvalo neutrálnymi štátmi v Deklaráciách zvrchovanosti zo 16.7.1990 a 27.7.1990⁴²⁷. Z vyššie uvedeného je zrejмый jeden zo základných predpokladov úspešnosti neutrality, ktorým je existencia mocenskej rovnováhy medzi rozhodujúcimi mocnosťami v blízkosti neutrálneho štátu, v rámci ktorej je dôležitý „*optimálny vzťah napätia medzi veľkými*“⁴²⁸. Pretože rovnako ako pri vzniku neutrality je konsenzus mocností o vhodnosti a výhodnosti neutrality dôležitý aj počas existencie neutrality určitého štátu. Ak dôjde k narúšaniu mocenskej rovnováhy v neprospech jedného mocenského centra, bude to mať veľmi pravdepodobne za následok tlak na neutrálny štát zo strany slabšieho centra. V tejto súvislosti B. Engels považoval neutrálne štáty za nárazníkové, ktoré majú byť obetnými baráncami pri všetkých drobných sporoch narúšajúcich rovnováhu síl veľmocí.⁴²⁹

Inými predpokladmi úspešnosti neutrality sú podľa F. A. Boyla nízka intenzita konfliktu, geopolitická poloha neutrálneho štátu, pripravenosť neutrálneho štátu brániť svoju neutralitu a vnútorná

⁴²⁵ MURÍN, Š.: *Medzinárodné vzťahy a fenomén neutrality*. In: MURÍN, Š.: *Prečo neutrálne Slovensko?* Bratislava: Asociácia štúpcov neutrality, 1999, s. 10

⁴²⁶ ŠTĚPANOVSÝ, J.: *Neutralita – spása České republiky?* In: *Mezinárodní vztahy*, č. 2, 1996, s. 83

⁴²⁷ KUX, S.: *Neutrality and the Neutral States in Soviet New Political Thinking*. Köln: Bundesinstitut für ostwissenschaftliche und internationale Studien, 1990, s. 38 - 39

⁴²⁸ AEBI, A.: *Der Beitrag neutraler Staaten zur Friedenssicherung*. Schriften des Schweizerischen Aufklärungs-Dienstes, 1976, s. 109

⁴²⁹ ENGELS, B.: *Politická situace Švýcarské republiky*. In: MARX, K. – ENGELS, B.: *Spisy*. Svazek 9. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1960, s. 114

súdržnosť neutrálneho štátu.⁴³⁰ Čím je konflikt medzi stranami ostrejší, tým býva naliehavejšou otázkou kontroly neutrálneho štátu (jeho územia, nerastných surovín, priemyselnej výroby, poľnohospodárskej produkcie a obchodu). V prípade vyhrotenia konfliktu závisí udržateľnosť neutrality od polohy neutrálneho štátu ako objektívnej podmienky a od ochoty a schopnosti vojensky brániť neutralitu samotným neutrálnym štátom ako subjektívnej podmienky. Čím menej je územie neutrálneho štátu dôležité pre stranu v konflikte, napríklad z dôvodu veľkej vzdialenosti alebo komplikovanej dostupnosti, tým menej je pravdepodobné napadnutie a obsadenie neutrálneho štátu. V prípade absencie výhodnej geopolitickej polohy je neutrálny štát odkázaný na zvyšovanie svojho obranného potenciálu a svojej vlastnej obranyschopnosti. Čím vyššiu cenu bude musieť útočník zaplatiť, napríklad vyjadrenú časom a vojenskou silou potrebnou na prekonanie odporu neutrálneho štátu, a čím menšiu výhodu v dôsledku obsadenia neutrálneho štátu útočník získa, napríklad v dôsledku zničenia infraštruktúry, komunikačných zariadení, výrobných zariadení a technológií samotným neutrálnym štátom, tým nižšie je riziko napadnutia. Daný subjektívny faktor závisí od domácej politickej situácie a vnútorného postoja obyvateľstva k neutralite a jednotlivým stranám v konflikte, pretože čím sú štát a spoločnosť súdržnejšie, tým nižšia je pravdepodobnosť rozdelenia neutrálneho štátu na stúpcov jednotlivých strán v konflikte (napríklad problém nemecky, taliansky a francúzsky hovoriacich kantónov Švajčiarska v minulosti).

Názory na neutralitu konkrétneho štátu si vždy vytvára každý štát samostatne v súlade s vlastným ponímaním medzinárodnopolitického diania. Ako mohli vidieť svet Američania, Briti, Francúzi, Nemci či Rusi na začiatku prvej a druhej svetovej vojny, vrátane postavenia neutrálnych štátov a rizika v nich ukrytého pre vlastnú bezpečnosť, názorne vykresľuje E. Reves⁴³¹. Je len prirodzené, že dané národné obrazy sveta sa navzájom značne líšili a aj v súčasnosti sa líšia takmer vždy a takmer vo všetkom. Preto v prípade,

⁴³⁰ BOYLE, F. A.: *International Crisis and Neutrality: U.S. Foreign Policy Toward the Iraq-Iran War*. In: LEONHARD, A. T. (ed.): *Neutrality: Changing Concepts and Practices*. Lanham, New York, London: University Press of America, 1988, s. 132 - 133

⁴³¹ REVES, E.: *Anatomie míru*. Praha: Fr. Borový, 1947, s. 10 - 34

ak čo aj len jeden štát príde k záveru, že nie je preň prospešné rešpektovať neutralitu iného štátu, resp., že je preň prospešné „brániť neutralitu niektorého neutrálneho štátu vlastnými zbraňami“, je viac ako pravdepodobné, že dôjde k vojenskému napadnutiu neutrálneho štátu. Neutralita totiž sama osebe nikdy nebola a ani nikdy nebude schopná zaistiť mier a bezpečnosť pre štát, ktorý si ju vybral, pretože ak bude mať agresor skutočný záujem získať územie neutrálneho štátu, tak jeho neutralitu poruší a jeho územie obsadí⁴³². Keďže garanciu úplnej bezpečnosti neposkytuje žiadnemu štátu ani žiadna aliancia, zostáva na rozhodnutí každého štátu, akú stratégiu zvolí v prípade neúspechu neutrality a aliancie. História pozná rôzne skúsenosti, pričom niektoré približuje Tabuľka č. 12. V zásade možno konštatovať, že štáty sa pridriavajú úspešnej koncepcie, t. j. v ďalšej vojne si zvolia tú istú koncepciu, ktorá bola základom predchádzajúcej pozitívnej skúsenosti. V prípade zlyhania neutrality alebo aliancie majú štáty tendenciu „vziať si ponaučenie“ a vyberajú si opačnú stratégiu.

V súčasnosti platí, že „neutralita je síce možná, ale znamená isté osamotenie a v tejto historickej situácii a geopolitickej konštelácii stráca svoj význam, ako ukazuje príklad Rakúska, Švédska a Fínska, ktoré sú napr. už členmi Európskej únie.“⁴³³ Jedným z najvýraznejších prejavov uvedenej tendencie straty významu je už naznačované neustále zužovanie neutrality, a to nielen v medzinárodnej rovine (oblasť práva neutrality), ale predovšetkým v medzinárodnej politike (oblasť politiky neutrality a neutralitnej politiky). Výstižným príkladom širokého ponímania neutrality v minulosti je nielen rezervovaný postoj Švajčiarska k OSN, ale aj odmietavé stanoviská Fínska k členstvu v Nordickej rade a OECD⁴³⁴. Dnes sa už

⁴³² Napr. REITER, E.: *Erkenntnisse und Einsichten zu Neutralität und Neutralitätspolitik (Renaissance oder Untergang der dauernden Neutralität)*. 1990 a LENIN, V. I.: *Spisy. Zväzok 21. August 1914 – december 1915*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry, 1956, s. 268

⁴³³ AZUD, J.: *Záruky bezpečnosti Slovenskej republiky (Problémy globálnych a európskych bezpečnostných štruktúr)*. Bratislava: VEDA, 1995, s. 160

⁴³⁴ Pozri OJANEN, H.: *Finland and the CFSP: Allegiance, Activism and Non-Alignment. UPI Working Papers 3/1998*. Helsinky: The Finnish Institute of International Affairs, 1998, s. 12

neutrálne štáty svojimi zahraničnými politikami líšia od ostatných štátov veľmi málo. Zjavný rozdiel pretrváva iba v otázke nečlenstva v organizáciách kolektívnej obrany. Grafické znázornenie aktuálneho stavu vo významovom a obsahovom posune pojmu neutralita približuje Schéma č. 8 (na porovnanie so Schémou č. 7).

Tabuľka č. 12

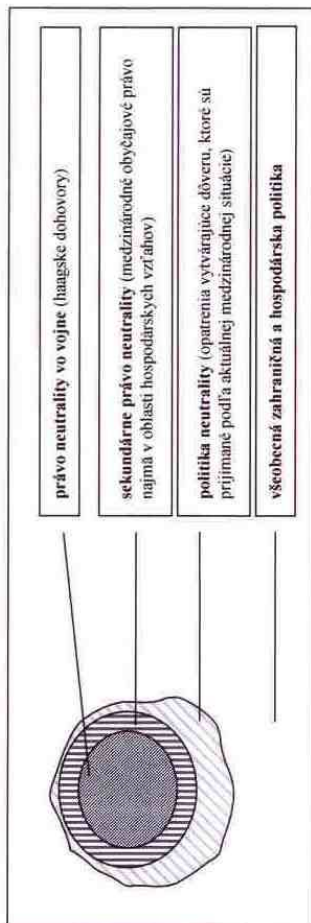
Skúsenosti s neutralitou a alianciami v oboch svetových vojnách a dôsledky pre povojnové správanie

	Štát	Udalosť	Skúsenosť	Poučenie
1.	Albánsko	prvá svetová vojna	neúspešná neutralita	aliancia
2.	Austrália	druhá svetová vojna	úspešná aliancia	aliancia
3.	Belgicko	prvá svetová vojna	neúspešná neutralita	aliancia
4.		druhá svetová vojna	neúspešná neutralita	aliancia
5.	Bulharsko	prvá svetová vojna	neúspešná aliancia	neutralita
6.	Dánsko	prvá svetová vojna	úspešná neutralita	neutralita
7.		druhá svetová vojna	neúspešná neutralita	aliancia
8.	Egypt	druhá svetová vojna	neúspešná aliancia	neutralita
9.	Fínsko	druhá svetová vojna	neúspešná aliancia	neutralita
10.	Grécko	druhá svetová vojna	neúspešná neutralita	aliancia
11.	Holandsko	prvá svetová vojna	úspešná neutralita	aliancia
12.		druhá svetová vojna	neúspešná neutralita	neutralita
13.	Irán	druhá svetová vojna	neúspešná	neutralita

			neutralita	
14.	Irak	druhá svetová vojna	neúspešná aliancia	aliancia
15.	Írsko	druhá svetová vojna	úspešná neutralita	neutralita
16.	Juhoslávia	druhá svetová vojna	neúspešná neutralita	aliancia
17.	Luxembursko	druhá svetová vojna	neúspešná neutralita	aliancia
18.	Nórsko	prvá svetová vojna	úspešná neutralita	neutralita
19.		druhá svetová vojna	neúspešná neutralita	aliancia
20.	Nový Zéland	druhá svetová vojna	úspešná aliancia	aliancia
21.	Portugalsko	prvá svetová vojna	úspešná aliancia	aliancia
22.		druhá svetová vojna	úspešná aliancia	aliancia
23.	Rumunsko	prvá svetová vojna	úspešná aliancia	aliancia
24.	Španielsko	prvá svetová vojna	úspešná neutralita	neutralita
25.		druhá svetová vojna	úspešná neutralita	neutralita
26.	Švajčiarsko	prvá svetová vojna	úspešná neutralita	neutralita
27.		druhá svetová vojna	úspešná neutralita	neutralita
28.	Švédsko	prvá svetová vojna	úspešná neutralita	neutralita
29.		druhá svetová vojna	úspešná neutralita	neutralita
30.	Thajsko	druhá svetová vojna	neúspešná neutralita	aliancia
31.	Turecko	prvá svetová vojna	neúspešná aliancia	neutralita
32.		druhá svetová vojna	úspešná aliancia	aliancia

[Zdroj: REITER, E.: *Neutralität oder NATO. Die Sicherheitspolitischen Konsequenzen der europäischen Aufgabe Österreichs.* Graz, Wien 1996, s. 84,
pozn. autora: označenie jednotlivých štátov za neutrálne sa v niektorých prípadoch líši od označení uvádzaných inými autormi.]

Schéma č. 8
Súčasnú postavenie neutrality štátu v jeho zahraničnopolitickej koncepcii

[Spracované a upravené podľa:
NONHOFF, S.: „In der Neutralität verhungern?“. Österreich und die Schweiz vor der europäischen Integration. Münster: Agenda-Verlag, 1995, s. 42 a

LUIF, P.: *Der Wandel der österreichischen Neutralität: Ist Österreich ein Sicherheitspolitischer „Trittbrettfahrer“?* Laxenburg: ÖIIP, 1998, s. 59.]

Možno konštatovať, že ak do roku 1990 bola neutralita skôr osobitou formou zahraničnej a bezpečnostnej politiky určitých štátov, tak v súčasnosti už „je len jedným z nástrojov bezpečnostnej politiky“⁴³⁵. Uvedený posun má základ v poznaní, že v súčasnom svete nie je možné zaistiť bezpečnosť prostredníctvom autonómneho prístupu, ale iba solidárneho prístupu. Konflikt medzi neutralitou a solidaritou sa do konca studenej vojny dlhé desaťročia riešil v duchu myšlienkového postulátu „v pochybnostiach v prospech neutrality“⁴³⁶, z čoho vyplýval aj značne široký rozsah politiky neutrality. Daná zásada dnes neplatí a u všetkých neutrálnych štátov je evidentný jednoznačný príklon k solidarite. V tomto kontexte je do istej miery paradoxný vzťah neutrality a kolektívnej bezpečnosti. Obe koncepcie totiž sledovali a sledujú uskutočňovanie rovnakých cieľov, a to udržiavanie mieru, zákaz vojny s výnimkou obrannej vojny, podpora priateľských vzťahov medzi štátmi v hospodárskej a sociálnej oblasti, ochrana životného prostredia a ochrana ľudských práv. Napriek tomu boli v minulosti dlho z oboch strán vnímané ako navzájom nezlučiteľné, keďže neutralita je unilaterálnou politikou založenou skôr na zdržaní sa konania a nezasahovaní v prípade konfliktu a kolektívna bezpečnosť zasa multilaterálnou politikou založenou na spoločnom konaní všetkých voči porušiteľovi mieru.⁴³⁷ Napokon, dôležitým znakom je aj to, že efektívny systém kolektívnej bezpečnosti je s prihliadnutím na protikladné zájmy stálych členov BR OSN a zložitost' dosahovania kolektívneho

⁴³⁵ SCHÖFBÄNKER, G.: *Neutralität – Quo vadis? – Struktur eines ausenpolitischen Prioritätskonflikt*. Schlaining: Österreichisches Studienzentrum für Frieden und Konfliktlösung, 1997, s. 26

⁴³⁶ GABRIEL, J. M.: *Neutralität für den Notfall: Der Bericht des Bundesrates zur Aussenpolitik der Schweiz in den 90er Jahren*. St. Gallen: Institut für Politikwissenschaft, Hochschule St. Gallen, 1995, s. 9

⁴³⁷ BRING, O., MAHMOUDI, S.: *Current International Law Issues: Nordic Perspectives*. Dordrecht, Boston, London: Martinus Nijhoff Publishers, 1994, s. 47

rozhodnutia v tomto orgáne zatiaľ stále koncepciou utopickej povahy⁴³⁸, pričom doterajšie skúsenosti s existenciou SN a OSN v ničom nenaznačujú, že by sa im ich ciele darilo plniť absolútne úspešne. Neutralita sa vďaka niekoľkým príkladom štátov uchránených od vojny počas desaťročí alebo dokonca storočí môže naopak javiť ako reálna a osvedčená koncepcia. Bolo by však nereálnym prisudzovať splnenie základného cieľa neutrality výlučne samotnej neutralite daného štátu bez zohľadnenia iných faktorov, ako napríklad geopolitickej situácie, záujmom veľmocí a susedných štátov a ich rovnováhe a podobne. Neutralita totiž existuje preto, lebo v medzinárodnej politike vždy existuje konflikt. Neutralita teda predstavuje reaktívnu politiku štátu na uvedený konflikt.⁴³⁹ Preto platí ďalšia zákonitosť vzťahu neutrality a kolektívnej bezpečnosti, a to, že s oslabovaním systému kolektívnej bezpečnosti dochádza k posilňovaniu neutrality v medzinárodnej politike, a naopak, že s posilňovaním kolektívnej bezpečnosti význam neutrality klesá.⁴⁴⁰ Potvrdením tohto poznatku je prax predovšetkým všetkých tradičných európskych neutrálnych štátov, ktoré začali po roku 1990 neutralitu považovať za „scenár pre najhorší prípad“, t. j. za politiku, ktorá dostane príležitosť prejavíť sa až v situácii ozbrojeného medzištátneho konfliktu, do ktorého nezasiahne OSN. V tejto súvislosti je zaujímavým hodnotenie OSN počas studenej vojny, ktorá sa podľa H. F. Köcka v dôsledku konfliktu medzi Východom a Západom a z neho vyplývajúcej neschopnosti dohodnúť sa na spoločnom postupe stala fórom kolektívnej neutrality⁴⁴¹.

Dôležitým faktorom pre posúdenie zmysluplnosti neutrality v súčasnom svete je existencia jadrových zbraní a možnosť ich použitia,

⁴³⁸ BÄCHLER, G. (Hrsg.): *Friede und Freiheit: Die Schweiz in Europa*. Zürich: Verlag Rüegger, 1992, s. 108

⁴³⁹ Pozri FALK, R.: *Revitalizing International Law*. Ames: Iowa State University Press, 1989, s. 160

⁴⁴⁰ BRING, O., MAHMOUDI, S.: *Current International Law Issues: Nordic Perspectives*. Dordrecht, Boston, London: Martinus Nijhoff Publishers, 1994, s. 46

⁴⁴¹ KÖCK, H. F.: *Die Zukunft der dauernden Neutralität. Österreich im Rahmen des Europäischen Sicherheitssystems*. In: *Europäische Friedenssicherung: Positionen und Chancen Österreichs*. Wien: Südwind-Verlag, 1997, s. 109

ktorá je s prihliadnutím na hrozbu teroristických útokov⁴⁴² nemenej pravdepodobná ako počas obdobia studenej vojny. Neutrálne štáty nemajú prostriedky na odvrátenie raketového útoku⁴⁴³, a nieto prostriedky na odvrátenie jadrovej hrozby (napríklad vo Švajčiarsku bola v roku 1963 odmietnutá ľudová iniciatíva za vyzbrojenie armády atómovými zbraňami⁴⁴⁴). Zároveň charakter týchto zbraní je nerozlišujúci, pretože ich následky sa prejavia bez ohľadu na štátne hranice aj v neutrálnom štáte, hoci k použitiu týchto zbraní by došlo proti inému štátu v blízkosti neutrálneho štátu. Vzhľadom na doterajší postoj jadrových mocností vo vzťahu k nenasadeniu jadrových zbraní v ozbrojenom boji však neutrálne štáty doposiaľ neprijali stanovisko o bezvýznamnosti neutrality.

4. 2 Bezpečnostné hrozby z pohľadu neutrálnych štátov

Pre teoretické skúmanie a praktický vývoj medzinárodných vzťahov sú jedným z kľúčových faktorov zahraničnopolitické doktríny a bezpečnostné stratégie jednotlivých aktérov svetového politického systému, ktoré možno definovať ako politické koncepcie tvorené „*relatívne systematizovaným a spravidla formálne schváleným súborom predstáv a hesiel, ktorý určuje priority ako medzi politickými cieľmi, tak i spôsobmi ich dosahovania*“⁴⁴⁵. K ich objektívnym východiskám nepochybne patrí popis a zhodnotenie aktuálnej medzinárodnopolitickej situácie za účelom identifikovania a následného obmedzenia bezpečnostných hrozieb a rizík. Hoci zahraničnopolitické doktríny a stratégie formuluje takmer každý štát sveta,

⁴⁴² Napr. SVIATKO, M.: *Globálny terorizmus*. Banská Bystrica: Euro-atlantické centrum, 2005, s. 70

⁴⁴³ Napr. ARBENZ, P.: *Europäische Sicherheit und schweizerische Neutralität: Erfahrungen in Ex-Jugoslawien*. In: THÜRER, D. – LEDERGERBER, E.: *Regional- und sicherheitspolitische Aspekte Europas*. Zürich: Schulthess Polygraphischer Verlag, 1995, s. 93

⁴⁴⁴ MANTOVANI, M.: *Nato-Mitglied Schweiz? Voraussetzungen und Folgen einer sicherheitspolitischen Integration der Schweiz*. Zürich: Forschungsstelle für Sicherheitspolitik und Konfliktanalyse, 1994, s. 20

⁴⁴⁵ KREJČÍ, O.: *Mezinárodní politika*. EKOPRESS, Praha 2007, s. 274

všeobecne známymi sú iba tie, ktoré sú vypracované najdôležitejšími aktérmi svetového politického systému, t. j. najmä USA, Ruskom, Čínou, NATO či EÚ.

Cieľom nasledujúcej časti bude predstaviť v slovenskej odbornej literatúre menej pertraktované zahraničnopolitické koncepcie dvoch európskych trvalo neutrálnych štátov a troch európskych fakticky neutrálnych štátov, a to s dôrazom na analýzu nimi vnímaných bezpečnostných hrozieb a bezpečnostných rizík.

4. 2. 1 Švajčiarsko

Dokumentmi najdôkladnejšie analyzujúcimi aktuálne a pravdepodobné budúce bezpečnostné hrozby v podmienkach Švajčiarska sú pravidelné správy o bezpečnostnej situácii Švajčiarska pripravené Spolkovou radou. Za ostatných desať rokov boli vypracované dve, a to Správa Spolkovej rady o bezpečnostnej politike (SIPOL B 2000) s názvom *Bezpečnosť prostredníctvom kooperácie*⁴⁴⁶ (ďalej len „Správa 2000“), ktorá na 86 stranách predstavuje revíziu bezpečnostnej koncepcie Švajčiarska z roku 1990 v dôsledku poklesu konvenčných vojenských ohrození a ich významu v porovnaní s inými hrozbami, a Správa Spolkovej rady o bezpečnostnej politike z 23.6.2010⁴⁴⁷ (ďalej len „Správa 2010“) konštatujúca, že bezpečnostnopolitická situácia Švajčiarska sa za uplynulých desať rokov veľmi nezmenila.

⁴⁴⁶ *Sicherheit durch Kooperation. Bericht des Bundesrates an die Bundesversammlung über die Sicherheitspolitik der Schweiz (SIPOL B 2000) vom 7. Juni 1999.* In: BBl 1999, s. 7657 - 7734, dostupné aj na http://www.vbs.admin.ch/internet/vbs/de/home/documentation/publication/p_security_parsys.0011.downloadList.00111.DownloadFile.tmp/sicherheitspolitischerbericht2000.pdf, download 2.2.2008

⁴⁴⁷ *Bericht des Bundesrates an die Bundesversammlung über die Sicherheitspolitik der Schweiz vom 23. Juni 2010.* In: <http://www.vbs.admin.ch/internet/vbs/de/home/documentation/bases/sicherheit.parsys.94.57.downloadList.86387.DownloadFile.tmp/sipolbd.pdf>, download 4.9.2010

Zaujímavou skutočnosťou je, že Správa 2000 obsahuje vlastné definovanie najdôležitejších používaných pojmov, pričom vymedzuje:

- a) *hrozbu* ako ohrozenie bezpečnostno-politických záujmov a cieľov, ktoré má príčinu v zámeroch a činnostiach osôb, skupín osôb, štátov alebo skupín štátov, pričom takéto zábery alebo činnosti sa môžu uskutočniť s nepriateľským úmyslom (napríklad vojenský útok) alebo s úmyslom používať infraštruktúru bez ohľadu na škodlivé následky (napríklad organizovaná kriminalita),
- b) *existenčné nebezpečenstvo* ako závažné ohrozenie identity, záujmov a existencie štátu, obyvateľstva a ich životných podmienok,
- c) *nebezpečenstvo* ako ohrozenie bezpečnostno-politických záujmov a cieľov, ktoré má príčinu v prírodnom, technickom, spoločenskom alebo mocensko-politickom vývoji alebo udalostiach, a ktoré môže spôsobiť škody štátu, obyvateľom alebo ich životným podmienkam, pričom môže existovať bez danosti nepriateľského úmyslu,
- d) *násilie strategického rozsahu* ako objekt švajčiarskej bezpečnostnej politiky, pod ktorým rozumie každé násilie, ktoré sa podstatne týka štátu a spoločnosti, a ktoré zahŕňa najmä vojenské operácie proti Švajčiarsku, uskutočnenie hospodárskeho alebo politického tlaku, organizovanú kriminalitu veľkého charakteru, terorizmus, násilný extrémizmus, prírodné a civilizačné katastrofy,
- e) *riziko* ako produkt (nebezpečenstvom alebo hrozbou zapríčinenej) možnej škody a pravdepodobnosti, s ktorou škoda môže nastať⁴⁴⁸.

Tri znaky, dynamika, komplexnosť a znížený význam geografického priestoru, sú východiskom Správy 2000 pre identifikovanie nasledujúceho spektra hrozieb a nebezpečenstiev pre Švajčiarsko:

1. pokles tradičných vojenských faktorov ohrozenia:
ozbrojené konflikty v Európe môžu vznikajú, no ich priame vojenské účinky sú regionálne ohraničené, hoci nemožno úplne vylúčiť ich rozšírenie na Švajčiarsko, pričom je však málo pravdepodobná ich eskalácia až do vojenského konfliktu medzi veľkými štátmi;
2. nárast vnútroštátnych konfliktov:
nepredpokladajú sa priame vojenské účinky na Švajčiarsko, no nemožno vylúčiť nepriame dopady ako prílev utečencov a žiadateľov

⁴⁴⁸ Pre porovnanie definičného vymedzenia pozri napr.: LASICOVÁ, J.: *Bezpečnosť. Bezpečnostná agenda súčasnosti*. FPVaMV UMB, Banská Bystrica 2006, s. 18 - 20

o azyl, či vznik napätia a násilností medzi skupinami obyvateľstva vo Švajčiarsku alebo prerušenia hospodárskych stykov;

3. šírenie zbraní hromadného ničenia a zbraňových systémov ďalekého dosahu:

naďalej existuje riziko regionálnych nukleárných konfliktov a použitie chemických a biologických zbraní, pričom obzvlášť hrozivou je stále menej vylúčiteľná možnosť použitia zbraní hromadného ničenia neštátnymi aktérmi (napríklad teroristickými skupinami);

4. obmedzovanie slobodného hospodárskeho styku a hospodársky tlak: Švajčiarsko musí počítať s možnosťou politických útokov a hospodárskeho tlaku, a to predovšetkým proti bankám a poisťovniam, a zároveň s negatívnymi dopadmi opatrení tretích štátov, ako sú embargá, bojkoty, plošné hospodárske sankcie, diskriminácia pri verejnom obstarávaní či pri udeľovaní víz;

5. hospodársky, sociálny a ekologický vývoj: mobilita kapitálu a nestálosť finančných trhov môžu vyvolať ekonomickú tieseň, sociálne problémy obyvateľstva žijúceho na okraji spoločnosti a následne krízu, ozbrojené konflikty či migráciu, a v oblasti životného prostredia⁴⁴⁹ najreálnejšie hrozia lokálne ekologické katastrofy, nedostatok vody, erózia pôdy, ničenie lesov, klimatické zmeny, zvyšovanie hladiny mora a znečisťovania životného prostredia jedovatými odpadmi a uvoľňovaním toxických a rádioaktívnych látok;

6. bezpečnostno-politicky relevantný technologický vývoj: najväčšiu pozornosť bude potrebné venovať rozvoju v oblasti informačných a komunikačných technológií spôsobilých dosiahnuť zmeny v ozbrojených silách (zlepšenie prieskumných schopností, zrýchlenie rozhodovacích procesov, výskyt laserových a mikrovlnových zbraní, rozšírenie „neviditeľných“ vlastností zbraní, zvýšenie dosahu a presnosti zbraní) a v oblasti vývoja a rozširovania biologických bojových látok v dôsledku pokroku biotechnológie a génovej technológie (výroba biologických zbraní je v porovnaní s inými lacná, jednoduchá a takmer

⁴⁴⁹ Podrobnejšie rozpracovanie: *Strategie Nachhaltige Entwicklung 2002. Bericht des Schweizerischen Bundesrates vom 27. März 2002.* In: <http://www.are.admin.ch/themen/nachhaltig/00262/00528/index.html?lang=de>, download 9.2.2008

vždy uskutočniteľná z bežne dostupných materiálov tzv. dvojitého použitia);

7. ohrozenia informačnej a komunikačnej infraštruktúry:
elektronickým útokom na životne dôležité oblasti infraštruktúry (verejná správa, priemysel, obchod, banky, rozvody elektriny, plynu, ropy, vody, doprava, polícia, záchranný systém, informačné a komunikačné služby, médiá a vojenské velenie) je venovaný najväčší priestor – táto hrozba je považovaná za osobitne naliehavú z dôvodov jednak extrémnej závislosti štátu a spoločnosti na dátových spojeniach a jednak množstva možných útočníkov (nízke náklady, malá pravdepodobnosť odhalenia, početnosť spôsobov uskutočnenia, neodhaliteľnosť príprav);
8. terorizmus, násilný extrémizmus, špionáž, kriminalita a organizovaný zločin:

spoločným znakom týchto hrozieb je prepojenie vonkajšej a vnútornej bezpečnosti štátu a presun týchto hrozieb z členských štátov EÚ participujúcich na posilnenej bezpečnostnej spolupráci (Schengen, azylová politika, EUROPOL) do iných štátov, pričom v oblasti:

- a) terorizmu existuje hrozba, že Švajčiarsko sa môže stať základňou pre logistické zabezpečovanie teroristických skupín a pobytovou a tranzitnou krajinou pre teroristov,
- b) násilného extrémizmu možno rozlišovať na jednej strane domáci extrémizmus, kde hrozí nárast útokov a iných prejavov nepriateľstva voči cudzincom pri zvýšení počtu žiadateľov o azyl, a na strane druhej zahraničný extrémizmus, kde možno očakávať pokračovanie násilností medzi skupinami cudzincov žijúcich vo Švajčiarsku a voči tretím subjektom (najmä voči oficiálnym zástupcom a inštitúciám príslušných štátov),
- c) špionáže sú najdôležitejšími cieľmi útokov hospodárstvo, veda, výskum a technika, a to s tým, že naďalej existujú niektoré formy činnosti spravodajských služieb iných štátov (napríklad pri vyhľadávaní členov exilových skupín usadených vo Švajčiarsku),
- d) kriminality existuje trend nárastu počtu trestných činov cudzincov,
- e) organizovaného zločinu je Švajčiarsko ohrozované možnosťou jeho prenikania do normálneho ekonomického života, narušovania hospodárskej a spoločenskej stability a umiestňovania a „prania“ ziskov prameniacich z obchodu s drogami, ľuďmi a zbraňami, korupcie a vydierania;

9. demografický vývoj a migrácia⁴⁵⁰:

Švajčiarsku hrozí jednak neustály nárast žiadateľov o azyl a prílev utečencov, a to z dôvodov socio-ekonomických, politických alebo ekologických, a jednak zvyšovanie podielu cudzieho obyvateľstva na celkovom počte obyvateľov v dôsledku vyšších prírastkov tejto časti švajčiarskej populácie ako v prípade domáceho obyvateľstva, čo v oboch prípadoch bude posilňovať proticudzinecké a rasistické tendencie a tvorbu giet;

10. prírodné a civilizačné katastrofy:

zemetrasenia, záplavy, lavíny, búrky, studené vlny, trvajúce suchá, úniky rádioaktivity v dôsledku havárií, epidémie a nákazy zvierat sa môžu stať bezpečnostno-politicky relevantnými v prípade ich nezávládnutia príslušnými inštitúciami štátu.

Z vyššie uvedeného výpočtu vyplýva, že podobne ako vo väčšine európskych štátov aj vo švajčiarskom bezpečnostno-politickom myslení je evidentná tendencia poklesu pôvodných vojenských hrozieb smerujúcich proti územnej celistvosti a štátnej suverenite a nárastu nevojenských hrozieb a rizík pre funkcie schopnosť spoločnosti a štátu. Druhy, množstvo a charakter nových hrozieb a rizík spôsobujú, že štát im nemôže úspešne čeliť samostatne. Nevyhnutnosť spolupráce aktérov svetovej politiky je dôsledkom potreby riešiť i celosvetové problémy prameniace okrem iného z globalizácie, ako napríklad likvidácia chudoby, posilňovanie individuálnej bezpečnosti človeka (prechod od bezpečnosti štátov ku globálnej ľudskej bezpečnosti), trvalé zabezpečenie prirodzených životných podmienok, ktoré možno podľa *Zahraničnopolitickej správy 2000*⁴⁵¹ pokladať taktiež za bezpečnostné hrozby pre Švajčiarsko.

Podstatnú stratu významu nezávislej obrany a neutrality pre zaisťovanie bezpečnosti štátu si Švajčiarsko veľmi dobre uvedomuje

⁴⁵⁰ Imigráciu ako bezpečnostnú hrozbu skúma napríklad M. Bolečeková (BOLEČEKOVÁ, M.: *Je imigrácia bezpečnostnou hrozbou pre Európsku úniu?* In: LASICOVÁ, J. – DOBRÍK, M. – HOSCHEKOVÁ, D. – UŠIAK, J. – HUSENICOVÁ, L. (Eds.): *Bezpečnostné fórum '08. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou.* Banská Bystrica: FPVaMV UMB, 2008, s. 135 – 140)

⁴⁵¹ *Aussenpolitischer Bericht 2000. Präsenz und Kooperation: Interessenwahrung in einer zusammenwachsenden Welt vom 15. November 2000.* s. 277 - 280. In: BBI 2001

(výrazom je samotný plný názov *Zahraničnopolitickej správy 2000* a hlavná myšlienka Správy 2000, ktorou je „*Bezpečnosť prostredníctvom kooperácie*“), v dôsledku čoho sa od roku 1990 Švajčiarsko stále vo výraznejšom rozsahu zapája do rôznych foriem medzinárodnej spolupráce, ktoré pred pádom železnej opony neprichádzali do úvahy – účasť na medzinárodných sankciách OSN a iných medzinárodných inštitúciách⁴⁵², spolupráca s NATO⁴⁵³, výraznejšia participácia na operáciách na udržanie mieru či členstvo v OSN alebo od roku 2003 úvahám vo Švajčiarsku podrobované prípadné nestále členstvo Švajčiarska v BR OSN (najvýraznejším kritikom snáh o získanie nestáleho členstva v BR OSN je Švajčiarska ľudová strana⁴⁵⁴, ktorá nepodporuje zapájanie sa Švajčiarska do intenzívnejšej medzinárodnej spolupráce a vyzýva k návratu k integrálnemu neutralite). Nastúpený vývoj švajčiarskej zahraničnej a bezpečnostnej politiky potvrdzujú aj *Zahraničnopolitická správa 2007*⁴⁵⁵ a *Zahraničnopolitická správa 2009*⁴⁵⁶, ktoré sú venované predovšetkým záujmom, cieľom a medzinárodnej spolupráci Švajčiarska a globálnym

⁴⁵² Pozri napr.: *Botschaft zum Bundesgesetz über die Durchsetzung von internationalen Sanktionen vom 20. Dezember 2000*. In: BBI 2001, s. 1433 - 1465, dostupné aj na http://www.admin.ch/ch/d/ff/2001/14_33.pdf, download 3.2.2008

⁴⁵³ Pozri napr.: *Jahresbericht 2006 des Bundesrates über die Teilnahme der Schweiz am Euro-Atlantischen Partnerschaftsrat und an der Partnerschaft für den Frieden, Bern, 4. April 2007*. In: http://www.ssn.ethz.ch/forschung/amt/documents/Jahresbericht_EAPC_PfP_2006.pdf, download 3.2.2008

⁴⁵⁴ Bližšie pozri: *Die schweizerische Neutralität: Ein sicherer Wert in einer sich wandelnden Welt. Positionspapier der SVP zur Neutralität als Grundlage der schweizerischen Aussenpolitik*. 16. Januar 2007. s. 10 - 11. In: <http://www.svp.ch/file/070116-neutralitaet-d.pdf>, download 3.2.2008

⁴⁵⁵ *Aussenpolitischer Bericht, Juni 2007 vom 15. Juni 2007*. In: BBI 2007, s. 5531 - 5556, dostupné aj na <http://www.eda.admin.ch/etc/medialib/downloads/edazen/doc/publi.Par.0187.File.tmp/Aussenpolitischer%20Bericht%202007de.pdf>, download 1.2.2008

⁴⁵⁶ *Aussenpolitischer Bericht 2009, vom 2. September 2009*. In: BBI 2009, s. 6291 - 6530, dostupné aj na http://www.eda.admin.ch/etc/medialib/downloads/edazen/doc/publi/aussen.Par.0001.File.tmp/AB09_de.pdf, download 11.9.2010

problémom medzinárodného spoločenstva vrátane svetovej finančnej a hospodárskej krízy.

Správa 2010 ako zatiaľ naaktuálnejší dokument v oblasti švajčiarskej bezpečnostnej politiky sa od Správy 2000 veľmi neodlišuje (ako sa to napokon na viacerých jej miestach výslovne uvádza), a pričom svoje ciele označuje za identické s tými z roku 1999 a svoju stratégiu v podstate za rovnakú s tou spred desiatich rokov. K novým nástrojom pre dosahovanie bezpečnosti Správa 2010 pridáva orgány colnej správy, civilnú službu a spravodajskú službu. Prináša tiež rozdelenie hrozieb a nebezpečenstiev na priame a nepriame, pričom uvažuje s prípadom útoku vojenskými prostriedkami. Väčšiu pozornosť sústreďuje na vnútroštátnu bezpečnosť a spoluprácu medzi spolkom, kantónmi a obcami a jednoznačne preferuje spoluprácu a posilňovanie vzťahov s inými štátmi a aj medzinárodnými organizáciami pred neutralitou, ktorú nepovažuje „za prekážku pre rozsiahlu bezpečnostno-politickú a obranno-politickú kooperáciu“⁴⁵⁷. Neutralita sa Správa 2010 dotýka iba okrajovo, je jej venová iba necelá strana dokumentu. Je zjavne citeľný posun vo vnímaní neutrality a v jej postavení v zahraničnej politike štátu a súčasne väčší príklon ku koncepcii kolektívnej bezpečnosti a jej nástrojom a prostriedkom. Podľa Správy 2010 je spôsob realizácie politiky neutrality výlučne na zväžení Švajčiarska s tým, že jej obsah „je podriadený zmene adekvátnej zahraničnopolitickému a bezpečnostnopolitickému prostrediu“, že „všeobecná povinnosť štátov zriecť sa sily ako prostriedku na presadzovanie (zahranično)politických záujmov zodpovedá dlho praktizovanej politike neutrality Švajčiarska“, a že „v prípadoch ozbrojených konfliktov, do ktorých systém kolektívnej bezpečnosti OSN nezasahuje, Švajčiarsko sa správa podľa povinnosti neutrality“⁴⁵⁸. Z uvedeného vyplýva, že neutralita prestáva zohrávať ústrednú úlohu vo švajčiarskej zahraničnej a bezpečnostnej politike, „zmenšuje sa“ čo do obsahu i rozsahu a zostáva už iba takmer ako núdzová koncepcia pre prípady zlyhania či nefungovania systému kolektívnej bezpečnosti.

⁴⁵⁷ Bericht des Bundesrates an die Bundesversammlung über die Sicherheitspolitik der Schweiz vom 23. Juni 2010. s. 28. In: <http://www.vbs.admin.ch/internet/vbs/de/home/documentation/bases/sicherheit.parsys.9457.downloadList.86387.DownloadFile.tmp/sipolbd.pdf>, download 4.9.2010

⁴⁵⁸ Tamže, s. 34 – 35

4. 2. 2 Rakúsko

Základným dokumentom súčasnej rakúskej bezpečnostnej politiky je 12.12.2001 rakúskou Národnou radou schválená pätnásťstranová *Bezpečnostná a obranná doktrína*⁴⁵⁹ (ďalej len „Doktrína“), ktorá nahradila Plán obrany krajiny z roku 1975, a ktorá reaguje na podmienky nového bezpečnostného prostredia. Zmena nastala predovšetkým v tom, že namiesto jasného ohrozenia z čias studenej vojny v súčasnosti existuje zmes rizík a nebezpečenstiev s pôvodom v politickej, hospodárskej, vojenskej, sociálnej, ekologickej, kultúrno-náboženskej a informačno-technickej oblasti, pričom vzdialenosť od ložiska konfliktu nepredstavuje dostatočnú ochranu. Bez podrobnejšieho odôvodnenia a popisu, ako tomu bolo v prípade Správy 2000, Doktrína vymenúva nasledovné riziká a „*formy ohrozenia*“ alebo „*globálne bezpečnostno-politické výzvy*“:

- a) nebezpečenstvo vzniku vojenských konfliktov v nestabilných regiónoch Európy a v ich periférii, pričom nemožno vylúčiť prelievanie ozbrojených konfliktov z regiónov hraničiacich s Európou,
- b) rozširovanie zbraní hromadného ničenia,
- c) štátmi alebo určitými záujmovými skupinami riadený a medzinárodný terorizmus,
- d) organizovaná kriminalita,
- e) destabilizujúci vývoj v oblasti zbrojenia,
- f) etnické konflikty,
- g) politické fenomény fragmentácie,
- h) totalitné ideológie a fundamentalistické náboženstvá,
- i) populačný vývoj a migrácia,
- j) energetické a surovinové problémy,
- k) potravinové problémy a ekologické nebezpečenstvá,
- l) obchod so zbraňami, drogami a ľuďmi,
- m) hospodárska a technologická špionáž a
- n) krízy hospodárskeho a finančného sektora.

Vyššie uvedený výpočet je prejavom princípu neoddeliteľného spojenia bezpečnosti Rakúska a bezpečnosti EÚ, pričom vychádza z piatich bezpečnostných rizík pre Európu a okolie, a to z vojenského rizika,

⁴⁵⁹ *Sicherheits- und Verteidigungsdoktrin vom 12.12.2001.* In: <http://www.bka.gv.at/DocView.axd?CoblD=794>, download 10.9.2010

proliferáčného rizika, rizika destabilizácie, rizika globalizácie a z civilizačných rizík, ktoré podrobnejšie špecifikuje sedemdesiatstranová analytická časť Doktríny⁴⁶⁰ vypracovaná komisiou expertov ako podklad pre Národnú radu pre rozhodovanie o novej bezpečnostnej doktríne.

Reakcia Rakúska na vyššie uvedené hrozby a riziká je obdobná ako v prípade Švajčiarska, a teda spočíva v posilňovaní medzinárodnej spolupráce⁴⁶¹, pričom Doktrína odporúča prijímanie preventívnych opatrení za účelom zabránenia vzniku hrozieb a rizík, ako napríklad politická a hospodárska podpora, pomoc pri výstavbe demokratických a štátoprávnych štruktúr a medzinárodná vojenská prítomnosť. Na rozdiel od švajčiarskej bezpečnostnej koncepcie založenej na spolupráci je však rakúska bezpečnostná koncepcia založená na solidarite a úzkej koordinácii zahraničnej a obrannej politiky s EÚ, a to až takým spôsobom, že podľa Doktríny došlo k takej trvalej zmene medzinárodnoprávného postavenia Rakúska, že Rakúsko už nie je štátom neutrálnym, ale iba nezúčastneným (*allianzfrei*)⁴⁶², pričom táto zmena zatiaľ nenašla odraz ani v zmene rakúskej ústavy a ani v doterajšom medzinárodnoprávnom hodnotení rakúskej neutrality.

4. 2. 3 Švédsko

Švédska bezpečnostná politika na sklonku minulého storočia identifikovala dva základné typy hrozieb, a to regionálne a lokálne konflikty a krízy na jednej strane a na strane druhej politický tlak a vplyv národov, skupín alebo organizácií používajúcich iné prostriedky ako konvenčné

⁴⁶⁰ *Sicherheits- und Verteidigungsdoktrin. Analyse-Teil.* Bericht an den Nationalrat verfasst von einer Experten-kommission im Auftrag der Bundesregierung. 23.01.2001. In: <http://www.bundestkanzleramt.at/DocView.axd?CobId=795>, download 10.9.2010

⁴⁶¹ Podrobný popis obsahujú ročenky rakúskej zahraničnej politiky. Ostatná ročenka: WEIDINGER, CH. (ed.): *Außenpolitischer Bericht 2009. Jahrbuch der Österreichischen Außenpolitik. Bericht der Bundesministerin für europäische und internationale Angelegenheiten.* Bundesministerium für europäische und internationale Angelegenheiten, Wien 2009

⁴⁶² *Sicherheits- und Verteidigungsdoktrin vom 12.12.2001.* s. 8

vojenské útoky.⁴⁶³ Švédsku stratégiu spočíva v tom, že súčasné a budúce hrozby sú spoločnými hrozbami pre všetkých, pričom sú komplexnejšie a ťažšie predvídateľnejšie ako minulé hrozby ozbrojených útokov.⁴⁶⁴ K najzjavnejším hrozbám patria regionálne konflikty, rozpad štátov, organizovaný zločin, šírenie zbraní hromadného ničenia a terorizmus, ekonomický tlak, rozsiahly organizovaný zločin, destabilizačná činnosť, sabotáže, manipulácia s informáciami a vydieranie. Ponímanie širšieho kontextu hrozieb vyplýva aj z myšlienky uvedenej v *Správe švédskej komisie pre obranu z 27.2.2003*, že „bezpečnosť je viac než absencia vojenského konfliktu“⁴⁶⁵. S prihliadnutím na „politiku nezúčastnenosti v čase mieru a politiku neutrality v čase vojny“⁴⁶⁶ muselo aj Švédsko riešiť dilemu vo vzťahu k intenzívnejšej medzinárodnej spolupráci pri predchádzaní špecifikovaných hrozieb. Keďže takáto spolupráca neobsahuje obranné záväzky, sú aktivity za účelom posilňovania mieru a krízový manažment plne zlučiteľné s nečlenstvom Švédska vo vojenských alianciách.⁴⁶⁷ Vo všetkých novších dokumentoch týkajúcich sa zahraničnej a bezpečnostnej politiky Švédska pokračuje trend k intenzívňovaniu medzinárodnej spolupráce, pričom slová ako neutralita či nezúčastnenosť sa v nich už nenachádzajú, ba práve naopak, čoraz otvorenejšie Švédsko vyjadruje záujem o aktívnejšie prispievanie k vytváraniu bezpečnejšieho medzinárodného prostredia, a to prostredníctvom medzinárodných operácií

⁴⁶³ *Swedish Security Policy in the Light of International Change. The concluding chapter of a review by the Swedish Defence Commission.* Ministry of Defence, Sweden, Stockholm 1998. In:

<http://www.regeringen.se/content/1/c6/02/56/76/8f6a5659.pdf>, download 20.9.2010

⁴⁶⁴ Napr.: *Our Future Defence – The focus of Swedish defence policy 2005 - 2007. Swedish Government Bill 2004/05:5.* Swedish Ministry of Defence, Stockholm 2004, dostupné aj na <http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/03/21/19/224a4b3c.pdf>, download 19.9.2010

⁴⁶⁵ *Summary: A More Secure Neighbourhood – Insecure World. Report of the Swedish Defence Commission.* 27 February 2003. In: <http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/02/56/70/e756f798.pdf>, download 19.9.2010

⁴⁶⁶ GREJTÁK, M. – KOPER, J. – KOVÁČIK, B. – MIKULČÍKOVÁ, A.: *Komparatívna politológia II.* Banská Bystrica: FPVaMV UMB, 2002, s. 60

⁴⁶⁷ *The New Defence – prepared for the next millenium. Short version of the Government Bill 1999/2000:30.* In: <http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/02/73/90/a8f1a1d8.pdf>, download 19.9.2010

na podporu mieru a operácií na budovanie medzinárodnej bezpečnosti⁴⁶⁸ či spoluprácou v boji proti terorizmu⁴⁶⁹. Čo je však z hľadiska budúcnosti švédskej neutrality zaujímavejšie, vo švédskych dokumentoch k bezpečnostnej politike sa objavil aj názor, že „Švédsko nezaujme pasívny postoj, ak iného člena EÚ alebo inú severskú krajinu postihne katastrofa alebo ak iný člen EÚ alebo iná severská krajina bude predmetom útoku“⁴⁷⁰, pričom sa očakáva, že tieto štáty budú konať rovnako, ak by sa katastrofa alebo útok týkali Švédska. Je potrebné dodať, že šlo o názor sedemčlennej Švédskej komisie pre obranu vymenovanú vládou, ktorá pozostávala zo zástupcov vtedajších siedmich politických strán vo švédskom parlamente, ktorý zatiaľ nebol zahrnutý a rozpracovaný v žiadnom strategickom dokumente k švédskej zahraničnej politike. Faktom však je, že Švédsko podľa zákona z 19.3.2009⁴⁷¹ pristupuje k reštrukturalizácii svojej armády a obrany takým spôsobom, že sa prestáva zameriavať na obranu štátu vo svojich hraniciach a začína budovať ozbrojené sily na funkčnom a flexibilnom základe s cieľom, aby boli schopné nasadenia kedykoľvek a kdekoľvek vo svete.

⁴⁶⁸ *National strategy for Swedish participation in international peace-support and security-building operations. Government Communication 2007/08:51. Stockholm, 13 March 2008.* In: <http://www.regeringen.se/content/1/c6/10/80/95/73e64223.pdf>, download 20.9.2010

⁴⁶⁹ *National responsibility and international commitment: A national strategy to meet the threat of terrorism. Government Communication 2007/08:64. Stockholm, 7 February 2008.* In: <http://www.regeringen.se/content/1/c6/10/51/27/64e294b3.pdf>, download 20.9.2010

⁴⁷⁰ *Summary: Security in Cooperation (Ds 2007:46): The Swedish Defence Commission's analysis of challenges and threats. 8 December 2007.* In: <http://www.sweden.gov.se/sb/d/8182/a/93944>, download 17.9.2010

⁴⁷¹ *A Functional Defence. Swedish Government Bill 2008/09:140. 2009, výňatok základných údajov dostupný aj na <http://www.regeringen.se/content/1/c6/12/31/54/0002c3f6.pdf>, download 10.9.2010*

4. 2. 4 Fínsko

Za aktuálnu fínsku bezpečnostnú doktrínu možno označiť dokument s názvom *Fínska bezpečnostná a obranná politika 2004*⁴⁷², ktorá podobne ako vyššie popísané doktríny vychádza z ustupujúcej hrozby konvenčnej vojny a z narastajúcich nových hrozieb širšieho medzinárodného prostredia a globalizácie, na ktoré medzinárodné spoločenstvo zatiaľ nenašlo jasnú a spoločnú odpoveď. *Fínska bezpečnostná a obranná politika 2004* za bezpečnostné hrozby, riziká a problémy označuje teroristické útoky, šírenie a použitie zbraní hromadného ničenia, medzinárodný organizovaný zločin, rozvojové krízy, zlyhávajúce štáty, nelegálnu imigráciu, epidémie, dlhodobé a náhle environmentálne hrozby, porušovanie ľudských práv, konfrontácie medzi civilizáciami, činnosť extrémistických a fundamentalistických skupín, regionálne konflikty s globálnymi alebo cezhraničnými dopadmi vrátane tzv. zamrznutých konfliktov, obchod s drogami a ľuďmi, ekonomické a technologické riziká (ohrozenia finančného systému, obchodu, investícií, spojení, dopravy a dodávok energie).

Rovnaké hrozby identifikuje aj stratégia fínskeho ministerstva zahraničných vecí z roku 2005⁴⁷³ a spôsob, akým Fínsko pristúpilo k ich riešeniu v rokoch 2006 až 2009, približujú každoročne vydávané súhmy výročnej správy za príslušný kalendárny rok⁴⁷⁴. Za zmienku stojí, že Fínsko podobne ako Írsko osobitne vydvíhuje význam medzinárodného práva a záväzkov z neho pre štáty vyplývajúcich pri riešení celosvetových bezpečnostných problémov. Okrem toho si však uvedomuje potrebu užšej

⁴⁷² *Finnish Security and Defence Policy 2004. Government report 6/2004 to Parliament 24 September 2004. Prime Minister's Office: Publications 18/2004. Prime Minister's Office, Helsinki 2004, dostupné aj na http://www.defmin.fi/files/311/2574_2160_English_White_paper_2004_1_.pdf, download 31.8.2010*

⁴⁷³ *Finland's Interest – Global Responsibility. A Strategy for the Ministry for Foreign Affairs. Ministry for Foreign Affairs, Helsinki 2005, dostupné aj na <http://formin.finland.fi/Public/download.aspx?ID=13425&GUID={71378E79-5070-4327-AE22-5222FB68C066}>, download 31.8.2010*

⁴⁷⁴ Všetky výročné správy od roku 2000 sú dostupné na stránke fínskeho ministerstva zahraničných vecí: <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=34600&contentlan=2&culture=en-US>.

spolupráce pri eliminovaní súčasných hrozieb pre bezpečnosť štátov, a preto aktívne prispieva ku „globálnej solidarite“. Za kľúčových aktérov pri udržiavaní mieru vo svete považuje najmä OSN, EÚ a NATO, pričom „Fínsko nasleduje transformáciu NATO“, „Fínsko rozvíja svoj vojenský potenciál v súlade so štandarami NATO“ a keďže „NATO sa zameriava na všeobecnejší prístup v krízovom manažmente, to si vyžaduje užšiu spoluprácu medzi Fínskom a NATO“⁴⁷⁵. Zatiaľ však Fínsko nevyjadrilo záujem o členstvo v tejto organizácii, aj keď už koncom roka 2007 fínske ministerstvo zahraničných vecí vypracovalo pomerne dôkladnú Správu o dôsledkoch možného členstva Fínska v NATO⁴⁷⁶, ktorej cieľom bolo prispieť k diskusii o vzťahu Fínska a NATO novými informáciami a perspektívami.

4. 2. 5 Írsko

V podmienkach Írska možno za základný strategický bezpečnostný dokument považovať *Bielu knihu o obrane* z roku 2000⁴⁷⁷ (ďalej len „Biela kniha“) prijatý na obdobie rokov 2000 až 2010, ktorý na rozdiel od švajčiarskych a rakúskych doktrín jednoznačne konštatuje, že Írsko sa nachádza vo všeobecne priaznivom bezpečnostnom prostredí. Vzhľadom na špecifickú vnútornú bezpečnostnú situáciu analyzuje Biela kniha jednak externé a jednak interné bezpečnostné prostredie s tým, že vo vzťahu k externému prostrediu uvádza, že toto neobsahuje žiadne špecifické hrozby pre celkovú bezpečnosť štátu ako v minulosti konvenčné bezpečnostné hrozby. Špecifickým je aj prístup negatívneho vymedzenia, t. j. uvedenie

⁴⁷⁵ *Finnish Security and Defence Policy 2009. Government report. Prime Minister's Office Publications 13/2009.* Prime Minister's Office, Helsinky 2009, dostupné aj na <http://www.vnk.fi/julkaisukansio/2009/j11-turvallisuus-j12-sakerhets-j13-finnish/pdf/en.pdf>, download 31.8.2010

⁴⁷⁶ SIERLA, A.: *Report on the Effects of Finland's possible NATO membership.* Helsinky: Ministry for Foreign Affairs of Finland, 2007, dostupné aj na: <http://formin.finland.fi/public/download.aspx?ID=26339&GUID={A7F3FC13-E910-48E1-8419-412DF33CA0ED}>, download 31.8.2010

⁴⁷⁷ *White Paper on Defence.* February 2000. Departement of Defence. In: http://merln.ndu.edu/white_papers/Ireland-2000.pdf, download 9.2.2008

javov, ktoré v súčasnosti nie sú a ani v blízkej budúcnosti nebudú bezpečnostnou hrozbou pre Írsko, ako napríklad žiadne riziko vonkajšieho vojenského útoku, žiadne riziko zvonku podnieteného konfliktu v priľahlom regióne, pričom akákoľvek zmena v tejto pozícii bude avizovaná upozornením s predstihom niekoľkých rokov, alebo žiadna osobitná hrozba zo strany subverzných skupín nachádzajúcich sa mimo Írska (s výnimkou skupín angažovaných v konflikte v Severnom Írsku), pričom podľa Bielej knihy niet dôvodu predpokladať, že ktorákoľvek medzinárodná teroristická skupina by mala dôvod alebo snahu uskutočniť útoky proti Írsku. Dopad na Írsko však majú nové problémy a neistota nového bezpečnostného prostredia v širšom európskom kontexte, ako napríklad etnické, ekonomické a náboženské napätia, snahy o sebaurčenie, humanitárne krízy, privaly utečencov a s nimi súvisiace riziko vyhrocovania a tzv. prelievania konfliktov, hrozba zbraní hromadného ničenia, cezhraničná kriminalita, šírenie malých zbraní, obchod s drogami, environmentálne problémy.

Význam interného bezpečnostného prostredia vyplýva z konštatovania Bielej knihy, že práve hrozby tohto pôvodu si za obdobie posledných viac ako 30 rokov vyžadovali operatívnu odpoveď írskych ozbrojených síl. Ide predovšetkým o bezpečnostnú situáciu v Severnom Írsku a hrozby zo strany paravojenských skupín nelegálne držiacich veľké množstvá útočných zbraní a výbušnín.

Realizácia zámerov a cieľov Bielej knihy sa má uskutočňovať na základe strategických stanovísk ozbrojených síl⁴⁷⁸, ktoré okrem iného môžu taktiež korigovať rozsah a význam jednotlivých hrozieb a rizík, ako tomu bolo po teroristických útokoch v USA a Španielsku, keď medzinárodným teroristickým útokom bola prisúdená vyššia vážnosť⁴⁷⁹.

Vyššie uvedený výpočet hrozieb a rizík dopĺňa *Strategické stanovisko 2005 - 2007* vypracované ministerstvom zahraničných vecí o zlyhávajúce štáty, zneužívanie ľudských práv, znehodnocovanie životného

⁴⁷⁸ *Defence Forces' Strategy Statement 2001 - 2004*. s. 1. In: <http://www.military.ie/dfhq/pubrel/publications/strategy01-04.pdf>, download 9.2.2008

⁴⁷⁹ *Strategy Statement 2005 - 2007*. Department of Defence. s. 10. In: [http://www.defence.ie/WebSite.Nsf/fba727373c93a4f080256c53004d976e/c3700595684613a1802570c80055b722/\\$FILE/Strategy05-07.pdf](http://www.defence.ie/WebSite.Nsf/fba727373c93a4f080256c53004d976e/c3700595684613a1802570c80055b722/$FILE/Strategy05-07.pdf), download 19.8.2010

prostredia, klimatické zmeny, pandémie, obchod s ľuďmi či nerovnováhu v tokoch kapitálu, technológií a obchodu⁴⁸⁰.

Aj írsky odpoveď na externé bezpečnostné hrozby a riziká spočíva v požiadavke spoločného postupu medzinárodného spoločenstva, no s tým rozdielom, že v porovnaní s rakúskym prístupom nie je vojenská neutralita ponímaná ako „*obmedzujúci faktor pri použití obrany ako vhodného nástroja medzinárodnej politiky v kontexte OSN a členstva v EÚ*“⁴⁸¹. Aj v najnovších dokumentoch o bezpečnostnej politike Írsko zdôrazňuje primát OSN v rámci udržiavania medzinárodného mieru a bezpečnosti a uvádza, že spoluprácu v oblasti zahraničnej a bezpečnostnej politiky, a to aj v EÚ, bude realizovať v súlade so svojou politikou vojenskej neutrality, v ktorej mieni naďalej pokračovať, pričom podrobnejšie rozpracovanie jej postavenia bude zrejmé z (druhej) Bielej knihy o obrane pre obdobie rokov 2011 až 2020⁴⁸².

4. 3 Morálno-psychologické aspekty a perspektívy postavenia neutrálneho štátu v medzinárodnom spoločenstve

Okrem právneho a politického rozmeru má neutralita ešte jeden veľmi významný rozmer, a to morálno-psychologický. Jeho špecifikom je, že nejestvuje izolovane od predchádzajúcich dvoch, a zároveň, že je zastúpený v nich oboch. Možno konštatovať, že ide o kategóriu mimoprávnu (odhliadnuc od princípu, že každé právo má byť morálne, a teda má vyjadrovať normatívnu predstavu určitého spoločenstva o morálne akceptovateľných a akceptovaných pravidlách správania sa) a súčasne výrazne subjektívnu. V odbornej literatúre je analýza tejto stránky neutrality zastúpená nepomerne menej v porovnaní s politickým či právnym rozmerom

⁴⁸⁰ *Strategy Statement of the Department of Foreign Affairs 2005 - 2007*. s. 17. In: <http://www.dfa.ie/uploads/documents/dfa%20sos%20english.pdf>, download 19.8.2010

⁴⁸¹ *White Paper on Defence*. February 2000. Department of Defence. s. 9 - 10

⁴⁸² *Strategy Statement 2008 - 2010*. Department of Defence and Defence Forces. In: [http://www.defence.ie/WebSite.nsf/fba727373c93a4f080256c53004d976e/a221c63d3721aa2f802573f400554af9/\\$FILE/Statement%20of%20Strategy%202008-2010.pdf](http://www.defence.ie/WebSite.nsf/fba727373c93a4f080256c53004d976e/a221c63d3721aa2f802573f400554af9/$FILE/Statement%20of%20Strategy%202008-2010.pdf), download 19.8.2010

neutrality. Taktiež možno identifikovať na jednej strane značnú úsečnosť jej hodnotení a na strane druhej ich vysokú kategorickosť, a to v pozitívnom i negatívnom smere. Súvisí to pravdepodobne s tým, že skúmaniu postavenia morálky vo svetovom politickom systéme sa venuje málo odborníkov – na Slovensku napríklad J. Lasicová⁴⁸³.

Obsahom tohto rozmeru neutrality sú predovšetkým otázky:

- a) „morálnych povinností“ neutrálneho štátu,
- b) morálnosti neutrality ako politiky štátu a
- c) psychologických dopadov neutrality na neutrálny štát a jeho obyvateľstvo.

Prvá otázka je najjednoduchšia a spôsobuje najmenej nezhôd nielen medzi odborníkmi na neutralitu, ale aj medzi štátmi. Odpoveď na túto otázku bola počas vývoja neutrality podobná vo všetkých časových obdobiach a v prípade všetkých neutrálnych štátov. Pravdepodobne preto, že medzinárodné právo neobsahuje povinnosť neutrálneho štátu a ani jeho štátnych občanov byť morálne, hodnotovo či ideologicky neutrálnymi v prípade konfliktu medzi inými štátmi, pričom takáto „*povinnosť morálnej neutrality sa z medzinárodného práva nedá ani odvodiť*“⁴⁸⁴. Neutrálny štát nemá podľa medzinárodného práva žiadne povinnosti ani obmedzenia vo vzťahu k vyjadrovaniu vlastných názorov⁴⁸⁵ a nemusí dodržiavať zásadu rovnakého zaobchádzania v ideologickej oblasti⁴⁸⁶. Prejavom uvedeného stanoviska je nepochybná príslušnosť všetkých neutrálnych štátov počas celej studenej vojny k Západu, a to bez akéhokoľvek spochybňovania zo strany štátov socialistického bloku, aj keď pre úplnosť je potrebné dodať, že neutrálne štáty (najmä Fínsko a Rakúsko) uvedomujú si svoju pozíciu príliš aktívne v ideologickom konflikte nevystupovali. Ešte výraznejším vyjadrením morálnej angažovanosti neutrálneho štátu a prejavenie názorového postoja,

⁴⁸³ LASICOVÁ, J.: *Morálka v medzinárodných vzťahoch*. Dizertačná práca. Banská Bystrica: FPVaMV, 2004

⁴⁸⁴ BARZ, A.: *Der Mythos Neutralität: Zu den Wechselwirkungen zwischen Anspruch und Wirklichkeit eines politischen Konzepts*. Pfaffenweiler: Centaurus-Verlagsgesellschaft, 1992, s. 192

⁴⁸⁵ GREBER, A.: *Die dauernde Neutralität und das kollektive Sicherheitssystem der Vereinigten Nationen*. Zürich: Juris Druck+Verlag, 1967, s. 30

⁴⁸⁶ SCHWEITZER, M.: *Dauernde Neutralität und europäische Integration*. Wien, New York: Springer-Verlag, 1997, s. 140

ktorý nemohol byť nikým vnímaný ako ideologicky nestranný, bolo prirovnanie bombardovania Hanoja na Vianoce 1972 k nacistickým zločinom v Treblinke a Lidiciach švédskym predsedom vlády O. Palmeom, čo malo za následok diplomatickú krízu v americko-švédskych vzťahoch až do roku 1974⁴⁸⁷. Okrem vyššie uvedeného prevažujúceho názoru o neexistencii povinností neutrálnych štátov vo sfére morálky je v zahraničnej literatúre zastúpený aj menšinový názor, podľa ktorého má neutralita tri kategórie, a to vojenskú neutralitu, hospodársku neutralitu a ideologickú neutralitu.⁴⁸⁸

Problém morálnosti neutrality ako zahraničnej politiky štátu je témou oveľa pesterjšou a zložitejšou, a to napríklad už z toho dôvodu, či možno politickú morálku stotožňovať s osobnou morálkou, resp. či je správne na politické inštitúcie a ich konanie aplikovať morálne imperatívy z oblasti osobnej morálky⁴⁸⁹. V spleti rôznych názorov možno definovať dva jasné prístupy. Prvý z nich neutralitu odmieta vnímať prostredníctvom iných kategórií ako mocenskopolitických. Neutralita nie je v takomto ponímaní „žiadna dogma a ani žiadne tabu, ale prostriedok zahraničnej politiky. Ide o otázku štátnej múdrosti a nie o otázku pocitu.“⁴⁹⁰ Teda snaha prisudzovať neutralite akékoľvek iné (emocionálne, psychologické či morálne) hľadiská nie je namieste, pretože neutralita je legálny a legitímny nástroj na ochranu štátu pred vojnou. Druhý prístup spočíva v existencii vzťahu medzi neutralitou a morálkou, pričom zástancovia neutrality tvrdia, že neutralita je morálnou koncepciou, a kritici uvedené tvrdenie vyvracajú.

K najväčším výhradám adresovaným inými štátmi neutrálnym štátom patrí výčitka nízkej miery ich spolupodieľania sa na výstavbe a existencii svetového systému bezpečnosti a malého rozsahu jeho financovania. Podstata spočíva v tom, že trvalo neutrálne štáty profitujú na

⁴⁸⁷ LAUMER, R.: *Vom Ende der Neutralität: Schwedische Sicherheitspolitik nach 1989*. Marburg: Tectum Verlag, 1997, s. 35

⁴⁸⁸ GINTHER, K.: *Neutralitätsrecht und Neutralitätspolitik*. Wien, New York, 1975. In: OUYEN, R. CH. van: *Die schweizerische Neutralität in bewaffneten Konflikten nach 1945*. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, New York, Paris, Wien: LANG, 1991, s. 14

⁴⁸⁹ HOCHÉ, A.: *Psychologie der Neutralität*. Freiburg i. B. und Leipzig: Speyer & Kaerner, 1917, s. 16

⁴⁹⁰ BINDSCHELLER, R.: *Grundlagen der schweizerischen Aussenpolitik*. In: Schweizer Monatshefte, April 1963, s. 6

svetovej bezpečnosti bez toho, aby znášali adekvátny svoj podiel na jej zabezpečovaní. Uvedený stav sa stal zjavnejším po skončení studenej vojny prinášajúcom pokles dôležitosti neutrálnych štátov v medzinárodných vzťahoch a v znížení počtu oblastí, v ktorých sa mohli naďalej prejavovať pozitívne aktivity neutrálnych štátov. V tejto súvislosti sa spomínajú najmä Švajčiarsko a Rakúsko ako tzv. tichí členovia NATO⁴⁹¹ „priživujúci sa“ na bezpečnosti zaisťovanej inými štátmi. Odpoveďou neutrálnych štátov na uvedenú námietku bolo v minulých obdobiach realizovanie osobitných funkcií neutrálnymi štátmi v prospech iných alebo dokonca všetkých štátov sveta, a to napríklad, dobrých služieb, sprostredkovania⁴⁹², organizovania medzinárodných konferencií, poskytovania sídel medzinárodným organizáciám či iniciovania a podpory spolupráce v oblasti kontroly zbrojenia a odzbrojenia. Dnes nie sú už tieto služby považované za typické výlučne pre neutrálne štáty. Vyššie uvedené argumenty sú racionálne a možno pochopiť ich logiku. Iným dôvodom pre negatívne vnímanie neutrality iným štátom z morálneho hľadiska je jeho subjektívny postoj k hodnoteniu vlastných konaní neutrálnym štátom. Platí totiž, že „pre toho, kto si myslí, že vedie spravodlivú vojnu, je neutralita vždy pohoršením.“⁴⁹³ A čím silnejšia je mocnosť zúčastnená v danom konflikte, tým menší priestor existuje pre neutralitu v duchu motto „kto nie je s Rímom, je proti Rímu“⁴⁹⁴. Nedávnym

⁴⁹¹ SCHÖFBÄNKER, G.: *Neutralität – Quo vadis? – Struktur eines aussenpolitischen Prioritätskonflikt*. Schläining: Österreichisches Studienzentrum für Frieden und Konfliktlösung, 1997, s. 11

⁴⁹² Po druhej svetovej vojne došlo v oblasti sprostredkovania k značnému poklesu účasti nielen neutrálnych, ale aj ostatných európskych štátov, a to z dôvodu presunu násilných konfliktov na južnú pologuľu: napríklad Švajčiarsko sa počas studenej vojny z 1540 uskutočnených sprostredkovaní v 288 konfliktoch zúčastnilo len štyroch. Bližšie: FANZUN, J. A. – LEHMANN, P.: *Die Schweiz und die Welt: Aussen- und sicherheitspolitische Beiträge der Schweiz zu Frieden, Sicherheit und Stabilität, 1945-2000*. In: Zürcher Beiträge zur Sicherheitspolitik und Konfliktlösung. Nr. 57, Zürich, 2000, s. 104

⁴⁹³ SCHLÜER, U.: *Neutralität 2000: Gedanken über Krieg, ziellosen Interventionismus und Frieden an der Jahrtausendwende*. Flaach: Schweizerzeit Verlags, 2000, s. 88

⁴⁹⁴ Pozri GEHLER, M.: *Finis Neutralität? Historische und politische Aspekte im europäischen Vergleich: Irland, Finnland, Sweden, Schweiz und Österreich*. Bonn: Zentrum für Europäische Integrationsforschung, 2001, s. 6

príkladom uvedeného postoja boli vyhlásenia amerického prezidenta G. Busha pred a počas tzv. irackej vojny (2003) v duchu hesla „kto nie je s nami, je proti nám“, ktoré nepripúšťali ani názorovú (ideovú) odchýlku od americkej línie bez toho, aby okamžite táto nebola označená za protiamerickú. V naznačenom kontexte je pozícia USA k neutralite po roku 1945 s prihliadnutím na časté používanie neutrality v zahraničnej politike USA od ich vzniku do istej miery paradoxnou. Ak neutralita bola totiž v americkom národnom záujme, nešlo o nemorálne stanovisko. Ak sa ale dostávala do rozporu s americkým národným záujmom a bola uplatňovaná inými štátmi, začala byť vnímaná ako nástroj komunistického vplyvu a rozširovania sovietskej moci smerom na západ, resp. ako stanovisko málo priateľské (ak nie priamo nepriateľské) voči USA. Obdobu uvedeného nazerania možno identifikovať aj vo vzťahu k nezúčastnenosti v sovietskom tábore, pretože nezúčastnenosť bývala charakterizovaná ako „relatívne autonómny oddiel svetového antiimperialistického frontu“⁴⁹⁵. Snaha využiť postoje neutrálnych štátov v širších mocenských súvislostiach nie je len otázkou minulosti. Napríklad počas útokov na JZR sa objavovali ruské iniciatívy o vytvorenie americkej protiváhy spolu s európskymi neutrálnymi štátmi⁴⁹⁶.

Argumentácia v prospech morálnosti neutrality vychádza zo všeobecného základu, že neutralita je „univerzálna mierová politika“⁴⁹⁷ zameraná na obmedzovanie konfliktov medzi štátmi, čo do ich rozsahu i intenzity. A ak by nebolo možné neutralitu jednoznačne označiť za morálnu, v každom prípade je normálna, pretože vo vojnách spravidla viac štátov zostáva mimo bojov, racionálna, pretože neúčast' na vojne prináša viac výhod ako nevýhod, a legálna, pretože je právom dovolená a upravená, pričom výrazom normálnosti, racionálnosti a legálnosti neutrality sú podľa J.

⁴⁹⁵ VYCHODIL, F.: *Politika nezúčastnenosti a uvoľňování napětí ve světě*. In: *Mezinárodní vztahy*. Roč. X, 1975, č. 5, s. 15

⁴⁹⁶ LOBOVA, L.: *Russland und die europäische Neutralen*. In: *Journal of European Integration History*. Volume 7, Number 2, 2001, s. 94

⁴⁹⁷ WARTBURG, W. von: *Die Neutralität der Schweiz und ihre Zukunft*. Schaffhausen: Novalis Verlag, 1992, s. 12

M. Gabriela haagske dohovory⁴⁹⁸. Hlavný bod kritiky nepodieľania sa na formovaní svetovej bezpečnosti je v tomto ponímaní vyvracaná zvýrazňovaním osobitného prínosu neutrálnych štátov a ich predstaviteľov k posilňovaniu mierovej spolupráce štátov, čo bolo obzvlášť citelné počas studenej vojny. Či budú neutrálne štáty schopné aj v budúcnosti iniciovať nové témy, zostáva zatiaľ nejasné. V medzinárodných vzťahoch po roku 1990 sa objavujú dve otázky, ktoré síce nie sú novými, ale vytvárajú priestor pre prejavenie sa neutrality. Ide o problematiku humanitárnej intervencie (Kosovo) a preventívnej vojny (Irak). Oba inštitúty majú podľa rôznych štátov rôzne postavenie v medzinárodnom práve, pričom veľmi silný základ pre ich obhajobu alebo kritiku tkvie práve v kategóriách legitimity, spravodlivosti a morálky. Vzhľadom na nejednoznačnosť medzinárodnoprávnej legálnosti alebo nelegálnosti oboch inštitútov, aj keď si možno dovoliť vysloviť domnienku, že podľa prevažujúcich názorov ide v oboch prípadoch zatiaľ o konanie medzinárodným právom nedovolené, dalo sa predpokladať, že neutrálne štáty využijú príslušné medzinárodné udalosti k jasnému prezentovaniu svojich zahranično-politických koncepcií. Nestalo sa však tak. Pri porovnaní prístupov a vyjadrení zo strany neutrálnych štátov k „zásahu“ NATO v Kosove v roku 1999 a k „akciám“ USA a niekoľkých ďalších štátov v Iraku od roku 2003 možno konštatovať, že viac neutrálne postoje zaujali neutrálne štáty k vojne v Iraku.

*„Humanitárna intervencia je vlastne ozbrojený zásah voči inému štátu bez jeho súhlasu s cieľom čeliť humanitárnej katastrofe (hrozbe humanitárnej katastrofy) vyvolanej vážnym a rozsiahlym porušovaním ľudských práv.“*⁴⁹⁹ Na doplnenie citovaného vymedzenia humanitárnej intervencie možno uviesť, že ide o zásah bez súhlasu BR OSN, pretože v opačnom prípade by šlo o kolektívne donucovacie opatrenie s použitím ozbrojenej sily v prípade ohrozenia mieru alebo porušenia mieru. V uvedenom kontexte vyjadrovali príslušné štátne orgány všetkých tradičných európskych neutrálnych štátov politickú a diplomatickú podporu vojenskej intervencii NATO v JZR, pričom letecké útoky na JZR žiadnym

⁴⁹⁸ GABRIEL, J. M.: *Die Gegenläufigkeit von Neutralität und Humanitären Interventionen*. Zürich: Eidgenössische Technische Hochschule Zürich - Forschungstelle für Internationale Beziehungen, 1999, s. 4

⁴⁹⁹ VRŠANSKÝ, P.: *Humanitárna intervencia v medzinárodnom práve*. In: Právny obzor. Roč. 83, 2000, č. 6, s. 513

spôsobom oficiálne neodsúdili, aj keď „*lamentovali nad tým, že akcia sa uskutočňuje bez mandátu OSN*“⁵⁰⁰. Všetky neutrálne štáty – členovia EÚ zároveň participovali na sankciách prijatých proti JZR, pričom dali prednosť rozhodnutiam EÚ v rámci SZBP a záväzkom z nich vyplývajúcim pred povinnosťami vychádzajúcimi z práva neutrality.⁵⁰¹ Účasť na vojenských opatreniach (označovanie leteckých vojenských útokov) počas kosovského konfliktu (označovanie intervencie NATO v nečlenskom štáte bez súhlasu OSN) sa z geopolitických dôvodov týkala iba Švajčiarska a Rakúska, keďže Fínsko, Švédsko a Írsko nie sú členmi NATO a ani nemohli poskytnúť svoje územie pre efektívnejšie uskutočňovanie vojenských opatrení. Oba uvedené štáty v tomto aspekte vojenskú neutralitu zachovali a nepovolili prelety ponad a presuny cez svoje štátne územia žiadnymi vojenskými dopravnými prostriedkami. Postup Švajčiarska v prípade vojenskej intervencie v Kosove bol podobne ako rakúsky postoj nekoherentný, pretože na jednej strane Švajčiarsko rešpektovalo povinnosti vyplývajúce z neutrality, a na strane druhej uskutočňovalo konanie v rozpore s neutralitou. Podrobnejšiu analýzu siedmich rozhodnutí, z toho troch súladných s neutralitou (nezavedenie ropného embarga, nepovolenie preletov a uskutočňovanie humanitárnej operácie FOCUS v spolupráci s Ruskom a Gréckom pod dohľadom srbskej organizácie Červeného kríža s cieľom prerozdeľovania humanitárnej pomoci), troch nesúladných s neutralitou (embargo na vojnový materiál, humanitárne nasadenie vrtníčkovej jednotky na juhoslovanskej hranici s technickou a komunikačnou podporou štruktúr NATO a nasadenie vojenskej jednotky SWISSCOY v rámci postkonfliktnej fázy) a jedného jednoznačne nezaraditeľného (poskytnutie dobrých služieb – prevzatie ochranných mandátov v prospech niektorých členských štátov NATO v Belehrade v súlade s ustanoveniami Viedenského dohovoru

⁵⁰⁰ FERREIRA-PEREIRA, L. C.: *The Military Non-Allied States in the CFSP of the 1990's*. In: European Integration online Papers, Vol. 8, 2004, N° 3, dostupné na: <http://eiop.or.at/eiop/texte/2004-003a.htm>, download 21.7.2004, s. 10

⁵⁰¹ *Neutralitätspraxis der Schweiz – aktuelle Aspekte. Bericht der interdepartementalen Arbeitsgruppe vom 30. August 2000*. In: <http://www.eda.admin.ch/etc/medialib/downloads/edazen/doc/publi.Par.0009.File.tmp/Neutralitaetspraxis%20der%20Schweiz%20-%20aktuelle%20Aspekte.pdf>, download 2.8.2008, s. 11

o diplomatických stykoch) podáva J. M. Gabriel⁵⁰², pričom podľa jeho názoru nemožno zo švajčiarskej praxe v tomto prípade jednoznačne vyvodit' ani podporu a ani odmietnutie humanitárnej intervencie.

Reakcia neutrálnych štátov na operáciu Iracká sloboda bola obdobná a spočívala v nepripojení sa do tzv. koalície ochotných pod velením USA. Zároveň je potrebné podotknúť, že neutrálne štáty sa nevyjadrili ostrejším spôsobom proti postupu USA a ich spojencov v Iraku, a že kritika tejto preventívnej vojny sa z ich strany obmedzila spravidla na konštatovanie absencie mandátu OSN⁵⁰³. Výnimkami boli Švédsko, ktorého premiér G. Persson označil vojnu v Iraku za neoprávnenú a za porušenie medzinárodného práva,⁵⁰⁴ a Švajčiarsko, Vatikán a Lichtenštajnsko. Na Malte dokonca problematika irackej vojny a neutrality nebola považovaná za takú dôležitú, aby sa stala bodom predvolebnej kampane pred parlamentnými voľbami na Malte v apríli 2003⁵⁰⁵. Výraznejší dopad irackej vojny bol zaznamenaný najmä na domácej politickej scéne v Írsku a vo Fínsku. V Írsku sa rozhodnutie vlády, na rozdiel od vlád v Rakúsku, Švédsku a Fínsku, povoliť prelety ponad írské územie (údajne viac ako 3500 preletov len za rok 2003) a poskytnúť letisko Shannon americkým

⁵⁰² GABRIEL, J. M.: *Die Gegenläufigkeit von Neutralität und Humanitären Interventionen*. Zürich: Eidgenössische Technische Hochschule Zürich - Forschungstelle für Internationale Beziehungen, 1999, s. 14 - 21

⁵⁰³ Pozri napr. PELLNÄS, B.: *Propaganda, 'Preventive War' and The Weathervane of Foreign Policy*. In: Dagens Nyheter. 8 February 2004, dostupné na: <http://www.nnn.se/n-model/foreign/kosovo.htm>, download 12.3.2008 a *Finland's position on the war on Iraq*. Office of the President of the Republic of Finland. In: <http://www.tpk.fi/netcomm/news/showarticle.asp?intNWSAID=13210&intSubArtID=8104&intIGID=9&LAN=EN&Thread=&intThreadPosition=4>, download 16.3.2008

⁵⁰⁴ MILLER, R.: *From 11 September 2001 to the War in Iraq: Irish Responses to the Global 'War on Terrorism'*. In: *Irish Studies in International Affairs*. Vol. 16, 2005, s. 172

⁵⁰⁵ CINI, M.: *The Maltese Parliamentary Elections of April 2003*. In: RIIA/OERN ELECTION BRIEFING NO 12, The Royal Institute of International Affairs, s. 4, dostupné aj na <http://www.sussex.ac.uk/SEI/documents/oernmaltap12.pdf>, download 4.3.2008

ozbrojeným silám (údajne viac ako 125 000 amerických vojakov)⁵⁰⁶ stretlo s intenzívnou kritikou zo strany opozičnej politickej strany Sinn Féin a mimovládnych organizácií podporujúcich myšlienku írskej neutrality. Vo Fínsku zasa došlo k vnútropolitickému škandálu v súvislosti so súkromným stretnutím predsedu vlády P. Lipponena s americkým prezidentom, počas ktorého fínsky premiér vyslovil svojmu partnerovi podporu v irackej vojne. Informácie o obsahu uvedeného stretnutia boli zverejnené údajne pričinením A. Jäättteenmäki, ktorá sa po úspešných voľbách stala prvou ženou vo funkcii fínskeho predsedu vlády, a ktorá následne 18.6.2003 odstúpila v dôsledku odhalenia spôsobu získania predmetných informácií.⁵⁰⁷

Popri naznačených otázkach s jasným politickým podtónom možno ešte uviesť jeden možný prístup k vnímaniu morálnosti neutrality, ktorý je založený na existencii dvoch kategórií – dobra a zla. Aj uvedený skôr filozofický prístup je využívaný politicky, ako vyplýva z jedného z vyjadrení G. Busha, podľa ktorého „*nie je žiadny neutrálny priestor – žiadny neutrálny priestor – v boji medzi civilizáciou a terorom, pretože nie je žiadny neutrálny priestor medzi dobrom a zlom, slobodou a otroctvom a životom a smrťou*“⁵⁰⁸. V tomto smere je morálnosť neutrality posudzovaná vo vzťahu k dobru a zlu, pričom nemožno hodnotiť ako morálne stanovisko nestranný postoj medzi uvedenými kategóriami. Dante Alighieri takýto názor formuloval nasledovne: „*Tie najhorúcejšie miesta v pekle sú rezervované pre tých, ktorí v čase veľkých morálnych kríz zostali neutrálni.*“⁵⁰⁹ Z povahy veci vyplýva, že ide skôr o rovinu konania jednotlivca, no s prihliadnutím na skutočnosť, že za každý, teda aj neutrálny štát konajú vždy jednotlivci, resp. že štát len ťažko môže zostať neutrálnym bez podpory takéhoto postoja

⁵⁰⁶ *Positive Neutrality in Action. Towards the Achievement of Human Security. A Sinn Féin Policy Document (2004)*. In: [http://www.sinnfein.ie/pdf/Neutrality Document.pdf](http://www.sinnfein.ie/pdf/NeutralityDocument.pdf), download 4.3.2008

⁵⁰⁷ Bližšie pozri: GREEN, N.: *Finland: Prime minister resigns over Iraq war scandal*. 1 July 2003. In: <http://www.wsws.org/articles/2003/jul2003/finl-j01.shtml>, download 16.3.2008

⁵⁰⁸ *Remarks by the President on Operation Iraqi Freedom and Operation Enduring Freedom*. In: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2004/03/20040319-3.html>, download 12.3.2008

⁵⁰⁹ BRACKETT, D. S.: *International Relations À La Carte: A New Swiss Neutrality in Europe*. In: The Weatherhead Center for International Affairs, Harvard University, Paper 97, No. 4, 1997, s. 20

domácim obyvateľstvom, možno vyššie uvedenú rovinu uvažovania aplikovať aj na spoločenskú a štátnu úroveň. Je potom z toho najvšeobecnejšieho hľadiska morálny postoj štátu, ktorý zachováva neutralitu napríklad v konflikte medzi agresorom a jeho obeťou? Francúzsky spisovateľ a diplomat F. R. de Chateaubriand v kontexte genocídy Arménov odpovedá, že „*taká neutralita nestojí za reč, pretože je proti slabšej strane a ide ruka v ruke so silnejšou stranou*“.⁵¹⁰ Bez ohľadu na všetky predstaviteľné výhody nestrannosti (pre neutrálny štát ochrana vlastných obyvateľov pred vojnou a pre ostatné štáty obmedzenie vojny) možno v naznačenej dichotómii nestrannosť iba ťažko označiť za jednoznačný príklon na stranu dobra. Zároveň avšak jestvuje rovnaká možnosť neutrálneho štátu pripojiť sa na „zlú“ stranu, a teda nepripojenie sa ani na jednu stranu možno považovať síce za menej morálne ako pripojenie sa k boju obeť agresie, ale nepochybne viac morálne ako pripojenie sa k agresorovi (čo v optike agresora bude presne opačné).

Obdobné dichotomické vnímanie neutrality je príznačné aj pre oblasť náboženstva, a to najmä pre kresťanstvo a islam, v ktorých sa výrazne objavuje téza „kto nie je s nami, je proti nám“⁵¹¹. Odmietavý postoj k neutralite počas svojej histórie opakovane prezentovala aj katolícka cirkev, čo bolo v stredoveku pochopiteľné z dôvodu mocenského postavenia pápeža, avšak po roku 1929 a *sui generis* neutralite Vatikánu je do istej miery paradoxné; potvrdením uvedeného postoja bola reč pápeža Pia XII. počas vianočného príhovoru ku kolégiu kardinálov 24.12.1948, v ktorej odmietol neutralitu v prípade kolektívnej obrany proti útočníkovi.⁵¹²

Záverom k zhrnutiu úvah o morálnosti neutrality možno uviesť, že neutralita ako koncepcia nikdy v medzinárodných vzťahoch nepatrila do oblasti politického idealizmu. Štáty si neutralitu nevyberali z dôvodov jej

⁵¹⁰ DESTEXHE, A.: *Neutrality or impartiality*. In: CAHILL, K. M.: *Preventive Diplomacy. Stopping wars before they start*. New York and London: Routledge and Center for International Health and Cooperation, 2000, s. 104

⁵¹¹ Napr. *Sväté Písmo. Nový zákon*. (Matúš 12, 30 a Lukáš 11, 22). Bratislava: Spolok sv. Vojtecha, 1986, s. 68 a 216 a *Korán*. (Súra 4, 88-91 alebo Súra 9, 81-84). Žilina: Knižné centrum, vydavateľstvo, 2001, s. 56 a 116

⁵¹² PALAVER, W.: *Kollektive Sicherheit in Europa und österreichische Neutralität. Eine ethische Reflexion aus der Sicht der Katholischen Soziallehre*. Barsbüttel: Institut für Theologie und Frieden, 1993, s. 27 - 29

nejakých vysokých morálnych kvalít, ale naopak, výlučne v dôsledku politického realizmu a existujúceho rozloženia síl vo svetovom politickom systéme. Štáty sa nestávali neutrálnymi preto, že túžili realizovať nejaký morálny ideál, ale z dôvodu, že v neutralite videli najlepší spôsob udržania vlastnej suverenity v prostredí anarchie vládnucej v medzinárodnej politike. Napokon, veď mocenské potenciály neutrálnych štátov boli a sú také, že často nepostačujú ani na udržanie ich vlastnej neutrality, a tak je málo pravdepodobné, že by mohli byť schopné samostatne a bez pričinenia relevantných mocností presadiť nejakú myšlienku, čo aj akokoľvek morálnu. Zároveň však nie je správne význam neutrality podceňovať, pretože neutrálne štáty boli v minulosti vplyvné, pričom ich vplyv nebol založený na bohatstve, moci či veľkosti, ale na myšlienke pozitívne hodnotenej ostatnými štátmi.

Ďalšiu dôležitú dimenziu neutrality, ktorá sa však prejavuje primárne vnútroštátne, reprezentujú psychologické dopady neutrality na neutrálny štát a jeho obyvateľstvo. Jej prejavom je tzv. identifikačná funkcia vyjadrujúca dôležité postavenie neutrality v procese vzniku štátu a jeho profilácie⁵¹³, pričom ide o otázku stotožnenia sa obyvateľov neutrálneho štátu s neutralitou ako typickým znakom štátu s vonkajším a vnútorným účinkom. Vonkajší účinok identifikačnej funkcie spôsobuje odlišenie neutrálneho štátu od iných štátov a možnosť v dôsledku osobitného statusu uskutočňovať úlohy osobitného charakteru zabezpečujúce neutrálnemu štátu podľa obyvateľov neutrálnych štátov najmä v minulosti jednoznačne pozitívne vnímanie zo strany iných štátov. Vnútorný účinok identifikačnej funkcie je zameraný na vytváranie a upevňovanie národnej jednoty, na posilňovanie národnej samostatnosti a nezávislosti a na odlišenie sa od iných štátov a národov. Oba účinky sa prejavujú vo všetkých neutrálnych štátoch. Ako vyplýva z výsledkov výskumov verejnej mienky v týchto štátoch a z pozícií národných vlád týchto štátov k niektorým otázkam zahraničnej politiky, neutralita je hlboko zakorenená v postojoch obyvateľov neutrálnych štátov. Títo ju považujú za veľmi podstatný rozmer politiky štátu a v porovnaní s názormi štátnych a straníckych elít majú výrazne nižšiu tendenciu neutralitu modifikovať, zúžiť či zrušiť. Dobrým príkladom je

⁵¹³ Pozri napr. HALTINGER, K. W., SPILLMANN, K. R.: *Öffnung oder Isolation der Schweiz? – Aussen- und sicherheitspolitische Meinungsbildung im trend*. Zürich: Forschungsstelle für Sicherheitspolitik und Konfliktanalyse, 1994, s. 22 - 23

hlasovanie švajčiarskych voličov v referende v roku 1986 o vstupe do OSN (odmietnuté hlasmi 75% hlasujúcich⁵¹⁴) alebo nevôľa rakúskych obyvateľov definitívne opustiť neutralitu. V prípade tradičných neutrálnych štátov je zrejmé, že ich obyvatelia sa veľmi silno identifikujú s neutralitou svojho štátu, ba dokonca, že jej pripisujú zásluhy nielen za zaistenie mieru, ale aj ekonomický rozvoj a blahobyt. Takéto široké vnímanie výhod neutrality možno označiť za prehnané a súhlasiť s názorom, že iracionálne stotožňovanie sa s neutralitou v niektorých štátoch akoby dokonca vytváralo „náhradné náboženstvo“⁵¹⁵. A tak akoby v súčasnosti dochádzalo v tradičných neutrálnych štátoch k nazeraniu na neutralitu z dvoch uhlov – racionálneho a emocionálneho. Prvý majú reprezentanti štátu a politických strán, ktorí vychádzajú z poznania a realnosti súčasných bezpečnostných hrozieb a možností ich eliminovania. Jeho prejavom je *de facto* zánik trvalej neutrality v tradičnom ponímaní v dôsledku účasti neutrálnych štátov na opatreniach organizácií kolektívnej bezpečnosti a supranacionálnych organizácií. Emocionálne nazeranie na neutralitu je vlastné verejnosti, ktorá bez vedomostí o širších politických a právnych súvislostiach prisudzuje väčší význam vyhláseniu neutrality ako mocenským záujmom a geopolitickým úvahám iných štátov. Riziko tohto uhla pohľadu spočíva v tom, že pripisuje neutralite spôsobilosť uchrániť štát od vojenského konfliktu za každých okolností (akoby neúspešné neutrálne štáty ani neexistovali).

Výsledkom pôsobenia navzájom protikladných postojov elít a obyvateľstva je súčasný stav neutrality. Z predchádzajúcich častí práce vyplýva, že každý z tradične neutrálnych štátov po roku 1945, resp. 1990 podstatne zmenil obsah a rozsah svojej neutrality, a to až takým výrazným spôsobom, že možno pochybovať o existencii neutrality ako takej. Jeden z najlepších znalcov práva neutrality dokonca hovorí o zániku práva neutrality a kladie otázku, či toto právo je dnes vôbec ešte súčasťou

⁵¹⁴ HUG, P.: *Abschied von der Neutralität*. In: KUX, S. (Hrsg.): *Zukunft Neutralität? Die schweizerische Aussen- und Sicherheitspolitik im Umbruch*. Bern, Stuttgart, Wien: Haupt, 1994, s. 52

⁵¹⁵ ĎURKOVÁ, K.: *Neutralita je prežitok*. In: Domino-fórum, Roč. 10, č. 50, 13.12.-19.12.2001, s. 12

všeobecného medzinárodného práva⁵¹⁶. Na ilustráciu možno uviesť, že anglické učebnice o medzinárodnom práve⁵¹⁷ už neutralitu nespomínajú, čo však samozrejme automaticky neznamená, že práva neutrality niet. Okrem objektívneho náhľadu je určujúcim aj subjektívny názor neutrálnych štátov na neutralitu. Evidentným v tejto súvislosti je úsilie tradičných neutrálnych členských štátov EÚ samodefinovať vlastné zahraničné koncepcie inak ako pojmom neutralita. Najčastejšie používaným je termín vojenská nezúčastnenosť alebo nealiančnosť. Neutralita ako pojem tak zostáva buď len ako ústavný termín (Rakúsko, Malta) alebo z času na čas zaznie z úst predstaviteľov politických strán v rámci diskusií o širších otázkach medzinárodných vzťahov (Írsko, Rakúsko). Dá sa povedať, že v súčasných geopolitických podmienkach je neutralita definitívne minulosťou pre Fínsko a Švédsko, ktoré už dlhodobo výslovne o svojich politikách nehovoria ako o neutrálnych, ale iba nealiančných. Posledným ostrovom trvalej neutrality v podobe, v akej aspoň približne pretrvala do konca studenej vojny, zostáva Švajčiarsko. Posledným preto, lebo neutrality nových neutrálnych štátov (napríklad Turkménska, Moldavska a už vôbec nie Srbska) nemožno jednoznačne pokladať za trvalé, pričom obsah ich neutrality je prinajmenšom nejasný. A tak nie je ničím zvláštnym, že neutralita býva označovaná za mŕtvu⁵¹⁸ či za „*spiaci mýtus*“⁵¹⁹.

Čo však vyplýva zo všetkého vyššie uvedeného? Aké bude postavenie neutrality v medzinárodných vzťahoch v blízkej a vzdalenej budúcnosti? Bezprostredne po konci studenej vojny sa mnohí autori⁵²⁰ domnievali, že dôjde k zmene bipolárnej štruktúry svetového politického

⁵¹⁶ GABRIEL, J. M.: *Die Überwindung der Schweizer Neutralität*. St. Gallen: Eidgenössische Technische Hochschule Zürich - Forschungstelle für Internationale Beziehungen, 1996, s. 29

⁵¹⁷ Pozri napr. BROWNLIE, I.: *Principles of Public International Law*. Oxford: Oxford University Press, 1999 alebo MALANCZUK, P.: *Akehurst's Modern Introduction to International Law*. London and New York: Routledge, 1999

⁵¹⁸ BUZALKA, J.: *Mŕtva neutralita*. In: Listy SFP, IV. ročník, 2001, 5. číslo, s. 1

⁵¹⁹ GYARFÁŠOVÁ, O. – KRIVÝ, V. – VELŠIČ, M. et al.: *Krajina v pohybe: Správa o politických názoroch a hodnotách ľudí na Slovensku*. Bratislava: IVO, 2001, s. 209

⁵²⁰ Pozri HEIDEGGER, K.: *Neutral und solidarisch oder Paktgebunden und spaltend*. In: *Europäische Friedenssicherung: Positionen und Chancen Österreichs*. Wien: Südwind-Verlag, 1997, s. 55

systému na multipolárny, a teda, že úloha neutrality vo vzťahoch medzi štátmi vzrastie. Lenže došlo k vzniku unipolarity s dominanciou USA ako svetového hegemóna. V tomto kontexte možno formulovať scenáre budúceho vývoja do času zachovania súčasnej štruktúry svetového politického systému a po jej prípadnej zmene, ktorá, ako sa zdá, nenastane v blízkej budúcnosti.

Za teoreticky prípustné možno v systéme s dominanciou hegemóna označiť tri scenáre budúceho vývoja trvalej neutrality: zánik trvalej neutrality, ďalšie redukovanie trvalej neutrality alebo revitalizáciu trvalej neutrality.

Zánik trvalej neutrality je z pohľadu prognózy vývoja pesimistickým scenárom, avšak len v prípade nesúhlasu s konštatovaním, že trvalá neutralita už neexistuje ani dnes. Jednoznačne možno konštatovať, že podoba trvalej neutrality v súčasnosti sa diametrálne odlišuje od podoby trvalej neutrality, ako sme ju poznali v minulosti. Vzhľadom na skutočnosť, že ostatné štáty neprotestovali a ani neprotestujú v prípadoch uskutočňovania korekcií v rozsahu povinností vyplývajúcich z neutrality, je potrebné prikloniť sa k názoru, že trvalá neutralita ako inštitút medzinárodného práva a politiky zatiaľ nezanikla, ale existuje v nových hraniciach. Zjavným je, že terajší rozsah povinností trvalo neutrálneho štátu by bol v minulosti nekompromisne vnímaný ako nedostatočný pre existenciu trvalej neutrality. Preto možno vysloviť stanovisko, že k zániku trvalej neutrality dôjde vtedy, ak tradičné neutrálne štáty, najmä Švajčiarsko a Rakúsko, otvorene a definitívne priznajú, že to, čo v súčasnosti zostalo z inštitútu trvalej neutrality nie je a ani nemôže byť pokladané za neutralitu, a súčasne vtedy, ak nevznikne žiadny nový trvalo neutrálny štát s aspoň takým rozsahom trvalej neutrality ako majú súčasné trvalo neutrálne štáty. S prihliadnutím na negatívny postoj USA k neutralite je druhá možnosť nepravdepodobná, a tak možno pripustiť už iba jej realizáciu takým spôsobom, že neutralita niektorého zo súčasných nových neutrálnych štátov (najskôr Turkménska) bude bez akýchkoľvek pochybností považovaná za trvalú. V súvislosti s posudzovaním neutrality niektorí autori vyslovili názor, že k definitívnemu koncu neutrality v Európe dôjde až v prípade vytvorenia účinného

celoeurópskeho systému kolektívnej bezpečnosti.⁵²¹ Taktiež nie je vylúčený vstup niektorých európskych neutrálnych štátov do NATO.⁵²²

Druhý scenár predstavuje ďalšie zužovanie obsahu trvalej neutrality. Z hľadiska teórie možno konštatovať, že už v súčasnosti je značne polemické, či tzv. zvyšková trvalá neutralita alebo jadro trvalej neutrality je vo svojej podstate stále ešte neutralitou. Z praktického hľadiska so zreteľom na prax štátov v zmenených medzinárodnopolitických podmienkach je redukcia povinností neutrálneho štátu na nejaké základné povinnosti všeobecne akceptovaná. Keďže vývoj v oblastiach podstatným spôsobom ovplyvňujúcich neutralitu sa nezastavuje, najmä vývoj v oblasti SZBP a SBOP a spolupráca neutrálnych štátov s NATO, nie je možné úplne vylúčiť ešte nejaké ďalšie obmedzenie neutrality, napríklad výlučne na povinnosť neutrálneho štátu nebyť členom medzinárodných organizácií vojenskej povahy. Príkladom je poskytnutie írskoho štátneho územia „spojeneckým“ silám počas operácie Iracká sloboda. V rámci tohto scenáru budúcnosti neutrality jestvujú v Rakúsku dokonca úvahy o prípustnosti členstva trvalo neutrálneho štátu v NATO „*kompatibilnom s neutralitou*“⁵²³.

Z pohľadu prognózy vývoja neutrality je optimistickým scenárom revitalizácia trvalej neutrality prostredníctvom nájdania nového a znovu všeobecne akceptovateľného obsahu trvalej neutrality vo vzťahu k aktuálnemu vývoju používania ozbrojenej sily vo svetovej politike. Ide predovšetkým o prípady uskutočňovania rôznych operácií vojenskej povahy v rozpore s medzinárodným právom. Takéto situácie sú nielen vhodným priestorom pre uplatnenie práva neutrality, ale aj príležitosťou prejavíť politický a morálny postoj k používaniu ozbrojenej sily v rozpore s právom. Vzhľadom na nedávny vývoj vo svetovom politickom systéme, k takýmto situáciám nepochybne patria preventívna a preemptívna sebaobrana (vojna), ozbrojená humanitárna intervencia či prípadné

⁵²¹ POTOČNÝ, M.: *Má trvalá neutralita v Evropě budoucnost?* In: Mezinárodní politika, Roč. XXII, č. 12, 1998, s. 27

⁵²² Napr. BRZEZINSKI, Z.: *Velká šachovnice. K čemu Ameriku zavazuje její globální převaha.* Praha: Mladá fronta, 1999, s. 83 a 90

⁵²³ REITER, E.: *Österreichs Annäherung an die NATO.* In: Europäische Sicherheit. Roč. 46, č. 6, 1997, s. 15

špecifické unilaterálne vojenské akcie, ako napríklad teroristické útoky uskutočňované štátnymi zločkami⁵²⁴ či predpokladaný postup ozbrojených síl USA podľa zákona o ochrane amerických vojakov v službe v prípade ich zadržania alebo väznenia na základe rozhodnutia Medzinárodného trestného súdu za účelom ich oslobodenia⁵²⁵. Možno konštatovať, že tento scenár nie je nereálny. Objektívne predpoklady preň existujú, no zdá sa, že väčším problémom bude subjektívna stránka, a to vôľa neutrálnych štátov jednoznačne deklarovať svoj postoj nekorešpondujúci záujmom hegemóna. Citeľnou bola táto okolnosť v prípade irackej vojny od roku 2003, keď neutrálne členské štáty EÚ mali tendenciu nevyjadrovať vlastné pozície samostatne a skôr sa pripájať so svojimi názormi k väčším kritikom postupu USA⁵²⁶, t. j. k Francúzsku a Nemecku⁵²⁷. Znamená to, že neutrálne štáty nevidia dôvod byť kategoricky neutrálnymi, pretože pravdepodobne vnímajú, že takýto ich postoj by bol zo strany hegemóna vnímaný negatívne, čo by mohlo mať dopady na ich vzťahy s ním v iných oblastiach. Z uvedeného možno vyvodiť, že ak by sa tento scenár uskutočnil, tak nie z dôvodu potreby neutrality pri zaistení vlastnej bezpečnosti, ale skôr ako demonštrácia určitých politických a morálnych hodnôt. Silným argumentom pre revitalizáciu neutrality je skutočnosť, že obsah postoja neutrálnych štátov by nevyhnutne musel byť založený na obhajobe a presadzovaní medzinárodného práva. A keďže dodržiavanie medzinárodného práva je v nevyhnutnom záujme každého malého štátu, niet dôvodu, aby ho nepresadzovali neutrálne štáty vo všeobecnosti a i v prípade používania ozbrojenej sily. V takomto uvažovaní by bolo možné neutralitu včleniť do širšieho kontextu a v podstate prezentovať

⁵²⁴ Napr. STRMISKA, M.: *Terorismus a demokracie. Pojetí a typologie subverzního teroristického násilí v soudobých demokraciích*. Brno: Masarykova univerzita v Brne, 2003, s. 25

⁵²⁵ *American Service-Members's Protection Act of 2002*. In: http://www.state.gov/t/pm/rls/othr/misc/234_25.htm, download 12.2.2008

⁵²⁶ SPYER, J.: *Europe and Iraq: Test Case for the Common Foreign and Security Policy*. In: *Middle East Review of International Affairs*. Volume 11, No. 2, Article 7/8 - June 2007, dostupné na <http://meria.idc.ac.il/>, download 8.3.2008

⁵²⁷ Bližšie napr.: GURA, R.: *Francúzska zahraničná politika v strednej Európe (1981 - 2007)*. Banská Bystrica: FPVaMV UMB, 2009, s. 74 - 75

vlastné stanovisko spôsobom, že primárne nejde o neutralitu (a nezáujem miešať sa do konfliktov iných štátov), ale len a výlučne len o dodržiavanie medzinárodného práva.

Z dlhodobejšieho hľadiska možno skúmať otázku budúcnosti neutrality v období po prípadnom zániku hegomonistického postavenia USA vo svetovom politickom systéme, a to vychádzajúc zo zákonitostí jeho vývoja, ku ktorým patrí aj neustála zmena jeho štruktúry. Ako najpravdepodobnejšie scenáre prichádzajú do úvahy nahradenie starého hegemonu novým a zmena unipolárnej štruktúry na štruktúru bipolárnu alebo multipolárnu. V oboch variantoch bude určujúcim faktorom to, ktorý zo štátov nadobudne postavenie najsilnejšej alebo jednej z najsilnejších globálnych veľmocí. Vzhľadom na aktuálny vývoj a mocenské potenciály súčasných štátov je veľmi zložitá odhadnúť, ktorý štát sa stane novou globálnou veľmocou (Čína, Rusko), a ešte zložitejšie je určiť, aké postoj bude mať takáto veľmoc k neutralite. Každopádne je takmer isté, že čím viac pólov vznikne v prípadnej novej štruktúre svetového politického systému, tým pravdepodobnejšia bude prítomnosť neutrality v ňom. Zároveň možno predpokladať, že v prípade, ak sa do centra tvorby svetovej politiky dostane štát s menším záujmom o angažovanie sa v európskych záležitostiach, nastane presun neutrality z európskych štátov na štáty v Ázii, prípadne Amerike či Afrike. Zohľadňujúc mieru terajšej vzájomnej závislosti štátov, počnúc ekonomikou, pokračujúc ekológiou a končiac bezpečnosťou, je potrebné pripustiť, že neutralita sa bude v medzinárodnej politike vo všeobecnosti stávať čím ďalej, tým viac sporadickou.

ZÁVER

Problematika neutrality, obzvlášť v európskom kontexte, zostáva naďalej otvorenou témou. Hoci má určitý medzinárodným právom objektívne vyjadrený normatívny základ, rozhodujúcimi faktormi pre jej podobu, obsah a rozsah sú subjektívne prístupy jednotlivých neutrálnych štátov podmienené vnútropolitickým a medzinárodnopolitickým vývojom. Profilácia zahraničných politík neutrálnych štátov a nové definovanie postavenia neutrality v ich rámci naznačuje tendenciu transformácie neutrality do novej formy, ktorá sa odlišuje od doteraz poznaných inštitútov vojnovnej neutrality, trvalej neutrality, faktickej neutrality a neangažovanosti. Táto nová koncepcia, tzv. nealiančnosť, spočíva na dvoch z množstva v minulosti typických atribútoch neutrality, a to na neúčasti na vojne a na nečlenstve v medzinárodných organizáciách vojenskej povahy (obranných alianciách), doplnených selektívnym a príležitostným výberom ďalších znakov v závislosti od aktuálneho diania v medzinárodnej politike, ako sú napríklad neúčasť na niektorých sankciách či nepovolenie využívania vlastného územia ozbrojenými silami iných štátov v prípade ozbrojeného konfliktu. Závisí od uhla pohľadu, či uvedenú nealiančnosť možno považovať za súčasnú formu trvalej neutrality prispôbenú novým podmienkam existencie medzinárodného spoločenstva alebo ide o nový pojem a nový inštitút v medzinárodnej politike, ktorý by bolo potrebné doplniť do výpočtu pojmov súvisiacich s neutralitou. Každopádne je zrejmé, že uvedené dva atribúty neutrality sú nedostatočné pre naplnenie klasického modelu trvalej neutrality. Vzhľadom na skutočnosť, že neutralitu v rôznych obdobiach vývoja svetového politického systému formovala popri medzinárodnom práve predovšetkým medzinárodná politika, a s prihliadnutím na to, že doteraz akékoľvek zúženie obsahu neutrality bolo vždy interpretovateľné ako súladné s medzinárodným právom, je potrebné vychádzať zo súčasnej praxe neutrálnych štátov a z jej vnímania ostatnými štátmi. Na základe toho nemožno zatiaľ urobiť iný záver ako zotrvať na existencii neutrality v novej podobe. Zároveň možno konštatovať, že vo vzťahu k európskym neutrálnym štátom, ktoré sú členmi EÚ, existuje zásadný teoretický problém udržateľnosti neutrality spočívajúci v otázke nezávislosti a samostatnosti tvorby ich zahraničnej politiky, ktorý sa stane praktickým problémom, len čo dôjde k zániku právnej možnosti zostať v rámci EÚ na rozdiel od ostatných členov v určitej otázke neutrálnym.

Keďže neutralita nikdy pre žiadny neutrálny štát nepredstavovala cieľ zahraničnej politiky a bola skôr prostriedkom na dosahovanie politických cieľov (napríklad na získanie a udržanie štátnosti, samostatnosti a nezávislosti), je prirodzené, že ak ju neutrálne štáty nebudú pokladať za najvhodnejšiu cestu uskutočňovania vlastných záujmov, bude nahradená inou koncepciou. Preto pravdepodobne až rozhodovanie Írska, Rakúska, Fínska, Švédska a Malty o spoločnej obrane v rámci EÚ prinesie konečnú odpoveď na otázku, čo dnes vlastne z neutrality zostalo a aký bude jej ďalší osud v rámci európskej integrácie. Dovtedy možno očakávať pokračovanie snahy týchto piatich štátov realizovať fikciu plnej zlučiteľnosti ich zahranično-bezpečnostných koncepcií s členstvom v EÚ. Do nového svetla by sa neutralita taktiež mohla dostať v prípade vstupu Švajčiarska do EÚ alebo v prípade zániku NATO a následného vzniku prípadnej novej európskej bezpečnostnej štruktúry.

Aktuálne medzinárodnopolitické postoje neutrálnych štátov, niekedy značne rozporuplné, sú v podstatnej miere determinované bezpečnostným prostredím, v ktorom sa nachádzajú. Ako vyplýva z vyššie v tejto práci uvedeného výpočtu bezpečnostných hrozieb a rizík v súčasnosti vnímaných neutrálnymi štátmi, niet výraznejších odlišností od rozsahu a druhu hrozieb a rizík formulovaných jednak inými štátmi a jednak odborníkmi z oblasti bezpečnostnej politiky. Preto je pochopiteľné, že v porovnaní s inými štátmi sa odpoveď neutrálnych štátov na rovnaké bezpečnostné hrozby a riziká od odpovede týchto štátov ničím neodlišuje, pričom sa zvyrazňuje význam medzinárodnej spolupráce a potreba jej posilňovania. Aj neutrálne štáty totiž dospeli k poznaniu, že ak oni neprídu riešiť krízu tam, kde vzniká, tak pravdepodobne následky krízy prídu k nim. Odlišnosti medzi jednotlivými štátmi sa objavujú až pri jednotlivých nástrojoch medzinárodnej spolupráce, ktoré by mali byť používané, čo je taktiež pochopiteľné, keďže nejestvuje jednotný prístup ani zo strany všetkých neutrálnych štátov. Súvisí to do istej miery s otázkou rozdielneho vnímania neutrality ako jedného z pilierov vnútornej a vonkajšej bezpečnosti uvedených štátov. Zásadne všetky neutrálne štáty pristupujú rovnako pozitívne k spolupráci v rámci OBSE, k účasti na operáciách OSN na udržanie mieru a na mnohostrannom procese odzbrojenia a kontroly zbrojenia, k spolupráci zameranej proti šíreniu jadrových, biologických a chemických zbraní a ich nosičov a ku kontrole exportu zbraní. Zo strategických bezpečnostných dokumentov neutrálnych štátov

jednoznačne vyplýva, že stále značný význam je prisudzovaný neutralite vo Švajčiarsku a Švédsku, menej už v Írsku a Finsku a čo je možno so zreteľom na medzinárodnoprávny základ neutrality prekvapivé, aj v Rakúsku.

A tak aj v tejto súvislosti možno konštatovať, že v súčasných podmienkach bude skôr pravdepodobnejšia cesta ďalšej marginalizácie neutrality, ako cesta jej odumierania či zániku v dôsledku priznania trvalo neutrálnych štátov, že to, čo v súčasnosti zostalo z inštitútu trvalej neutrality, nie je a ani nemôže byť pokladané za neutralitu. Zároveň nemožno vylúčiť určenie nového a znovu všeobecne akceptovateľného obsahu trvalej neutrality, a to buď tradičnými európskymi neutrálnymi štátmi vo vzťahu ku aktuálnym prípadom používania ozbrojenej sily vo svetovej politike, akými sú preventívna a preemptívna sebaobrana (vojna), ozbrojená humanitárna intervencia či prípadné iné špecifické unilaterálne vojenské akcie, alebo novými neutrálnymi štátmi mimo Európy vo vzťahu k iným otázkam medzinárodnej politiky.

No aj v prípade uskutočnenia najpesimistickejšieho scenára vývoja neutrality v budúcnosti nedôjde k definitívnemu zániku neutrality za podmienky zachovania konfliktov ako súčasť svetového politického systému, čo je viac ako pravdepodobné. Neutralita sa tak síce možno nebude realizovať ako špecifická zahraničná politika nejakého štátu, ale zostane v medzinárodnej politike naďalej prítomná v rámci činnosti Medzinárodného výboru Červeného kríža, bez ktorej by nebolo možné plniť humanitárne funkcie medzi znepriatelenými stranami počas ozbrojených konfliktov.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- ADAMOVIÁ, K. – KRŽKOVSKÝ, L. – ŠOUŠA, J. – ŠOUŠOVÁ, J.: *Politologický slovník*. Praha: C. H. Beck, 2001
- AEBI, A.: *Der Beitrag neutraler Staaten zur Friedenssicherung*. Schriften des Schweizerischen Aufklärungs-Dienstes, 1976
- ALBRECHT, U., VOLGER, H.: *Lexikon der Internationalen Politik*. München, Wien: R. Oldenbourg Verlag, 1997
- ALIMOV, J. I.: *Neprisojedinenie: istorija, teorija, problemy*. Moskva: Progress, 1990
- AZUD, J.: *Medzinárodné právo*. Bratislava: VEDA, 2003
- AZUD, J.: *Třicet let OSN*. Praha: Horizont, 1976
- AZUD, J.: *Záruky bezpečnosti Slovenskej republiky (Problémy globálnych a európskych bezpečnostných štruktúr)*. Bratislava: VEDA, 1995
- AZUD, J. – KULAŠIK, P.: *Pramene k štúdiu politických vied a medzinárodných vzťahov*. Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB, 1997
- BALTL, H.: *Probleme der Neutralität betrachtet am österreichischen Beispiel*. Graz, Köln: Verlag Hermann Böhlau Nachf, 1962
- BALUŠEK, M.: *Umenie diplomacie*. Bratislava: BELIMEX, 1996
- BARZ, A.: *Der Mythos Neutralität: Zu den Wechselwirkungen zwischen Anspruch und wirklichkeit eines politischen Konzepts*. Pfaffenweiler: Centaurus-Verlagsgesellschaft, 1992
- BAUSLAUGH, R. A.: *The Concept of Neutrality in Classical Greece*. Los Angeles and Oxford: University of California Press, 1991
- BÄCHLER, G. (Hrsg.): *Friede und Freiheit: Die Schweiz in Europa*. Zürich: Verlag Rüegger, 1992
- BEŇA, J. (ed.): *Notitiae Novae Facultatis Iuridicae. Roč. VI*. Banská Bystrica: PrF UMB, 2002
- BENČO, J.: *Metodológia vedeckého výskumu*. Bratislava: IRIS, 2001

- BERRIDGE, G. R. – JAMES, A.: *A Dictionary of Diplomacy*. Basingstoke: Palgrave, 2001
- BIAŁOCERKIEWICZ, J.: *Prawo międzynarodowe publiczne. Zarys Wykładu*. Olstyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, 2003
- BIERZANEK, R. – SYMONIDES, J.: *Prawo międzynarodowe publiczne*. Warszawa: Wydawnictwa Prawnicze PWN, 1998
- BISCHOF, G. – PELINKA, A. – WODAK, R. (eds.): *Neutrality in Austria*. New Brunswick, London: Transaction Publishers, 2001
- BOECKH, A.: *Lexikon der Politik. Band 6 Internationale Beziehungen*. München: C. H. Beck, 1993
- BOLEČEKOVÁ, M.: *Je imigrácia bezpečnostnou hrozbou pre Európsku úniu?* In: LASICOVÁ, J. – DOBRÍK, M. – HOSCHEKOVÁ, D. – UŠIAK, J. – HUSENICOVÁ, L. (Eds.): *Bezpečnostné fórum '08. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Banská Bystrica: FPVaMV UMB, 2008
- BRANDSTETTER, W. – LOIBL, G. – RASCHAUER, B. – SCHMIED, G.: *Neutralität und Waffen-exporte – Völkerrechtliche, verwaltungsrechtliche und strafrechtliche Überlegungen zum Tatbestand der „Neutralitätsgefährdung“*. Wien: Verlag der Österreichischen Staatsdruckerei, 1991
- BRZEZINSKI, Z.: *Velká šachovnice. K čemu Ameriku zavazuje její globální převaha*. Praha: Mladá fronta, 1999
- BRING, O., MAHMOUDI, S.: *Current International Law Issues: Nordic Perspectives*. Dordrecht, Boston, London: Martinus Nijhoff Publishers, 1994
- Brockhaus Enzyklopädie. 13. Band. MOT - OSS*. Wiesbaden: F. A. Brockhaus, 1971
- BROWNLIE, I.: *Principles of Public International Law*. Oxford: Oxford University Press, 1999
- CAHILL, K. M.: *Preventive Diplomacy. Stopping wars before they start*. New York and London: Routledge and Center for International Health and Cooperation, 2000
- CASSESE, A.: *International Law. Second edition*. New York: Oxford University Press, 2005, s. 401

- COHN, G.: *Neo Neutrality*. New York: Columbia University Press, 1939
- ČEPELKA, Č. – ŠTURMA, P.: *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2003
- DAVID, V. – SLADKÝ, P. – ZBOŘIL, F.: *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: LINDE, 2005
- DECAUX, E.: *OSCE Rapporteur's Report on Turkmenistan*. ODIHR.GAL/15/03. 12 March 2003
- Dějiny druhé světové války 1939 – 1945. Svazek 10. Dokončení porážky fašistického Německa*. Praha: Naše vojsko, 1981
- Die Neutralität der Schweiz. Eine Informationsbroschüre des Eidg. Departementes für Verteidigung, Bevölkerungsschutz und Sport*. Bern: Kommunikation VBS, 2000
- Die Neutralität der Schweiz. Eine Informationsbroschüre des Eidg. Departementes für Verteidigung, Bevölkerungsschutz und Sport*. Bern: Kommunikation VBS, 2004
- DIENSTBIER, J.: *Snění o Evropě*. Praha: Lidové noviny, 1990
- DRHLÍK, A.: *Švédsko*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1967
- DRŠKA, V. – SKŘIVAN, A. – STELLNER, F.: *Kapitoly z dějin evropské politiky do roku 1648*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1995
- DRULÁK, P. – DRULÁKOVÁ, R.: *Tvorba a analýza zahraniční politiky*. Praha: Vysoká škola ekonomická, Fakulta mezinárodních vztahů, 2000
- DRUTĂ, M.: *NATO Enlargement's Impact on Moldovan Neutrality*. Chisinau: NATO-EAPC Individual Research Fellowship, 2001
- EICHLER, J.: *Mezinárodní bezpečnostní vztahy*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, Nakladatelství Oeconomica, 2004
- Europäische Friedenssicherung: Positionen und Chancen Österreichs*. Wien: Südwind-Verlag, 1997
- EVERTS, P. – ISERNIA, P. (eds.): *Public Opinion and the International Use of Force*. London and New York: Rotledge/ECPR, 2001
- Fakta a čísla OSN. Základní údaje o Organizaci Spojených národů*. Praha: Informační centrum OSN v Praze, 2002

- FALK, R.: *Revitalizing International Law*. Ames: Iowa State University Press, 1989
- FANZUN, J. A. – LEHMANN, P.: *Die Schweiz und die Welt: Aussen- und sicherheitspolitische Beiträge der Schweiz zu Frieden, Sicherheit und Stabilität, 1945-2000*. In: Zürcher Beiträge zur Sicherheitspolitik und Konfliktlösung. Nr. 57, Zürich, 2000
- FEKETEOVÁ, K. (ed.): *Slovník spoločenských vied*. Bratislava: SPN, 1997
- Finland's Interest – Global Responsibility. A Strategy for the Ministry for Foreign Affairs*. Helsinki: Ministry for Foreign Affairs, 2005
- Finnish Security and Defence Policy 2004. Government report 6/2004 to Parliament 24 September 2004. Prime Minister's Office: Publications 18/2004*. Helsinki: Prime Minister's Office, 2004
- Finnish Security and Defence Policy 2009. Government report. Prime Minister's Office Publications 13/2009*. Helsinki: Prime Minister's Office, 2009
- FISCHER, P. – KÖCK, H. F.: *Völkerrecht. Das Recht der universellen Staatengemeinschaft*. Wien: Linde Verlag, 2004
- FISCHER, P. – KÖCK, H. F. – KAROLLUS, M. M.: *Europarecht: Recht der EU/EG, des Europarates und der wichtigsten anderen europäischen Organisationen*. Wien: Linde Verlag, 2002
- FODOR, D. J.: *The Neutrals*. Alexandria: Time-Life Books, 1983
- FOSTER, A., WALLACE, W.: *Common Foreign and Security Policy: A New Policy or Just a New Name? Policy Making in the European Union*. Oxford: Oxford University Press, 1996
- FRANKEL, J.: *International Relations in a Changing World*. Oxford, New York, Toronto, Melbourne: Oxford University Press, 1979
- FREI, D.: *Neutralität – Ideal oder Kalkül? Zweihundert Jahre aussenpolitisches Denken in der Schweiz*. Frauenfeld, Stuttgart: Verlag Huber, 1967
- FRIK, S.: *Ist die schweizerische Sicherheitspolitik europafähig?: Die Neutralität im Lichte der Entwicklungen der ESVP*. Zürich: Verlag Rüegger, 2002

FUEHR, A. *The Neutrality of Belgium. A Study of the Belgian Case under its Aspects in Political History and International Law.* New York and London: FUNK & WAGNALLS COMPANY, 1915

GABRIEL, J. M.: *Die Gegenläufigkeit von Neutralität und Humanitären Interventionen.* Zürich: Eidgenössische Technische Hochschule Zürich - Forschungsstelle für Internationale Beziehungen, 1999

GABRIEL, J. M.: *Neutralität für den Notfall: Der Bericht des Bundesrates zur Aussenpolitik der Schweiz in den 90er Jahren.* St. Gallen: Institut für Politikwissenschaft, Hochschule St. Gallen, 1995

GABRIEL, J. M.: *Schweizer Neutralität im Wandel Hin zur EG.* Frauenfeld: Verlag Huber, 1990

GABRIEL, J. M.: *The American Conception of Neutrality After 1941.* Basingstoke: Palgrave Mac Millan, 2002

GABRIEL, J. M.: *Die Überwindung der Schweizer Neutralität.* St. Gallen: Eidgenössische Technische Hochschule Zürich - Forschungsstelle für Internationale Beziehungen, 1996

GANJUŠKIN, B. V.: *Soudobá neutralita. Politika neutrality a trvalá neutralita v podmínkách boje za mír.* Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961

GARDBERG, A.: *Åland Islands. A Strategic Survey.* Helsinki: National Defence College, 1995

GEHLER, M.: *Finis Neutralität? Historische und politische Aspekte im europäischen Vergleich: Irland, Finnland, Sweden, Schweiz und Österreich.* Bonn: Zentrum für Europäische Integrationsforschung, 2001

GEISBACHEROVÁ, D.: *Vojenské humanitárne právo. Haagske dohovory v systéme medzinárodného humanitárneho práva.* Bratislava: Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 1998

GINTHER, K.: *Neutralität und die Neutralitätspolitik: Die österreichische Neutralität zwischen Schweizer Muster und sowjetischer Muster Koexistenzdoktrin.* Wien, New York: Springer-Verlag, 1975

GRATZ, L.: *Österreich und Europa.* Verlag für Geschichte und Politik, Wien 1986

- GREBER, A.: *Die dauernde Neutralität und das kollektive Sicherheitssystem der Vereinten Nationen*. Zürich: Juris Druck+Verlag, 1967
- GREJTÁK, M. – KOPER, J. – KOVÁČIK, B. – MIKULČÍKOVÁ, A.: *Komparatívna politológia II*. Banská Bystrica: FPVaMV UMB, 2002
- GREWE, W. G.: *Epochen der Völkerrechtsgeschichte*. Baden-Baden: Nomos, 1988
- GURA, R.: *Francúzska zahraničná politika v strednej Európe (1981 - 2007)*. Banská Bystrica: FPVaMV UMB, 2009
- GYARFÁŠOVÁ, O. – KRIVÝ, V. – VELŠIC, M. et al.: *Krajina v pohybe: Správa o politických názoroch a hodnotách ľudí na Slovensku*. Bratislava: IVO, 2001
- HAD, M. – KOTYK, V. a kol.: *Malé země, velcí sousedé*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1998
- HAKOVIRTA, H.: *East-West Conflict and European Neutrality*. Oxford: Clarendon Press, 1988
- HALTINGER, K. W., SPILLMANN, K. R.: *Öffnung oder Isolation der Schweiz? – Aussen- und sicherheitspolitische Meinungsbildung im trend*. Zürich: Forschungsstelle für Sicherheitspolitik und Konfliktanalyse, 1994
- HARDEN, S. (ed.): *Neutral States and the European Community*. London: Brassey's, 1994
- HAUG, H.: *Neutralität und Völkergemeinschaft*. Zürich und St. Gallen: Polygraphischer Verlag, 1962
- HAUSER, G.: *Österreich – dauernd Neutral?* Wien: Braumüller, 2002
- HÄNISCH, W. a kol.: *Slovník medzinárodných vzťahov*. Bratislava: Nakladateľstvo Pravda, 1986
- HETTLING, M. – KÖNIG, M. – SCHAFFNER, M. – SUTER, A. – TANNER, J.: *Eine kleine Geschichte der Schweiz. Der Bundesstaat und seine Traditionen*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1998
- HOHENGARTNER, R.: *Schweizerische Neutralität und Vereinte Nationen 1945 - 1981*. Wien: Verband der wissenschaftlichen Gesellschaften Österreichs, 1993

- HOCHE, A.: *Psychologie der Neutralität*. Freiburg i. B. und Leipzig: Speyer & Kaerner, 1917
- HOLBRAAD, C.: *Danish Neutrality: A Study in the Foreign Policy of a Small State*. Oxford: Clarendon Press, 1991
- HULDT, B. – LEJINS, A. (eds.): *Neutrals in Europe: Switzerland*. Stockholm: The Swedish Institute of International Affairs, 1988
- HULINSKÝ, I.: *Organizácia Spojených národov a Československo*. Bratislava: Pravda, 1988
- CHADWICK, E.: *Traditional Neutrality Revisited – Law, Theory and Case Studies*. Hague: Kluwer Law International, 2002
- IGNATENKO, G. V. – TIUNOV, O. I.: *Meždunarodnoje pravo. Učebnik dl'a vuzov*. Moskva: Vydavatel'stvo NORMA, 2005
- IŠTOK, R.: *Politická geografia a geopolitika*. Prešov: Prešovská univerzita, Fakulta humanitných a prírodných vied, 2003
- IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ, M. – MANÍKOVÁ, Z.: *Slovník cudzích slov. A/Z*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1979
- JACSON, T. A.: *Dějiny Irska*. Praha: SVOBODA, 1951
- JANDA, J. – LUŇÁK, V. – KRATOCHVÍLOVÁ, V. – KŘÍŽ, C.: *Andorra, Lichtenštejnsko, Monako, San Marino*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1969
- JESSUP, P. – DEAK, F.: *Neutrality. Its History, Economics and Law. Volume I. The Origin*. New York: Columbia University Press, 1935
- JEŠKO, J.: *Fakty a ilúzie o neutralite*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 1997
- JIRÁSKOVÁ, V.: *Dokumenty k ústavním systémům*. Praha: Karolinum, 1996
- JOHNSON, P.: *NEUTRALITY. A policy for Britain*. London: Temple Smith, 1985
- JURÍK, L.: *Eurochaos*. Bratislava: Odkaz, 1997
- JUTIKKALA, E. – PIRINEN, K.: *Dějiny Finska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001

- KAN, A. S.: *Dějiny skandinávských zemí*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1983
- KARSH, E.: *Neutrality and Small States*. London: Routledge, 1988
- KEKKONEN, U.: *Finnlands Weg zur Neutralität – Reden und Ansprachen*. Düsseldorf, Wien: Econ, 1975
- KERNER, M. – STOPINSKI, S.: *Finland und die sozialistischen Staaten. Die Beziehung Nordeuropas zur Sowjetunion in der ungarischen Diskussion, Materialien und Dokumente zur Friedens- und Konfliktforschung. Nr. 2*. Berlin: Berghof-Stiftung für Konfliktforschung, 1989
- KHOL, R. a kol.: *Evropská bezpečnostná a obranná politika. Národní perspektivy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2002
- KIESSLING, G.: *Neutralität ist kein Verrat*. Entwurf einer europäischen Friedenordnung. Erlangen: STRAUBE, 1989
- KLEPACKI, Z. M. a kol.: *Slovník medzinárodných organizácií*. Bratislava: Nakladateľstvo pravda, 1979
- Komenského slovník naučný. Svazek VIII*. Praha: Nakladatelství Komenského slovníku naučného, 1938
- Kol. autorov: *Postavenie Slovenskej republiky v bezpečnostnej architektúre Európy*. Bratislava: Inštitút bezpečnostných a obranných štúdií Ministerstva obrany SR, 2004
- KONFUCIUS, MENCIAUS, SŪN-C': *A riekol majster ... [Z klasických kníh konfuciánstva]*. Bratislava: TATRAN, 1977
- Korán*. Žilina: Knižné centrum, vydavateľstvo, 2001
- KOSSDORFF, F.: *Die Republik Irland – ein europäischer Kleinstaat und seine Aussenpolitischen Strategien als Mitglied der EU*. Wien: WUV, 2000
- KOUŘIMSKÁ, M.: *Schweiz, Liechtenstein und Luxemburg. Einführung in die Landeskunde*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975
- KREIS, G.: *Kleine Neutralitätsgeschichte der Gegenwart. Ein Inventar zum neutralitätspolitischen Diskurs in der Schweiz seit 1943*. Bern, Stuttgart, Wien: Haupt Verlag, 2004
- KREJČÍ, O.: *Mezinárodní politika*. Praha: Ekopress, 2007

- KRNO, S.: *Politické strany Škandinávie a britských ostrovov*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta, 2005
- Kronika 20. storočia 1950-1959. 6. diel*. Bratislava: Fortuna Libri, 2007
- KRUZEL, J. – HALTEL, M. H.: *Between the blocs: Problems and prospects for Europe's neutral and nonaligned states*. Cambridge: Woodrow Wilson International Center for Scholars and Cambridge University Press, 1989
- KULAŠIK, P. (ed.): *Slovník bezpečnostných vzťahov*. Bratislava: Úrad pre stratégiu rozvoja spoločnosti, vedy a techniky Slovenskej republiky, 1998
- KUNZ, R.: *Neutralität: Chance oder Sackgasse?* Luzern: Sicherheitspolitisches Forum Zentralschweiz, Nr. 3/99, 1999
- KUSÝ, M.: *Na vlnách Slobodnej Európy. 1997 - 2001*. Bratislava: Kalligram, 2001
- KUX, S.: *Europe's Neutral States: Partners or Profiteers in Western Security?* London: Alliance Publishers, 1986
- KUX, S.: *Neutrality and the Neutral States in Soviet New Political Thinking*. Köln: Bundesinstitut für ostwissenschaftliche und internationale Studien, 1990
- KUX, S. (Hrsg.): *Zukunft Neutralität? Die schweizerische Aussen- und Sicherheitspolitik im Umbruch*. Bern, Stuttgart, Wien: Verlag Paul Haupt, 1994
- LAKE, B. W.: *Irish Neutrality and the Common Foreign and Security Policy: An Analysis*. Newfoundland: Department of Political Science, Memorial University of Newfoundland, 2001
- LASICOVÁ, J.: *Bezpečnosť. Bezpečnostná agenda súčasnosti*. Banská Bystrica: FPVaMV UMB, 2006
- LASICOVÁ, J.: *Morálka v medzinárodných vzťahoch*. Dizertačná práca. Banská Bystrica: FPVaMV, 2004
- LAUMER, R.: *Vom Ende der Neutralität: Schwedische Sicherheitspolitik nach 1989*. Marburg: Tectum Verlag, 1997
- LEFEBVRE, E.: *The Belgian Constitution of 1831: The Citizen Burgher*. Bremen: Zentrum für europäische Rechtspolitik, 1997

- LENIN, V. I.: *Spisy. Zväzok 21. August 1914 – december 1915*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry, 1956
- LEONHARD, A. T. (ed.): *Neutrality: Changing Concepts and Practices*. Lanham, New York, London: University Press of America, 1988
- LESIOVSKIJ, V. M.: *Záhada smrti Daga Hammarskjölda*. Praha: Mladá fronta, 1989
- LINGENS, P. M.: *Wehrloses Österreich? Neutralität oder NATO – Alternativen in der Sicherheitspolitik*. Wien: Molden Verlag, 2000
- LUIF, P.: *Der Wandel der österreichischen Neutralität: Ist Österreich ein Sicherheitspolitischer „Trittbrettfahrer“?* Laxenburg: ÖIIP, 1998
- LUIF, P.: *Neutrale in die EG? – Die westeuropäische Integration und die neutralen Staaten*. Wien: Braumüller, 1988
- MADAR, Z. a kol.: *Právnícký slovník. I. díl A - O*. Praha: Panorama, 1988
- MADARIAGA, I.: *Britain, Russia, and the Armed Neutrality of 1780*. New Haven: Yale University Press, 1962
- MAJER, D.: *Neutralitätsrecht und Neutralitätspolitik am Beispiel Österreichs und der Schweiz*. Heidelberg: R. v. Decker & C. F. Müller, 1987
- MALANCZUK, P.: *Akehurst's Modern Introduction to International Law. Seventh revised edition*. London and New York: Rotledge, 1999
- MALENOVSKÝ, J.: *Mezinárodní právo veřejné: obecná část*. Brno: Doplněk, 1997
- MALMBORG, M.: *Neutrality and State Building in Sweden*. New York: Palgrave, 2001
- MANTOVANI, M.: *Nato-Mitglied Schweiz? Voraussetzungen und Folgen einer sicherheitspolitischen Integration der Schweiz*. Zürich: Forschungsstelle für Sicherheitspolitik und Konfliktanalyse, 1994
- MARTIN, E. A. (ed.): *A Dictionary of Law*. Oxford, New York: Oxford University Press, 1994
- MARX, K. – ENGELS, B.: *Spisy. Svazek 9*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1960
- Masarykův slovník naučný. Díl V*. Praha: Československý kompas, 1931

- McGONAGLE, T. – NOLLm B. D. – PRICE, M.: *Minority-Language Related Broadcasting and Legislation in the OSCE*. Vienna: OSCE, 2003
- MIGOLATJEV, A. A. (ed.): *Politologičeskij slovar. V dvuch čast'jach. Čast' I*. Moskva: Luč, 1994
- MIKULČIKOVÁ, A.: *Neutralita Švajčiarska – prekážka alebo motor švajčiarskej politiky?* In: UŠIAK, J. – LASICOVÁ, J.: *Bezpečnostné fórum 2010. Zborník príspevkov z III. medzinárodnej vedeckej konferencie v Banskej Bystrici 11. februára 2010*. Banská Bystrica: FPVaMV UMB, 2010, s. 257
- MOODY, T. W., MARTIN, F. X. a kol.: *Dějiny Irska*. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny, 2000
- MORGENTHAU, H. J.: *Dilemmas of Politics*. Chicago: University of Chicago Press, 1958
- MRÁZ, S.: *Medzinárodné právo verejné (zvláštne časti)*. Bratislava: EKONÓM, 2007
- MRÁZ, S. – POREDOŠ, F. – VRŠANSKÝ, P.: *Medzinárodné verejné právo*. Bratislava: PrF UK, 2003
- MURÍN, Š.: *Prečo neutrálne Slovensko?* Bratislava: Asociácia stúpencov neutrality, 1999
- MÜLLER, H. (ed.): *Dějiny Německa*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995
- MYSLIL, S.: *Diplomatické styky a imunity*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1964
- NEUHOLD, H. (ed.): *The European Neutrals in the 1900s – New Challenges and Opportunities*. Boulder, San Francisco, Oxford: Westview Press, 1992
- NEUHOLD, H., LUIF, P. (Hrsg.): *Das aussenpolitische Bewusstsein der Österreicher – Aktuelle internationale Probleme im Spiegel der Meinungsforschung*. Wien: Braumüller, 1992
- NEUHOLD, H. – THALBERG, H. (ed.): *The European Neutrals in International Affairs*. Wien: Braumüller, 1984
- “*Neutralität der Schweiz – ein Sonderfall Schweiz?*” Schweizerische Offiziersgesellschaft, 1993

- NOLAN, J. R. – HALEY, J. M.: *Blackův právnický slovník. J - Z*. Praha: Victoria Publishing, 1993
- NOLDE, B. E.: *Postajanno neutralnoje gosudarstvo*. Petrohrad, 1905
- NOVOTNÝ, A.: *Slovník medzinárodných vzťahov*. MAGNET PRESS SLOVAKIA, 2004
- ODEHNAL, I. (ed.): *Lexikon zemí 1996*. Praha: Fortuna Print, 1995
- ODEHNAL, I. (ed.): *Lexikon zemí 2003*. Praha: Fortuna Print, 2002
- OETER, S.: *Neutralität und Waffenhandel*. Berlin, Heidelberg, New York, London, Paris, Tokyo, Hong Kong, Barcelona, Budapest: Springer-Verlag, 1992
- OGLEY, R.: *The Theory and Practice of Neutrality in the Twentieth Century*. London: Rotledge & Kegan Paul, 1970
- OJANEN, H.: *Finland and the CFSP: Allegiance, Activism and Non-Alignment. UPI Working Papers 3/1998*. Helsinki: The Finnish Institute of International Affairs, 1998
- OJANEN, H. (ed.): *Neutrality and non-alignment in Europe today. FIIA Report 6/2003*. Helsinki: The Finnish Institute of International Affairs, 2003
- OJANEN, H. – HEROLF, G. – LINDAHL, R.: *Non-Alignment and European Security Policy. Ambiguity at Work*. Kauhava: The Finnish Institute of International Affairs & Institut für Europäische Politik, 2000
- OOYEN, R. CH. van: *Die schweizerische Neutralität in bewaffneten Konflikten nach 1945*. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, New York, Paris, Wien: LANG, 1991
- OPPENHEIM, L.: *Mezinárodní právo II. Díl II. Válka a neutralita*. Praha: ORBIS, 1925
- Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. Osmnáctý díl*. Praha: Ladislav Horáček – Paseka a Argo, 1999
- Our Future Defence – The focus of Swedish defence policy 2005 - 2007. Swedish Government Bill 2004/05:5*. Stockholm: Swedish Ministry of Defence, 2004
- OUTRATA, V.: *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: Orbis, 1960

- PALACKA, G.: *NATO a cena za bezpečnosť. Porovnávacie štúdiá o nákladoch prijatia a neprijatia Slovenska do NATO*. Bratislava: IVO, 1997
- PAUL, V.: *Nejstarší památky mezinárodního práva*. Praha: Academia, 1996
- PAYR, H.: *Die schwierige Kunst der Neutralität*. Wien, Köln: Böhlau Verlag, 1990
- PELINKA, A. – ROSENBERGER, S.: *Österreichische Politik: Grundlagen – Strukturen – Trends*. Wien: WUV, 2000
- PFARR, D.: *Europäische Sicherheitspolitik und Streitkräfte in der öffentlichen Wahrnehmung*. Wien: Bundesministerium für Landesverteidigung, 2007
- PIEPER, U.: *Neutralität von Staaten*. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, New York, Paris, Wien: Lang, 1997
- PODRACKÝ, V. a kol.: *Belgicko – Luxembursko*. Praha: Institut zahraničního obchodu, 1980
- POPLAWSKI, D.: *Austriacka polityka neutralności 1955 - 1995*. Warszawa: SCHOLAR, 1995
- POTOČNÝ, M.: *Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část*. Praha: C. H. Beck, 1999
- POTOČNÝ, M. – REGNER, V. – URBAN, J. a kol.: *Slovník mezinárodního práva a politiky*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1988
- PROCHOV, A. M.: *Bolšaja Sovetskaja Encyklopedija. 17*. Moskva: Vydavatelstvo Sovetskaja Encyklopedija, 1974
- REITER, E.: *Erkenntnisse und Einsichten zu Neutralität und Neutralitätspolitik (Renaissance oder Untergang der dauernden Neutralität)*. 1990
- REITER, E.: *Neutralität oder NATO. Die Sicherheitspolitischen Konsequenzen der europäischen Aufgabe Österreichs*. Graz, Wien, 1996
- REITER, E. (Hg.): *Österreich und die NATO: Die Sicherheitspolitische Situation Österreichs und der NATO-Erweiterung*. Graz, Wien, Köln: STYRIA, 1998
- REVES, E.: *Anatomie míru*. Praha: Fr. Borový, 1947
- RIFKIND, M.: *Otázky európskej bezpečnosti*. Bratislava: SFPA, 1995

- ROBERTSON, D.: *A Dictionary of Modern Politics*. London: Europa Publications, 2002
- ROITHNER, T., BAUER, L.: *Von der sozialer zur militärischen Sicherheit? Die Rolle der Neutralität im 21. Jahrhundert*. Wien: Verband Österreichischer Gewerkschaftlicher Bildung, Österreichisches Studienzentrum für Frieden und Konfliktlösung, 2001
- ROSS, J. F. L.: *Neutrality and International Sanctions: Sweden, Switzerland and Collective Security*. New York, London: Praeger, 1989
- SALMON, T. C.: *Unneutral Ireland: An Ambivalent and Unique Security Policy*. Oxford: Clarendon Press, 1989
- SAMSON, I.: *Integrácia Slovenska do bezpečnostného systému Západu (Bezpečnostné špecifiká a špecifické riziká neistôt)*. Bratislava: Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre Zahraničnú politiku, 1996
- SEIDL-HOHENVELDERN, I.: *Das Recht der Internationalen Organisationen einschliesslich der Supranationalen Gemeinschaften*. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag KG, 1984
- SEIDL-HOHENVELDERN, I.: *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: ASPI Publishing, 2001
- SIERLA, A.: *Report on the Effects of Finland's possible NATO membership*. Helsinki: Ministry for Foreign Affairs of Finland, 2007
- SCHAUB, A. R.: *Neutralität und kollektive Sicherheit: Gegenüberstellung zweier unvereinbarer Verhaltenskonzepte in bewaffneten Konflikten und These zu einem zeit- und völkerrechtsgemässen modus vivendi*. Basel, Frankfurt am Main: Helbing und Lichtenhahn, 1995
- SHELLE, K.: *Moderní dějiny státu a práva v dokumentech. I. vývoj mezinárodních vztahů*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1992
- SCHLÜER, U.: *Neutralität 2000: Gedanken über Krieg, ziellose Interventionismus und Frieden an der Jahrtausendwende*. Flaach: Schweizerzeit Verlags, 2000
- SCHÖFBÄNKER, G.: *Neutralität – Quo vadis? – Struktur eines aussenpolitischen Prioritätskonflikt*. Schläining: Österreichisches Studienzentrum für Frieden und Konfliktlösung, 1997

- SCHULZINGER, R. D.: *US Diplomacy Since 1990*. New York, Oxford: Oxford University Press, 2002
- SCHWEITZER, M.: *Dauernde Neutralität und europäische Integration*. Wien, New York: Springer-Verlag, 1997
- Slovník veřejného práva československého. Svazek II. I až O*. Brno: Polygrafia, 1932, reprint Praha: Eurolex Bohemia, 2000
- SOMMERVILLE, D.: *Druhá světová válka. Den za dnem*. Plzeň: MUSTANG, 1995
- SUTOR, B.: *Politická etika*. Trnava: Dobrá kniha, 1999
- STADLMEIER, S.: *Dynamische Interpretation der dauernden Neutralität*. Berlin: Duncker und Humblot, 1991
- STOURZH, G.: *Um Einheit und Freiheit. Staatsvertrag, Neutralität und das Ende der Ost-West-Besetzung Österreichs 1945 - 1955*. Wien, Köln, Graz: Böhlau Verlag, 1998
- STOREY, A.: *The Treaty of Nice, NATO and a European Army: Implications for Ireland*. Dublin: Afri (Action from Ireland), 2002
- STRMISKA, M.: *Terorismus a demokracie. Pojetí a typologie subverzního teroristického násilí v soudobých demokraciích*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2003
- STROHMER, M. F. – LUTZENBERG, G. H. (Hrsg.): *Neutralität oder Verteidigungsbündnis – Rechtsexperte und Spitzenpolitiker über die sicherheitspolitische Zukunft Österreichs*. Innsbruck, Wien, München: STUDIENVerlag, 2000
- Sväté Písmo. Nový zákon*. Bratislava: Spolok sv. Vojtecha, 1986
- SVIATKO, M.: *Globálny terorizmus*. Banská Bystrica: Euro-atlantické centrum, 2005
- SVOBODA, J.: *Slovník slovenského práva*. Bratislava: Poradca podnikateľa, 2000
- Swedish Security Policy in the Light of International Change. The concluding chapter of a review by the Swedish Defence Commission*. Stockholm: Ministry of Defence, Sweden, 1998

- SZPOTT, H.: *Neutralität und Integration: Das Relationale der Neutralität im Beitrittsprozess Irlands zur EG*. Wien: Braumüller, 1997
- ŠÍBL, D.: *Európske spoločenstvá. Otázniky a výkričníky*. Bratislava: Nakladateľstvo Pravda, 1982
- ŠÍBL, D. a kol.: *Encyklopédia medzinárodných organizácií. Výkladový slovník A – Ž*. Bratislava: SPRINT, 1997
- ŠKVRNDA, F.: *Terorizmus. Najvýznamnejšia nevojenská bezpečnostná hrozby súčasnosti*. Trenčín: DIGITAL GRAPHIC, 2003
- ŠOLC, M. a kol.: *Stručný politický slovník*. Praha: Svoboda, 1986
- Štatistická ročenka Slovenskej republiky 2006*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2006
- ŠTURMA, P.: *Smysl neutrality v dnešní Evropě. Příklad Rakousko*. Zborník z konferencie. Praha: VODNÁŘ, 1998
- ŠUMILOV, V. M.: *Meždunarodnoje pravo. Učebnik*. Moskva: TK Velbi, 2007
- TARASOVIČ, V. a kol.: *Panoráma globálneho bezpečnostného prostredia 2003 – 2004*. Bratislava: Inštitút bezpečnostných a obranných štúdií, Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2004
- TARASOVIČ, V. – ONDREJCSÁK, R. – LUPTÁK, Ľ. (eds.): *Panoráma globálneho bezpečnostného prostredia 2004 – 2005*. Bratislava: Inštitút bezpečnostných a obranných štúdií, Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2005
- TICHÝ, L. – ARNOLD, R. – SVOBODA, P. – ZEMÁNEK, J. – KRÁL, R.: *Evropské právo*. Praha: C. H. BECK, 2006
- The New Encyklopedia Britannica. Volume 8*. Chicago: The University of Chicago, 1990
- The Nice Treaty - explaining the issues. Irish Neutrality and European Security*. Dublin: Institute of European Affairs, 2002
- The Non-Aligned Countries*. Praha: Prensa Latina and Orbis Press Agency, 1979
- The Non-Aligned Countries*. London: Orbis Press Agency, 1982
- The World Book Encyklopedia. Volume 10*. Chicago, London, Sydney, Toronto: World Book, 1991

- TOMÁŠEK, R.: *Benelux. Belgie – Nizozemsko – Lucembursko*. Praha: OLYMPIA, 1986
- TOMKO, J. a kol.: *Medzinárodné verejné právo*. Bratislava: Obzor, 1988
- TOMKO, J. – KOPŠO, A.: *Medzinárodné právo a politika v dokumentoch*. Bratislava: OBZOR, 1974
- TUKYDIDES: *Dejiny peloponézskej vojny*. Bratislava: Tatran, 1985
- TZOU, Chong-ko: *Die neue Rolle der Neutralen: Österreichs Beitritt zur EU und die europäische Integration*. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, New York, Paris, Wien: LANG, 1996
- VACHULOVÁ, K. (ed.): *Česká zahraniční politika. Úvahy o prioritách*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1997
- VALENTOVIČ, Z. – MRÁZ, S.: *Základné dokumenty k štúdiu medzinárodného práva a medzinárodných vzťahov*. Banská Bystrica: PrF UMB, 1996
- VEBER, V. – HLAVAČKA, M. – VOREL, P. – POLÍVKA, M. – WIHODA, M. – MĚŘÍNSKÝ, Z.: *Dějiny Rakouska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002
- VERDROSS, A.: *The Permanent Neutrality of Austria*. Vienna: Verlag für Geschichte und Politik, 1978
- VESELÝ, Z.: *Dějiny mezinárodních vztahů*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007
- VLČEK, D.: *Medzinárodné vzťahy. Filozofické teórie vojny a mieru*. Banská Bystrica: FPVaMV UMB, 2003
- VOLNER, Š.: *Nová teória bezpečnosti. Teoreticko-metodologické východiská*. Zvolen: Bratia Sabovci, 2005
- VOLNER, Š.: *Základy geopolitiky*. Banská Bystrica: FPVaMV UMB, 2003
- VRŠANSKÝ, P.: *Medzinárodné právo verejné v praxi*. Banská Bystrica: PrF UMB, 2001
- VRŠANSKÝ, P.: *Základy diplomatickej komunikácie*. Bratislava: IURA EDITION, 2004
- Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích. 3. díl. M - R*. Praha: Nakladatelský dům OP, 1997

WAGNER, F. S. (ed.): *Toward a New Central Europe. A Symposium on the Problems of the Danubian Nations, To the President of the United States of America Richard Milhous Nixon*. Astor Park: Danubian Press, 1970

WAGNER, U.: *Finlands Neutralität: Eine Neutralitätspolitik mit Defensivallianz*. Hamburg: Verlag Christoph von der Ropp, 1974

WARTBURG, W. von: *Die Neutralität der Schweiz und ihre Zukunft*. Schaffhausen: Novalis Verlag, 1992

WEIDINGER, CH. (ed.): *Außenpolitischer Bericht 2009. Jahrbuch der Österreichischen Außenpolitik. Bericht der Bundesministerin für europäische und internationale Angelegenheiten. Bundesministerium für europäische und internationale Angelegenheiten, Wien 2009*

WIGHT, M.: *Power Politics*. Harmondsworth: Penquine Books, 1979

WÖBER, M.: *Austria oder Australia? Östereich vor der Wahl zwischen eigenständiger Neutralitätspolitik und aussenpolitischer Abhängigkeit*. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien: PETER LANG, 2002

ZWETTLER, O.: *Přehled dějin Finska a Islandu*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1984

ŽALOUDEK, K.: *Encyklopedie politiky*. Praha: LIBRI, 1996

ČASOPISY

ATANASOVIĆ, Z.: *Vývoj vztahu srbské politické elity k NATO v letech 1999-2009*. Informační centrum o NATO. 2009. In: http://www.natoaktual.cz/vyvoj-vztahu-srbske-politicke-elity-k-nato-v-letech-1999-2009-pzf-na_analyzy.asp?c=A090416_154602_na_analyzy_m02, downloaded 11.9.2010

AZUD, J.: *Česko-slovenská iniciatíva inštitucionalizácie bezpečnostného systému Európy*. In: *Právny obzor*. Roč. 73, č. 6, 1990, s. 481 – 488

AZUD, J.: *K problémom neutrality v súčasnom medzinárodnom práve*. In: *Právnické štúdie*. Roč. 4, č. 3, 1956, s. 313 - 325

- AZUD, J.: *Neutralita v súčasnom medzinárodnom práve*. In: Naša veda. Roč. 3, č. 9, 1956, s. 402 - 407
- BINDSCHELLER, R.: *Grundlagen der schweizerischen Aussenpolitik*. In: Schweizer Monatshefte. April 1963, s. 6
- BRACKETT, D. S.: *International Relations À La Carte: A New Swiss Neutrality in Europe*. In: The Weatherhead Center for International Affairs, Harvard University, Paper 97, N° 4, 1997, s. 1 - 34
- BUKOVANSKY, M.: *American identity and neutral rights from independence to the War of 1812*. In: International Organizations. Roč. 51, č. 2, 1997, s. 209 – 243
- BUZALKA, J.: *Mŕtva neutralita*. In: Listy SFPA. Roč. IV, č. 5, 2001, s. 1
- CINI, M.: *The Maltese Parliamentary Elections of April 2003*. In: RIIA/OERN ELECTION BRIEFING N° 12, The Royal Institute of International Affairs, s. 4, dostupné aj na <http://www.sussex.ac.uk/SEI/documents/oernmaltabp12.pdf>, download 4.3.2008
- ČARNOGURSKÝ, J.: *Mýtus roka 1968*. In: IMPULZ – Revue pre modernú katolícku kultúru. Roč. 4. č. 1, 2008, dostupné aj na <http://www.impulzrevue.sk/article.php?280>, download 15.10.2010
- ČIKELOVÁ, D.: *Neutralita je stará šablóna. Rakúsko sa podľa kancelára Wolfganga Schüssela izoluje*. In: Pravda. Roč. XI., č. 256, 7.11.2001, s. 8
- ĐURKOVÁ, K.: *Neutralita je prežitok*. In: Domino-fórum. Roč. 10, č. 50, 13.12.-19.12.2001, s. 12
- EGER, CH.: *Military History of Liechtenstein. 200 years of Liechtenstein's Armed Forces*. In: http://militaryhistory.suite101.com/article.cfm/military_history_of_liechtenstein, download 20.1.2008
- ELIASSON, J.: *Traditions, Identity and Security: The Legacy of Neutrality in Finnish and Swedish Security Policies in Light of European Integration*. In: European Integration online Papers, Vol. 8, 2004, N° 6, dostupné na: <http://eiop.or.at/eiop/texte/2004-006a.htm>, download 27.3.2005
- ELLIOTT, E.: *Neutral Duties*. In: California Law Review. Vol. II, N° 6, September 1914, s. 45– 458

FARRELL, M.: *Small States and the European Union - International Aspects. Developing Policy in a Post-Neutral World – the Case of Ireland*. In: www.psa.ac.uk/cps/1995/mfarr.pdf, download 31.3.2007

FERREIRA-PEREIRA, L. C.: *The Military Non-Allied States in the CFSP of the 1990's*. In: European Integration online Papers, Vol. 8, 2004, N° 3, dostupné na <http://eiop.or.at/eiop/texte/2004-003a.htm>, download 21.7.2004

FORSBERG, T., VAAHTORANTA, T.: *Inside the EU, Outside NATO: Paradoxies of Finland's and Sweden's Post-Neutrality*. In: European Security, Vol. 10, N° 1, Spring 2001, s. 68 – 91

GÁBELOVÁ, B.: *Neutralita nie, vojenská neúčast'*. In: Listy SFPA. Roč. IV, č. 5, 2001, s. 5

Gastvortrag von Micheline Calmy-Rey, Bundespräsidentin, Vorsteherin des Eidgenössischen Departements für auswärtige Angelegenheiten an der Universität Zürich zum Thema 100 Jahre Haager Neutralitätsrecht: Rückschau und Ausblick aus Schweizer Sicht. Zürich: 2007. In: http://www.ethlife.ethz.ch/archive_articles/071_017_Calmy-Rey, download 8.11.2007

GILLANDOVÁ, K.: *Národní identita a zahraniční politika v Irsku*. In: Mezinárodní politika. Roč. XXIII, č. 10, 1999, s. 8 - 10

GLEASON, G.: *Turkmenistan tilts Towards Russia*. In: Eurasia Daily Monitor, Vol. 4, N° 1, January 2, 2007, dostupné na http://www.jamestown.org/edm/article.php?article_id=2371759, download 27.2.2008

GOETSCHEL, L.: *Neutralität: Handicap oder Branding der Schweizer Aussenpolitik?* In: http://www.swisspeace.ch/typo3/fileadmin/user_upload/pdf/Handicap_oder_Branding.pdf, download 3.3.2008

GRAHAM, M. W.: *The Effect of the League of Nations Covenant on the Theory and Practice of Neutrality*. In: California Law Review, Vol. XV, N° 5, July 1927, s. 357 – 377

GUNDOGDIYEV, O.: *Turkmen Historian's Deliberations on the Deep Roots of Neutrality*. In: Internet Newspaper Turkmenistan.Ru. In: <http://president.niyazov.tripod.com/id31.html>, download 27.2.2008

- HAINÉ, J.-Y.: *Force structures*. Institute of Security Studies. In: <http://www.iss-eu.org/esdp/10-jyhfc.pdf>, download 29.12.2007
- HAMALA, R.: *Východiská a podoby zahraničnej politiky škandinávskych krajín*. In: Právny obzor. Roč. 76, č. 5, 1993, s. 508 - 517
- Ireland and the Partnership for Peace. An Explanatory Guide*. Department of Foreign Affairs. In: <http://www.gov.ie/liveagh/policy/pfp/pfpeg01.htm>, download 28.11.2002
- KMEC, V.: *Bezpečnostné modely 21. storočia v Európe a pozícia SR v nich*. In: Vojenské obzory. Roč. 4, č. 4, 1997, s. 3 - 22
- KRUŽKOV, V.: *Nejtralitéť v jevropejskom političeskom pole*. In: Meždunarodnaja žižň. Roč. 47, č. 6, 2000, s. 60 - 69
- LAML, R.: *Neutralita - historické súvislosti, možnosti a obmedzenia*. In: Vojenské obzory. Roč. 4, č. 2, 1997, s. 3 - 26
- LANC, E.: *Kein Wunderjahr*. In: Falter, 2. März 2005, dostupné na <http://www.iip.at/projects/sym05/presse.htm>, download 2.3.2008
- LINDAHL, R.: *Švédská zahraniční a bezpečnostní politika – tradice a obnova*. In: Mezinárodní vztahy. č. 1, 1995, s. 43 - 48
- LOBOVA, L.: *Russland und die europäische Neutralen*. In: Journal of European Integration History. Vol. 7, N° 2, 2001, s. 83 - 102
- MAGNUSSON, M. A.: *Culture, economics and security in the debate on European integration in Iceland and Malta*. In: http://www.bifrost.is/Files/Skra_000_3005.pdf, download 2.9.2004
- MARANDICI, I.: *Moldova's neutrality: what is at stake?* In: http://www.viitorul.org/public/866/en/IonM%20%20studiu_neutralitate__eng_.doc, download 13.2.2008
- McDERMOTT, R.: *Neutral Turkmenistan Presents Security Dilema in the Caspian*. In: Eurasia Daily Monitor, Vol. 4, N° 1, January 2, 2007, dostupné na http://www.jamestown.org/edm/article.php?article_id=2371760, download 4.9.2007
- MIKULČÍKOVÁ, A.: *Švajčiarsko v Európe - švajčiarsky nacionalizmus ako možná príčina odmietania vstupu do EÚ?* In.: Demokracie a Evropa v době globalizace. Centrum pro evropská studia MU, Brno 2003, s. 197 - 202

MILLER, R.: *From 11 September 2001 to the War in Iraq: Irish Responses to the Global 'War on Terrorism'*. In: Irish Studies in International Affairs. Vol. 16, 2005, s. 155 - 174

Moldavija povernulas k Rossii blagodarja novomu prezidentu respubliky. In: Krasnaja zvezda. č. 72, 18.4.2001, s. 3

MOLIS, A.: *The Role and Interests of Small States in Developing European Security and Defence Policy*. In: Baltic Security & Defence Review. Vol. 8, 2006, s. 81 - 100

MRÁZ, S.: *Právne dôsledky vojnového stavu pre zúčastnené strany*. In: SAMO, č. 2, 1998, s. 14 – 29

NIJAZOV, S.: *Neutrality is the Greatest Achievement of our People. Excerpts from the address by Saparmurat Niyazov to fellow countrymen on the occasion of the 10th anniversary of Turkmenistan's neutrality*. In: <http://presidentniyazov.tripod.com/id49.html>, download 19.1.2008

NIJAZOV, S.: *The World Recognized Turkmenistan's Neutrality 9 Years Ago*. In: <http://presidentniyazov.tripod.com/id33.html>, download 27.2.2008

PAHR, W. – CEDE, F.: *Völkerrechtler: Neutralität kann auch in der WEU bestehen bleiben*. In.: Die Presse, 27. júl 1996, s. 4

PALO, M. F.: *The Question of Neutrality and Belgium's Security Dilemma during the First World War. The Search for a Politically Acceptable Solution*. In: Belgisch Tijdschrift voor nieuwsste geschiedenis, Roč. XXXI, č. 1-2, 2000, s. 227 – 304

PELLNÄS, B.: *Propaganda, 'Preventive War' and The Weathervane of Foreign Policy*. In: Dagens Nyheter. 8 February 2004, dostupné na: <http://www.nnn.se/n-model/foreign/kosovo.htm>, download 12.3.2008

POTOČNÝ, M.: *Má trvalá neutralita v Evropě budoucnost?* In: Mezinárodní politika, Roč. XXII, č. 12, 1998, s. 27

President of the Russian Federation Vladimir Putin Remarks at Presentation of Credentials Ceremony, the Kremlin, Moscow. Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. Information and Press Department. 26.7.2002. In: www.mid.ru, download 17.2.2003

Prime Minister Matti Vanhanen's Review of Foreign and Security Policy. Press Releases, 4/23/2004. In:

<http://forin.finland.fi/public/?contentid=61502&contentlan=2&culture=en-US>, download 7.3.2008

REBROV, S.: *Neutral Factor of Turkmenistan. A Unique for Asia Status Allows Ashgabat to Pursue Independent Foreign Policy*. In: AMERICA magazine, Issue N° 2, 2004, dostupné na <http://president.niyazov.tripod.com/id26.html>, download 27.2.2008

REITER, E.: *Österreichs Annäherung an die NATO*. In: Europäische Sicherheit. Roč. 46, č. 6, 1997, s. 15

Serbian Parliament Adopts Kosovo-Metohija Resolution. 02.02.2010. In: <http://de-construct.net/?p=8600>, 13.9.2010

SHIKHMURADOV, B.: *Positive Neutrality as the Basis of the Foreign Policy of Turkmenistan*. In: Journal of International Affairs. Vol. II, N° 2, June-August 1997, dostupné na <http://www.mfa.gov.tr/grupa/percept/II2/II2-2.html>, download 4.4.2004

SPYER, J.: *Europe and Iraq: Test Case for the Common Foreign and Security Policy*. In: Middle East Review of International Affairs. Vol. 11, N° 2, Article 7/8 - June 2007, dostupné na <http://meria.idc.ac.il/>, download 8.3.2008

Srbsko zostane najmenej do roku 2012 vojensky neutrálne, tvrdí Tadič. SME, 16.02.2010. In: <http://www.sme.sk/c/5243446/srbsko-zostane-najmenej-do-roku-2012-vojensky-neutralne-tvrdi-tadic.html#ixzz0gi85ackY>, download 12.9.2010

STOJANOVIĆ, S.: *Serbia should not join NATO*. Guardian. 03.02.2010. In: <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2010/feb/03/serbia-nato-us-russia>, download 12.9.2010

ŠÍR, J.: *„Pozitivní neutralita“ postsovětského Turkmenistánu*. In: Mezinárodní politika. Roč. XXX, č. 1, 2006, s. 13 - 15

ŠTĚPANOVSÝ, J.: *Neutralita – spása České republiky?* In: Mezinárodní vztahy. č. 2, 1996, s. 83 – 94

TORSTILA, P.: *EU and NATO*. Atlantic Council of Finland Seminar on "NATO Tomorrow", Helsinki, 31 March 2000. In: <http://forin.finland.fi/public/?contentid=51284&contentlan=2&culture=en-US>, download 7.3.2008

Turkmenistan and the United Nations: Partners for Change. Ashgabat: Government of Turkmenistan and the United Nations System in Turkmenistan, 2007, dostupné na <http://www.untuk.org/files/UN%20Turkmenistan%20ENGLISH.pdf>, download 29.2.2008

Turkmenistan ex-leader Niyazov's arch to be removed. BBC NEWS. Published: 2010/01/18 18:26:17 GMT. In: <http://news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/2/hi/asia-pacific/8466622.stm>, download 11.9.2010

VAGTS, D. F.: *Neutrality Law in World War II*. In: *Cardozo Law Review*, Vol. 20, No 2, December 1998, s. 459 - 482

VAGTS, D. F.: *Switzerland, International Law and World War II*. In: *The American Journal of International Law*, Vol. 91, No 3, July 1997, s. 466 - 475

VARŠO, J.: *Na programe vojenské uvoľňovanie*. In: *Východoslovenské noviny*. Roč. XXX, č. 191, 14.8.1981, Príloha, s. 1 - 2

VLČEK, D.: *K otázke realizácie systému (modelu) bezpečnosti v Európe po rozpade bipolarity*. In: TEREM, P.: *Dynamické vývojové procesy a štruktúry a ich medzinárodný kontext*. Banská Bystrica: FPVaMV UMB, 2000

VRŠANSKÝ, P.: *Humanitárna intervencia v medzinárodnom práve*. In: *Právny obzor*. Roč. 83, č. 6, 2000, s. 513 - 515

VRŠANSKÝ, P.: *Úsilie o mierové riešenie sporov*. In: *Nedeľná Pravda*. Roč. XVII, č. 27, 1984, s. 9

VYCHODIL, F.: *Politika nezúčastnenosti a uvoľňování napětí ve světě*. In: *Mezinárodní vztahy*. Roč. X, č. 5, 1975, s. 14 - 25

WAITE, J. L.: *The Swedish Paradox: EEC and Neutrality*. In: *Journal of Common Market Studies*, Vol. 12, Issue 3, 1974, s. 319 - 336

DOKUMENTY

A Functional Defence. Swedish Government Bill 2008/09:140. 2009, výňatok základných údajov dostupný aj na <http://www.regeringen.se/content/1/c6/12/31/54/0002c3f6.pdf>, download 10.9.2010

Additional Treaty to the Treaty of Friendship, Neutrality, Conciliation and Arbitration of October 30th, 1930, and to the Pact of Cordial Friendship of September 14th, 1933, between Greece and Turkey. Signed at Athens, April 27th, 1938. In: League of Nations – Treaty Series. 1938, No. 4493, s. 177 – 179. Dostupné z: http://untreaty.un.org/unts/60001_120000/19/25/00037234.pdf, download 8.9.2010

Agreement between Austria and Greece Concerning the Payment of Claims of Greek Nationals for Damage Suffered During the Period of Neutrality of Greece. Signed at Vienna, December 27, 1929. In: League of Nations – Treaty Series. 1930, No. 2311, s. 425 – 429. Dostupné z: <http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/LON/Volume%20100/v100.pdf>, download 8.9.2010

Agreement between the Government of the Republic of Italy and the Government of the Republic of Malta on the Neutrality of Malta. In: United Nations – Treaty Series. 1981, Vol. 1237, s. 4 – 13. Dostupné z: <http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201237/v1237.pdf>, download 8.9.2010

Agreement between the Government of the Republic of Malta and the Socialist People's Libyan Arab Jamahiriya Concerning Amendments to the Treaty of Friendship and Co-operation signed between the two Countries on 25 Safar 1394 D.P. Corresponding to 19 November 1984. In: <http://docs.justice.gov.mt/lom/legislation/english/leg/vol7/chapt311.pdf>, download 7.1.2008

Agreement Concerning the Sovereignty, Independence, Territorial Integrity and Inviolability, Neutrality and National Unity of Cambodia. Concluded at Paris on 23 October 1991. In: United Nations – Treaty Series. 1992, Vol. 1663, anglické znenie na s. 249 – 255. Dostupné z:

<http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201663/v1663.pdf>,
download 8.9.2010

Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict. Agreement concerning the Sovereignty, Independence, Territorial Integrity and Inviolability, Neutrality and National Unity of Cambodia. Paris, 23 October 1991. In: *Australian Treaty Series 1991 No 40*. Canberra: Australian Government Publishing Service, 1995 dostupné aj na <http://www.austlii.edu.au/au/other/dfat/treaties/1991/40.html>, download 18.11.2004

Agreement on the Establishment of the Commonwealth of Independent States. Minsk, 8 December 1991. In: <http://therussia.org/legal/laws/CISagreement.html>, download 25.2.2008

American Service-Members's Protection Act of 2002. In: http://www.state.gov/t/pm/rls/othr/misc/234_25.htm, download 12.2.2008

An Agreement on the Recognition, Respect and Support by the Union of Soviet Socialist Republics of the Status of the Republic of Malta as a Neutral State. In: United Nations – Treaty Series. 1990, No. 1256, s. 215 – 220. Dostupné z <http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201256/v1256.pdf>, download 8.9.2010

Anhang 1 – Neutralität. Aussenpolitischer Bericht, Juni 2007. In: BBI, 2007

A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy. Brussels, 12 December 2003, In: <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>, download 19.7.2004

Aussenpolitischer Bericht, Juni 2007 vom 15. Juni 2007. In: BBI, 2007 dostupné aj na <http://www.eda.admin.ch/etc/medialib/downloads/edazen/doc/publi.Par.0187.File.tmp/Aussenpolitischer%20Bericht%202007de.pdf>, download 1.2.2008

Aussenpolitischer Bericht 2009, vom 2. September 2009. In: BBI 2009, s. 6291 - 6530, dostupné na http://www.eda.admin.ch/etc/medialib/downloads/edazen/doc/publi/aussen.Par.0001.File.tmp/AB09_de.pdf, download 11.9.2010

Aussenpolitischer Bericht 2000. Präsenz und Kooperation: Interessenwahrung in einer zusammenwachsenden Welt vom 15. November 2000. In: BBI, 2001

Bericht des Bundesrates an die Bundesversammlung über die Neutralität der Schweiz im Völkerbund. (Vom 3. Juni 1938.) In: BBI, 1938

Bericht des Bundesrates an die Bundesversammlung über die Sicherheitspolitik der Schweiz vom 23. Juni 2010. In: <http://www.vbs.admin.ch/internet/vbs/de/home/documentation/bases/sicherheit.parsys.9457.downloadList.86387.DownloadFile.tmp/sipolbd.pdf>, download 4.9.2010

Bericht über das Vernehmlassungsverfahren über den Beitritt der Schweiz zur Organisation der Vereinten Nationen (UNO). Bern: Eidgenössisches Departement für Auswärtige Angelegenheiten, den 4. Dezember 2000, In: <http://www.onu.admin.ch/subuno/g/uno/publi/pdf.Par.0008.UpFile.pdf/rp041200reportFCg.pdf>, download 13.1.2005

Bericht zur Neutralität. Anhang zum Bericht über die Aussenpolitik der Schweiz in den 90er Jahren vom 29. November 1993. In: <http://www.eda.admin.ch/etc/medialib/downloads/edazen/doc/publi.Par.0005.File.tmp/Bericht%20zur%20Neutralitaet%201993.pdf>, download 30.12.2007

Botschaft über die Volksinitiative «Für den Beitritt der Schweiz zur Organisation der Vereinten Nationen (UNO)» vom 4. Dezember 2000. In: BBI, 2000

Botschaft zum Bundesgesetz über die Durchsetzung von internationalen Sanktionen vom 20. Dezember 2000. In: BBI 2001. dostupné aj na http://www.admin.ch/ch/d/ff/2001/14_33.pdf, download 3.2.2008

Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft vom 12. September 1848 geändert durch Revision vom 22. Februar 1866. Art. 74 a Art. 90. In: <http://verfassungen.de/ch/index48.htm>, download 1.3.2008

Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft vom 18. April 1999 (Stand am 1. Januar 2008). Art. 173 a Art. 185. In: <http://admin.ch/ch/d/sr/1/101.de.pdf>, download 1.3.2008

Bundes-Verfassungsgesetz. Stand BGBl. I Nr. 27/2007. In: <http://www.ibiblio.org/ais/b-vg.htm>, download 9.3.2008

Bundesverfassungsgesetz vom 26. Oktober 1955 über die Neutralität Österreichs. In: BGB 211, Jahrgang 1955, Ausgegeben am 4. November 1955, 57. Stück

Code of Conduct on Politico-Military Aspects of Security. 3 December 1994. Organization for Security and Co-operation in Europe. In: <http://www.osce.org/documents/fsc/1994/12/4270en.pdf>, download 1.3.2008

Council Decision of 22 January 2001 on the establishment of the Military Staff of the European Union. In: Official Journal of the European Communities, 2001/80/CFSP

Council Decision of 22 January 2001 setting up the Military Committee of the European Union. In: Official Journal of the European Communities, 2001/79/CFSP

Council Decision of 22 January 2001 setting up the Political and Security Committee. In: Official Journal of the European Communities, 2001/78/CFSP

Council Joint Action 2004/551/CFSP of 12 July 2004 on the establishment of the European Defence Agency. In: Official Journal of the European Communities, 2004/551/CFSP

Constitution of Ireland – Bunreacht na hÉireann. In: <http://www.taoiseach.gov.ie/attachedfiles/Pdf%20files/Constitution%20of%20IrelandNov2004.pdf>, download 23.9.2010

Constitution of the Kingdom of Cambodia adopted on 21 September 1993 as amended by Constitutional Act adopted on 4 March 1999. In: <http://www.constitution.org/cons/cambodia.htm>, download 28.2.2008

Constitution of the Republic of Moldova. Adopted on July 29, 1994. In: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UNTC/UNPAN003695.htm>, download 25.2.2008

Constitution of the Republic of Turmenistan. Posted May 24, 2007. In: <http://www.legislationline.org/legislation.php?tid=1&lid=7473>, download 25.2.2008

Convention on Maritime Neutrality. Havana, 20 February 1928. In: <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/290?OpenDocument>, download 1.9.2010

Convention relating to the Non-fortification and Neutralisation of the Aaland Islands, signed at Geneva, October 20, 1921. In: League of Nations – Treaty Series No. 255

Cyprus to withdraw from NAM and AOSIS. Republic of Cyprus, Ministry of the Interior, Press and Information Office. In: <http://www.moi.gov.cy/moi/pio/pio.nsf/All/6A6E1E272FAD3C83C2256E9B002DD201?OpenDocument&highlight=NAM, Malta>, download 30.8.2004

Decision of the Heads of State and Government, meeting within the European Council, concerning certain problems raised by Denmark on the Treaty on European Union. Annex 1, Section C Defence Policy, Conclusions of the Presidency - Edinburgh, 12. 12. 1992. In: <http://www.europarl.eu.int/summits/edinburgh/b1en.pdf>, download 23.8.2004

Declaration on the Neutrality of Laos. Signed at Geneva, on 23 July 1962. In: United Nations – Treaty Series. 1963, Vol. 456, s. 302 – 305. Dostupné z: <http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20456/v456.pdf>, download 8.9.2010

Defence Forces' Strategy Statement 2001 - 2004. In: <http://www.military.ie/dfhq/pubrel/publications/strategy01-04.pdf>, download 9.2.2008

Der Österreichische Staatsvertrag In: Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich. Stück 57, 1955

Die schweizerische Neutralität: Ein sicherer Wert in einer sich wandelnden Welt. Positionspapier der SVP zur Neutralität als Grundlage der schweizerischen Aussenpolitik. 16. Januar 2007. In: <http://www.svp.ch/file/070116-neutralitaet-d.pdf>, download 3.2.2008

Dodatkový protokol k Ženevským dohovorem z 12.8.1949 o ochrane obetí mezinárodných ozbrojených konfliktov (Protokol I) z 8.6.1977 zverejnený v Zbierke zákonov pod č. 168/1991 Zb.

Eamon de Valera's Speech on Eire Neutrality. Cork. Ireland. December 12, 1941. In: <http://www.ibiblio.org/pha/policy/1941/411212a.html>, download 27.6.2002

Eurobarometer 67. Public Opinion in the European Union. Fieldwork: April – May 2007, Publication: November 2007. In: .

<http://www.ec.europa.eu/publicopinion/archives/eb/eb67/eb67en.pdf>,
download 7.3.2008

Exchange of Notes Constituting An Agreement Between the Government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the Government of the Republic of San Marino Concerning a Payment Made to San Marino In Respect of War Damage. Florence, 17 July 1961 and San Marino, 22 July 1961. United Nations – Treaty Series. No. 6035. In: <http://untreaty.un.org/unts/160000/12/28/00023357.pdf>, download 1.3.2008

Final Act of Conference on Security and Cooperation in Europe. 1 August 1975. Organization for Security and Co-operation in Europe. In: <http://www.osce.org/documents/msc/1975/08/4044en.pdf>, download 1.3.2008

Final Document. Cartagena de Indias, Colombia. October 18-20, 1995. The Non-Aligned Movement. In: <http://www.nam.gov.za/xiiiminconf/minconf.pdf>, download 1.3.2008

Charter for European Security. Istanbul, November 1999. OSCE. Organization for Security and Co-operation in Europe. In: <http://www.osce.org/documents/msc/1999/11/17497en.pdf>, download 5.2.2008

Jahresbericht 2006 des Bundesrates über die Teilnahme der Schweiz am Euro-Atlantischen Partnerschaftsrat und an der Partnerschaft für den Frieden, Bern, 4. April 2007. In: <http://www.ssn.ethz.ch/forschung/amt/documents/JahresberichtEAPCPfP2006.pdf>, download 3.2.2008

Kosovo-Konflikt und schweizerische Neutralität. Pressemitteilung Bern, 19. April 1999. Eidgenössisches Departement für Auswärtige Angelegenheiten, Bern. In: <http://www.admin.ch/cp/d/371b1d39.0@fwsrvg.bfi.admin.ch.html>, download 13.1.2005

KOVAC, M. (ed.): *Defence Strategy of the State Union of Serbia and Montenegro.* Belgrade, 2005. In: http://merln.ndu.edu/whitepapers/Serbia_and_Montenegro_Eng_2005.pdf, download 11.9.2010

KOVAC, M. (ed.): *The White Paper on Defence of the State Union of Serbia and Montenegro*. Belgrade, 2005, s. 12. In: http://www.ccvo-bg.org/upload/document/bela_knjiga_odbrane_scg.pdf, download 11.9.2010

Lisabonská zmluva, ktorou sa mení a dopĺňa Zmluva o Európskej únii a Zmluva o založení Európskeho spoločenstva. Zverejnená v Oznámení Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 486/2009 Z. z.

Maritime Neutrality. Havana, 20 February 1928. In: <http://www.circ.org/ihl.nsf/Web-Print/290-FULL?OpenDocument>, download 29.12.2006

Mierová zmluva medzi mocnosťami spojenými i združenými a Bulharskom a Protokol z 27.11.1919 zverejnená v Sbírcе zákonů pod č. 274/1922 Sb.

Mierová zmluva medzi mocnosťami spojenými i združenými a Maďarskom, Protokol a Deklarácia zo 4.6.1920 zverejnená v Sbírcе zákonů pod č. 102/1922 Sb.

Mierová zmluva mezi mocnosťami spojenými i združenými a Nemeckom a Protokol z 28.6.1919 zverejnená v Sbírcе zákonů pod č. 217/1921 Sb.

Mierová zmluva mezi mocnosťami spojenými i združenými a Rakúskom z 10.9.1919 zverejnená v Sbírcе zákonů pod č. 507/1921 Sb.

Mierová zmluva s Fínskom z 10.2.1947 zverejnená v Sbírcе zákonů pod č. 208/1947 Sb.

Memorandum über die Ereignisse der Besprechung zwischen der Regierungsdelegation der Republik Österreich und der Regierungsdelegation der Sowietunion. In: <http://zis.uibk.ac.at/quellen/stein32.htm#dok2>, download 29.2.2008

Message on the People's Initiative „For Switzerland's Membership of the United Nations Organization (UNO)“ dated 4 December 2000. Swiss Federal Council

Ministerial review of activities in the Foreign Service in 2009. Helsinki, 2009. In: <http://forin.finland.fi/public/download.aspx?ID=57775&GUID={465F4411-754F-415F-A839-308292C9BCF4}>, download 30.8.2010

National responsibility and international commitment: A national strategy to meet the threat of terrorism. Government Communication 2007/08:64.

Stockholm, 7 February 2008. In:
<http://www.regeringen.se/content/1/c6/10/51/27/64e294b3.pdf>, download
20.9.2010

National strategy for Swedish participation in international peace-support and security-building operations. Government Communication 2007/08:51.
Stockholm, 13 March 2008. In:
<http://www.regeringen.se/content/1/c6/10/80/95/73e64223.pdf>, download
20.9.2010

Návrh Zmluvy, ktorou sa mení a dopĺňa Zmluva o Európskej únii a Zmluva o založení Európskeho spoločenstva. Konferencia zástupcov vlád členských štátov, CIG 1/1/07 REV 1, Brusel 5.10.2007, In.:
<http://www.mzv.sk/App/WCM/main.nsf?Open>, download 31.10.2007

Neutralitätspraxis der Schweiz – aktuelle Aspekte. Bericht der interdepartementalen Arbeitsgruppe vom 30. August 2000. In:
<http://www.eda.admin.ch/etc/medialib/downloads/edazen/doc/publi.Par.0009.File.tmp/Neutralitaetspraxis%20der%20Schweiz%20%20aktuelle%20Aspekte.pdf>, download 2.8.2008

Pact of Neutrality between the Union of Soviet Socialist Republics and Japan. Signed at Moscow, April 13, 1941. In:
<http://avalon.law.yale.edu/wwii/s1.asp>, download 18.9.2010

Positive Neutrality in Action. Towards the Achievement of Human Security. A Sinn Féin Policy Document (2004). In:
<http://www.sinnfein.ie/pdf/NeutralityDocument.pdf>, download 4.3.2008

Postanovlenie Parlamenta Respubliki Moldova ob utverždenii Konceptii vojennoj reformy. N 1315 -XV ot 26.07.2002. In:
<http://www.docs.md/viewfile.asp?Lang=1&ID=45619587142519&trans=&oldID=1>, download 22.3.2005

Postanovlenie Parlamenta Respubliki Moldova o Vojennoj doktrine Respubliki Moldova. Nr. 482-XIII ot 06.06.95. In:
<http://www.docs.md/result.asp?Lang=RUS&bz=1>, download 22.3.2005

Presidency Conclusions. Seville European Council 21 and 22 June 2002, 13463/02. In: <http://www.ecre.org/seville/sevconc.pdf>, download 31.5.2004

Protokoly o zmenách Paktu Spoločnosti národov z 5.10.1921 zverejnené v Sbírcce zákonů pod č. 132/1927 Sb.

Remarks by the President on Operation Iraqi Freedom and Operation Enduring Freedom. In:

<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2004/03/20040319-3.html>,
download 12.3.2008

Report of the Special Committee on the Problem of Hungary. United Nations. General Assembly, Official Records: Eleventh Session, Supplement No18 (A 3592), New York, 1957, dostupné aj na <http://mek.oszk.hu/01200/01274/01274.pdf>, download 15.9.2010

Rezolucija Narodne skupštine Republike Srbije o zaštiti suverenita, teritorijalnog integriteta i ustavnog potretka Republike Srbije. In: http://www.parlament.gov.rs/content/lat/akta/akta_detalji.asp?Id=360&t=O#, download 9.9.2010

Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN A/RES/50/80 z 12.12.1995. In: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N96/761/23/PDF/N9676123.pdf?OpenElement>, download 18.8.2006

Sicherheit durch Kooperation. Bericht des Bundesrates an die Bundesversammlung über die Sicherheitspolitik der Schweiz (SIPOL B 2000) vom 7. Juni 1999. In: BBI, 1999

Sicherheits- und Verteidigungsdoktrin vom 12.12.2001. In: <http://www.bka.gv.at/DocView.axd?CobId=794>, download 10.9.2010

Sicherheits- und Verteidigungsdoktrin. Analyse-Teil. Bericht an den Nationalrat verfasst von einer Experten-kommission im Auftrag der Bundesregierung. 23.01.2001. In: <http://www.bundeskanzleramt.at/DocView.axd?CobId=795>, download 10.9.2010

Statement by the Delegation of Moldova at the First Conference to Review the Operation of the Treaty on Conventional Armed Forces in Europe. 31 May 1996. In: Final Document of the First Conference to Review the Operation of the Treaty on Conventional Armed Forces in Europe and the Concluding Act of the Negotiation on Personnel Strenght. Vienna, 15-31 May 1996, Vienna: OSCE, 1996. In: <http://www.osce.org/documents/doclib/1996/05/13755en.pdf>, download 19.8.2005

Statement of Permanent Mission of Turkmenistan to the United Nations by His Excellency Mr. Rashid Meredov, Minister for Foreign Affairs of Turkmenistan at the High-Level Plenary Meeting of the 60th session of the United Nations General Assembly. New York, 2005. In: <http://www.un.org/webcast/summit2005/statements16/turkm050916eng.pdf>, download 4.3.2006

Strategie Nachhaltige Entwicklung 2002. Bericht des Schweizerischen Bundesrates vom 27. März 2002. In: <http://www.are.admin.ch/themen/nachhaltig/00262/00528/index.html?lang=de>, download 9.2.2008

Strategy Statement of the Department of Foreign Affairs 2005 - 2007. In: <http://www.dfa.ie/uploads/documents/dfa%20sos%20english.pdf>, download 19.8.2010

Strategy Statement 2005 - 2007. Department of Defence. In: [http://www.defence.ie/Website.Nsf/fba727373c93a4f080256c53004d976e/c3700595684613a1802570c80055b722/\\$FILE/Strategy05-07.pdf](http://www.defence.ie/Website.Nsf/fba727373c93a4f080256c53004d976e/c3700595684613a1802570c80055b722/$FILE/Strategy05-07.pdf) download 19.8.2010

Strategy Statement 2008 - 2010. Department of Defence and Defence Forces. In: [http://www.defence.ie/Website.nsf/fba727373c93a4f080256c53004d976e/a221c63d3721aa2f802573f400554af9/\\$FILE/Statement%20of%20Strategy%202008-2010.pdf](http://www.defence.ie/Website.nsf/fba727373c93a4f080256c53004d976e/a221c63d3721aa2f802573f400554af9/$FILE/Statement%20of%20Strategy%202008-2010.pdf), download 19.8.2010

Summary: A More Secure Neighbourhood – Insecure World. Report of the Swedish Defence Commission. 27 February 2003. In: <http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/02/56/70/e756f798.pdf>, download 19.9.2010

Summary of the Annual Report 2006. In: <http://formin.finland.fi/public/download.aspx?ID=18051&GUID={1FE3D72D-832F-4B39-9A1C-B7ACAFD86E67}>, download 30.8.2010

Summary: Security in Cooperation (Ds 2007:46): The Swedish Defence Commission's analysis of challenges and threats. 8 December 2007. In: <http://www.sweden.gov.se/sb/d/8182/a/93944>, download 17.9.2010

The Avalon Project: Judgement: The Invasion of Belgium, The Netherlands and Luxembourg. In:

<http://www.yale.edu/lawweb/avalon/imt/proc/judbelg.htm>, download 31.12.2007

The Hague Rules of Air Warfare. The Hague, December 1922 - February 1923. In: <http://www.vilp.de/Enpdf/e283.pdf>, download 31.8.201

The New Defence – prepared for the next millenium. Short version of the Government Bill 1999/2000:30. In: <http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/02/73/90/a8f1a1d8.pdf>, download 19.9.2010

The Nice Treaty - explaining the issues. Irish Neutrality and European Security. Dublin: Institute of European Affairs, 2002, časť 8, In: <http://www.iiea.com/files/nice/nice8.pdf>, download 23.8.2004

The Treaty of Amiens. Definitive Treaty of Peace between the French Republic, his Majesty the King of Spain and the Indies, and the Batavian Republic (on the one Part); and his Majesty, the King of the United Kingdom of Great Britain and Ireland (on the other Part). In: http://www.napoleon-series.org/research/government/diplomatic/c_amiens.html, download 12.9.2010

Treaty between the Holy See and Italy. In: <http://www.vaticanstate.va/NR/rdonlyres/3F574885-EAD5-47E9-A547-C3717005E861/2528/LateranTreaty.pdf>, download 8.9.2010

Treaty Concerning the Permanent Neutrality and Operation of the Panama Canal. In: United Nations – Treaty Series. 1980, Vol. 1161, anglické znenie na s. 183 – 187. Dostupné z: <http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201161/v1161.pdf>, download 8.9.2010

Treaty of Alliance between the Kingdom of Greece, the Replibc of Turkey and the Republic of Cyprus. Signed at Nicosia, on 16 August 1960. In: United Nations – Treaty Series. 1961, Vol. 397, s. 287 – 295. Dostupné aj na: http://untreaty.un.org/unts/1_60000/11/34/00021664.pdf, download 14.8.2010

Treaty of Friendship and Co-operation between the Government of the republic of Malta and the Socialist People`s Libyan Arab Jamahiriya. In: <http://docs.justice.gov.mt/lom/legislation/english/leg/vol7/chapt3111.pdf>, download 30.12.2006

Treaty of Friendship and Co-operation between the Government of the Republic of Malta and the Socialist People's Libyan Arab Jamahiriya. 19th November 1984. In: <http://docs.justice.gov.mt/lom/legislation/english/leg/vol7/chapt311.pdf>, download 7.1.2008

Treaty of Friendship and Neutrality between Turkey and the Union of Soviet Socialist Republics. Signed at Paris, December 17, 1925. In: League of Nations – Treaty Series. 1935, No. 3610, s. 355 – 369. Dostupné z: <http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/LON/Volume%20157/v157.pdf>, download 18.9.2010

Treaty of Friendship, Neutrality, Conciliation And Arbitration Between Greece And Turkey. Signed At Ankara, October 30, 1930. In: League of Nations – Treaty Series. 1931, No. 2841, s. 11 – 21. Dostupné z: http://untreaty.un.org/unts/60001_120000/17/18/00032854.pdf, download 8.9.2010

Treaty of Guarantee. Signed at Nicosia on 16 August 1960. No. 5475. In: [http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/All/484B73E4F0736CFDC22571BF00394F11/\\$file/Treaty%20of%20Guarantee.pdf](http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/All/484B73E4F0736CFDC22571BF00394F11/$file/Treaty%20of%20Guarantee.pdf), download 14.8.2010

Treaty of Neutrality and Non-Aggression between Afganistan and the Union of Soviet Socialist Republics. Signed at Kabul, June 24, 1935. In: League of Nations – Treaty Series. 1935, No. 3611, s. 370 – 381. Dostupné z: <http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/LON/Volume%20157/v157.pdf>, download 18.9.2010

Treaty of Neutrality, Conciliation and Arbitration Between Hungary and Turkey. Signed at Budapest, January 5, 1929. In: <http://www.forost.ungarisches-institut.de/pdf/19290105-2.pdf>, download 8.9.2010

Treaty of Non-Aggression and Pacific Settlement of Disputes between Finland and the Union of Soviet Socialist Republics. Signed at Helsinki, January 21, 1932. In: League of Nations – Treaty Series. 1935, No. 3613, s. 394 – 399. Dostupné z: <http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/LON/Volume%20157/v157.pdf>, download 18.9.2010

Treaty of Peace between Russia and Esthonia. Signed at Tartu on February 2, 1920. In: <http://www.forost.ungarisches-institut.de/pdf/19200202-1.pdf>, download 8.9.2010

Ústava Maltskej republiky. In: <http://docs.justice.gov.mt/lom/legislation/english/leg/vol1/chapt0.pdf>, download 25.2.2008

Ústava Moldavskej republiky. In: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UNTC/UNPAN003695.htm>, download 25.2.2008

Vyhlasenie Maltskej republiky o neutralite. In.: http://www.foreign.gov.sk/files/dtadocsk/48_Declaration%20-%20Vyh%20Elsenia%20sk3.doc, download 4.4.2004

Vyhlasenia o spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politike Záverečného aktu konferencie zástupcov vlád členských štátov. In: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/cg00015.sk07.pdf>, download 4.1.2008

Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 39/1956 Zb. o Štátnej zmluve o obnovení nezávislého a demokratického Rakúska

White Paper on Defence. February 2000. Departement of Defence. In: http://merlin.ndu.edu/white_papers/Ireland-2000.pdf, download 9.2.2008

World Development Indicators. Population, Total. In: http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?cid=GPD_1, download 15.9.2010

Zmluva o Európskej únii zo 7.2.1992 (v maastrichtskom znení)

Zmluva o Európskej únii zo 7.2.1992 v znení Amsterdamskej zmluvy z 2.10.1996 a v znení Zmluvy z Nice z 19. 12.2000

Zmluva o Ústave pre Európu. Konferencia zástupcov vlád členských štátov, Brusel, 6.8.2004, CIG 87/04. In.: <http://ue.eu.int/igcpdf/sk/04/cg00/cg00087.sk04.pdf>, download 30.8.2004

Zone of Peace, Freedom and Neutrality Declaration, Malaysia, 27 November 1971. In: <http://www.aseansec.org/1215.htm>, download 29.12.2006

Ženevský dohovor o ochrane civilných osôb za vojny z 12.8.1949 zverejnený v Zbierke zákonov pod č. 65/1954 Zb.

Ženevský dohovor o zaobchádzaní s vojnovými zajatcami z 12.8.1949 zverejnený v Zbierke zákonov pod č. 65/1954 Zb.

Ženevský dohovor o zlepšení osudu ranených a nemocných príslušníkov ozbrojených síl v poli z 12.8.1949 zverejnený v Zbierke zákonov pod č. 65/1954 Zb.

Ženevský dohovor o zlepšení osudu ranených, nemocných a stroskotancov ozbrojených síl na mori z 12.8.1949 zverejnený v Zbierke zákonov pod č. 65/1954 Zb.

3rd Summit Declaration. Islamabad Declaration (Islamabad, 14 - 15 March, 1995). In:
<http://www.ecosecretariat.org/ftproot/Documents/Declaration/3sumdcl.htm>,
download 29.8.2010

4th Summit Declaration. Ashgabat Declaration (Ashgabat, 14 - 15 May, 1996). In:
<http://www.ecosecretariat.org/ftproot/Documents/Declaration/4sumdcl.htm>,
download 29.8.2010

V. Haagsky dohovor o právach a povinnostiach neutrálnych mocností a osôb v pozemnej vojne

XIII. Haagsky dohovor o právach a povinnostiach neutrálnych mocností v námornej vojne

VECNÝ A MENNÝ REGISTER

- Aalandské ostrovy63
absolútna neutralita59
agresia75, 96, 105, 165, 209
aktívna neutralita60
aliancia.15, 37, 76, 93, 96, 100, 116,
172, 178, 179, 180
Alighieri, D.208
Antarktída64
armáda15, 41, 58, 79, 104, 120,
164, 185, 196
Azud, J.....20
Belgicko...26, 49, 72, 102, 104, 105,
168, 179, 232
Berridge, G. R.....37, 64
bezpečnosť...29, 51, 58, 61, 75, 80,
89, 94, 95, 101, 108, 112, 126,
151, 173, 177, 183, 192, 195,
198, 232
bezpečnostné hrozby3, 185
Bielorusko26, 176
Bolečeková, M.190
Bruhin, Ch....35, 39, 42, 57, 58, 59,
60
Bush, G.204, 208
Calvocoressi, P.....35
Cassesse, A.21
Cúth, J.20
Cyprus.....51, 52, 113, 160, 248, 254
Čepelka, Č.25
Československo173, 175
čiasťočná neutralita58
Čína.....26, 115, 216
Dánsko26, 72, 96, 101, 161, 179
diferencovaná neutralita59, 136
dobrovoľná neutralita57
druhy neutrality3, 38
Drulák, P.10, 37, 60
Druláková, R.10, 37, 60
EBOP155, 164
Eichler, G.10
Engels, B.176
Európska únia3, 148
faktická neutralita55
finladizácia97
Fínsko ...25, 26, 56, 75, 95, 96, 97,
109, 149, 150, 166, 168,
179, 197, 201, 206, 212
Francúzsko ...26, 77, 87, 103, 104,
106, 110, 113, 115, 139
Ganjuškin59
Ganjuškin, B. V....37, 56, 57, 58, 66
Gibraltarský prieliv63
Grécko.....26, 72, 113, 179
Grotius, H.....20
Gura, R.215, 225
haagske dohovory.23, 24, 28, 37,
205
Hamarskjöld, H.37
hegemón213, 215, 216
Honduras49
humanitárna intervencia205, 207
humanitárne krízy199
ideologická neutralita202
India89, 115
integrácia150, 159, 164, 218
integrálna neutralita136
invázia104, 106
Irak56, 180, 205
Írsko.....25, 56, 72, 75, 98, 99, 100,
143, 149, 150, 162, 164, 165, 168,
180, 197, 198, 200, 206, 212
islam209
Island.....50, 72, 96, 138, 168
Izrael16
Japonsko27, 73, 89, 115
Juhoslávia73, 180
Kambodža.....49, 114, 115, 168
Kekkonen, U.96

Kissinger, H.	175	migrácia	188, 190, 193
kolektívna bezpečnosť.....	9, 37, 59, 116, 131, 136, 137, 138, 141, 143, 148, 183, 184, 192, 211, 214	mikroštáty	168
kolektívna obrana	152, 164, 165	Mikulčíková, A.....	195, 225, 240
kolektívna sebaobrana	141, 144	Moldavsko....	12, 50, 115, 116, 117, 168
konflikt	18, 19, 32, 39, 43, 60, 62, 66, 78, 153, 187, 188, 192, 193, 197 199, 203, 204, 216, 219, 248	morálka.....	201, 202, 204, 205, 208, 209
Kostarika.....	25, 168	Morgenthau, H. J.	36
Krakov	49, 71	Mráz, S.	20, 60
Krejčí, O.....	10, 16, 36	NAM.....	48, 66, 111, 113, 114, 119, 160, 248
kresťanstvo	209	násilie.....	187
Kulašik, P.....	9	NATO ...	9, 10, 18, 37, 61, 73, 87, 90, 94, 95, 99, 108, 109, 110, 116, 117, 123, 124, 125, 126, 127, 151, 153, 155, 161, 166, 167, 175, 181, 186, 191, 198, 203, 205, 214, 218, 222, 229, 232, 233, 234, 237, 239, 242
Kusý, M.....	9, 37	neangažovanosť	66, 68
kvalifikovaná neutralita	59, 60	neo-neutralita	61, 62
Laml, R.	16, 35, 73, 240	neozbrojená neutralita	57
Laos.....	32, 46, 49, 55, 64, 101, 168, 248	neutralizácia	58, 63, 65, 68, 117
Lasicová, J.....	201	nevedenie vojny.....	67
Líbya	112	nezúčastnenosť	66
Lichtenštajnsko... ..	49, 58, 75, 148, 168, 207	Nórsko.....	27, 73, 96, 101, 180
Lisabonská zmluva.....	29, 148, 165, 250	obrana...9, 16, 23, 39, 43, 52, 90, 92, 93, 96, 98, 123, 150, 151, 152, 153, 161, 164, 172, 179, 190, 193, 196, 200, 209, 224, 227, 235	
Luxembursko	27, 49, 58, 73, 102, 105, 106, 107, 108, 137, 168, 180, 232	OBSE	29, 117, 218
Lýbia	33	obyčajná vojnová neutralita	39
Maďarsko	174, 175, 176	OECD	178
malé štáty	37, 168, 169	Ogley, R.	34, 55, 66
Malta...25, 32, 33, 49, 109, 110, 111, 112, 113, 160, 168, 212, 240, 244, 245, 248, 254, 255		Oppenheim, L.....	21, 55, 57, 58, 59, 60
medzinárodná organizácia ...	61, 109, 121, 123, 128, 129, 130, 135, 149, 153, 214, 227, 235	OSN...5, 7, 12, 18, 37, 47, 49, 59, 61, 62, 93, 115, 116, 118, 119, 120, 123, 135, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 147, 148, 151, 154, 162, 164,	
medzinárodné právo...19, 28, 33, 36, 45, 68, 69, 103, 129, 170, 201			
Medzinárodný trestný súd	215		

165, 174, 178, 183, 191, 192, 198, 200, 205, 207, 211, 218, 220, 222, 252	špionáž 189
Outrata, V.20	Šturma, P. 10, 25, 55, 59, 60
ozbrojená neutralita57	Švajčiarsko...25, 27, 45, 48, 55, 66, 71, 73, 75, 76, 78, 79, 85, 88, 119, 135, 136, 140, 143, 144, 145, 148, 168, 180, 186, 187, 188, 189, 190, 192, 203, 206, 207, 212, 213, 240
Palme, O.202	Švédsko...25, 27, 46, 55, 73, 75, 77, 91, 92, 94, 96, 136, 139, 140, 148, 150, 169, 180, 194, 195, 206, 207, 212, 222
Panamský prieplav64	terorizmus...156, 185, 187, 189, 193, 195, 234
pasívna neutralita60	Thukidydes 15
persona non grata111	trvalá neutralita 42, 116
PfP.....10, 123, 126, 191	Turkménsko...12, 47, 49, 118, 119, 120, 169
politika neutrality ..17, 56, 66, 68, 69	UK...18, 34, 46, 71, 77, 87, 98, 102, 103, 107, 109, 110, 115, 148, 230
Poľsko140, 175, 176	Ukrajina 12, 176
Potočný, M.20	uložená neutralita 57
pozitívna neutralita61	USA...28, 46, 49, 56, 67, 71, 72, 79, 87, 100, 113, 114, 115, 186, 199, 204, 205, 207, 213, 215, 216
právna neutralita55	Vatikán 48, 58, 73, 75, 169, 207
právo na neutralitu29	Vlček, D. 2
právo neutrality17, 19, 23, 59	vojna...18, 19, 88, 95, 104, 114, 116, 131, 137, 138, 203, 207
Rakúsko...27, 48, 55, 64, 66, 75, 77, 85, 86, 87, 89, 90, 109, 119, 142, 148, 150, 160, 167, 168, 173, 193, 194, 201, 203, 212, 213, 238	vojnová neutralita 68, 105, 129
riziko177, 187, 188, 199	Vršanský, P....2, 18, 34, 60, 145, 205, 230, 236, 243
Rusko72, 77, 104, 216	všeobecná neutralita 58
San Marino...50, 51, 75, 145, 168, 226, 249	zbrane hromadného ničenia 120, 188, 193, 195, 197, 199
sankcie...132, 136, 143, 145, 153, 188	ZEÚ 150, 151, 152, 161, 165
satelit97	Žaloudek, K. 35
Seidl-Hohenveldern, I.65	
solidarita...128, 151, 165, 166, 183, 194, 198	
Suezský prieplav63	
Sün-c' 15	
SZBP...5, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 206	
Špicbergy58, 63	